THEODOR CONSTANTIN

se destramă noaptea...

espla

Citiți cărțile apărute
în colecția
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
(Semestrul I 1960)

M. Eminescu
POEZII

I. L. Caragiale
TEATRU

F. M. Dostoievski
AMINTIRI DIN CASA
MORȚILOR

V. Alecsandri
I CĂLĂTORIE IN AFRICA
II DRIDRI

Ion Creangă
AMINTIRI, POVEȘTI,
POVESTIRI

H. Barbusse
FOCUL

Mihail Sadoveanu
ZODIA CANCERULUI SAU
VREMEA DUCĂI-VODĂ

P. Ispirescu
BASME, LEGENDE, SNOAVE

F. Gladkov
CIMENTUL

Coperta de *I. Molnar*

THEODOR CONSTANTIN

SE DESTRAMĂ NOAPTEA

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
1960

DE CE A FOST EXECUTAT SERGENTUL T. R. PRESURĂ VIRGIL

Lovitura năprasnică a pornit pe neașteptate, ca o izbitură de baros. Dar mai înainte ca ea să fi pornit, a simțit-o țîșnind, ca o spirală incandescentă, din ochii mici, urîți și spălăciți.

Și sergentul t.r. Presură Virgil s-a clătinat, simțind o arsură sub veston, adînc, sub coșul pieptului, acolo unde se trudeau obosite și silnice foalele inimii lui. Abia pe urmă a pornit și lovitura de pumn a plutonierului Sborșitu Gavril. A izbit fulgerător și puternic, în maxilarul stîng, jos, în unghi cu bărbia.

— Dumnezeii tăi, bolșevicule!

Sergentul t.r. Presură Virgil n-a mai auzit sudalma și nici n-a mai simțit proiectilul de scuipat care îl împroșcă drept în mijlocul frunții, ca un altfel de mir pentru călătoria ce trebuia s-o înceapă, poate în zori, poate a doua zi în zori. Fulgerat de izbitura ca de mai a pumnului, se prăbuși pe podelele murdare, cu fața în sus, cu picioarele rășchirate, cu brațele desfăcute.

Cînd și-a revenit, trecuse vreme multă. Lumina de amurg clipea obosită. Își aminti totul, din prima clipă. Cel dintîi gest pe care îl făcu fu să-și pipăie falca. Era umflată și umedă. Gemu prelung, dar nu de durere, ci de ură, de furie neputincioasă.

Se ridică anevoie și, cumpănindu-se, se apropie de fereastra zăbrelită. Curtea închisorii era pustie. Mult mai tîrziu, un soldat ieși din corpul de gardă și stră-

bătu, în diagonală, curtea pătrată, agale și cu pași zigzagați, de parcă ar fi fost beat.

„Va să zică s-a hotărît!" își vorbi Presură în șoaptă.

Certitudinea că avea să moară îl lăsă indiferent de parcă întîmplările prin care trecuse i-ar fi secat toate izvoarele vieții.

Întoarse spatele ferestrei și se lungi pe lavița tare, cu mîinile sub cap, cu ochii mari căscați spre bagdadia roasă de umezeală. La început, gîndurile se învălmășiră fără noimă, apoi treptat, începură să depene întîmplările într-o succesiune numai aproximativ cronologică.

*

Mai întîi, acolo, pe bagdadia mîncată de umezeală se proiectă, ca pe un ecran straniu, imaginea lui Dumitru Tunariu. Înalt, voinic, aproape mătăhălos, cu umerii largi, puternici, să sprijine pe ei parcă întreg Ceahlăul, cu trăsăturile chipului negricios colțuroase, cu vocea puternică, dar în același timp caldă și melodioasă. Imaginea din închipuire îl privea și ochii aveau în căpruiul lor acea lumină tristă pe care i-o cunoștea. Pe urmă, Dumitru Tunariu din închipuire, cu un bobîrnac își dădu casca pe ceafă, și cu dosul palmei își șterse fruntea șiroind de sudoare. Și din nou Presură se minună de mîinile lui mari, cu degete groase și scurte.

— Cald e, domn' elev!... Tu-i parascovenia mă-si!

— Cald, Mitrule. Aici, în stepă, e ca la noi pe Bărăgan.

Dumitru Tunariu oftă, apoi scoase capul puțin din groapă, să privească stepa care se întindea departe, departe, parcă pînă la capătul lumii. Și în privirile ochilor lui bruni, sergentul t.r. Presură Virgil citi, în locul obișnuitei unde de tristețe, un fel de nostalgie după depărtările toropite de căldură. Dar, în clipa aceea, cîteva gloanțe piuiră, mușcînd pămîntul parapetului.

Dumitru Tunariu se trase repede în groapă. Zîmbi și-i spuse cu un ton care suna parcă puțin ironic:

— Îi vezi? Nu ne lasă rușii de loc să ne aerisim.

Pe urmă, începu să se caute prin buzunare, după tabachera cu tutun.

Imaginea de pe bagdadie se estompă. În închipuire îl văzu apoi pe locotenentul Fănică Boboc. Nu mai avea cizme de lac cu pinteni iar vestonul nu mai sta să-i plesnească pe corp de strîns ce era şi nici pantalonii pe pulpele puternice, aşa cum îi plăcuse lui să se poarte chiar pe zonă, pînă în ziua cînd s-a pornit războiul. În locul elegantei uniforme, îmbrăcase haine de trupă iar în locul cizmelor de lac purta bürgeri. Ca nici un alt ofiţer din batalion, locotenentul Fănică Boboc era înarmat cu un pistol automat. Pistolul şi cravaşa îl deosebeau de ceilalţi ofiţeri. Cravaşa o purta agăţată cu o curelușă de pumnul mîinii drepte. Pe mînerul de argint al cravaşei era gravată frumos monograma locotenentului. Cînd nu bătea cu ea soldaţii, îşi biciuia bürgerii. În orice caz, mîna cu cravaşa nu-şi găsea o clipă odihnă. Devenise acesta un fel de tic, de care soldaţii se temeau, iar ofiţerii făceau haz.

Acum, era o după-amiază cu un soare ucigător. Părăsiseră, în marş forţat, zona cazematelor, cu întreg echipamentul de război în spate şi, după două ore, batalionul ajunse în staţia de unde urma să se îmbarce cu destinaţia spre front. În două ore batalionul parcursese paisprezece kilometri, dar numai jumătate din efectiv izbutise să ajungă la destinaţie. Cealaltă jumătate continua să sosească, în grupuri mici. Cocîrjaţi sub greutatea echipamentului şi armamentului, soldaţii aveau feţele congestionate şi murdare de transpiraţie şi praf.

Comandantul batalionului, maiorul Pascu, călare pe o iapă şargă, îi aştepta înfipt în mijlocul şoselei care trecea prin spatele gării şi, furios, cu vocea răguşită de atîta zbierat, ţipa şi-i plesnea cu cravaşa pe cei care făceau imprudenţa să treacă prea aproape de el.

De acolo, din mijlocul şoselei, putea supraveghea şi operaţiunile de îmbarcare.

Dacă ceva nu-i plăcea, ţipa la ofiţeri la fel ca la soldaţi.

— Mă Boboc, mă, nu vezi cum au aranjat mîrlanii tăi căruţele? De-a latul, mă, de-a latul, că mai încape una!

— Domnule maior, şi de-a latul încap tot atîtea. Am încercat doar. Dar dacă dumneavoastră ordonaţi aşa, le punem şi de-a latul. Măi, Tunariule, dă jos căruţele şi pune-le cum a ordonat domnul maior!

Dumitru Tunariu, înalt, voinic, apucă de oişte una din căruţe şi fără nici un efort deosebit o aşează de-a latul în vagon.

Sergentul t.r. Presură Virgil nu se putu opri să nu-i admire forţa. Faptul că Dumitru Tunariu făcea parte din grupa sa îl umplea de mîndrie. Un om cu o asemenea forţă te poate scoate din multe ananghii.

Dumitru Tunariu îi fusese repartizat abia în dimineaţa acelei zile, cîteva ore după ce se aflase că regimentul lor pleacă pe front. Pînă atunci, făcuse parte din compania de mitraliere. De ce fusese trecut la o companie de puşcaşi, şi mai ales, de ce locotenentul Boboc respinsese propunerea pe care i-o făcuse el, Presură, de a-l trece pe Tunariu ca trăgător la puşca mitralieră avea să afle abia spre seară, cînd întreg batalionul, îmbarcat în vagoane, aştepta doar locomotiva.

Atunci, locotenentul Boboc l-a luat deoparte şi i-a spus:

— Ascultă, Presură! Să ai grijă de Tunariu. Răspunzi cu capul dacă trece la ruşi.

Luat prin surprindere, Presură întrebă naiv:

— Adică, de ce de el să am mai multă grijă decît de ceilalţi?

— Pentru că ar fi comunist.

— Cine îl bănuieşte, domn' locotenent?

— Păi, cine altul decît Tănase, ofiţerul cu informaţiile. Ieri, cînd s-a aflat că plecăm pe front, Pavelescu de la a patra a refuzat să-l ia, temîndu-se că va trece la ruşi. M-am oferit să-l iau la mine în pluton. De ce să rămînă la P.S.? Să meargă în foc, poate că i-o găuri scăfîrlia vreun glonte. Cît priveşte dezertarea, să nu-l pună dracu'!... Numai să-l simt că umblă cu asemenea gînduri şi pe loc îl împuşc. De altfel şi tu, dacă îl simţi că vrea s-o şteargă, achită-l! Să nu uiţi că răspunzi de el. Ai înţeles?

— Mda! Şi în gînd: Aşa să crezi tu!...

— Şi bagă de seamă ! Mormînt să fii ! Nimeni nu trebuie să afle ce am vorbit. Dacă transpiră cumva ceva, să ştii că dai de dracu !

În depărtare se auzi chiotul unei locomotive ; era aceea care trebuia să remorcheze trenul. Peste cel mult jumătate de oră, aveau să pornească spre front. Presură Virgil simţi o emoţie pe care pînă în clipa aceea n-o cunoscuse. Inima îşi grăbise nefiresc bătăile. Se urcă în vagonul în care se afla îmbarcat întreg plutonul. Oamenii stăteau culcaţi pe paie, unii lîngă alţii, ca sardelele. În vagon mirosea urît a transpiraţie şi a picioare nespălate.

— Cînd pornim, domn' elev ? îl întrebă careva.

— În cel mult o jumătate de oră.

— Aşa !

Şi începu să se scarpine în cap, nu pentru că ar fi simţit nevoia, ci pur şi simplu din obişnuinţă.

Unul, tocmai în fundul vagonului, începu să cînte dintr-un solz de peşte o doină tristă, mai mult un fel de bocet. Presură Virgil simţi cum i se strînge inima de o mare tristeţe. La început aşa a crezut. Pe urmă, şi-a dat seama că, de fapt, îi bîntuie sufletul un dor nelămurit, un dor nostalgic.

— Domn' elev, oare trece, sigur, trenul pe la Barcea ?

— Pe altundeva nu are pe unde să treacă.

— Am bătut telegramă nevestii să mă aştepte în gară, cu copiii.

De trei ori îl întrebase pînă atunci soldatul acela, şi de fiecare dată vocea trădase teamă, emoţie. Aproape nu-i venea să creadă că peste cîteva ore avea să-şi vadă soaţa, copiii.

Şi îi veni în minte o după-amiază din Gara de Nord. Un personal lung ticsit de călători, în marea majoritate concentraţi. Pe peron neveste multe, triste, plînse, cu cîte un copil în braţe şi alţi vreo cîţiva pe lîngă ele. Numai pe el nu-l condusese nimeni. Aceea care ar fi trebuit să-l conducă, murise. De cînd se ştia, tot singur fusese ! Tatăl său, elevatorist, murise cînd el avea zece ani, tăiat de un tren care făcea manevră în docuri. Maică-sa muri şi ea bolnavă de piept, doi ani mai tîrziu. L-a crescut o bunică. De fapt, vorba vine că l-a

crescut. Mai curînd, el a avut grijă de ea. La zece ani, ca băiat de prăvălie, a trebuit să învețe, să spele paharele și să urce și să coboare treptele hrubei după vin, la o cîrciumă din port. De carte nu s-a lăsat însă! La bacalaureat a avut cea mai mare medie. Ca student, n-a mai cărat geamantane și nici n-a mai vîndut pistil și semințe. Dar a fost chelner, a „meditat" copii sau pur și simplu a răbdat de foame. Patru ani mai tîrziu s-a putut mîndri cu două licențe în buzunar.

A solicitat un post de profesor măcar la liceul din Pomîrla, dar nici acolo nu i s-a dat. Și doar una din licențe era cu „Magna cum laude".

Într-o zi s-a întîlnit și cu dragostea. Ar fi trebuit să se întîlnească de mult cu ea, dar înhățat prea strîns de viață, n-a avut timp s-o vadă. De data asta dragostea avea chipul unei fete care umbla să capete aprobarea ca să fie internată în sanatoriul din Bîrnova. Aprobarea i-a căpătat-o el, după două săptămîni de alergături. A condus-o pînă la gară. Pe urmă, n-a mai văzut-o niciodată.

Două săptămîni, atît cît a durat ca să capete aprobarea, a durat și dragostea lor. Numai două săptămîni. Dar a iubit cît nu sînt în stare alții într-o viață de om.

Locomotiva ataşă vagoanele, care se ciocniră unele de altele. Soldatul cu solzul de pește încetă să mai cînte. Peste cîteva clipe, trenul avea să se urnească, avea să-i ducă spre moarte.

„Dacă mor, nu am pe nimeni care să verse o lacrimă după mine..."

Și din nou simți dorul acela nelămurit, poate nostalgic, poate altfel, nici el nu știa cum.

Trenul se urni. Mulți din soldați se închinară. Soldatul cu solzul de pește din nou începu să cînte doina aceea tristă, care parcă le rupea piepturile.

Presură Virgil îl căută cu ochii pe Dumitru Tunariu. Cu spatele rezemat de peretele de lemn al vagonului acesta cosea un nasture la veston. Între degetele lui groase și butucănoase acul stîrnea mirare. Te întrebai, cumva înveselit, ce caută un obiect atît de gingaș între degetele lui de uriaș.

„Oare adevărat să fie că Tunariu e comunist?" se întrebă Presură Virgil culcîndu-se și punîndu-și sub cap, drept căpătîi, sacul de merinde.

Despre comunism avea idei vagi. Dar înverșunarea cu care ziarele oficioase îi prezentau pe comuniști ca pe niște dușmani inveterați ai ordinei și siguranței statului îl punea pe gînduri, stîrnindu-i dorința să afle adevărul despre aceștia.

Odată — cu vreo cîteva luni înainte de izbucnirea războiului — fusese trimis, de pe zonă, în delegație la București ca să aducă un vagon de focoase pentru branduri. Într-una din după-amieze, cînd terminase treaba la depozitul de muniții, s-a dus la un cinematograf. La intrare, cineva i-a oferit un program. L-a luat și l-a vîrît în buzunar. Și-a amintit de el la pauză. Ca să-și treacă timpul, a vrut să-l citească. Cînd l-a deschis, a dat de un manifest al Partidului Comunist Romîn. După ce s-a dumirit despre ce-i vorba, speriat, l-a ascuns în buzunar.

Așa era el. Se temea să nu făptuiască, din neglijență sau din necunoaștere, ceva ilicit. Niciodată nu se întreba dacă opreliștea era sau nu dreaptă. Era suficient să știe că un lucru nu este permis ca să nu-l făptuiască.

Deși cu nimic vinovat, o razie pe stradă îi da emoții, iar privirea mai atentă a unui simplu sergent de stradă avea darul să-i grăbească bătăile inimii. De aceea, de cînd aflase că Dumitru Tunariu era suspectat de idei comuniste, începu să-l privească cu frică dar și cu multă admirație.

Abia atunci și acolo în vagonul de marfă, așteptînd locomotiva care avea să-i ducă pe front, Presură Virgil descoperi caracterul contradictoriu al firii sale. O interdicție i se părea firească, și se străduia să nu contravină ei, atîta vreme cît nu i se *cerea să facă ceva.* Dar putea deveni imprudent, dacă interdicția consta în a-i cere să facă un lucru împotriva convingerilor sale.

În legătură cu asta își aminti de o întîmplare, din vremea dictaturii legionare...

Cioclii în cămăşi verzi decretaseră ca, într-o anumită zi şi la o anumită oră, toată lumea să îngenunche pe străzi. (Cu prilejul mascaradei funerare a reînhumării legionarilor căzuţi în războiul din Spania, luptînd de partea fasciştilor.)

Presură Virgil s-a întîmplat să fie atunci pe stradă. Clopotele bisericilor băteau a mort... Preoţi în odăjdii... Somităţi politice... Haidamaci în cămăşi verzi cîntînd litanii de glorificare a morţii şi a crimei.

Trecători, de frica bîtelor şi a pistoalelor, îngenuncheaţi pe străzi... Numai el, Presură, îşi vedea de drum.

— Îngenunche, domnule!

— Îngenunche, măi camarade!

Nu! Nu poate să îngenunche. Totul i se pare o mascaradă sinistră. Cum să îngenunche?

— Îngenunche, domnule. Ce, ţi s-a urît cu viaţa? Asasinii ăştia sînt în stare să te împuşte.

Dar el, parcă ar fi surd. Să îngenunche? Nu poate face un lucru împotriva convingerilor sale.

— Să ştii că ăsta-i nebun! aude pe careva şoptind în spatele său.

A mai mers puţin, apoi a cotit-o pe o altă stradă. A mers doar cîţiva paşi şi l-au ajuns din urmă doi zdrahoni în cămăşi verzi. N-a avut timp nici măcar să schiţeze un gest de apărare. Unul din ei l-a pocnit cu pumnul în falcă. S-ar fi prăbuşit, fără îndoială, dacă celălalt bătăuş nu l-ar fi prins din spate. L-a răsucit ca pe o păpuşă şi i-a aplicat şi el un pumn.

— Va să zică nu vrei să îngenunchi pentru martirii noştri?

I-a mai tras un pumn, în timp ce primul îl lovea în cap cu tocul revolverului. Cu sîngele gîlgîind din rana de la cap, s-a prăbuşit.

L-au ridicat mai tîrziu pietonii, şi l-au dus la o farmacie din apropiere unde a fost pansat.

— Cine te puse, domnule? Puteau să te şi omoare.

A mulţumit pentru îngrijire şi a plecat.

Şi-a amintit de întîmplarea de atunci, privind mîinile de Goliat ale lui Dumitru Tunariu. Locotenentul Boboc putea să-l ameninţe mult şi bine, Pe Tunariu,

chiar dacă l-ar surprinde trecînd la ruşi, tot nu l-ar împuşca, cu riscul de a fi el însuşi executat. Dacă l-ar împuşca pe Tunariu ar însemna să facă ceva împotriva propriilor sale convingeri.

O săptămînă mai tîrziu au intrat pe poziţii. Au intrat noaptea.

Locotenentul din nou i-a atras atenţia:

— Presură, fii cu ochii pe Tunariu!

— Am să fiu, domnule locotenent! Şi imediat în gînd: Pe dracu! Nici prin gînd nu-mi trece!

— Mîine, la atac, lasă-l pe seama mea. Tu, mai ales în noaptea asta ai grijă să nu o şteargă dincolo.

— Am înţeles, domnule locotenent.

Între timp, Presură Virgil aflase că locotenentul îl mai dăduse pe Tunariu şi în seama caporalului Drăgănescu şi a soldatului Tăuşan. Dacă adăuga la socoteală şi pe locotenent, erau acum patru inşi care trebuiau să împiedice cu un glonte orice încercare a lui Tunariu de a trece la ruşi.

De fapt, dintre toţi, Tunariu numai de locotenent ar fi trebuit să se ferească. Pentru că ceilalţi doi, caporalul şi soldatul, l-ar fi lăsat să treacă. Îi dăscususe el, Presură, şi se încredinţase că, în ciuda ordinului expres, nu erau de loc dispuşi să execute ordinul comandantului lor.

De aceea, convins că mult timp nu-l va avea pe Tunariu printre oamenii din grupa sa, a căutat să-l cunoască mai îndeaproape.

Cu acest prilej, a aflat că erau concetăţeni — Tunariu era mecanic la un şantier naval — că era căsătorit şi că avea patru copii, toţi mititei. În multe împrejurări au vorbit ei despre multe, dar în nici una Tunariu n-a adus vorba despre comunişti.

Aşa trecură trei luni de front. Prima lună au fost aproape tot timpul în foc. Au dat atacuri şi contraatacuri, de două ori au fost încercuiţi şi cu toate acestea Tunariu n-a dezertat.

Pînă la urmă, Presură Virgil ajunse la convingerea că Tunariu nu dezerta, tocmai pentru că se ştia supravegheat. Mai mult ca sigur că-şi explicase de ce locotenentul nu accepta să fie trimis în incursiuni, să fie

pus pîndar sau agent de legătură. Unii soldaţi din grupă interpretau aceasta ca o favoare din partea locotenentului. Cîţiva nu se sfiiră să i-o spună.

— Apăi, domn' elev, ar cam trebui să-l trimiteţi şi pe Tunariu. Prea îl cocoloşeşte domn' locotenent, zău aşa !

După cîteva săptămîni de front, divizia din care făcea parte şi regimentul lor a fost trecută în rezerva armatei. Pe urmă, timp de două luni n-au făcut decît să urmeze frontul mereu în mişcare, de la o depărtare care varia între treizeci, cincizeci şi chiar mai mulţi kilometri.

În spatele frontului, supravegherea lui Tunariu slăbise.

— Cine ştie ! Poate că i-o fi venit şi lui mintea la cap. Ce zici, Presură ? îl întrebase într-o zi Boboc.

— Ştiu eu, domnule locotenent ! ? După părerea mea, cred că l-aţi bănuit şi încă îl mai bănuiţi de pomană.

— Ia nu-l mai lua tu pe garanţie, măi Presură. Tu nu ştii ce le poate pielea comuniştilor !...

Presură se mărgini să ridice din umeri şi cu asta discuţia lor luă sfîrşit.

De fapt, era puţin dezamăgit de purtarea lui Tunariu. În sinea sa, nu se putea de loc împăca cu gîndul că acesta renunţase să treacă la ruşi. De aceea, se încăpăţîna să creadă că numai din prudenţă n-o făcuse pînă atunci, dar că, la prima ocazie, atunci cînd, într-adevăr, avea să fie sigur de reuşită nu va ezita s-o facă.

Aceasta era, de altfel, adevărata cauză pentru care îndelunga refacere înapoia frontului începuse să-l nemulţumească. În regiment, era singurul care dorea linia întîi. Baloanele propagandei oficiale se spărseseră de mult şi războiul apărea acum în toată hidoasa lui grozăvie. De la Prut pînă în inima Ucrainei şi dincolo de ea se înşirau mormintele şi spitalele de campanie. Efectivele diviziilor, decimate în cîteva rînduri, fuseseră reînnoite, şi sfîrşitul războiului încă nu se întrevedea.

Din acest motiv, trecerea diviziei în rezerva armatei fusese primită cu o unanimă uşurare şi ascunsă satisfacţie.

Doar el, din cauza lui Dumitru Tunariu, dorea să ajungă din nou în linia întîi. De fapt, era o dorinţă ipotetică. În realitate, nu dorea nici el, fiindcă voia să trăiască, voia să se numere printre supravieţuitori.

Presură Virgil constata că zi de zi, nu mai este acelaşi. Metamorfoza nu se petrecuse peste noapte şi nici nu o considera terminată. Sezisînd-o însă la timp, îi urmărea atent evoluţia. Pe rînd, şi în acelaşi timp, subiect şi obiect, se străduia să înţeleagă tot ceea ce se petrecea cu sine însuşi.

La început, atunci cînd a primit ordinul verde de mobilizare cu şase stele, puţin timp înainte de izbucnirea războiului, cu alte cuvinte cînd nu mai exista aproape nimeni care să se îndoiască de iminenţa lui, s-a prezentat imediat pe zonă, fără să-i treacă măcar prin minte că ar putea face şi altfel.

Refuzul de a participa la război i se părea, în ierarhia lucrurilor ilicite, pe treapta cea mai de sus. Pentru Presură Virgil, a participa la război însemna a-ţi face „datoria faţă de patrie". Şi datoria faţă de patrie i se părea ceva pe deasupra oricăror convingeri. Rob al lecturilor şi educaţiei primite în şcoală, împărtăşea părerea oficială că atunci cînd începe să bată tunul orice fel de neînţelegeri intestine trebuie să înceteze şi toate forţele naţiunii să fie subordonate unui singur ţel: victoria.

Părerea aceasta era, de fapt, în contradicţie cu convingerile sale. Aşa, spre pildă, deşi era opac în tot ceea ce priveşte politica, avea convingeri la care ţinea şi pe care şi le apăra cu ardoare. Bunăoară, nu putea suferi dictatura personală, ura forţa brutală, violenţa, obscurantismul, discriminările de orice fel. Dispreţuia în artă curentele decadente, după cum, de asemenea, dispreţuia pe acei care, în numele unei false teorii despre elite, îşi arogau dreptul de a se înfrupta din cele mai alese bucate la ospăţul vieţii.

Dar, lucru ciudat, avînd asemenea sănătoase convingeri, Virgil Presură nu înţelegea că trebuie să existe o corespondenţă între convingeri şi conduita în viaţă. O dată unul din colegii lui de facultate l-a întrebat de ce rămîne deoparte dacă urăşte într-adevăr fascismul. Virgil Presură a fost foarte mirat că i se pune o asemenea întrebare.

„Dragă, dar eu nu văd nici o contradicţie. Într-adevăr, eu dispreţuiesc fascismul în general şi pe cel autohton în special; îmi repugnă forţa brutală şi crima ridicată la rangul de virtute; sînt convins că Hitler e un criminal dement care va sfîrşi prin a da foc Europei. Prin însăşi structura mea nu sînt un luptător şi nici nu cred că e necesar, atîta vreme cît nu fac fapte care ar fi în contradicţie cu ceea ce gîndesc."

Şi ca să exemplifice, povesti cum fusese snopit de legionari, pentru că nu voise să îngenunche în stradă.

Mai tîrziu, în ziua cînd, primind ordinul de mobilizare, s-a prezentat pe zonă, nu şi-a dat seama că făcînd acest lucru, cel puţin în cazul acesta, exista o flagrantă contradicţie între convingerile sale şi comportamentul său.

Şi nu şi-a dat seama, deoarece credea că „a nu-ţi face datoria faţă de ţară în caz de război" înseamnă a făptui lucrul cel mai laş posibil.

E greu de presupus că dezmeticirea nu ar fi venit, pînă la urmă. În orice caz, ea ar fi întîrziat dacă Dumitru Tunariu nu ar fi fost repartizat în grupa sa.

*

„Dumitru Tunariu ăsta, parcă ar fi adevărata mea conştiinţă", îşi spusese o dată Presură Virgil.

Asta se întîmplase în ziua cînd au trecut Nistrul. Pe şoseaua largă şi pietruită cu dale ca o stradă de oraş, mărşăluia batalionul, companie după companie. Maiorul Pascu călărea în fruntea batalionului. Din cînd în cînd, se oprea pe partea stîngă a şoselei şi aştepta să treacă plutoanele. Dacă observa ceva care nu-i plăcea, ţipa, înjura, ameninţa:

— Ce rămîi în urmă, mîrlane? Mişcă, mişcă, mă, că te împuşc!

Oraşul începu să se vadă în depărtare. La marginea lui, o cazarmă uriaşă. Cînd batalionul lor intra pe una din porţi, pe o alta părăsea cazarma un regiment de vînători. Au fost instalaţi într-un dormitor cu paturi suprapuse, pe care abia îl părăsiseră vînătorii. Pe stinghiile orizontale ale paturilor suprapuse erau desenate stele roşii în cinci colţuri.

Presură se descotorosi de raniţă şi, istovit, se lungi pe scîndura goală a patului, cu intenţia de a fura o oră de somn. Şi poate că ar fi izbutit să adoarmă, dacă zvonul care se răspîndi uimitor de repede nu ar fi ajuns şi la urechile lui. Şi, în loc să doarmă, se trezi şi el în curtea regimentului, înspre partea aceea unde era livada, holbîndu-se la cei trei spînzuraţi.

Acolo, în livadă, spînzurate de trei meri, atîrnau cadavrele a trei soldaţi în uniforme de vînători. Toţi trei arătau înfiorător.

Presură se cutremură. Un val de frig i se urcă în cîrcă, gheboşîndu-l. Şi fiindcă îi fu ruşine de atîta slăbiciune, privi în jur pe furiş.

Şi atunci îl descoperi lîngă el pe Dumitru Tunariu. Privea la cei trei spînzuraţi, care se legănau uşor, de parcă i-ar fi clătinat vîntul, şi în ochii întunecaţi citi un fel de mînie deznădăjduită.

Ceilalţi din jur priveau cu ochi speriaţi, prostiţi, îngroziţi.

— De ce i-o fi spînzurat? întrebă careva în spatele său.

Presură auzi întrebarea şi se cutremură. Oare exista statornicită în armata romînă pedeapsa cu moartea prin spînzurătoare? Dacă nu ar fi avut în faţă cadavrele celor trei vînători, s-ar fi putut crede prada unui coşmar.

Şi vrînd parcă să afle răspuns la întrebarea pe care şi-o pusese în gînd, se uită din nou la Tunariu. Ochii acestuia exprimau aceeaşi mînie surdă.

Dar întrebarea din gînd rămase fără răspuns, pentru că, în clipa următoare, îl auziră pe maiorul Pascu urlînd:

— Mîrlanilor! Fuga marş în dormitoare. Majur, pune două sentinele şi dacă se mai apropie vreun mîrlan, să tragă fără somaţie.

Cuvintele le însoţi de lovituri de cravaşă trase peste spinări, peste cap, pe obraji, unde nimerea.

Speriaţi, mai mult de urlete decît de lovituri, şi dezmeticiţi abia atunci dintr-un fel de groază cumplită, oamenii începură să se risipească, bulucindu-se unii peste alţii. Totul se petrecu cu o repeziciune uimitoare aşa că deodată Presură se trezi cu maiorul Pascu la cîţiva paşi de el şi de Tunariu.

„Numai să nu mă lovească!" îşi spuse în gînd cu teamă. Îi era teamă nu de loviturile de cravaşă ci de felul cum ar reacţiona în cazul cînd s-ar pomeni lovit.

Şi pentru ca să nu-i dea o asemenea ocazie maiorului, o clipă fu ispitit s-o rupă la fugă în direcţie opusă. Dar lîngă el era Tunariu. Tunariu nu părea că are de gînd să fugă, cu toate că, fiind mai aproape de maior, era mai în primejdie să primească peste faţă lovitura de cravaşă.

„Ia să vedem, cum va reacţiona Tunariu, dacă Pascu îl pocneşte cu cravaşa?"

Numai că lucrul acesta nu se întîmplă. Cînd maiorul mai avea cîţiva paşi pînă să ajungă la Tunariu, acesta se smulse locului. Trecu pe lîngă el privind în pămînt, fără grabă, cu trăsăturile feţei crispate şi adus puţin de umăr. Maiorul nu-l lovi. Privi o clipă după el cu o privire obosită, posomorîtă, apoi dînd cu ochii de Presură, se răsti la el:

— Mişcă-te! Ce mai aştepţi?

Presură porni în urma lui Tunariu.

Cînd au ajuns în dormitor, oamenii comentau întîmplarea, în grupuri mici, cu voce joasă, încă înspăimîntaţi de ceea ce văzuseră.

— Păi, dacă s-au pornit să ne şi spînzure...

Vorbise un căprar, unul din compania a treia, pe care Presură nici nu ştia cum îl cheamă. Stătea tur-

ceşte în patul de deasupra, gol pînă la brîu, şi se căuta de păduchi.

Pînă seara, au aflat de ce fuseseră spînzuraţi vînătorii. Fuseseră spînzuraţi, fără nici un fel de judecată, din ordinul comandantului de regiment, pentru vina de a fi refuzat să facă parte din plutonul care trebuia să împuşte nişte soldaţi care încercaseră să se automutileze.

În scurta lor trecere prin cazarma aceea, ostaşii batalionului aveau să ia cunoştinţă şi în alt fel de ceea ce însemna războiul.

În apropiere funcţiona un fel de lagăr de trecere pentru deportaţi.

De existenţa lagărului aflară de asemenea repede. Intrigaţi de rafalele unor puşti-mitraliere, care se făceau auzite la intervale aproape regulate, se interesară şi aflară, de la soldaţii „centrului de recuperare" — în cazarma uriaşă exista şi un asemenea centru de recuperare a răniţilor — care era explicaţia repetatelor împuşcături:

— Îi împuşcă în lagăr. Îi adună grămadă şi trag în ei cu puştile mitraliere din patru colţuri.

— Şi cine-i împuşcă?

— Nemţii! Itleriştii!... Numai cîinii ăştia au inimă să facă asemenea blestemăţii.

Cît timp a stat în cazarma aceea, Presură s-a simţit, de parcă ar fi fost pradă unui coşmar înfiorător, din care zadarnic încerca să se smulgă. Primul şoc, cei trei vînători spînzuraţi. Trei oameni cu ochii bulbucaţi, privind în nefiinţă, ochi care, în imobilitatea lor hidoasă, oglindeau toate spaimele din clipa morţii, îl obsedară şi nu avea să uite niciodată limbile umflate şi vinete, ca nişte înfiorătoare şi stranii căluşe. Apoi, cel de al doilea şoc: împuşcăturile din lagărul de trecere. De cîte ori auzea împuşcături, vedea în închipuire oameni prăbuşindu-se, împuşcaţi în cap, în piept, în pîntece, pe rînd, pînă la ultimul; vedea mormane de morţi şi bălţi de sînge.

De fiecare dată cînd puştile mitraliere începeau să meliţe, tresăreau cu toţii şi nu exista privire care să

nu oglindească un fel de mînie neputincioasă că nu le stă în putință să facă să tacă ucigașele puști-mitraliere.

Și de asemenea, de fiecare dată se găsea cineva care să spună cu oroare și ură:

— Iarăși au început!

— Iarăși! Ucigașii!

Dimineața, batalionul lor a plecat. Și în timp ce companiile ieșeau pe poarta cazărmii, defilînd prin fața maiorului Pascu în urma lor, dincolo de clădire și de curtea propriu-zisă a centrului de recuperare, înapoia gardului înalt al lagărului, puștile-mitraliere iarăși răpăiră, întîi în rafale scurte, apoi lungi, din nou scurte, apoi lovitură cu lovitură, pentru ca deodată liniștea să se aștearnă, mai înspăimîntătoare chiar decît împușcăturile.

— Compania a șasea, pasul sus, grijania mă-ti! urlă maiorul Pascu nemulțumit de pasul de defilare al companiilor.

Și în timp ce ultimul pluton trecea în pas de defilare prin fața ofițerului, o voce pe care Presură Virgil n-o recunoscu, poate din cauza zgomotului cadenței, murmură:

— Iaca, așa au pușcat toată noaptea... Iaca în ce fel de război ne-au vîrît. Vai de sufletele noastre!...

O săptămînă mai tîrziu, regimentul a intrat în foc. În prima zi compania din care făcea parte plutonul lor a rămas în rezervă, într-un sat din imediata apropiere a frontului. Satul, bătut de artilerie, era aproape pustiu. Oamenii se bejeniseră care încotro.

Acolo, în satul acela, a primit cel de al treilea șoc:

Spre seară, au început să curgă răniții. Cei cu răni mai ușoare veneau singuri. Pe cei grav răniți îi aduceau brancardierii. Tot brancardierii aduceau și morții. Erau primii morți pe care îi înregistra regimentul, și tocmai de aceea erau cărați înapoi, ca să fie înmormîntați cu oarecare fast.

Cei din compania de rezervă așteptau în ograda mare a unei case care fusese mai înainte dispensar. Din acest motiv, funcționa acolo un post de prim-ajutor. Dar, fiindcă mai rămăseseră destule camere libere, se

aciuaseră şi cîţiva majuri cu „trenurile" lor. În curte, se înşirau bucătăriile de campanie, iar în spatele clădirii, într-un fel de livadă, păşteau caii „motorizatelor", cum erau denumite, în bătaie de joc, hodorogitele căruţe cu coviltir.

Printre majurii aciuaţi în fostul dispensar, era şi majurul Cotîrţă, *tatăl* companiei a treia, cum îi plăcea să se intituleze singur.

Primii trei morţi aduşi de brancardieri se nimeriră a fi din compania acestuia. Majurul Cotîrţă, care tocmai cina, ieşi în întîmpinarea brancardierilor. Scobindu-se între dinţi cu un băţ de chibrit, Cotîrţă privi nepăsător cele trei cadavre pe care brancardierii le depuseseră direct pe pămînt, unul lîngă altul, de-a lungul zidului casei.

— Angelescule! îşi strigă el furierul.

— Ordonaţi, domn' major! răspunse acesta cu gura plină, ieşind din casă numai în cămaşă.

— Dezbracă-i, mă! În pămînt ce nevoie mai au ei de haine?

— Şi noi ce facem cu ele, domn' major? Sînt scoarţă de sînge. Parcă putem îmbrăca pe careva cu ele?

— Gura! Ce le trebuie efecte în mormînt, mă?

Furierul vru să mai spună ceva, dar se răzgîndi. Oftînd, încercă să dezbrace unul din cadavre. Cînd degetele atinseră nasturii vestonului, tresări şi pe faţă i se întipări şi frică şi silă. Pînă la urmă, izbuti să descheie toţi nasturii. Dar nu mai izbuti să şi dezbrace cadavrul de veston.

— Nu pot, domn' majur! S-o răcit... e ţeapăn.

— Cearcă, mă!

Furierul întoarse cadavrul pe partea dreaptă cu intenţia de a-i dezbrăca întîi o mînecă. Dar cum îl întoarse într-o parte, din pîntecele spart se revărsară în afară viscerele însîngerate.

— Uite, mă! Parcă ai fi crescut la *pansion*. Hai, fuga marş, după părintele căpitan!

Şi dîndu-l deoparte pe furier, calm, cu scobitoarea între dinţi, se plecă şi, cu o îndemînare uluitoare, începu să dezbrace mortul.

— Uite, bă! Se pricepe mai dihai ca un cioclu!

Presură se uită să vadă cine vorbise. Era un artelnic tînăr care se pregătea să plece pe poziţie cu marmizile de mîncare. Pe aproape îl descoperi pe Tunariu. Privea la majurul Cotîrţă cu ochi întunecaţi, cu pumnii strînşi. O clipă, Presură crezu că Tunariu nu se va putea stăpîni şi se va repezi asupra lui Cotîrţă. Dar temerea lui nu se adeveri. Poate pentru că se simţi privit, Tunariu îl căută cu ochii. Privirile lor se întîlniră. Şi Presură Virgil observă cum treptat, treptat, trăsăturile feţei i se destind, cum braţele îşi pierd rigiditatea, cum pumnii se desfac.

A fost singura împrejurare cînd Tunariu păruse că-şi pierde stăpînirea de sine.

Între timp, majurul Cotîrţă terminase de dezbrăcat toate cele trei cadavre. Numai în cămăşi şi izmene, cadavrele păreau nişte macabre arătări. Ceva mai încolo, un morman de efecte însîngerate.

Cotîrţă, care se dăduse cîţiva paşi înapoi, contempla cadavrele, scobindu-se gînditor între dinţi.

Atunci intră pe poartă, adus de furier, şi preotul regimentului.

— Ce-i, Cotîrţă ?

— Să trăiţi, părinte. V-am deranjat pentru o ţîră de slujbă.

Popa, care era îmbrăcat soldăţeşte, scoase dintr-o servietă un patrafir şi cartea de rugăciuni. Îşi petrecu patrafirul pe după gît, deschise cartea de rugăciuni şi ajutat de un soldat care îndeplinea funcţia de ordonanţă şi de ţîrcovnic, începu slujba.

De la primele cîntări ale prohodului, bucătarii, conductorii se apropiară. Numai patru rămaseră deoparte. Trei dintre ei, la ordinul majurului Cotîrţă săpau gropile morţilor prohodiţi în silă de popă, iar cel de-al patrulea — tîmplarul regimentului — se grăbea să termine una din multele lăzi de campanie pe care trebuia să le confecţioneze pentru cine ştie care ofiţer. Lăzi de campanie mari, încăpătoare, cît mai încăpătoare, dar nu pentru efecte personale, ci ca să fie încărcate cu fel de fel de „daruri" pentru cei din ţară.

— Veşnica pomenire !... Veşnica pomenire !... Veşnica lor pomenire ! prohodea popa în timp ce la numai cîţiva

pași soldatul tîmplar ciocănea fără întrerupere, obosit și transpirat.

Presură îl căută din nou cu privirea pe Tunariu. Acesta, rezemat de unul dintre stîlpii prispei, privea cînd cadavrele dezbrăcate ale soldaților, cînd pe tîmplarul care nu-și îngăduia o clipă de răgaz, cînd pe popa care prohodea de mîntuială.

Și în gînd, începu să-i vorbească lui Tunariu:

„Ce zici de acest spectacol? Aici un popă prohodind trei soldați pe care un majur hoț, în stare să fure și oul de sub cloșcă, i-a despuiat, cuprins subit de excesivă grijă față de bunurile cu care el este încărcat prin inventar; acolo, un biet soldat, de meserie tîmplar, spetindu-se să confecționeze lăzi de campanie cît mai voluminoase care, mîine, pline, vor lua drumul spre țară. Ce spui de toate astea, Tunariule?"

Și o clipă, iluzia că Tunariu îi auzise gîndurile fu atît de perfectă, încît i se păru că acesta clipește într-un anumit fel care înseamnă parcă o amenințare pentru cei ca de-alde Cotîrță!

*

Sergentul t.r. Presură Virgil se ridică în capul oaselor și, cîteva clipe, nu știu dacă întîmplările le retrăise, într-adevăr, prin amintire, sau dacă numai în vis. Dacă fusese vis, atunci el nu se sfîrșise, deoarece loviturile de ciocan ale soldatului tîmplar se auzeau încă. În schimb, nu auzea vocea plăcută, de bariton, deși puțin cam nazală, a părintelui căpitan Dimofte, prohodind cele trei cadavre rupte, însîngerate și despuiate de mîna îndemînatică a majurului Cotîrță.

Clipi de cîteva ori... Nu, nu fusese vis. Întîmplările le retrăise în amintire. Își închipuise o clipă că fusese vis, deoarece, afară, în curte, cineva bătea cuie cu ciocanul. Se duse să privească pe fereastră.

Curtea era mare, patrată, acoperită cu zgură ca un teren de sport. Dedesubtul ferestrei zăbrelite, doi soldați din garda închisorii vorbeau încet, cu voce domoală, sfătoasă. Deși nu se distingea ce vorbesc, era încredințat că povestesc întîmplări de pe la ei din sat.

De partea cealaltă a curții, sub un fel de șopron, un soldat în cămașă din pînză groasă și numai aproximativ curată, încheia capacul unei lăzi de campanie. Deși aproape se întunecase, tîmplarul lucra de zor, pesemne pentru că primise ordin să termine pînă dimineața.

Întorcînd spatele ferestrei, începu să se plimbe prin improvizata celulă. Clădirea fusese, după cît își putuse da seama, școală. Numai din necesități de moment, fusese transformată în închisoare. La parter, într-o sală încăpătoare, funcționa Curtea Marțială. Cele două etaje fuseseră transformate în celule. Gemeau de arestați. În marea lor majoritate dezertori prinși fie pe cînd încercau să treacă la ruși, fie dintre cei înhățați prin gări, înapoia frontului, în tentativa lor îndrăzneață de a ajunge în țară. Erau însă destui și automutilații, sau aceia trimiși în judecată pentru indisciplină și insulta superiorului. Completul de judecată era foarte sever. Nu cunoștea decît două feluri de pedepse: ori trimiterea într-un batalion de pedeapsă, ori plutonul de execuție. Rar se întîmpla să dea și pedepse mai ușoare. Mai ales președintele era extrem de sever. O clipă Presură îl văzu parcă aievea. Semăna cu un buldog. Cînd rîdea — și rîdea de fiecare dată cînd izbutea să-l pună în încurcătură pe inculpat — i se vedeau caninii. Asemănarea era atît de perfectă, încît te mirai că nu-l auzi mîrîind.

Presură Virgil se apropie din nou de fereastră. Aproape se întunecase, dar soldatul lucra, lucra de zor, temîndu-se, fără îndoială, de mînia colonelului cu rînjet de mops.

Și îl cuprinse o milă imensă față de soldatul care meșterea pe întuneric, milă față de toți soldații care, aidoma acestuia, meștereau lăzi de campanie. Milă, dar în același timp și o deznădăjduită părere de rău că avea să moară mai înainte de a veni *sfîrșitul* pe care îl presimțea macabru și implacabil pentru toți aceia care porniseră războiul.

Părăsind fereastra, se duse să se lungească pe lavița tare, cu palmele căpătîi. Deasupra sa, într-o altă celulă, cineva porni să se plimbe. Patru pași, o pauză de două

secunde, apoi iarăşi patru paşi, din nou o pauză, şi aşa mai departe.

„Oare ăsta ce-o fi făcut? se trezi întrebîndu-se cu voce tare. Poate că şi pe el îl aşteaptă aceeaşi soartă."

Şi, o clipă, gîndul că poate în clipa morţii nu va fi singur îl făcu să simtă o mare simpatie pentru nenorocitul de deasupra, care continua să se plimbe prin celula improvizată, şi nu mai mare de patru paşi.

În clipa următoare, se impuseră din nou atenţiei sale loviturile de ciocan din curte.

„Lucrează şi pe întuneric de parcă ar avea ochi de pisică!" îşi spuse.

Pe urmă, ciocăniturile îi ajutară să-şi amintească de celelalte lovituri de ciocan, cînd părintele căpitan Dimofte prohodise pe cei trei morţi despuiaţi de mîinile îndemînatice, ca de cioclu, ale majurului Cotîrţă.

„Veşnica pomenire!... Veşnica pomenire!... Veşnica lor pomenire!..."

În timp ce popa prohodea, ciocanul tîmplarului bătea cuiele în tactul cîntării.

Prohodirea morţilor a durat puţin. Pe urmă, i-au îngropat sub pomii din livadă. Nu se ştie cum, un soldat a făcut rost de o lumînare. Un altul a improvizat o candelă dintr-o cutie de cremă pe care a umplut-o cu untdelemn pus la dispoziţie de un bucătar. În loc de iască, un fitil dintr-o bucată de cîrpă.

Dar nici lumînarea şi nici candela n-au putut arde mult timp. Le-a văzut majurul Cotîrţă care a început să zbiere:

„Care eşti deşteptul ăla, mă? Dacă trece un avion inamic şi vede lumină? Să ne bombardeze şi să murim ca proştii, fiindcă mă-ta te-a făcut idiot?"

Cu piciorul strivi lumînarea şi răsturnă candela.

Ţinea atît de mult la viaţă, era atît de fricos majurul Cotîrţă şi se pricepea atît de puţin într-ale războiului, încît pînă şi lumina puţină a unei candele credea că ar putea constitui un obiectiv pentru aviaţie.

La miezul nopţii a intrat şi compania lor pe poziţii, iar dimineaţa a pornit la atac.

După ce au preluat sectorul, locotenentul Boboc din nou i-a atras atenţia :

— Bagă de seamă, Presură ! Fii cu ochii pe Tunariu să nu ne facă figura şi să spele putina.

În adăpostul locotenentului mai erau şi cei doi soldaţi cărora, de asemenea, li se dăduse în grijă Tunariu :

— Şi voi la fel ! Ăsta dacă ajunge la bolşevici şi dacă îi vine la îndemînă, pe toţi ne împuşcă. Aţi înţeles ?

— 'ţeles ! răspunse pentru amîndoi caporalul Stan Runcanu.

A doua zi dimineaţa au atacat. După aceea, în zilele care urmară, alte nenumărate atacuri. Era în faza aceea a războiului cînd frontul se mişca, vremelnic, mereu spre răsărit. Ariergărzile ruseşti, puţine la număr, dar cu mare putere de foc, ţineau pe loc regimente întregi, literalmente tocîndu-le.

Şi aşa trecură zilele, nopţile... Din plutonul lor căzuseră cei mai mulţi. Scăpase încă neatins locotenentul Boboc, scăpase el, Presură, scăpase Tunariu, şi mai scăpaseră încă vreo trei. În locul celor căzuţi veniseră alţii, „recuperaţii" de prin spitalele din spatele frontului : unii cu răni care încă mai supurau, alţii cu ele abia cicatrizate.

Încă o zi, încă o noapte, încă alţi kilometri lăsaţi în urmă, zarea mereu departe, cîmpia mereu fără sfîrşit.

„Unde ne duc ? Cînd ne vom opri ?"

Întîi, curînd după începutul războiului, fuseseră gînduri, numai gînduri. Apoi şoapte rostite cu teamă de către soldaţi, ei între ei.

Pînă la urmă, cei mai curajoşi au prins glas :

— Unde ne duc, domn' elev ? Rusia e mare şi pînă la urmă papara tot noi avem s-o mîncăm. Cînd ne vom opri ? Oare atunci cînd nu va mai rămîne viu nici unul dintre noi ?

Ce să le răspundă de vreme ce el însuşi avea nevoie de un asemenea răspuns ?

Îl căută cu privirea pe Tunariu. Tunariu auzise întrebarea. Tăcea însă şi se uita la cel care întrebase. În ochi îi jucau nişte bănuţi de lumină tristă.

Şi atunci Presură Virgil nu s-a mai putut stăpîni :

— Tu ce crezi, Tunariule ? Oare cînd ne vom opri ?

Tunariu se uită la el cu o privire pătrunzătoare, dar plină de neîncredere.

— Pe mine mă întrebi, domn' elev ? Dumneata, care eşti om cu carte, ar trebui să ştii mai bine decît mine.

„E prudent !... N-are încredere în mine. În definitiv, de ce ar avea ?" îşi spuse Presură Virgil.

Apoi tare :

— Păi, dacă ar fi să credem ce se zvoneşte, în Urali ne vom opri.

Acuma lumina din ochii lui Tunariu nu mai era tristă. În bănuţii de aur juca parcă ironia. De asemenea, ironic i se păru zîmbetul care numai pentru o clipă îi miji pe buze.

„Se pare că explicaţia mea îl amuză teribil !" îşi spuse, evitînd privirea şi zîmbetul ironic al lui Tunariu.

Două zile mai tîrziu, au fost scoşi din linia întîi. Frontul, mereu în mişcare, s-a îndepărtat. Divizia lor a trecut în rezerva Armatei a IV-a şi au rămas mult în urmă.

Cîteodată, urmînd de departe frontul, poposeau prin sate, alteori prin oraşe. Moartea acum nu-i mai pîndea din toate părţile. Nu se culcau seara întrebîndu-se dacă lumina zilei avea să-i mai găsească în viaţă. Nici măcar tunurile nu se mai auzeau. Numai din cînd în cînd treceau pe sus escadrile de Messerschmidt-uri în drum spre frontul care era departe.

Cu toate acestea, moralul lor nu era mai ridicat decît în zilele de front. Oamenii erau trişti, întunecaţi, tăcuţi. Se petrecuse ceva ciudat cu ei toţi. Trăiau o dublă existenţă. Una reală, de soldaţi într-un oraş sau sat la mii de kilometri depărtare de ţară, cealaltă închipuită, datorită unei permanente referiri la viaţa de dinaintea clipei cînd îmbrăcaseră uniforma militară, spre a lua parte la un război pe care îl urau. Dacă ploua, ploaia o raportau la pămîntul lor de acasă ; dacă cineva adăpa o vită, vedeau vita lor de acasă şi în gînd vorbeau cu ea ; o prispă le amintea prispa casei lor ; o fîntînă, cumpăna fîntînii din propria lor ogradă ;

un cîine smucindu-se în lanț, pe Lăbuș sau pe Grivei de acasă ; un copil blond cu rubașcă, pe Gheorghiță sau Miu care, într-un sat de prin părțile Brăilei, ale Moldovei, ale Oltului sau Mureșului, aștepta să se reîntoarcă *tata* din război ; o femeie trupeșă, sau mică și mlădie — o nevastă sau o ibovnică. Și după fiecare raportare a prezentului la ceea ce fusese viața lor pînă în ziua războiului, dezmeticirea era însoțită de multă ură și o cumplită dorință de răfuială.

Pentru că aceasta era realitatea. Pe măsură ce se îndreptau spre răsărit, simțeau ceea ce voiau să ascundă comunicatele de război, pe care, de altfel, ei nici nu le cunoșteau. Din acest motiv, pe măsură ce vorbeau din ce în ce mai mult despre casă căutau mai îndelung în direcția care ducea spre apus. Și ura lor creștea, și nu cu puțin, împotriva tuturor acelora care îi mînaseră la moarte cu zecile de mii.

Rapoartele confidențiale de la unități semnalau moralul scăzut al trupei. Moralul scăzut era evident nu în comportamentul oamenilor — manifestări de indisciplină alarmantă încă nu se semnalaseră — ci în ceea ce oamenii, din instinct de conservare, se fereau să arate. „Moralul scăzut" de care vorbeau rapoartele era, deocamdată în stare latentă. În ciuda propagandei oficiale și a măsurilor luate, „microbul bolșevismului" — cum scrisese un ofițer informator în rapoartele sale — microb care contaminase trupa, se afla în perioada de incubație și în scurt timp putea deveni un pericol real.

Presură nu cunoștea acest raport. Dar dacă l-ar fi cunoscut, ar fi dat întru totul dreptate ofițerului. Da, microbul bolșevismului care îi contaminase pe oameni, se afla într-adevăr în perioada de incubație. Perioada de incubație consta în aceea că oamenii începuseră să privească în jurul lor cu mai multă luare-aminte. Trează în mod deosebit le era atenția mai ales cînd poposeau în vreun sat. Mult se minunau de pămînturile fără haturi, de magaziile, grajdurile și remizele colhozurilor. E drept, grajdurile erau acum goale, magaziile de cereale și remizele de asemenea. O dată cu retragerea trupelor sovietice, oamenii duseseră înapoia

frontului vitele, cerealele şi uneltele de lucru. Totuşi, deşi acum goale, grajdurile, staulele, cocinele, coteţele, magaziile şi remizele vorbeau în suficientă măsură. Le dădea mai ales de gîndit faptul că pe ogoarele acelea imense de sute şi mii de hectare nu stăpînea nici un moşier. De asemenea, se minunau cînd aflau că în sate existaseră dispensare şi case de naşteri, cămine culturale şi cinematografe.

Desigur, propaganda oficială avea sloganele ei. Din cauza acestei propagande, în primele luni ale războiului oamenii nu avuseseră ochii foarte deschişi la cele ce vedeau în jurul lor. Dar, pe nesimţite, ceea ce era evident şi tulburător tocmai prin noutatea lui învinsese, şi „microbul bolşevismului" ajunsese să depăşească perioada de incubaţie.

„Microbul" îl contaminase şi pe Presură. Numai că la el perioada de incubaţie avea să fie mai lungă şi evoluţia mai puţin rectilină.

Evoluţia aceasta avea să se manifeste mai întîi sub forma presimţirii unei „primejdii", care îl ameninţa însă nu din afara ci dinăuntrul său.

De cînd divizia lor se afla în rezervă, Presură dispunea de timp suficient. Mai bine zis, era fericit cînd avea cu ce să-şi umple timpul. Şi cînd lucrul acesta nu era posibil, se gîndea încercînd să retrăiască întîmplările prin care trecuse. Niciodată însă nu izbutea să-şi ancoreze aducerile-aminte mai înainte de ziua cînd izbucnise războiul.

De fapt, în ceea ce-l privea, războiul începuse ceva mai tîrziu. Pentru el, războiul însemna : vînătorii spînzuraţi în curtea cazărmii de la periferia oraşului Tiraspol, rafalele puştilor mitraliere din lagărul de trecere, cei dintîi morţi ai regimentului lor despuiaţi de majurul Cotîrţă şi prohodiţi în silă de popa Dimofte, lăzile de campanie, etc.

Cîte nu văzuse apoi în lunile de război care trecuseră ! Sate şi oraşe arse, companii întregi decimate de focul precis al ruşilor sau de propria artilerie, din cauza nepriceperii comandanţilor lor. Văzuse soldaţi care, ca

să scape de război, porneau la atac în picioare, fericiți cînd glontele sau schija unui proiectil îi culca pentru totdeauna la pămînt. Văzuse oameni înnebuniți de groază în timpul unui bombardament de „Katiușe".

Lua cunoștință, acum cînd era în spatele frontului, de existența diverselor comandamente și servicii, care se înșirau, înapoi, pînă în țară, cu ofițeri cărora nici măcar nu le mirosise a praf de pușcă și doreau ca războiul să țină cît mai mult, uluiți de marile avantaje pe care le oferea încleștarea aceea de milioane de oameni.

Văzuse toate acestea, în fiecare zi vedea alte și alte fapte, care îi siluiau spiritul, rațiunea, care îl făceau să sufere fizic și care, încet-încet, desăvîrșiră procesul clarificării sale.

În ziua cînd primise ordinul de mobilizare, se supusese, convins fiind că a nu te supune atunci cînd țara se află în război înseamnă a comite fapta cea mai reprobabilă. Acum, însă, înțelegea, abia acum înțelegea că fusese robul unei stupide prejudecăți și că sosise clipa cînd, cu orice risc, va trebui să termine cu războiul, așa cum, în ciuda celei mai elementare prudențe, îi fusese imposibil să îngenunche în stradă.

„Ei, acum va trebui să stau de vorbă deschis cu Tunariu."

Ca și cînd gîndul avusese puterea să-l aducă, acesta intră pe ușă.

— Dacă nu te superi, domn' elev, să-mi dai o țigară. Eu le terminai pe ale mele.

— Poftim, Mitrule!

Și îi întinse tabachera.

Tunariu luă una și apoi parcă spre a se justifica:

— Ceilalți dorm toți. N-am avut de la cine să cer...

— Ia mai multe.

— Mulțumesc! Mulțumesc! Iaca, mai iau doar una. Pînă mă fură somnul, poate că iar mi se face poftă de o țigară. Nu prea mi-e somn în noaptea asta.

— Dacă nu ți-e somn, mai rămîi puțin. Să ne ținem de urît unul altuia.

Și Presură Virgil se duse să închidă ușa care rămăsese întredeschisă.

Tunariu se așeză pe un scaun, lîngă sobă. Era numai în ciorapi. Cîteva clipe tăcerea stăpîni între ei. Parcă amîndoi erau stînjeniți.

Cel dintîi care se hotărî să vorbească fu Presură.

„Trebuie să mă folosesc de acest prilej ca să-i cîștig încrederea."

Apoi, tare:

— Ei, ce zici? Așa că divizia noastră are mare noroc? Iaca, se împlinesc zilele astea două luni de cînd sîntem mereu în rezervă. Și cînd te gîndești cîtă omenire s-o fi prăpădit în răstimpul ăsta.

— Multă!

— Cine știe dacă va mai scăpa careva din noi cu viață. Poate tu...

Întrebarea i se oglindi mai întîi în ochii mari și blînzi:

— Și de ce tocmai eu?

— Pentru că, între timp, ți se va ivi sigur un prilej ca să treci la ruși. Lasă, de mine nu trebuie să te ferești. Nu eu am să fiu acela care să te toarne. Știu totul...

— Ce știi?

Și în întrebarea aceasta simplă, lui Presură i se păru că deosebește o anumită nuanță de ironie.

Răspunse puțin cam descumpănit:

— Știu că ești comunist. Locotenentul mi te-a dat în seamă cu recomandarea să te curăț imediat, dacă observ la tine cea mai mică intenție de a trece la ruși. Și, te rog să mă crezi, nu sînt singurul care a primit un asemenea ordin.

— Știu!

— Am bănuit că știi. Sînt convins că n-ai trecut pînă acuma, fiindcă te știi supravegheat. Este?

— !...

— Te rog să ai încredere în mine. Eu te înțeleg foarte bine. Ești comunist și, comunist fiind, nu poți lupta de partea fasciștilor împotriva comuniștilor. De altfel, nu trebuie să fii neapărat comunist ca să-ți dai seama de aceasta. Vezi, îți vorbesc deschis. Ar trebui, repet, să ai și tu încredere în mine.

— Ce tot îi dai cu încrederea !... Haide să zicem că am încredere în dumneata.

— Mulţumesc ! Dar chiar dacă nu ai, peste cîteva minute, după ce am să-ţi spun ceea ce intenţionez, ai să-ţi schimbi părerea despre mine.

— Bine ! Te ascult.

— Uite ce vreau să-ţi spun : războiul ăsta e o mare ruşine.

— În sfîrşit, bine că ţi-ai dat şi dumneata seama. Într-adevăr, e o mare ruşine.

— Da, o mare ruşine, şi eu simt că nu mai pot accepta ca alţii să se folosească de mine ca de o unealtă.

— Ce vrei să spui ?

Întrebarea lui Tunariu trăda şi uimire, dar şi o prudentă neîncredere.

— Păi nu e greu de priceput. Trebuie să termin neapărat cu războiul.

— Ei, parcă depinde numai de dumneata. Să vedem ce zice şi domn' locotenent Boboc. Fără îndoială că el e de altă părere.

— Haide, haide, n-o mai face pe naivul. Ai înţeles foarte bine ce am vrut să spun.

— Nu ! De loc !

Presură Virgil îl privi în ochi şi-i spuse, vorbind încet şi răspicat :

— Am de gînd să scap de război făcînd ceea ce intenţionezi să faci tu : am de gînd să trec la ruşi. Cînd ne vîră din nou în foc, la prima ocazie o şterg. Dacă vrei, o ştergem împreună. Poate că amîndoi ne vom descurca mai uşor !

Tunariu privi lung la el.

— Ei, voi, intelectualii !

— Ce-i cu noi, intelectualii ?

— Tare mai sînteţi suciţi !

— Într-adevăr, sîntem suciţi. Nu totdeauna ajungem la ţintă mergînd pe drumul cel mai scurt.

— Ei, da ! Asta ai zis-o bine. Dumitale, spre pildă, mult ţi-a mai trebuit ca să te convingi că războiul ăsta e o ruşine.

— Nu ! De lucrul acesta m-am convins mai demult. Greu a fost însă altceva. A fost greu pînă m-am decis

să iau o hotărîre corespunzătoare. Prejudecăţile, educaţia primită te trag mereu înapoi. Acum mi-e clar că una e ţara şi alţii sînt aceia care au interese în acest război. E clar şi e o mare idioţenie să confunzi ţara, dragostea de ţară, datoria faţă de ţară etc., etc. cu interesele acelora care ne-au trimis să luptăm pe front. Şi cu toate acestea, nu e uşor să spui: am să dezertez.

— Şi acuma zici că te-ai hotărît...

— M-am hotărît. Mai bine zis, sînt hotărît. Vrei s-o ştergem împreună? Nu mi-ai răspuns la propunerea pe care ţi-am făcut-o. Vrei? Pînă se iveşte ocazia, vorbeşte-mi despre voi, comuniştii. Nu prea ştiu eu ce vreţi, pentru ce luptaţi.

Tunariu se gîndi o clipă înainte de a răspunde:

— Uite ce vreau să-ţi spun. În primul rînd, nu sînt comunist...

— Ce tot îndrugi!... Atunci, de unde au scos-o ăştia, alde Boboc şi ofiţerul cu informaţiile, că eşti comunist? Păi ştii că nici nu voiau să te ia pe front, fiindcă nu prezentai suficientă încredere? Li s-a năzărit, aşa, din senin?

— Nu li s-a năzărit de loc. Dar, dacă eşti muncitor, este suficient să-ţi ceri ceva mai tare drepturile pentru ca să-ţi pună imediat pecetea de comunist. Asta, pesemne, pentru că numai comuniştii luptă pentru drepturile muncitorilor. Aşa s-a întîmplat şi cu mine. Mi-au pus pecetea de comunist şi m-au trimis pe zonă — adică pe front, pentru că cei mari ştiau că va începe războiul împotriva Uniunii Sovietice. Dar mie nu-mi pare rău. Abia aici, pe front, mi-am dat seama cîtă dreptate aveau în tot ceea ce îmi spuneau tovarăşii mei de la şantier, comuniştii.

Presură fu de-a dreptul dezamăgit.

— Păi dacă nu eşti comunist, înseamnă că nu ai de gînd să treci la ruşi. Nu-i aşa?

— Asta-i altceva. Despre asta mai vorbim noi. Deocamdată, ne găsim la sute de kilometri înapoia frontului.

În clipa aceea, cineva ciocăni în fereastră.

— Domn' elev Presură ! Alarmă ! Toată lumea echiparea şi, cu întreg armamentul, la postul de comandă al companiei.

Chiar în noaptea aceea au fost îmbarcaţi într-un tren lung, cu destinaţia spre răsărit.

— Iarăşi ne vîră în foc !

— Iarăşi !

Abătuţi, întunecaţi, se împingeau care să urce mai întîi în vagoane şi să ocupe un loc mai bun. Se răsteau şi se înjurau înverşunaţi, fără motiv. Majurii în sarcina cărora intra îmbarcarea căruţelor zbierau. Dar cel mai tare zbiera maiorul Pascu. Era frig, ningea, şi ofiţerii, unul cîte unul, se eclipsaseră, căutînd adăpost în singurul vagon de clasă ataşat lungii garnituri.

Au pornit în zori. Au mers două zile şi două nopţi. Prin gări întîlneau alte trenuri, care şi ele mergeau tot spre răsărit. În uşile vagoanelor, soldaţii din cele două trenuri se priveau absenţi, fără interes.

Cîteodată se întîmpla ca vreunul din ei să întrebe:

— Care eşti, bă, din Brăila ?

Şi nu arareori se întîmpla ca în vagonul de vizavi să se afle un ostaş din Brăila.

— Eu !

— Noroc, judeţ !

— Noroc !

— Din ce comună ?

— Însurăţei !

— Eu din Gropeni.

— De pe baltă. Naşu e de la voi.

— Cine ?

— Alde Ţiripa !

Vorbeau aşa, din uşa vagonului, comunicîndu-şi veşti de acasă, pînă cînd unul din trenuri începea să se urnească.

Prin gări întîlneau şi trenuri sanitare. Lungi, misterioase, cu storurile trase, cu uşile încuiate. Ele rămîneau cel mai puţin în staţii. Li se dădea imediat liber. Plecau tot aşa de tăcute şi misterioase cum sosiseră. Dintre toate trenurile pe care le întîlneau, numai cele sanitare mergeau spre apus.

Soldaţii le priveau întunecaţi, cuprinşi de presimţiri negre.

— Acolo e de rău! murmura cîte unul şi arăta cu mîna înspre răsărit, încotro mergeau şi ei.

— Dacă mai ţine mult, aici, pe pămînt străin, ne lăsăm cu toţii ciolanele.

Presură Virgil sta lîngă sobiţa încărcată cu cărbuni care dogorea tare.

Oamenii îl credeau bolnav. Şi fiindcă ţineau la el, mereu se interesau cum se mai simte.

— Tot ţi-e rău, domn' elev?

— Tot. Pesemne am răcit.

De fapt, boala era doar un pretext, ca să fie lăsat în pace. Îşi odihnea, pur şi simplu, creierii. Acum, cînd se hotărîse, simţea că e mai bine să nu se gîndească la nimic. Dogoreala cărbunilor din sobiţă îl ţinea într-o stare aproape de somnolenţă. Aţipea, se trezea, apoi din nou aţipea. Cîteodată, îşi amintea de Tunariu şi-l căuta cu privirea.

Tunariu, care nu putea suferi căldura, îşi făcuse culcuş tocmai la celălalt capăt al vagonului, ocolit de toţi, fiind locul cel mai friguros. În dimineaţa plecării, Presură îi şoptise:

— Dacă nu vii cu mine, eu tot trec, să ştii!

— Bine, bine. Mai vorbim noi!

A treia noapte au schimbat un batalion de vînători care trecea în refacere. Mai bine zis, ceea ce rămăsese din batalion.

— Cum e, frate, pe aici? căută să se informeze careva din plutonul lor.

— Prăpăd! Ne-au topit cu brandurile. Numai zece am mai rămas din toată compania.

„Ce-ar fi să am ghinionul şi să mă curăţ înainte de a se ivi prilejul?" îşi spuse Presură.

Îl chemă apoi pe Tunariu şi-i vorbi în şoaptă:

— Să stai tot timpul pe lîngă mine.

— Bine! răspunse acesta moale.

Dimineaţa au pornit la atac, după o puternică pregătire de artilerie. Atacul se desfăşura pe un front larg. În dreapta aveau trupe nemţeşti. Atacau şi ele.

Rușii i-au primit de departe cu baraj de artilerie. Atacul progresa. După trei ore, abia înaintaseră cîteva sute de metri. Pe urmă, au fost opriți. Înaintea lor, o formidabilă perdea de foc, imposibil de trecut. S-au îngropat în pămînt, așteptînd întăriturile. La prînz, au contraatacat rușii. Contraatacau și ei pe un front larg.

Din spate, telefoanele, agenții de legătură transmiteau unul și același ordin:

„Respingeți contraatacul. Rezistați pe poziție pînă la ultimul om. Cine se retrage fără ordin va fi împușcat."

De frică, plutoanele nu s-au retras. Nu s-a retras nici plutonul locotenentului Boboc, cu toate că acesta murise în primele ore ale dimineții. Un proiectil de greu, explodat în apropiere, l-a rupt în două. Comanda a luat-o încheietorul de pluton, plutonierul Bărbulescu. L-a doborît și pe el un glonte, care i-a trecut prin gît. Pe urmă, n-a mai luat nimenea comanda. Din grupa întîi nu mai rămăsese nimeni în viață. Din grupa a treia, un singur supraviețuitor, rănit în umăr, care, în ciuda ordinului, se tîra înapoi. Singura grupă care mai număra luptători era grupa lui Presură. Rămăseseră în viață doar trei. El, Presură, Tunariu și Neculai Mocanu, pușcaș-mitraliorul.

Presură Virgil se adăpostise în pîlnia unui proiectil de greu. Tot acolo nimerise și Tunariu. Focul din liniile rusești se concentrase acum pe flancuri. În dreapta, bătălia se dădea mult în urma lor. Pe acolo rușii se infiltraseră mai adînc.

— Încă puțin și vom fi încercuiți! vorbi Presură Virgil scoțînd capul din groapă.

Tunariu îl trase, furios, de picior.

— Ce te-a găsit! Vrei să pună brandurile pe noi? Tocmai acum!...

Puah! se auzi în stînga explodînd un proiectil de brand.

Fără să țină seama de recomandarea pe care i-o făcuse Tunariu, Presură scoase din nou capul din groapă. Și atunci îl văzu pe Neculai Mocanu răsturnat cu fața în sus, cu chipul desfigurat de schijele proiectilului. La gît avea o rană din care gîlgîia sîngele.

— N-am mai rămas decît noi doi ! murmură Presură Virgil.

Deodată începu să ningă. Cu fulgi mari, ireal de mari, pe care pale de vînt îi învîrtejau...

— Va trebui să aşteptăm pînă se întunecă, fu de părere Presură, şi Tunariu înţelese la ce se referă.

— Numai să nu contraatace ai noştri ! se nelinişti acesta.

— Nu cred. Efortul şi dintr-o parte şi din alta s-a concentrat pe flancuri. Ascultă-mă ! Pînă într-o oră sîntem încercuiţi.

Îşi aprinseră cîte o ţigară. Ninsoarea se înteţise. Nu era de loc frig şi zăpada era pufoasă şi strălucitoare. Ningea cu fulgi atît de mari şi deşi, încît nu se vedea mai departe de cîţiva metri.

Şi atunci, din nou se dezlănţui artileria din liniile romînilor.

— Contraatacă ai noştri ca să restabilească situaţia din flancuri. Vezi, ţi-am spus eu !

— Atunci se cam încurcă socotelile, se înciudă Presură.

— Nu cred ! Uite că vin şi ruşii ! se bucură Tunariu.

Presură Virgil se săltă şi privi. Tunariu nu se înşelase. Prin pînza zdrenţuită a zăpezii, văzu nişte mogîldeţe albe care se apropiau în salturi scurte.

— Cînd ajung la noi, ne predăm. Nici că se putea mai bine.

Tunariu avea dreptate. Nu aveau decît să aştepte liniştiţi în groapă.

Inima începu să-i bată tare. O puşcă-mitralieră începu să meliţe mai la stînga... Apoi pocniră cîteva focuri de armă. Mai existau supravieţuitori. Încă o puşcă mitralieră, încă vreo cîteva focuri de armă.

Din spate artileria începu să grohăie, ca să-i ajute cu foc de baraj pe puţinii supravieţuitori.

— Degeaba ! Tot vor veni, se bucură Tunariu.

Cîteva gloanţe muşcară pămîntul la un pas de Presură, piuind ca nişte păsăruici stranii. Apoi, deodată, simţi ceva fierbinte, pătrunzîndu-i în carne.

În clipa cînd simți cum glontele îi străpungea carnea, o undă de tristețe îi năvăli în suflet.

„S-a sfîrșit!"...

Firul aducerii-aminte se rupse în clipa cînd auzi cheia răsucindu-se în broască. Sări buimac în picioare, apoi, ruşinat, se culcă din nou încă mai înainte de a se deschide uşa.

„Îmi aduce mîncarea."

Prin crăpături, prin gaura cheii, pe unde putea, mirosul ciorbei de cartofi pătrunse în celulă. Şi sergentul t.r. Presură Virgil simți că i se făcuse foame. O foame cruntă, cum nu-i mai fusese niciodată pînă atunci.

„Mîine, în zori, mă împuşcă, şi mie mi-e foame!"

Ei, da! îi era foame şi nările îi fremătau de plăcere la mirosul ciorbei de cartofi, nesuferita ciorbă de cartofi de care în ultimele două zile nici nu se atinsese.

În sfîrşit, uşa se deschise, şi din prag, îi zîmbi fruntaşul Bodrîncă, temnicerul, mîna dreaptă a plutonierului Sborşitu, comandantul de fapt al închisorii.

În cele două săptămîni de cînd era închis în celula aceea, cel puțin de două ori pe zi fruntaşul Bodrîncă apărea în deschizătura uşii, cu nelipsitul şi oribilul său zîmbet. Zîmbea cu toată gura, dezvelindu-şi dinții mari, lați şi galbeni. De cîte ori zîmbea, fruntaşul Bodrîncă scotea din gît un fel de sîsîit ciudat, ca de gînsac. La început, Presură a crezut că ceea ce lua drept zîmbet era de fapt rîs. Dar, cînd l-a auzit şi rîzînd, şi-a dat seama că atunci cînd fruntaşul Bodrîncă îşi arată dinții şi sîsîie zîmbeşte numai.

Fruntaşul Bodrîncă era un unicat al naturii. Mic de statură, era atît de slab, încît atunci cînd îl vedeai pentru prima dată ceea ce te izbea era nefireasca sa slăbiciune. În al doilea rînd, te izbea paloarea. O paloare de cadavru. Dacă fruntaşul Bodrîncă nu s-ar fi mişcat şi nu ar fi vorbit, ai fi putut crede că ai în față un cadavru.

O altă caracteristică a fruntaşului Bodrîncă erau urechile. Mici, subțiri şi atît de lipite de cap, încît la

prima vedere nici nu le băgai în seamă. Cînd îl priveai, după ce te familiarizai cu toate celelalte ciudăţenii, începeai să te miri că-i lipsesc urechile. Şi abia după aceea, tot căutîndu-le, le descopereai, mici, galbene şi subţiri.

Şi capul acesta, monstruos în felul lui, se sprijinea pe un gît lung şi atît de subţire, încît îţi făcea mai curînd impresia unui maţ. Maţul, de culoarea pergamentului, avea un nod al lui Adam proeminent.

Fruntaşul Bodrîncă era îmbrăcat totdeauna într-o uniformă nouă-nouţă, croită pe măsura trupului său mic şi scheletic. Tunica, trasă pe talie, scotea în evidenţă slăbănogeala trupului. Pantalonii, totdeauna ireproşabil călcaţi, aveau un buf ceva mai mare decît se obişnuia, iar moletierele îmbrăcau nişte glezne subţiri, ca nişte fluiere. Eleganţei vestimentare i se adăuga un miros discret de mosc.

Presură Virgil, care simţise încă din prima zi o antipatie instinctivă faţă de Bodrîncă, nu crezu că e necesar să acorde vreun interes deosebit zîmbetului hidos, cu care fruntaşul îşi anunţa vizita.

După ce îi zîmbi cîteva minute din uşă, Bodrîncă se hotărî, în sfîrşit, să treacă pragul. Se rezemă cu spatele de uşa grea, şi plimbînd gamela pe degetul arătător, o gamelă cu capac, îi vorbi cu un ton intenţionat excesiv de politicos :

— V-am adus mîncarea, domnule elev Presură.

— Mulţumesc, dar nu trebuia să te deranjezi chiar dumneata.

— Vai, de ce ? Îmi face plăcere... Îmi face mare plăcere !...

Avea, în ciuda puţinătăţii trupului, o voce puternică şi groasă, care ar fi putut fi plăcută, dacă n-ai fi simţit-o prefăcută, intenţionat mieroasă.

— În seara asta — continuă el — mîncarea e foarte bună. Nu vreţi să mîncaţi ?

Presură Virgil ar fi vrut să-l refuze, ca să-l vadă mai repede plecat, dar îi era o foame afurisită.

„Dracu să-l ia ! Au să mă împuşte în zori, dar acuma mi-e teribil de foame."

Se sculă de pe laviță și se duse să ia gamela din mîna lui Bodrîncă. Deschise capacul și începu să mănînce cu poftă.

Într-adevăr, ciorba de cartofi era excelentă, cu un strat de grăsime deasupra, și deasă. O ciorbă astfel gătită nu era pentru arestați. Fără îndoială, că bucătarul o pregătise pentru personal, temnicerii închisorii, grefierii și furierii Curții Marțiale.

„Ce l-o fi pălit ca să mă răsfețe?"

— Nici nu aveți idee, domnule elev Presură, ce plăcere îmi face cînd vă văd cu cîtă poftă mîncați.

— Pofta asta o datoresc dumitale, Bodrîncă. Dacă mi-ai fi adus și acum lăturile care aici, la voi, se numesc mîncare, n-ai mai fi avut plăcerea asta.

— Păi tocmai de aceea v-am adus-o. E doar ultima dumneavoastră masă.

Presură Virgil simți un nod în gît și scăpă lingura din mînă. Gîndul că stîrpitura aceea de om găsea plăcere în a asista la ultima masă a unui condamnat la moarte îi tăie pofta de mîncare și-l umplu de revoltă.

— Nu mai mîncați, domnule elev Presură?

— Ia-ți mîncarea de aici și cară-te!

Se întinse pe laviță, întorcîndu-i spatele.

Dar Bodrîncă nu plecă. Continuă să rămînă acolo, lîngă ușă, cu spatele rezemat de tăbliile groase.

După cîteva minute Presură îl auzi:

— Domnule elev Presură! Ai un inel. E de aur, cu un rubin. Peste cîteva ore ai să fii împușcat. Dă-mi-l, ca să nu fiu nevoit să ți-l iau cu sila!

— Cum ai putea? întrebă Presură amuzat, fiindcă i se părea caraghioasă pretenția stîrpiturii aceleia, că ar putea să-i ia, cu forța, inelul din deget.

— Eu, nu, desigur!... Dumneata ești mai voinic decît mine. Dar aș găsi pe cineva care s-o facă în locul meu. Vrei să ți-o dovedesc?

— Ții neapărat să ai inelul?

— Ce întrebare! Sigur că țin. Toți acei care trec pe aici trebuie să-mi lase o amintire: un inel, o verighetă, ceva. Posed o întreagă colecție. De la simple verigi de fier sau aluminiu pînă la verighete de aur sau inele cu diamante ori rubine, ca al dumitale.

„Să fie, oare, nebun?" se întrebă din nou Presură, neputînd rezista ispitei de a-l privi pe furiș.

Bodrîncă rînjea cu toată gura de i se vedeau dinții și gingiile, de culoarea racului fiert. Cu buzele lui subțiri de pergament, cu fața acum boțită din cauza rîsului, cu fruntea îngustă și galbenă, părea mai curînd o mască grotescă. O mască oribilă care producea silă, repulsie și puțină spaimă.

Și fiindcă dorea să-l știe cît mai repede plecat, își scoase inelul din deget și i-l întinse:

— Poftim! Ia inelul și lasă-mă, te rog! În cele cîteva ore care mi-au mai rămas de trăit, vreau să fiu singur.

Bodrîncă se repezi să ia inelul.

Apoi, zornăindu-și cheile, părăsi celula.

Sergentul t.r. Presură Virgil auzi cheia răsucindu-se în broască, auzi apoi pașii lui Bodrîncă. Liniștea birui din nou. Afară se întunecase. Ciocanul improvizatului tîmplar contenise. Terminase, oare, lada de campanie, sau a doua zi în zori avea să reînceapă? Dimineața în zori!... Dimineața în zori avea să se afle în fața plutonului de execuție.

Gîndul că avea să moară îl cutremură, ca și cînd abia în clipa aceea ar fi luat cunoștință de sentință. Dar acum dorea atît de mult să trăiască, încît o clipă, sîngele și carnea lui țipară de furie și deznădejde.

Nu voia să moară! Și, parcă dinadins, ca să-i dovedească încă o dată cît de absurdă era această dorință, simți în carne o durere, ca un cocoloș fierbinte, fierbinte, exact în locul unde îl nimerise glontele, cu luni de zile în urmă, acolo, pe front, cînd se hotărîse să treacă la ruși.

Și din nou aducerile-aminte făcură punte.

*

Și-a regăsit cunoștința într-un pat de spital, mult înapoia frontului. Va să zică, nu murise. La început, simți o mare amărăciune. Apoi, încet, încet, instinctul vieții fu mai puternic: *trăia!...*

Primele percepții fură auditive. Un concert de gemete, de vaiete. Abia fusese adus un nou transport de

răniţi. Unii trecuseră prin sala de operaţii, alţii aşteptau să le vină rîndul. Şi cei care trecuseră şi cei care aşteptau să le vină rîndul gemeau, se văietau.

Pe urmă, unul începu să strige, să înjure:

— Ochii! Daţi-mi ochii! Mămucă, mămucă, n-am să mai văd lumina sfîntului soare, grijania cui ne-a trimis să murim şi să ne calicim în ţară străină!...

Apoi, senzaţiile fură de ordin olfactiv. Domnea în sala aceea de spital un miros puturos de medicamente, de urină, de sînge şi de cadavru, care îi produse greaţă.

— Deschideţi careva fereastra!

Cuvintele fură, în acelaşi timp, un îndemn şi pentru el să deschidă ochii.

Şi abia acum percepu sala lungă, cu paturile înghesuite ca să încapă cît mai multe. În dreapta, în stînga lui şi pînă la capătul celălalt al salonului, oameni culcaţi în paturi cu mîinile — cei care le mai aveau — cruce pe piept. Numai în vreo cîteva răniţii, în convalescenţă probabil, stăteau în capul oaselor şi vorbeau între ei.

— Păi pe mine, dacă mă mai ţin o săptămînă. Oare, au să-mi dea *conced*? De-aş apuca să-i mai văd o dată pe ai mei! Iaca, s-au împlinit doi ani de cînd nu i-am mai văzut.

— Ochii!... Daţi-mi ochii!

— Săracu! Ăsta a bolunzit. Decît fără ochi, mai bine moartea, zău aşa! Fără o mînă, fără un picior, mai treacă-meargă. Dar fără ochi?

Acestea erau aducerile-aminte din ziua cînd şi-a revenit la spital. Pe urmă, au venit altele asemănătoare.

În salonul în care se afla, erau aduşi răniţii grav. Din cauza aceasta, cei mai mulţi morţi de aici plecau. Nu era zi în care să nu moară măcar unul. Mureau mai ales cei care fuseseră răniţi în stomac sau la cap. Moartea celor din prima categorie era zgomotoasă: mureau urlînd, sau numai tînguindu-se, blestemînd. Cei răniţi la cap mureau, de cele mai multe ori, aproape fără ca vecinul de pat să prindă de veste.

În general, răniţii la cap erau cei mai cuminţi. Zăceau în aşternut într-o stare de semiconştienţă din care rar dacă îşi mai reveneau.

Vecinul de pat al lui Presură fusese de asemenea rănit la cap. Medicii îl condamnaseră de mult și cu toate acestea nu murea. De zile întregi, sta culcat pe spate, fără să se miște, cu ochii închiși, cu mîinile inerte, de-a lungul trupului. De cerut nu cerea niciodată nimic, dacă era întrebat nu răspundea și, după toate aparențele, nu-și dădea seama că i se vorbește.

În schimb, vorbea el singur tot timpul. De fapt, murmura doar. Presură adormea și se trezea în murmurul vocii rănitului. Ce spunea, fără să obosească, ore și ore întregi, nimeni nu izbutea să înțeleagă. Dar Presură avea convingerea că rănitul tot timpul mustră pe cineva.

Noaptea, Presură avea insomnii chinuitoare. Și cu cît treceau zilele și rana din piept mergea spre vindecare, cu atît mai lungi și mai insuportabile deveneau insomniile.

Culcat pe spate, cu mîinile sub cap, cu ochii privind tavanul la lumina puțină a unui singur bec, și acela camuflat, aștepta, resemnat, somnul ore și ore întregi. Așteptînd somnul, asculta somnul celorlalți cu o curiozitate care nu obosea niciodată. Mai ales în prima noapte fu uluit de ceea ce putea să însemne o singură noapte într-un salon de spital.

Cei care aveau dureri mari și se văietaseră, pînă la urmă izbuteau să adoarmă. Înspre miezul nopții aproape întreg salonul dormea. Dar ce somn! Somn greu, de oameni trudiți, somn în care se dăruiau cu întreaga lor ființă. Presură auzea sforăituri cutremurătoare, gemete, scrîșnete, cuvinte fără nici o legătură, plînsete, rîsete.

Presură asculta aceste zgomote variate și stranii și se cutremura de un fel de inexplicabilă teamă.

„Sărmanii oameni!"

Și cînd spunea așa, se includea și pe sine. Sărmani oameni care se dăruiau atît de deplin somnului și cu toate acestea nu izbuteau să uite de existența lor reală, chinuită și tragică, de oameni umiliți, înjurați, bătuți și împinși mereu spre moarte. Chiar și acolo, pe tărîmul visului, suferințele, speranțele, dorurile și deznădejdile lor continuau să-i stăpînească. Și el, treaz, din

cuvintele fără noimă, din scrîşnetele sau din scurtele accese de plîns sau de rîs, încerca să înţeleagă ce se petrece cu ei. La început, a fost mai greu. Dar, tot ascultînd, noapte de noapte, învăţă să descifreze suferinţele şi ale aceluia care rîdea, şi ale aceluia care plîngea şi ale aceluia care scrîşnea parcă să-şi macine dinţii. De fapt, rîzînd, plîngînd, scrîşnind sau rostind cuvinte fără şir, ei continuau să-şi trăiască în somn viaţa lor amărîtă, aşa cum făceau în fiecare seară, pînă a nu-i fura somnul, cînd nici infirmierele şi nici medicii nu mai dădeau prin saloane. De altfel, ei rămîneau de capul lor încă înainte de a se întuneca. Cu toate acestea, abia cînd se lăsa noaptea se angajau discuţiile, ca şi cînd numai întunericul nopţii le insufla curajul să vorbească despre ceea ce ei, pînă nu demult, abia dacă îndrăzneau să gîndească. Discuţia pornea de obicei de la relatarea vreunei lupte la care luase parte cel care povestea. Prilejul era nimerit să se vorbească despre cîinoşenia vreunui comandant de pluton, despre incapacitatea şi laşitatea altuia, despre mîtralierele companiei de poliţie. Foarte adesea se mirau şi iarăşi se mirau de curajul soldatului rus. Acest curaj îi impresionase pe toţi şi nu era unul care să nu aibă de povestit o întîmplare trăită de el.

Pornind de la aceste exemple, se ajungea inevitabil la pierderile mari pe care le suferiseră plutoanele şi companiile regimentelor lor, iar, ca o concluzie firească, cu toţii, fără excepţie, şi fără să se sfiască, îşi mărturiseau convingerea că războiul era pierdut şi că dezastrele aveau să fie cu atît mai mari, cu cît aveau să se înfunde mai adînc spre răsărit.

Concluzia aceasta îi umplea de nelinişte, fiecare temîndu-se că pînă atunci nu va mai scăpa cu viaţă.

Numai ciungii, ologii şi ceilalţi cu infirmităţi grave nu manifestau aceeaşi nelinişte. Ei erau bucuroşi că scăpaseră cu viaţă şi că, cel puţin aşa, *caliciţi* — adică infirmi — se puteau reîntoarce acasă. Unii dintre ei, deşi n-o mărturiseau, se considerau chiar norocoşi prin faptul că soarta le oferise măcar această şansă de a scăpa cu viaţă. De asemenea, nu erau puţini nici aceia care, în loc să se bucure că fuseseră lecuiţi de răni

grave, îi invidiau pe ciungi și pe ologi, fiindcă aceștia nu aveau să se mai întoarcă în prima linie.

Dintre toți, numai el, Presură, dorea cu ardoare să se reîntoarcă acolo. Rana din piept se vindeca relativ repede. Și pe măsură ce ea se vindeca, îi venea mai des în minte Tunariu. Tunariu, fără îndoială, trecuse la ruși. Oare avea să-l mai revadă vreodată? În sinea lui, nădăjduia. Cu toată imensitatea spațiului rusesc, nădăjduia să-l întîlnească în vreunul din lagărele de prizonieri. Pentru că, numai pentru aceasta dorea să se vindece, numai pentru aceasta dorea să se reîntoarcă în linia întîi. De data asta, va izbuti să treacă sau dacă nu își va zbura creierii.

Rana nu fusese ușoară și acesta era și motivul pentru care îl internaseră în salonul celor cu răni grave. Multe zile a îndurat dureri cumplite. Dar, pînă la urmă, ele s-au alinat. S-au alinat durerile fizice și au început cele ale spiritului. Poate că, dacă n-ar fi ajuns în spital, ar fi suferit mai puțin.

Ceea ce contribuia însă, ca durerile morale să fie mai cumplite era faptul că, acolo, la spital, a avut prilejul să constate cît de mulți erau aceia care izbutiseră să treacă la ruși.

— Mă, la noi era un sergent, unul Arnăutu. Un oltean deștept, ca toți oltenii. Și ce credeți? Într-o noapte e trimis în incursiune cu grupa. De dus, s-a dus, dar de întors nu s-a mai întors.

— Păi, de la mine din grupă, n-au șters-o într-o noapte doi?

— Stați să vă spun eu cum s-a întîmplat cu sublocotenentul Surdeanu. Ce mai om a fost ăsta...

Și așa, pe rînd, povesteau pînă spre ziuă. Cîte nu i-a fost dat să audă Presură! Pîndari care au părăsit postul furișîndu-se pînă în liniile rusești, soldați și ofițeri ascunși prin gropi cu prilejul vreunui contraatac rusesc, dinadins ca să se predea, patrule care au nimerit în mod intenționat în liniile rusești; ofițeri care după ce au trecut la ruși, vorbeau la megafoane, îndemnînd pe soldați să facă și ei la fel.

Cîte și mai cîte cazuri. E drept, fuseseră și tentative neizbutite. Unii, prinși asupra faptului, au fost împuș-

cați. Dar nu aceasta era important. Important era că se putuseră hotărî. Ceea ce îl impresionase cel mai mult ascultînd cele ce povesteau tovarășii lui de suferință era faptul că, în marea lor majoritate, cei care trecuseră fuseseră simpli soldați. Și oamenii aceștia simpli găsiseră în ei tăria necesară să se smulgă din mîzga prejudecăților, nu ca rezultat al unui proces complicat de conștiință, ci al simțului comun. Lui, în schimb, un intelectual, cît de mult timp îi trebuise pînă să se hotărască.

În sfîrșit, veni și ziua cînd Presură putu părăsi spitalul. Trei zile mai tîrziu — atît durase drumul — se prezentă la regiment. Regimentul, care se afla în refacere, aștepta de la o zi la alta ordinul să intre din nou în foc.

Aici și abia acum, află în ce împrejurare fusese salvat. Încercarea de încercuire nu izbutise și două regimente aduse, din rezervă, în mare grabă, restabiliseră situația. Noaptea îl culeseseră brancardierii, împreună cu alți zeci și zeci de răniți.

În ce privește pe Tunariu, așa cum se așteptase, fusese dat dispărut.

— Și acum, dragă Presură — conchise locotenentul Pantazoglu, adjutantul comandantului — după ce ai aflat ceea ce te interesa, să-ți dau o veste bună.

— Oare mai există și vești bune, domnule locotenent?

— Pentru dumneata, da. Și — asta în particular spus — te invidiez.

— Mă faceți tare curios, domnule locotenent.

— Ai fost detașat la Divizie. Mîine dimineață va trebui să te prezinți acolo, la Biroul 1.

— Domnule locotenent, vă rog din suflet, nu mă dați la Divizie. Vreau să rămîn la regiment.

— Ești nebun! Mîine, poimîine, regimentul intră din nou în foc.

— Tocmai de aceea cer să rămîn. Faceți-mi favoarea asta. Mă cunoașteți de cînd am plecat din țară... Și doar puțini am mai rămas...

Locotenentul Pantazoglu îl privi cu interes și curiozitate. Nu-i venea să creadă că poate să existe un om

căruia să i se ofere o şansă atît de ispititoare şi, totuşi, să refuze.

Replică, pe jumătate serios, pe jumătate în glumă:

— Măi, măi, dar nu te ştiam un chiar atît de mare mîncător de bolşevici! Ei, dar consolează-te! Sînt prea mulţi ca să-i poţi mînca pe toţi. Aşa că, pregăteşte-te din seara asta, ca să poţi fi mîine la Divizie.

— Domnule locotenent, vă mulţumesc, şi încă mult, că m-aţi ales pe mine. Totuşi, vă rog, trimiteţi pe altcineva.

— Bine, dar ce te determină să refuzi? Zău dacă pricep!...

Pe locotenent, atitudinea lui Presură îl intriga. Judecîndu-l din punctul său de vedere, cochetarea aceasta cu moartea i se părea absurdă, lipsită de sens. Locotenentul nu era ofiţer activ. Profesor de limba romînă, fusese concentrat în 1939 şi de atunci nu i-au mai dat drumul. Fiind finul comandantului de regiment, cînd a izbucnit războiul, acesta l-a uns adjutant, luîndu-l sub aripa sa protectoare. Dar, în ciuda uniformei, locotenentul Pantazoglu rămăsese, din cap pînă în picioare, un „civil" Ca majoritatea ofiţerilor de rezervă, raporturile cu oamenii le stabilea nu în funcţie de grade, ci în raport cu ceea ce credea că reprezintă omul în sine.

Aceasta era, de altfel, explicaţia conversaţiei amicale dintre el şi Presură.

Lui Presură nu-i fu greu să găsească un răspuns la întrebarea pusă de locotenent.

— N-am nici un motiv special. Nu mi-ar place să mucezesc cine ştie prin ce birou, scîrţîind de dimineaţa pînă seara pe hîrtie.

Explicaţia nu-l mulţumi însă pe locotenent. Şi fiindcă nici prin minte nu-i putea trece adevăratul motiv pentru care Presură ţinea să ajungă din nou în linia întîi, îşi spuse:

„Omul ăsta ori e un fanatic, ori e un vanitos, dar un vanitos prost, care e gata să-şi rişte încă o dată viaţa ca să capete o decoraţie. Dar, şi într-un caz şi în celălalt, nu merită să-mi pierd timpul cu el."

Apoi tare :

— Îmi pare rău, dragă Presură, dar n-am ce-ţi face. Nu am pe cine să trimit în locul dumitale.

— Bine, dar nu sînt singurul teterist din regiment.

— N-aţi mai rămas decît cîţiva.

— Ei bine, trimiteţi pe un altul dintre aceşti cîţiva.

— Nu pot ! Ei îşi au rosturile lor, pe cînd dumneata abia ai venit. De altfel, a hotărît domnul colonel, care a şi semnat hîrtia cu care trebuie să te prezinţi la Divizie.

— Domnule locotenent...

— Dragă Presură, te rog să înţelegi că e inutil să mai insişti.

Locotenentul Pantazoglu nu minţea. Colonelul semnase într-adevăr ordinul de detaşare. Dar dacă locotenentul ar fi vrut cu tot dinadinsul să-l satisfacă pe Presură, l-ar fi putut convinge pe colonel să trimită pe altcineva. Dar, întrucît omul începuse să-i devină antipatic, n-o făcu.

A doua zi, tuns, bărbierit, cu hainele curăţate şi cu bocancii lustruiţi, sergentul t.r. Presură Virgil se prezentă la postul de comandă al Diviziei. Un plutonier de la Biroul 1 îl luă în primire, îl trecu într-un registru, după care îl trimise să se prezinte maiorului Buturugă, şeful Biroului 2.

Ca secretar la Biroul 2, Presură Virgil nu prea avea multă treabă. Întocmea procese-verbale atunci cînd erau interogaţi soldaţi care încercaseră să se automutileze, se îngrijea să-i parvină la timp rapoartele informative de la unităţi sau să centralizeze, la sfîrşitul fiecărei zile, pierderile regimentelor.

Dintre aceste însărcinări numai pe una o îndeplinea cu interes, cu voluptate chiar : citirea rapoartelor informative. Deşi comandanţii de unităţi — neconvenindu-le să se afle la Divizie care era adevărata stare de spirit a soldaţilor — căutau să escamoteze pe cît posibil adevărul, totuşi Presură, chiar în cazurile cînd rapoartele nu conţineau decît obişnuitele fraze liniştitoare, sezisa, printre rînduri, nesiguranţa şi panica acelora care le întocmiseră.

Şi tocmai de aceea le citea cu voluptate. Pentru că acum găsea în ele confirmarea oficială a ceea ce devenise pentru el certitudine, încă de pe cînd zăcuse la spital : că ura soldatului romîn împotriva silnicului război antisovietic devenise unanimă. Rapoartele recunoşteau, negru pe alb, că se înmulţiseră cazurile de trecere în liniile ruseşti, de nesupunere deghizată faţă de ordinele ofiţerilor, sau cele de automutilare.

Confirmarea oficială a acestei stări generale de spirit alimenta zilnic dorinţa lui arzătoare de a termina în vreun fel cu acest război. Dar aceasta nu era posibil decît numai dacă ajungea din nou în linia întîi. Gîndul că de acum înainte va fi la cel puţin zece kilometri înapoia frontului, îl înfuria. Pe de altă parte, nu putea uita zilele şi nopţile trăite acolo. Cînd se pornea artileria, Presură simţea intens încordarea, emoţiile şi scîrba care-l copleşeau cînd, la fluierul comandantului de pluton, trebuia să pornească la atac, să înfrunte moartea din faţă pentru că, altfel, ea tot l-ar fi găsit, din spate. Trăia clipele cînd, cu arma în cumpănire, alerga drept înainte, căutînd cu ochii înroşiţi de trudă şi nesomn o cît de neînsemnată scobitură a terenului care putea constitui un efemer adăpost. Clipele acelea fuseseră îngrozitoare nu atît din teama de moarte, ci mai ales din pricina convingerilor sale că participa la un război fără rost, pe care acum îl condamna fără rezervă.

Alţii în locul lui poate că ar fi fost mulţumiţi de noua situaţie. Se afla acum într-o lume pe care nu o bănuise cît timp fusese luptător în prima linie. Aici, la postul de comandă al Diviziei, totul era altfel decît acolo. Aici, pînă şi ordonanţele arătau mai bine chiar decît ofiţerii din prima linie. Uniformele le erau curate, nu erau roase la coate şi genunchi de atîta tîrît pe brînci, purtau „freză", aveau rufe de schimb şi o dată pe săptămînă, dacă frontul nu era în mişcare, puteau chiar să se îmbăieze. Aceasta, pentru a nu vorbi de secretari şi cu atît mai puţin de ofiţeri, care, cu toţii — stat-majorişti, sau nu, activi sau de rezervă — păreau civili în haine militare.

Maiorul Buturugă, spre pildă, venea în fiecare dimineaţă proaspăt bărbierit şi mirosind a lavandă. Dintre toţi ofiţerii, el se prezenta cel mai tîrziu la „slujbă". Era înalt, cu umerii largi, un fel de uriaş. Cînd se aşeza, scaunul trosnea din toate încheieturile. Căsca, îşi examina unghiile îngrijite, apoi îşi bea cafeaua pe care i-o pregătise, între timp, plantonul. Maiorul Buturugă bea multe cafele în cursul unei zile. De aceea, grija lui cea mare era să nu-i lipsească niciodată materia primă. Plecase din ţară cu o cantitate impresionantă şi căuta să profite de orice împrejurare ca să-şi reîmprospăteze stocul.

Fără cafeluţa pe care o sorbea dintr-un pahar cu toartă, pe care scria *„Amintiri din Slănic-Moldova"*, maiorul Buturugă era incapabil să se apuce de lucru. De altfel, dintre toţi ofiţerii comandamentului, cel mai plictisit părea a fi maiorul Buturugă. Din plictiseală nu se arăta exigent faţă de oamenii săi, din plictiseală fuma enorm, bea multe cafele, îi era silă se citească rapoartele sau să-şi asculte interlocutorul pînă la capăt.

În schimb, de un singur lucru nu se plictisea maiorul Buturugă: să se asculte vorbind. Dimpotrivă, îi făcea mare plăcere. Şi o făcea, fie vorbindu-şi sieşi în gînd, fie adresîndu-se altora. Indiferent de auditoriu, maiorul se exprima frumos, folosind o frază elegantă, cu înfloriturі de stil care vădeau certe calităţi oratorice.

Ascultîndu-l, Presură era de fiecare dată revoltat cît de profund reacţionar era conţinutul de idei pe care îl exprima fraza elegantă a maiorului Buturugă. Deşi mai în măsură decît alţii să-şi dea seama de adevărata situaţie de pe front, maiorul credea cu tărie în victoria nemţilor. În acelaşi timp nutrea un dispreţ suveran faţă de soldaţii din linia întîi.

Cînd Presură i s-a prezentat, primele cuvinte pe care maiorul i le-a adresat au fost:

— Du-te la cartier şi cere alte efecte. Astea put a front.

Şi strîmbînd din nas, chemă plantonul ca să deschidă fereastra.

Presură a schimbat efectele, dar n-a putut uita nici atunci şi nici mai tîrziu frontul.

Cînd porneau de la Biroul 3 ordine către unităţi să atace sau să contraatace, cînd auzea artileria, se stăpînea cu greu să nu strige în gura mare toată revolta care îi pîrjolea sufletul.

Din aceste motive, în mai multe rînduri s-a cerut în linia întîi. Dar maiorul Buturugă, care avea nevoie nu de el ci de un secretar, l-a refuzat.

Cererile repetate de a fi trimis în prima linie au constituit adevăratul motiv pentru care ceilalţi furieri s-au ţinut departe de el. De altfel, în general, Presură le făcea impresia unui om ursuz, avar la vorbă. La rîndul său, nici el nu se obosi să le schimbe părerea. Şi dacă, mai tîrziu, între el şi Hiastru se stabiliră unele relaţii de prietenie, începutul îl făcu acesta din urmă.

Hiastru Ilie era furier la comandament de la începutul războiului. În viaţa civilă încă nu apucase să aibă o profesiune bine stabilită. Războiul l-a găsit student la chimia industrială. Mai înainte făcuse doi ani de medicină, frecventase cursurile facultăţii de filozofie şi fusese înscris şi la drept. Afirma, şi nu cu intenţia de a glumi, că după război va reveni la medicină.

Hiastru Ilie trecea drept un original. Nimenea însă, din cei care îl considerau ca atare, nu ar fi putut preciza în ce consta această originalitate.

Convingerea unanimă că Hiastru este un original îi servea în primul rînd lui. Şi îi servea, pentru că altcineva, dacă şi-ar fi îngăduit să exprime asemenea opinii „originale", fără îndoială că ar fi avut de suferit multe neplăceri. De altfel, nu puţini erau aceia care interpretau această originalitate ca un fel de inofensivă şi simpatică nebunie.

Lui Presură nu i-a fost niciodată clar ce l-a determinat pe Hiastru să-i caute prietenia. Pentru că explicaţia pe care i-o dădu acesta nu i se păru chiar vrednică de luat în seamă.

— Aici, nu prea ai cu cine sta de vorbă. Toţi sînt cam tolomaci. Nimic din ceea ce prezintă interes nu-i priveşte. Tu îmi faci impresia că ştii să asculţi, chiar dacă eventual nu te interesează ceea ce îţi spun. Fap-

tul că izbuteşti să-mi creezi iluzia că mă urmăreşti cu interes mi-e suficient. Pentru că eu sînt un individ căruia îi place să vorbească mult. Şi o fac, deoarece am impresia că aici la noi, e singura posibilitate ca să nu-mi mucegăiască creierul.

Şi din dorinţa aceasta de a nu-i mucegăi creierii, Hiastru vorbea şi, de multe ori, spunea lucruri interesante.

Aşa, spre pildă, următoarea discuţie avea să-l facă pe Presură să reflecteze după aceea îndelung:

— În războiul acesta se înfruntă forţe uriaşe. Unii atacă, alţii se apără. După cum prea bine ştii, se foloseşte tot ceea ce a produs mai nou tehnica modernă în materie de armament. Şi noi? Noi, ăştia, belicoşii? Ia gîndeşte-te numai la căruţele noastre cu coviltir de papură. Iavaş-iavaş, am pornit cu ele să cucerim Rusia. Ridicol, dragul meu, ridicol!... Ori de cîte ori văd căruţele noastre cu coviltir, pe care noi le numim pompos „trenuri de luptă", „trenuri regimentare", iavaş-iavaş, pe şosele nesfîrşite în urma coloanelor de tancuri şi autocamioane grele ale diviziilor nemţeşti, înţeleg, mai bine, crima acelora care ne-au trimis aici. Pentru că tocmai această primitivitate militară, dacă îmi este îngăduit să spun aşa, îmi vorbeşte foarte clar cît de mare va fi dezastrul nostru.

Mă uit la dumneata şi îţi citesc în ochi nedumerirea că mă auzi vorbind astfel. Nu prea sînt ortodox în părerile mele, nu-i aşa? Dar pe aicea, toţi mă cred nebun şi la adăpostul presupusei mele nebunii, îmi îngădui să spun unele mici adevăruri pentru care, altfel, aş ajunge, în cel mai bun caz, într-un batalion de pedeapsă.

Ei, dar ce spuneam? Că nenorocitele noastre de căruţe cu care am pornit să cucerim Rusia mă deprimă. Pe tine nu?

Presură, cu toate că era convins că putea să aibă încredere în Hiastru, totuşi ezita să se hazardeze într-o discuţie sterilă şi primejdioasă. Lui, care nu se bucura de avantajul de a fi considerat nebun, nu-i era îngăduit să fie imprudent.

Răspunse cumva în doi peri :

— Știu eu ? Nu m-am gîndit niciodată.

— Înțeleg ezitările tale. Te mănîncă limba al dracului și totuși te stăpînești. Ești prudent. Te înțeleg și nu te condamn. Într-adevăr, tu nu ai avantajul de a fi „nebun". Deși nu sîntem decît numai noi doi, cine știe ? Se spune că zidurile au cîteodată urechi.

De aceea lasă-mă să vorbesc numai eu. Știi ce mi se pare acum lucrul cel mai important ? Spre pildă, mie mi se pare important să știu ce trebuie să fac eu, ca individ, într-un război pe care orice minte îl condamnă.

— Asta, într-adevăr, e problema esențială ! nu se putu stăpîni Presură să nu recunoască. Ei bine ?

— Vrei să știi la ce concluzie am ajuns ? Află, dragul meu, am ajuns la concluzia că altceva nu-mi rămîne de făcut decît... să discut. Lucru pe care, de altfel, îl și fac. Ce vrei, asta e soarta noastră, a intelectualilor. Discutăm, discutăm, despicăm firul în patru, dar pînă să ne hotărîm s-o pornim „hăis" sau „cea", o fac alții, de obicei preluînd rezultatele interminabilelor noastre discuții.

— Și în felul acesta te resemnezi...

— Nu ! Mă mistific.

— Adică ?

— Singura cale de a ieși din război, pe cont propriu, mie îmi este închisă.

— Și care e aceea ? continuă să se intereseze Presură, departe de a bănui răspunsul.

— Aceea care ți-a stat dumitale la îndemînă, dar la care probabil nici nu te-ai gîndit. Anume, să trec dincolo. Trebuie să fii și tu de acord că de aici, de la postul de comandă al Diviziei, mi-ar fi foarte greu, dacă nu imposibil, să nimeresc tocmai în liniile rusești.

— Și în cazul acesta, în ce constă mistificarea de care ai amintit ? De vreme ce practic îți este imposibil să te folosești de singura posibilitate de a ieși pe cont propriu din război, nu văd în ce constă mistificarea.

— Mistificarea există, dragul meu !... Ea constă în aceea că, de fapt, nu există numai o singură cale de a ieși din război, pe cont propriu, ci două. A doua, însă, nu duce înainte ci înapoi.

— În țară ?

— Da, în țară !

— Bine, dar ai făcut socoteală cîți kilometri sînt pînă în țară ? Trebuie să recunoști că e o cale cam anevoioasă.

— Tocmai de aceea mă mistific, spunîndu-mi că nici nu există.

Totuși, din ziua aceea, Presură a început să se gîndească din ce în ce mai des la cea de-a doua cale de a ieși — cum se exprimase atît de plastic Hiastru — pe cont propriu din război. Dacă și de aici, de la Divizie, i se refuzase plecarea în linia întîi, atunci nu-i rămînea decît această soluție. Nu era ușoară, dar nici imposibil de realizat. Greutatea consta nu numai în a ajunge în țară fără a fi prins. Adevărata greutate începea abia după aceea. Va trebui să se ascundă. Avea să fie ca o fiară hăituită nu o zi, două, ci luni, poate un an, poate chiar mai mult.

Totuși, era singura posibilitate de a se reabilita față de propria sa conștiință.

Bubuiturile artileriei antiaeriene îl readuseră în prezent. Pe urmă, auzi și huruitul avioanelor. Un huruit înăbușit, grav, sinistru, caracteristic bombardierelor. După zgomotul pe care îl făceau păreau să fie cîteva zeci. Presură alergă la fereastră căutînd cu ochii cerul. Zeci de reflectoare îl brăzdau. Bombardierele păreau a fi sus, sus, mult mai sus decît înălțimea pînă la care putea ajunge lumina lăptoasă a reflectoarelor.

„Ce-ar fi dacă ar bombarda închisoarea ?"

Gîndul îi veni pe neașteptate și, instinctiv, își strînse capul între umeri. Dar, imediat, conștient cît de ridicol era gestul acela reflex de apărare, rîse încetișor.

Stupid ! Peste cîteva ore avea să fie împușcat, și acum, instinctiv, schițase gestul acela de apărare.

Ce mult dorea să trăiască !... Să trăiască, măcar douăzeci și patru de ore, dar nu douăzeci și patru de ore de război ci în timp de pace. Să îmbrace haine civile, ușoare, moi, să nu-și mai simtă pulpele strînse de mole-

tiere, să nu simtă în picioare bocancii grei, cu pielea tare ca fierul din cauza noroaielor, a zloatei şi a transpiraţiei, ci o pereche de pantofi uşori, noi, care să se muleze parcă pe picioarele sale, bietele sale picioare de infanterist, care i-au purtat trupul pe distanţe enorme de sute şi mii de kilometri. Să nu simtă în cap casca ci o pălărie de fetru moale. Şi îmbrăcat aşa, civil, să se plimbe seara pe un bulevard inundat de lumină şi reclame multicolore, să caşte gura pe la toate vitrinele sau să privească, pur şi simplu, oamenii.

Zgomotul unei explozii făcu să se cutremure casa şi să zăngăne sticla ferestrelor.

„Dacă bombardează închisoarea?"

Ce-ar fi dacă, într-adevăr, închisoarea ar fi bombardată, dar numai în aşa fel, încît el să aibă posibilitatea de a evada?

Şi se închipui, strecurîndu-se printre ruinele fostei închisori, se închipui afară, furişîndu-se pe străzile oraşului, se văzu într-un tren care îl ducea în ţară.

„Aş scăpa eu, dar ceilalţi? Ar muri striviţi sub dărîmături. Şi doar mulţi din ei au lanţuri la picioare, ca ocnaşii." Se cutremură. În locul tirului artileriei antiaeriene, al exploziilor şi al huruitului bombardierelor, se aşternu liniştea adîncă, atotbiruitoare, de data asta stranie, care învălui noaptea oarbă şi friguroasă.

Dezmeticit, Presură simţi cum din nou i se zgribuleşte sufletul de spaimele morţii. Hotărît, nu mai exista nici o scăpare. Peste cîteva ore avea să moară.

Se lungi din nou pe laviţă şi din nou aducerile-aminte porniră să se depene singure.

*

În dimineaţa aceea maiorul Buturugă a fost mai matinal. Şi-a băut cafeaua, ceva mai puţin tacticos ca de obicei, apoi l-a chemat pe Presură.

— Pregăteşte-te de scris, Presură. În dimineaţa asta avem de lucru!

Cîteva minute mai tîrziu, plantonul de pe sală introducea în birou un soldat descins şi cu o vînătaie sub

ochiul stîng. Oprit lîngă uşă, soldatul salută fără prea mult elan, şi, mai ales, tare neîndemînatic, apoi rămase acolo, în prag, privindu-l pe maior cu un fel de curiozitate greu de definit.

„Ăsta ce-o mai fi făcut?" se întrebă Presură, pregătindu-se de scris.

Maiorul Buturugă examină arestatul, măsurîndu-l din cap pînă în picioare, apoi îl invită să stea pe un scaun.

Soldatul, care probabil nu se aştepta, păru surprins. De aceea, trecură cîteva clipe pînă să dea curs invitaţiei.

Între timp, maiorul Buturugă deschisese un dosar pe care îl avea în faţa sa, pe birou, şi începu să-l răsfoiască, plictisit.

— Ei? întrebă maiorul fără să-şi ridice privirea.

Arestatul, care nu înţelesese semnificaţia acelui „ei", aruncă o privire întrebătoare lui Presură.

Şi abia acum acesta putu să-l vadă din faţă. Soldatul era foarte tînăr, dacă avea douăzeci şi trei de ani. Cu pometii obrajilor proeminenţi, cu un nas borcănat, cu o gură mare cu buze groase, soldatul cu vînătaia sub ochi părea mai curînd urît. Gura, dar mai ales ochii, care în ciuda tenului negricios erau albaştri, trădau dîrzenie.

Maiorul Buturugă, dîndu-şi seama că arestatul nu înţelesese că prin acel „ei" îi cerea să repete datele principale din dosar, începu să-l chestioneze:

— Va să zică, te cheamă Calomfirescu Preda.

— Da, domnule maior! Sînt soldatul Calomfirescu Preda.

— Bine!... Şi ai încercat să dezertezi la inamic. La bolşevici, aşa-i?

Presură simţi cum îi năvăleşte sîngele în inimă. Cu sufletul la gură aştepta răspunsul lui Calomfirescu.

— Da, domnule maior! Ar fi stupid să neg, de vreme ce am fost prins asupra faptului. Am vrut să trec la ruşi, dar am avut ghinionul să fiu prins de o patrulă care se întorcea dintr-o incursiune.

— Scrie, Presură!

— Scriu, domnule maior!

Presură scria, dar, în timp ce peniţa aluneca pe hîrtie, în gînd stătea de vorbă cu sine însuşi:

„Oare eu, în locul lui, aş manifesta acelaşi sînge rece?"

— Ştii ce te aşteaptă?

— Ştiu!

— De cînd eşti pe front?

— Numai de opt zile. Am venit din ţară cu un batalion de marş.

— Deci abia ai ajuns pe front şi ai şi încercat să dezertezi...

— De vreme ce eram hotărît, la ce aş mai fi întîrziat?

— Eşti comunist?

— !

„Sigur că este comunist! Trebuie să fie comunist!"

— Ce condamnări ai avut pînă acum? continuă să întrebe maiorul Buturugă, care, de fapt, avea toate datele în dosar.

— Pentru nesupunere la încorporare. Mi-au dat un an. Dar, după cîteva luni, m-au scos din puşcărie şi m-au trimis aici, pe front. Cică, Antonescu a dat un ordin prin care toţi cei cu condamnări pînă la un an să fie scoşi din puşcărie şi trimişi pe front.

— Un ordin al domnului mareşal Antonescu! rectifică maiorul.

Soldatul Calomfirescu nu dădu importanţă precizării făcute de maior. Destul de jenat şi în măsura posibilă discret, începu să se scarpine.

„Îl mănîncă păduchii, săracul! îl compătimi Presură. Aşa-i în linia întîi."

— Zici că ţi-au dat numai un an? Ai fi meritat cel puţin zece!...

Pe buzele pline ale lui Calomfirescu miji o clipă un zîmbet ironic.

— Mi-au dat numai un an fiindcă au ţinut seama că nu m-am putut prezenta la încorporare din motive... de forţă majoră.

„Vrea să-şi bată joc de maior? se nelinişti Presură. Ce rost are să-l întărîte? Ăsta, dacă se înfurie, e în

stare să-l calce în picioare. După vînătaia de la ochi, înseamnă că a mai fost ciomăgit."

— Cum din motive de forță majoră ? se interesă maiorul Buturugă.

— Simplu, domnule maior. Nu m-am putut prezenta la încorporare pentru că, în ziua cînd trebuia să mă prezint, mă aflam în pușcărie, unde ispășeam o condamnare de trei ani. Cu toate acestea, domnul colonel de la Curtea Marțială, care m-a judecat pentru nesupunere la încorporare, mi-a dat un an de pușcărie. A ținut seama că numai din motive de forță majoră nu m-am putut prezenta la încorporare.

Soldatul Calomfirescu Preda vorbea serios, dar ironia era evidentă.

Maiorul Buturugă se mulțumi să închidă și să deschidă de mai multe ori dosarul din fața sa, înainte de a continua interogatoriul.

— Și de ce ți-au dat trei ani ?

— Am fost implicat într-un proces politic.

— Ce meserie ai ?

— Sînt muncitor : strungar.

— Și în procesul acela, au fost mulți inculpați ?

— Mulți !...

— Va să zică ți-au dat trei ani pentru activitate comunistă, activitate subversivă împotriva siguranței statului.

— La proces nu s-a dovedit vinovăția mea.

— Nu s-a dovedit și, totuși, ți-au dat trei ani !

— Exact, domnule maior.

— Haide, nu fi obraznic, mă, că mă supăr.

— Nu mi-e în intenție, domnule maior. Dar aceasta e realitatea. Deși nu mi-au putut stabili nici o vină, totuși, m-au condamnat la trei ani.

— Ce înseamnă că nu ți s-a dovedit vinovăția ? Ce altă vinovăție vrei să ți se dovedească decît aceea de a fi comunist ? Ce, parcă există minte sănătoasă, vreun om cît de cît cu dragoste de țară și căruia să-i treacă măcar prin minte că ar putea trece la bolșevici ?

— Domnule maior, în cazul acesta sînt foarte mulți comuniști, și aici, și în țară. Parcă dumneavoastră nu știți, mai bine decît mine, că țara mișună de dezertori,

că există o adevărată epidemie de automutilări, cu toate măsurile radicale pe care le luați, că din zi în zi sînt mai mulți aceia care trec la sovietici, ori de cîte ori li se ivește prilejul? Parcă dumneavoastră nu știți, mai bine decît mine, care este adevăratul moral al soldaților? Ei bine, vreți să spuneți că toți aceștia sînt comuniști?

Presură Virgil înregistra, cu un fel de furie deznădăjduită, cuvînt cu cuvînt, tot ceea ce spunea soldatul Calomfirescu. Îl deznădăjduia fiecare cuvînt, deoarece cu fiecare cuvînt își dădea seama că el nu ar fi avut niciodată curajul să vorbească astfel maiorului.

Nimic din ceea ce spunea Calomfirescu nu era nou pentru el. Erau constatări pe care le făcuse de mult, erau concluzii la care ajunsese de mult. Și cu toate acestea, niciodată nu se încumetase să le rostească tare. Iată însă că omul acesta, care la nouăsprezece ani fusese condamnat la trei ani de închisoare pentru că încercase, fără îndoială, să pună în concordanță faptele cu convingerile sale, și care, în cel mult douăzeci și patru de ore avea să fie împușcat pentru același motiv, îndrăznea să-și apere convingerile cu o dîrzenie care îl uimea.

Și, admirîndu-l, prin contrast se disprețuia pe sine, el, omul căruia îi plăcea să dezbată o problemă pe toate fețele, dar care atunci cînd trebuia să ia o hotărîre, care să însemne în același timp un act de demnitate, ezita, se bălăbănea, rob al unei jalnice inconsecvențe.

Maiorul Buturugă, care îl ascultase pe Calomfirescu cu un fel de ironică superioritate, cînd acesta conteni, după ce își aprinse o țigară, replică, un pic ironic, dar calm, așa cum maiorul Buturugă știa să fie, chiar și în împrejurări cînd altul și-ar fi pierdut cumpătul:

— Niciodată nu mi-au plăcut fanaticii. Fanaticii sfîrșesc totdeauna prost. Dovadă că și tu vei sfîrși prost, Calomfirescu. Adică, vei fi împușcat. Tu nu-ți dai seama, dar află de la mine că fanatismul face pe fanatic să înnegrească realitatea, așa cum îi convine mai bine. Spre pildă...

Maiorul Buturugă se întrerupse. Mai trase un fum din ţigară, după care, aşa, numai pe jumătate fumată, o strivi în scrumieră, o scrumieră de alamă, în formă de corabie, pe care ordonanţa lui o capturase undeva într-un orăşel din Ucraina. Pe urmă, se duse să privească pe fereastră. Rămase acolo cîteva minute, privind în stradă, cu mîinile la spate, săltîndu-se mereu pe vîrfuri. De cîte ori se sălta pe vîrfuri, cizmele scîrţîiau.

De acolo de la fereastră, fără să se întoarcă, maiorul întrebă :

— Spune-mi, ce ai face dacă am arăta clemenţă faţă de tine? Iată, să presupunem că lucrurile se petrec cam aşa : Te chem peste două zile şi-ţi spun : uite, Calomfirescu ! Ai fost prins pe cînd încercai să treci la ruşi. O asemenea faptă în codul justiţiei militare se numeşte dezertare la inamic în timp de război şi se pedepseşte cu moartea. Domnul general însă consideră că a fost o rătăcire de moment şi te iartă, convins că tu, apreciind la justa lui valoare gestul de clemenţă, vei căuta să te reabilitezi, acoperindu-te de glorie cu primul prilej care ţi s-ar ivi.

Ei bine, ce ai face tu, Calomfirescu, în acest caz ?

— Domnule maior, v-aş lăsa să credeţi că... m-am pocăit, dar aş folosi primul prilej care mi s-ar ivi ca să ajung în liniile Armatei Roşii.

— Mă aşteptam la un asemenea răspuns. Va să zică, o primă caracteristică, intransigenţa. Asta înseamnă, întîi, că aveţi convingeri, în al doilea rînd că ele devin modul vostru de existenţă şi în al treilea rînd că încă nu s-a inventat leacul care să-i vindece pe comunişti de convingerile lor.

Pentru că voi nu sînteţi singurii care aveţi convingeri. Dacă stai şi te gîndeşti bine, fiecare om are convingeri. Sau poate, mai just spus, fiecare om crede că are convingeri. Dar dacă îi dăm deoparte pe toţi aceia care pretind, sau numai cred, că au convingeri, totuşi rămîn destui aceia care le şi au în realitate. Aceste convingeri pot fi de mai multe feluri : politice, religioase, ştiinţifice şi aşa mai departe.

Maiorul Buturugă vorbea plimbîndu-se de la un capăt la altul al odăii, cu mîinile la spate, cu privirea care parcă îi aluneca distrată pe un auditoriu nevăzut. Vorbea cu o anumită gravitate profesională, și Presură, ascultîndu-l, era convins că maiorul trebuie că fusese cîndva profesor la vreun liceu militar sau la vreo școală militară.

— În general — continuă el — atunci cînd anumite convingeri ale unui individ sau ale unui grup de indivizi te jenează, există diferite metode sau leacuri prin intermediul cărora poți să-i faci pe respectivii indivizi să renunțe la ele. Pe unii, ca să-i faci să se lepede de convingeri, utilizezi împotriva lor metode coercitive, altora le aplici metoda corupției, înțelegînd prin corupție folosirea tuturor posibilităților, începînd cu forma cea mai directă — aceea de a le oferi bani — și sfîrșind cu celelalte mai subtile, ca: funcții, titluri, decorații etc. etc.

Cu voi, comuniștii, nu se prinde nici una din aceste metode. Nici coerciția — este un lucru știut că nici bătaia, nici închisoarea nu vă sperie — și nici vreuna din celelalte metode, care s-au dovedit infailibile în alte zeci și sute de cazuri, nu au vreun efect asupra voastră.

Și, în cazul acesta, ce concluzie se poate trage? În definitiv, ce fel de oameni sînteți voi, de vreme ce toate metodele — dovedite infailibile în atîtea și atîtea cazuri — atunci cînd sînt folosite împotriva voastră dau greș? Personal, nu cred că sînteți o specie nouă de oameni. Greșeala care se face cu voi este că nimeni nu se obosește să vă studieze, aș zice din punct de vedere științific.

După război, am să mă ocup cu un asemenea studiu și cred că am să izbutesc să vă fac inofensivi, fără să mai fie nevoie să vă băgăm în închisori.

— Nu cred că, după război, veți avea posibilitatea s-o mai faceți, domnule maior. Dimpotrivă, cred că vi se va cere să dați socoteală, printre altele, și de moartea mea.

În clipa aceea, sună telefonul, prelung, persistent.

După insistența apelului, atît maiorul, cît și Presură înțeleseră că la capătul celălalt al firului este cineva mai mare în grad decît maiorul, cineva care nu putea fi lăsat să aștepte.

— Alo! Domnul general? Am onoarea, domnule general! Da, maiorul Buturugă la aparat! Ordonați, domnule general. Evident! În două minute sînt la dumneavoastră. Am onoarea.

Apoi către Presură Virgil:

— Trebuie să întrerupem pentru cîteva minute. Continuăm după ce mă întorc.

Și părăsi biroul, încingîndu-se din mers cu centura.

Presură Virgil rămase cu arestatul. Cîteva clipe se priviră în ochi. Pe urmă, soldatul Calomfirescu cu o părere de zîmbet pe buze:

— N-ai o țigară, domn' elev?

Presură Virgil căută prin buzunare pachetul cu țigări, îl găsi și, ridicîndu-se, se apropie de el cu pachetul întins:

— Poftim!

— Mulțumesc!

Soldatul Calomfirescu își aprinse țigara și începu să tragă. Trăgea cu atîta sete, încît i se scofîlceau obrajii.

După ce trase cîteva fumuri, cu pofta de fumat întrucîtva potolită, întrebă:

— Pe aici, pe front, nu știu cum merge. Spune-mi, înainte de mă împușcă, au să-mi dea voie să scriu la ai mei?

— Nu știu! Cred că da! Nu văd ce motiv ar avea să n-o facă.

Soldatul Calomfirescu avu un rîs scurt, care nici nu se auzi.

— Doar fiindcă sînt comunist. Cu noi se poartă al naibii de rău! Mai rău decît cu deținuții de drept comun. Și asta numai fiindcă se tem de noi. Mai ales acum!... Dar îți spun eu: încă puțin și să vezi ce au să se mai teamă!

Soldatul Calomfirescu tăcu. Oftă. Apoi, examinîndu-l cu simpatie pe Presură:

— Mă uit la dumneata, domn' elev, și-mi spun că nu pari să fii un om rău.

Aprecierea aceasta directă și neașteptată îl făcu să se simtă stînjenit.

— Sînt și eu cum m-a lăsat dumnezeu!

— Aș vrea să te rog ceva, domn' elev. Pentru dumneata nu-i mare lucru și nici nu e primejdios. Dacă ar fi, nici nu ți-aș cere.

Ultimele cuvinte ale lui Calomfirescu îl făcură să se înroșească.

„A ținut să precizeze că nu-i o treabă primejdioasă, ca și cînd ar ști că nu sînt prea curajos", își vorbi sieși.

Apoi tare:

— Chiar dacă mi-ai cere ceva primejdios, tot te-aș ajuta.

Cuvintele țîșniră spontan și, după ce luă el însuși cunoștință de ele, se înroși și mai tare.

„Da, își spuse. Pentru omul acesta aș face orice mi-ar cere."

Soldatul Calomfirescu îl cercetă o clipă cu neîncredere, apoi căutînd parcă cuvintele:

— Te-aș ruga să-i scrii mamei. Să-i scrii că m-au împușcat, și pentru ce m-au împușcat. Va suferi mai puțin aflînd că am murit, dacă va cunoaște adevărul. Să nu te miri! Ea e călită cu suferința. Tata a murit și el împușcat. A murit în 1933, cînd cu greva. Cred că ai auzit de greva din 1933?

Și după ce-i dădu adresa continuă:

— Dar matale, de unde ești?

— Din București!

— Din București? Atunci e bine. Mă gîndesc, dacă nu-mi vei uita adresa, și dacă se nimerește să te trimită în țară în vreo delegație sau îți dau vreo permisie, poate că îți faci timp să treci pe la mama să-i spui și din gură cum am murit.

— Dacă ajung în țară, îți făgăduiesc să trec pe la mama dumitale.

— Mulțumesc!

Își aprinseră din nou cîte o țigară. Din cînd în cînd privirile lor se întîlneau. Și de fiecare dată, în albastrul

ochilor lui Calomfirescu părea că se aprinde cîte o luminiță.

„Cel mai tîrziu mîine dimineață, au să-l împuște! Și cînd mă gîndesc că aș fi putut avea și eu soarta lui!..."

Și din nou conștiința lașității sale îl deznădăjdui.

Apoi, cîteva clipe, totul se învălmăși în capul său. Parcă el era Calomfirescu, parcă el fusese condamnat la moarte.

„Dumnezeule, nu trebuie să fie împușcat!..."

Și parcă la el însuși se refereau cuvintele acestea pe care gîndul le țipase deznădăjduit.

Pe urmă, se dezmetici, dar gîndul continuă să țipe: „Dumnezeule, nu trebuie să fie împușcat!"

I se părea o monstruozitate ca omul acela să fie împușcat.

„Calomfirescu — își spuse — merită mai mult decît mine să trăiască."

Se ridică în picioare. Cu mîinile prinse de tăblia măsuței, puțin aplecat, părea că se află la o tribună, gata să țină un discurs. Dar el nu-și dădea seama ce face. Observîndu-i agitația, soldatul Calomfirescu nu înțelegea ce i se întîmplase teteristului. Arăta, așa, de parcă brusc s-ar fi îmbolnăvit. Avea o privire rătăcită, tremura, iar buzele i se mișcau într-una de parcă ar fi vrut să spună ceva, dar nu izbutea pentru că își pierduse brusc glasul.

„Trebuie să-l salvez. Aceasta e mai important decît moartea. Poate că șansa..."

Și, în același timp, mintea lui lucra cu înfrigurare. Dacă maiorul mai întîrzia încă cinci minute, putea să-l salveze. Afară, pe sală, plantonul și sentinela care îl adusese pe Calomfirescu... Apoi, sentinela de la poartă... Floare la ureche... Cu toții îl vor lăsa să treacă... Singurul mare ghinion, să nu-l întîlnească pe maior, pînă ajung în stradă... Atunci... ei bine, atunci amîndoi sînt pierduți.

Gata!... Se hotărîse. Trecu în camera de alături, își îmbrăcă mantaua, își agăță automatul de gît și reveni în biroul maiorului.

Soldatul Calomfirescu, nebănuind nimic, își aprinsese între timp încă o țigară.

— Haide, repede!

Și ridicîndu-i căciula care îi căzuse pe jos, Presură i-o îndesă pe cap.

— Unde?

— Repede!... Repede!

Afară, pe coridor, plantonul stătea de vorbă cu sentinela, care escortase pe Calomfirescu.

— Așteaptă aici, camarade. Ordin de la domn' maior să-l duc pe ăsta la domnul general.

Soldatul de sentinelă, fără să bănuiască ceva, reluă discuția cu plantonul. Se întîmplase să fie amîndoi din sate învecinate și tocmai descoperiseră că sînt și puțin rude.

Avînd pe Calomfirescu alături, Presură Virgil străbătu coridorul, coborî treptele, tăie în diagonală curtea patrată, fără vreun incident.

În poartă, sentinela îl salută:

— Hai noroc, domn' elev! Încotro?

— Pînă la brigadă!

În sfîrșit, ajunseră cu bine în stradă!... Au mers pînă la capătul străzii, de acolo au cotit-o pe o alta, apoi pe alta. Începuse să ningă. Ningea cu fulgi mari și deși, la fel ca în ziua cînd Tunariu fusese luat prizonier. Pe străzile orașului pustiu, posomorît și cu multe ruine, treceau din cînd în cînd soldați nemți îmbrobodiți ca niște femei.

Presură simțea privirile întrebătoare ale lui Calomfirescu, dar era atît de istovit, încît nu putea să întoarcă, la rîndul său, capul. Și tot pe atît de peste putință îi era să vorbească. De atîta trudă parcă îi ațipiseră și gîndurile. Și toate acestea numai datorită marii, potopitoarei, atotcuprinzătoarei emoții prin care trecuse în cele maximum zece minute cît durase drumul din biroul maiorului Buturugă și pînă la primul colț de stradă.

Din urmă, o mașină militară, un „Horsch", claxonînd continuu, trecu ca un bolid pe lîngă ei și dispăru după primul colț. În clipa cînd „Horsch"-ul trecu pe aproape,

Presură Virgil apucă să vadă lîngă şofer un ofiţer în uniformă romînească.

Şi brusc îl cuprinse panica. Fără îndoială că, între timp, se descoperise totul. Oricît de senzaţională era întîmplarea — şi din cauza aceasta greu de crezut — pînă la urmă maiorul Buturugă sigur că ajunsese să priceapă care era adevărata cauză a dispariţiei lor. În clipa aceasta, fără îndoială telefoanele zbîrnîiau transmiţînd ordine în toate părţile, în timp ce patrulele erau trimise pe urmele lor.

În schimb, ei ce făceau? Străbăteau străzile oraşului, fără să se grăbească, fără să aibă vreo ţintă. Şi dacă mai continuau să lase totul la voia întîmplării, în maximum o oră riscau să fie luaţi ca din oală.

Presură Virgil se opri. Era o încrucişare de străzi. Una pornea la dreapta, alta la stînga. Ningea acum aşa de tare, încît nu se vedea mai departe de doi paşi.

— Va trebui să ne despărţim. Dacă unul din noi are ghinionul şi este prins, scapă celălalt. Dumneata ia-o la dreapta, eu o iau la stînga.

— Mulţumesc, tovarăşe! Spune-mi, care ţi-e numele?

„Mă crede comunist!" îşi spuse cu mîndrie Presură. Apoi tare:

— Mă cheamă Presură. Presură Virgil.

— Ia să ne gîndim, măi tovarăşe Presură. Poate că e mai bine să nu ne despărţim. Amîndoi ne-om descurca mai uşor. Să ne ascundem undeva — în vreo ruină — pînă s-o întuneca. Pe urmă, la noapte, să căutăm s-o ştergem din oraş. Dacă ajungem undeva în vreun sat, ne vom descurca mai uşor. Vom găsi noi vreun tovarăş sovietic care să vrea să ne ascundă o noapte, două. Pe urmă, o pornim mai departe. Eu îmi fac planul că cel mai bine e să mergem tot înainte din sat în sat, pînă ajungem la linia frontului. O dată ajunşi, să încercăm să trecem dincolo. Acum, cînd se pune iarnă grea, nu cred să se mai mişte prea curînd frontul.

Propunerea lui Calomfirescu i se păru irealizabilă. Trebuia probabil, să fie cineva prea optimist ca să poată spera că fără să cunoască limba, bazîndu-se pe

bunăvoința localnicilor, ar putea ajunge, pe vreme de iarnă, pînă în liniile rusești.

Cu mult mai mulți sorți de reușită i se părea lui încercarea de a ajunge în țară. Folosind trenul, camionul, căruța și ocolind nodurile de cale ferată, cu puțin noroc poate că va izbuti să ajungă la București.

— Ba eu cred că e mai bine dacă am încerca să ajungem în țară... Avem mai multe șanse să reușim. Dacă însă dumneata ești totuși hotărît s-o pornești spre răsărit, atunci să ne urmăm fiecare drumul.

Și-i întinse mîna.

Calomfirescu i-o luă încă nehotărît.

— În sfîrșit! Știu eu? Poate că e bine și așa cum zici dumneata. În cazul ăsta, noroc, dragă tovarășe!

Îi strînse mîna și apoi îl îmbrățișă.

Pe urmă, se despărțiră.

Strada pe care mergea Presură era largă și avusese mult de suferit de pe urma bombardamentelor, și de artilerie, și de aviație. Numai ici-colo, cîte o casă scăpase neatinsă. Presură căută o ruină în care să se ascundă pînă seara. Găsi una, care fusese o casă cu etaj. Un proiectil de artilerie dărîmase un perete, pe acela dinspre stradă. Prin spărtură se vedea scara care ducea la etaj. Un alt proiectil zburătăcise acoperișul. De una din grinzile care scăpase intactă spînzura o bucată de cîrpă de culoare galbenă.

Presură Virgil trecu prin spărtura gardului și apoi, printr-o fereastră fără giurgiuvele, pătrunse în casă. Acoperișul, de fapt planșeul, avea o gaură și prin ea se vedea cerul. O altă încăpere fusese bucătăria. Mașina pe care se gătise scăpase neatinsă. Într-un colț, chepengul care acoperea intrarea în pivniță era deschis. Treptele pivniței scăpaseră și ele. Presură le coborî. Scăpără un chibrit. Pivnița era mică, pătrată. Într-un colț, o albie cu fundul în sus. Chiar lîngă trepte, o băiță de copil din tablă. În băiță, cîțiva morcovi uitați.

Presură se așeză pe ultima treaptă a scării, luă un morcov și după ce îl curăți cu briceagul începu să-l rontăie. I se făcuse foame. Mînca, fără gînduri, și nici nu-și dădea seama că morcovii erau degerați. Pe urmă, cînd

începură să-l doară dinţii, zvîrli bucata de morcov, înjurînd. Se uită la ceas. Abia era ora prînzului. Acum se lăsa lucrul în birouri. Ofiţerii plecau la popotă, furierii la cartierul trupei cu sacii de merinde după gît.

„Ce mai festă le-am jucat!" se bucură Presură Virgil.

Şi îşi închipui cum mai discutau ofiţerii, la popotă, subofiţerii, furierii, ordonanţele, într-un cuvînt, întreg comandamentul. Pe urmă, îşi aminti că era miercuri şi miercuri totdeauna aveau la cazan ciorbă de fasole.

Tare îi mai era foame!

„Fir-ar să fie! Parcă n-aş fi mîncat de o săptămînă!"

Urcă apoi două trepte, lăsă capacul pivniţei ca să nu vină de sus frig, şi după ce îşi reluă locul de mai înainte, cu gulerul mantalei ridicat, cu coatele pe genunchi şi cu obrajii în palme încercă să adoarmă.

Izbuti. Cînd se trezi, aproape înlemnit de frig, afară se înnoptase.

Ieşi din pivniţă şi cîteva momente mai tîrziu părăsea ruina.

Planul pe care şi-l făcuse era următorul: În partea dinspre sud a oraşului, linia ferată cobora în pantă şi în curbă, pe o distanţă de aproape doi kilometri. Cînd ajungeau acolo, toate trenurile încetineau viteza.

Presură tocmai pe aceasta se baza. Să iasă din oraş şi să se apropie, peste cîmpuri, de calea ferată, mai precis de locul unde începea curba. Acolo, ascuns lîngă terasament, să aştepte un marfar care ar merge spre vest. La viteza mică a trenului, nu-i va fi greu să se urce într-un vagon de marfă. Şi aşa, călătorind din tren în tren, iar cînd nu s-o putea cu trenul, cu vreun camion sau cu vreo căruţă, să ajungă în ţară. Mai prost era cu mîncarea. Dar avea la el ceva mărci de ocupaţie şi cu banii aceştia, pentru început, se putea descurca. La nevoie va putea neguţa ceasul, stiloul şi, *in extremis*, chiar cojocelul.

Ninsoarea contenise. Acum, cînd se lăsase întunericul, străzile erau şi mai pustii. Întregul oraş părea mort, părăsit. Nici o lumină nu pătrundea de dinapoia ferestrelor oblonite sau cu storuri lăsate. Presură mergea tot pe lîngă ziduri, cu urechea la pîndă, cu ochii scrutînd întunericul, gata să se facă una cu pămîntul

la cel mai neînsemnat zgomot. Era hotărît ca, în caz de primejdie, să se folosească de automat.

„În nici un caz, viu nu pun ei mîna pe mine!"

Cu ocolişuri şi cu o prudenţă de lup, după aproape două ore de mers, ajunse la curbura liniei ferate. Se tupilă lîngă terasament şi aşteptă.

Era o noapte calmă, cu cer jos, din care cauză nu era de loc frig. Lui Presură îi era chiar cald, fiindcă ultima sută de metri o străbătuse aproape alergînd. Îşi scoase boneta şi-şi şterse fruntea transpirată. Apoi îşi aprinse o ţigară. Peste toată întinderea stăpînea o linişte deplină, de parcă viaţa ar fi murit pretutindenea pînă în zarea pe care o presimţea departe, departe. Apoi, deodată, dinspre oraş, se auzi un fluierat de locomotivă, vesel, ca un chiuit de nuntaş băut, şi imediat zgomotul caracteristic unui tren în mers.

Inima începu să-i bată repede, repede şi, de emoţie, începu să înghită mereu un închipuit ghemotoc care se încăpăţînase să-i rămînă în gît.

Trenul se apropia — era un marfar — şi, pe măsură ce se apropia de curbă, îşi încetinea goana. Cînd locomotiva mai era doar la vreo cîţiva paşi, Presură se culcă în zăpadă ca nu cumva să fie văzut de mecanic, dar, imediat după aceea, se ridică în genunchi. Primele vagoane erau închise. Albul zăpezii destrăma întunericul şi, cu toate că nu era lună, vizibilitatea era acceptabilă. Scrutînd întunericul, sezisă la timp apropierea unor vagoane deschise. Se ridică în picioare şi aşteptă. Era atît de emoţionat, încît primul vagon trecu fără ca măcar să izbutească să schiţeze gestul de a sări în el. Următorul însă nu-l mai scăpă. Fugind în direcţia în care mergea trenul, izbuti să se agaţe, să se ridice în mîini şi cu eforturi epuizante din cauza lipsei de antrenament, să încalece peretele vagonului de care se agăţase.

Dar abia izbuti să aducă înăuntru şi celălalt picior, cînd, din capătul celălalt al vagonului, se ridică o mogîldeaţă care ţipă la el cu voce guturală:

— Halt!

Totul se petrecu atît de pe neaşteptate, încît un fragment de secundă Presură încremeni locului.

În clipa următoare, țîșni locului, gata să sară.

— Halt!

Și o dată cu somația porni și împușcătura. Glontele fierbinte, pătrunzîndu-i pe sub omoplat, îl prăbuși înapoi în vagon.

„De data asta s-a sfîrșit!"

Și își pierdu cunoștința.

Cînd și-a revenit, se afla într-un pat de spital, într-o cămăruță.

„Va să zică n-am murit!" își spuse, vorbind tare. Și îl cuprinse o mare deznădejde, anticipînd ce avea să se întîmple cu el. Fulgerător însă îi trecu prin minte gîndul sinuciderii. Da, se va sinucide. Dacă încăperea se afla la etaj, se va arunca pe fereastră. Dacă era la parter, se va spînzura tăind în fășii cearșaful.

Încercă să se ridice în capul oaselor și izbuti fără prea multă greutate. Abia atunci observă că lîngă ușă, stînd pe un scaun, păzea un soldat cu arma între genunchi.

După trei săptămîni schimbă spitalul cu închisoarea.

Și chiar din ziua aceea începu calvarul interogatoriilor. Îl anchetară colonelul pretor, maiorul Buturugă, un colonel de la Curtea Marțială. Ancheta dură o lună încheiată. Deși mărturisise totul, de la început, anchetatorii nu se arătară de loc mulțumiți. Voiau să afle ce legături existaseră între el și Calomfirescu, de cînd se cunoșteau, unde se ascundea acum Calomfirescu, dacă, în ce fel și cu cine anume din rîndul populației civile avusese legături, și multe asemenea întrebări, la care el nu putea da vreun răspuns. Și fiindcă nu le putea răspunde, l-au bătut, l-au schingiuit, în fel și chip. După o lună, văzînd că nu pot scoate nimic de la el, l-au judecat. Expeditiv, procesul prilejui succese ieftine acuzatorului, iar unicului apărător din oficiu — un tînăr sublocotenent de artilerie care avu naivitatea să-și ia rolul în serios — compromiterea definitivă. (O săptămînă după proces fu trimis să comande un pluton de șoc format din foști pușcăriași de drept comun.)

Sentința pronunță condamnarea la moarte prin împușcare.

*

Arestatul de deasupra lui începu din nou să măsoare camera, de la un capăt la celălalt. Planșeul era atît de slab, încît cu fiecare pas se desprindeau din bagdadie bucăți de var și tencuială.

Sergentul t.r. Presură Virgil părăsi lavița și, cumpănindu-se, se apropie de fereastră. Iaca, se luminase, și el o clipă nu închisese ochii. Retrăise în amintire toate întîmplările. Deschise fereastra. Frigul dimineții năvăli în cameră, zgribulindu-l. Dar rămase mai departe la fereastră și aspiră aerul curat. Era pentru ultima dată. Pentru el nu avea să mai fie o nouă dimineață.

Un soldat cu mantaua pe umeri, cu capul gol, străbătu alene curtea, fluierînd. Apoi, auzi din nou ciocanul soldatului-tîmplar. Va să zică aseară nu terminase lada. De grijă, probabil că și somnul îi fusese pe sponci. Abia se crăpase de ziuă, și, bietul de el, se și apucase de lucru.

Ascultă cîteva clipe ciocăniturile și deodată îi veni în minte întrebarea:

„Oare după ce m-or împușca, au să-mi vîre trupul în coșciug?"

Întrebarea îl înveseli. Își aminti de cei trei morți — primii „eroi" ai regimentului din care făcuse parte — pe care majurul Cotîrță îi îngropase după ce îi dezbrăcase de uniformele rupte și năclăite de sînge.

Ușa se deschise și în pragul ei apăru plutonierul Sborșitu Gavril.

— Haide, mă! Nafura mă-ti! Pe lumea ailaltă te-or sătura ei, dracii, de bolșevism!...

Pentru a „întări disciplina", comandantul Diviziei ordonase ca, la execuție, să asiste delegați de la toate unitățile și formațiunile de serviciu.

Cînd camionul care îl transporta pe sergentul t.r. Presură Virgil ajunse la locul execuției — un tăpșan în spatele unei pădurici hărtuită rău de artilerie cu două luni în urmă, în timpul luptelor — locul era negru de ostași.

Şi mascarada începu după tipic. Un căpitan, după ce citi sentinţa, peroră o jumătate de oră despre disciplina militară, despre datoria sfîntă pe care o aveau cu toţii de a muri pentru apărarea crucii, pentru gloria Patriei nemuritoare, şi aşa mai departe.

Sergentul t.r. Presură Virgil nu auzea decît crîmpeie din zgomotoasa cuvîntare. Privea soldaţii adunaţi în careu. Chipurile lor erau întunecate, ameninţătoare. Cei mai mulţi priveau în pămînt. Dar în ochii acelora care se uitau la el, citea înţelegere, simpatie. Unii ochi chiar lăcrimau...

În clipa aceea, cînd numai cîteva minute îl mai despărţeau de moarte, sergentul t.r. Presură Virgil simţi un dor nestăvilit de viaţă. Dorea să trăiască ca să poată fi de faţă în ziua socotelilor. Fiindcă acum în pragul morţii avea certitudinea că ziua aceea va veni neapărat. Aspră, necruţătoare faţă de toţi aceia care dezlănţuiseră criminalul război. Da, şi mai dorea să trăiască pentru că acum, în pragul morţii, avea intuiţia că *mîine,* totul va fi altfel. În ce fel *altfel,* nu ştia. Simţea, însă, că viaţa va fi mai bună, mai frumoasă.

Cînd, după o jumătate de oră, cuvîntarea căpitanului luă sfîrşit, în timp ce se desfăşura scurta ceremonie a degradării lui, o păsărică începu să cînte în pădurice, vesel, vesel, ca un protest al vieţii împotriva morţii, care, peste cîteva minute, avea să poposească în locul acela.

Doi jandarmi îl legară de un copac, în timp ce alţii se aliniară la douăzeci de paşi în faţa lui sub comanda unui sublocotenent care, de emoţie, răguşise. Puştile se înşurubară în umăr şi ţevile lor îl ţintuiră ameninţător. Le numără: erau zece cu toate. Una, mai ales, părea că-l ţinteşte drept în mijlocul frunţii. O clipă ţeava aceea i se păru lungă, lungă şi atît de aproape încît avu iluzia că vede interiorul ei, strălucitor şi cu şănţuleţ în spirală.

În clipa aceea, brusc, îşi aminti de conţinutul manifestului pe care îl găsise în programul de cinema, atunci spre începutul războiului.

Şi mai înainte ca sublocotenentul să comande foc, strigă cuvintele cu care acest manifest se sfîrşea :

— Moarte fascismului !

— Foc ! zbieră sublocotenentul şi cele zece puşti detunară deodată. Dar se întîmplă ceea ce nimeni nu se aşteptase : nici unul din cele zece gloanţe nu nimeri ţinta vie. Sperînd că celălalt o va face, toţi cei zece din plutonul de execuţie trăseseră în aer.

Căpitanul începu să urle, roşu de supărare, sublocotenentul se îngălbeni ca o lămîie, iar cei zece soldaţi, speriaţi de ceea ce făcuseră, se grăbiră să-şi încarce armele cu stîngăcia unor recruţi, în timp ce careul compact de soldaţi se clătină o clipă, la dreapta şi la stînga.

Cu voce slabă şi tremurată ca un behăit de ied, sublocotenentul repetă comanda... Armele bubuiră din nou...

Sergentul t.r. Presură Virgil nu simţi nici o durere. Moartea îl învălui fulgerător. Doar o părere de secundă avu senzaţia că el însuşi e un ghemotoc fierbinte, care alunecă, vertiginos, pe şănţuleţul în spirală al puştii care, adineauri, i se păruse că-l ţinteşte mai ameninţătoare decît toate.

POTECA TĂINUITĂ

Cei trei mergeau la braţ şi dormeau... Mergeau bălăbănindu-se cînd la dreapta, cînd la stînga, fără să se trezească. Priviţi de departe, păreau trei cheflii rătăciţi, cine ştie prin ce întîmplare, pe cîmpul imens şi pustiu parcă pînă la capătul lumii. În albul imaculat păreau trei pete negre şi mişcătoare.

Înaintea lor, la o depărtare de numai cîţiva paşi, încă o pată neagră: sergentul Calafeteanu Florea. Înalt, drept, cu privire dîrză, sergentul conducea grupul. Mergea cu un umăr înfipt înainte, ca să sfîşie parcă pînza nevăzută a vîntului, care, pornit uşurel, se îndîrjea din ce în ce mai mult.

Cerul era jos, slinos, şi, scuturat parcă de vînt, cernea o mătreaţă, care pişca obrajii şi intra în ochi usturîndu-i. Peste întinderea nesfîrşită, în afară de cele patru mogîldeţe, nu se vedea nimic, nici vreun stîlp de telegraf, nici trunchiul vreunui copac şi nici măcar o părere de vreo aşezare omenească.

„Dacă ne apucă noaptea pe cîmp, au să ne mănînce lupii", îşi spuse Calafeteanu, pipăind sacul de merinde, burduşit de cartuşe.

Privi înapoi. Ceilalţi trei rămăseseră mult în urmă. Se opri să-i aştepte. În ochi îi străfulgeră mînia. Nu mergeau, se tîrau parcă şi dormeau. În tovărăşia lor, slabă speranţă că va putea ajunge departe.

„Treziți-vă, neputincioșilor", îi apostrofă în gînd, apoi duse degetele la gură gata să fluiere haiducește, ca să-i trezească din somn.

Dar nu apucă s-o facă, pentru că, mai înainte, unul dintre cei trei alunecă, ușurel, în zăpadă. Ceilalți doi, fără să prindă de veste, continuară să meargă și să doarmă, bălăbănindu-se și mai tare, gata să se prăbușească și ei.

Cel dintîi se trezi Dediu Mihu. Cîteva clipe rămase locului, descumpănit. Abia mai tîrziu, cînd înțelese ce se întîmplase, începu să-l scuture de braț pe Pîrvu, ca să-l trezească:

— Trezește-te, mă Lixandre, mă!

Pîrvu Lixandru deschise ochii:

— Hîî!

— A căzut Gherase. Hai de-mi ajută să-l ridic!

Pîrvu Lixandru mormăi ceva de neînțeles și, pe jumătate adormit, se luă după Dediu.

Acesta îngenunchease lîngă Turculeț Gherase. Pîrvu Lixandru, simțind că adoarme din nou, luă un pumn de zăpadă și începu să se frece pe față.

— Scoală, mă Gherase! țipă Dediu, aproape de urechea lui Turculeț.

Dar Turculeț continua să doarmă și să sforăie.

Sergentul Calafeteanu Florea, care privise scena de departe, se întoarse lîngă cei trei.

— Scoală, mă! detună cu vocea puternică să trezească pînă și morții din groapă.

Turculeț deschise ochii, îi privi o clipă și continuă să doarmă.

— Teamă mi-e că ăsta moare! își dădu cu părerea sergentul Calafeteanu.

— Nu-i adevărat! se răsti Dediu la sergent, străfulgerîndu-l cu o privire rea.

— Moare, mă, moare, săracu de el! De două zile a început să pută a mort.

— Ce tot cobești, mă blestematule? Nu moare!... Nu-l las eu să moară!... Auzi, mă? Nu-l las eu să moară. Adică, de ce să moară tocmai el? De ce să nu mori tu?

Sergentul Calafeteanu se uită la Dediu cu un fel de uimită curiozitate. Nu cumva înnebunise?

Şi mai mult ca să se convingă, întrebă:

— Dar dacă moare? Ce ai să faci atunci? Ai să-l duci în spate?

— Mă, nu ţi-am spus că nu-l las eu să moară? Nu ţi-am spus?

Se dădu doi paşi înapoi şi întinse automatul spre sergent.

Avea o privire rătăcită de nebun. Ochii îi erau înroşiţi, pleoapele de asemenea. Faţa negricioasă, arsă de vînturi, cu barba crescută mare, era plină de pecingini.

— Bine, mă! Dacă nu vrei tu să moară, nu moare.

— Ajută-mă să-l ridic!

— Iaca, îţi ajut.

Şi se lăsă într-un genunchi în zăpadă.

Dediu dădu drumul automatului şi, îngenunchind de cealaltă parte, începu să-l scuture pe Turculeţ.

— Scoală, mă Turculeţ. Să nu mori, mă, să nu mori!

Şi zgîlţîindu-l parcă deznădăjduit, izbucni în plîns.

La cîţiva paşi mai încolo, Pîrvu, rezemat în armă, ca clobanii în bîtă, adormise de-a-mpicioarelea.

Sergentul Calafeteanu văzînd că Dediu, cu toate zgîlţîiturile, nu izbuteşte să-l trezească, îl apucă pe Turculeţ de gulerul mantalei şi, fără nici un efort, ca şi cînd ar fi fost o păpuşă, îl puse pe picioare.

Abia acum acesta se trezi. Era o stîrpitură de om, care ajungea cu creştetul capului pînă la centura sergentului Calafeteanu, în care stăteau înfipte, una lîngă alta, grenadele. Slab, cu obrajii scofîlciţi, cu o piele zbîrcită, cu fruntea care nu era înaltă, dar care făcea un fel de streaşină ochilor mici şi afundaţi în orbite, soldatul Turculeţ Gherase părea un spectru. Ochii impresionau cel mai mult. Erau aşa de mici, şi de spălăciţi şi atît de adînc înfundaţi în cap, încît, de departe, ţi se părea că din adîncul orbitelor te priveau nu ochii ci doar nişte găuri.

— Haide, luaţi-vă de braţ şi la drum! porunci sergentul, luînd-o înainte.

Înapoia lui, lanțul celor trei se refăcu. Turculeț la mijloc, Dediu la dreapta, Pîrvu la stînga.

Ținîndu-l strîns de braț, Dediu murmura într-una:

— Să nu mori, mă Gherase. Să nu mori, mă, să nu mori!

Turculeț îl auzea dar nu catadicsea să-i răspundă.

„Săracu Dediu! îl compătimi în gînd. S-a zănit din cauza foamei."

Dar fiindcă Dediu nu mai contenea, în cele din urmă, plictisit, îi replică furios:

— Ho, mă! Mai tacă-ți fleanca! Nu mor eu înaintea ta, n-ai grijă!...

— Nu mori, mă?

— Nu mor, mă! Ce-ți veni?

— Să nu mori, mă!... îi recomandă pentru ultima dată, aducîndu-și aminte de vis.

Visase, în timp ce mergea braț la braț cu ceilalți doi. Se făcea că era acasă la el și că dormea pe cuptor. Dormea și în somn își spunea cît de bine e să dormi la căldură, pe cuptor, și să nu-ți pese de ce se întîmplă în altă parte.

Și cum dormea el, așa, mulțumit, deodată cineva porni să-l zgîlțîie.

— Scoală, mă, Mihule! N-auzi? Scoală!

A deschis ochii și atunci l-a văzut pe Turculeț. Era Turculeț, fiindcă semăna cu el, dar parcă nu era făcut din carne, pentru că tremura ușurel, ca și cînd ar fi fost plămădit dintr-un fel de fum. Obrajii îi erau scofîlciți și galbeni, galbeni ca șofranul. Ca șofranul îi era și fruntea, la fel și unghiile lungi, lungi ca niște gheare cum nu mai văzuse pînă atunci. Și apoi, Turculeț din vis, sigur nu avea ochi. Se uita la el cu găurile orbitelor.

— Ce-i, măi Gherase, de ce mă trezești din somn?

— Eu nu sînt Gherase, auzi?

— Aud! Dar atunci cine ești?

— Eu sînt moartea. Gherase a murit și acum ți-a venit rîndul. Haide, scoală! Am venit să te iau.

Cînd Turculeț s-a prăbușit în zăpadă, visul s-a curmat și atunci Dediu s-a trezit din somn. Superstițios, a crezut că visul e un semn care trebuie tîlcuit în

sensul că viaţa lui atîrnă de viaţa lui Turculeţ şi că dacă acesta moare, atunci şi zilele sale sînt numărate.

— Să nu mori, mă! Auzi? Să nu mori!

S-a mirat Turculeţ auzindu-l repetînd mereu aceste cuvinte, s-a mirat Pîrvu Lixandru, dar cel mai mult s-a mirat sergentul Calafeteanu cînd l-a văzut îndîrjit, gata să se încaiere din pricina bicisnicului de Turculeţ.

S-au mirat ei, dar adevărul nu aveau să-l afle niciodată.

Mergeau de ore întregi... Vîntul aici se îndîrjea, aici se domolea, abia înduplecîndu-se să adie. Mergeau şi, pe măsură ce timpul trecea, din depărtări şi perfid începură să se tîrască umbre cenuşii. Pînă în două-trei ore avea să se lase întunericul. Şi înainte, înapoi, de jur împrejur se întindea stepa ca o imensă farfurie rotundă şi albă.

Mergeau şi, pe măsură ce întunericul se apropia, spaimele puneau stăpînire pe ei. Spaimele morţii. Dacă mai înainte de a coborî noaptea nu găseau un adăpost, erau pierduţi. Sau, unică şansă, să meargă, să meargă, să meargă toată noaptea!...

Să meargă! Dar ei se simţeau la capătul puterilor. De douăzeci şi patru de ore nu mai puseseră nimic în gură, şi tot de atîta timp nu se mai odihniseră măcar o oră. Aveau să mai meargă, cît? O oră, două, trei... Apoi, unul cîte unul, aveau să se prăbuşească. Turculeţ întîi, apoi Dediu şi, ultimul, Pîrvu. Numai sergentul Calafeteanu va rezista. El îşi va continua drumul, cu pas hotărît, mereu neobosit, mereu dîrz.

Îl priveau toţi trei cu ochi invidioşi. Numai sergentul va scăpa. Numai el nu se va lăsa doborît de foame şi trudă.

— Măi, al dracului rumîn! se minună tare Turculeţ.

— Al dracului! confirmă şi Pîrvu Lixandru.

Şi fără să şi-o mărturisească, simţiră cu toţii că încep să-l pizmuiască. Îl pizmuiau convinşi fiind că, dintre toţi, numai el va supravieţui.

Dintre toţi cel mai îndîrjit împotriva sergentului era Dediu.

— Să ştiţi că ăsta a făcut moarte de om! vorbi ceva mai tîrziu, şi ceilalţi doi înţeleseră că e vorba de sergent, fiindcă în tot acest interval de timp şi ei se gîndiseră numai la Calafeteanu.

— A făcut!... confirmă Pîrvu. N-ai auzit că şi-a omorît căpitanul?

— Ei, pe dracu! se supără Turculeţ, care, de fapt, era cel mai puţin pornit împotriva sergentului. Şi ce dacă l-a omorît? Pesemne că ofiţerul şi-o fi meritat soarta. Ce, parcă eu nu l-am achitat pe domn' sublocotenent al meu? Curgea focul ruşilor pe noi, domnule, de parcă s-ar fi deslănţuit toate stihiile lumii, fugeau ai noştri care încotro, înnebuniţi, urlînd zăbăuci, şi el, musai să-i duc o raniţă. „Ia lasă-mă, domn' sublocotenent, că aş zvîrli şi mantaua de pe mine, că mă încurcă la fugă, şi matale vrei să mă cocoşezi cu raniţa asta în care parcă ai vîrît pietre? Du-ţi-o singur, dacă nu te poţi despărţi de ea." El, nu şi nu, să-i duc raniţa, altfel mă împuşcă. Dacă am văzut că nu scap de el, l-am pălit cu patul armei în cap. S-a lungit la pămînt şi n-a mai zis nici pîs.

Rău nu-mi pare. Cu mîna lui, patru oameni a împuşcat. De-aia zic: dacă şi căpitanul lui Calafeteanu a fost cîine ca domn' sublocotenent al meu, apoi dacă l-a curăţat nu se cheamă că a făcut moarte de om.

Ca şi cînd ar fi simţit că cei trei despre el vorbesc, sergentul Calafeteanu aruncă o privire spre ei.

Căutătura sergentului Calafeteanu era aspră, hotărîtă şi înfricoşa puţin din cauza sprîncenelor împreunate.

Dediu nu se lăsă convins de argumentaţia lui Turculeţ. Lui, mai mult decît celorlalţi, îi era teamă să nu moară, şi din cauza asta îl ura pe sergent, care, mai voinic decît ei toţi, sigur că avea să trăiască.

— Dacă nu vom izbuti să trecem — se încăpăţîna el — să ştiţi că asta se va întîmpla numai din vina lui. Cine ştie pentru ce păcate trebuie să plătim şi noi, care ne-am întovărăşit cu el.

Cîteva clipe, nici Turculeţ şi nici Pîrvu nu sezisară adevărata semnificaţie a cuvintelor lui Dediu. Abia mai apoi se dumeriră. Explicaţia li se păru plauzibilă.

Într-adevăr, trecuseră cîteva zile de cînd tot încercau să iasă din încercuire, fără să izbutească. Încercau la dreapta, dar cum se apropiau de şosea auzeau tancurile; încercau la stînga, la fel. Oriîncotro încercau, îi întîmpina zgomotul caracteristic tancurilor sovietice.

Şi, aşa, de zile întregi, se tot învîrteau ca nişte şoareci într-o capcană fără să izbutească să treacă.

Cînd ruşii dăduseră peste cap frontul la Cotul Donului şi cînd se dezlănţuise ofensiva, ai noştri se predaseră cu sutele, cu miile. Dar unii se strecuraseră din încercuire. Numai ei, parcă era un făcut, nu izbuteau. Poate că Dediu avea dreptate. Nu cumva sergentul le purta nenoroc?

— Mă, Mihule, să ştii că ai dreptate. Au făcut-o ei alţii, numai noi ne învîrtim ca nişte mîţe în jurul cozii, fără să izbutim. Şi asta numai din cauza păcătosului ăstuia de sergent.

Atunci, sergentul Calafeteanu detună:

— Mişcaţi-vă mai repede! Acuşi ne apucă noaptea şi noi încă n-am ajuns la clădirea aceea de colo.

Se uitară cu toţii în direcţia mîinii sergentului şi inima începu să le bată tare. Drept înainte, pe cîmp, departe, se vedea o clădire dreptunghiulară.

În clipa aceea, privirile lor exprimară recunoştinţă. Ce s-ar fi făcut ei fără sergent? Îşi amintiră că, de fiecare dată cînd se găsiseră la mare strîmtoare, sergentul Calafeteanu fusese acela care îi scosese la liman. Cu instinctul lui sigur ştia încotro să apuce, ca pînă la urmă să ajungă la vreun sat pierdut în imensitatea stepei. Poposeau la cîte o casă de la marginea satului, se ospătau cu ce găseau, îşi uscau hainele la căldura sobei şi furau cîteva ore de odihnă, făcînd, pe rînd, de strajă, temîndu-se să nu fie denunţaţi de gazdă.

Da, fără el, pînă acuma ar fi pierit prin stepă. De aceea, încă din prima zi, sergentul Calafeteanu a devenit conducătorul lor, pe care l-au acceptat ca atare. recunoscîndu-l ca pe cel mai vrednic dintre ei.

Numai adineauri, cu mințile întunecate de spaimele morții, îl pizmuiseră.

Din clădiri rămăseseră doar zidurile. Arseseră. Scăpaseră, intacte, numai staulul de vite — lung să încapă în el cel puțin treizeci de capete — și remiza de unelte, cu numai doi din pereții de scînduri teferi. Cînd au ajuns, începuse să se întunece. Cu scînduri smulse din pereții remizei, făcuseră foc în staul și, strînși în jurul vîlvătăilor, se încălzeau, întorcîndu-se, cînd pe o parte, cînd pe alta.

Sergentul Calafeteanu umpluse gamela cu zăpadă și aștepta să fiarbă apa. Într-unul din buzunare, mai avea o singură bucățică de zahăr. Zahărul și apa fiartă din gamelă aveau să fie cina lui din seara aceea. Mai prost era pentru ceilalți, care nu aveau nici măcar atît. Stăteau turcește în jurul focului toropiți de căldură. Cu toate că erau istoviți nu puteau dormi din cauza foamei. Ațineau, se trezeau, iarăși ațineau și iarăși se trezeau.

Sergentul Calafeteanu se uită pe rînd la fiecare. Dediu se vîrîse cel mai aproape de foc și din mantaua lui ieșeau aburi. Fața lui, cu barba crescută mare, era roșie ca un rac fiert. Stătea atît de aproape de foc, încît sergentul Calafeteanu se mira că nu-i iau foc hainele și că nu începe să sfîrîie carnea de pe el.

Turculeț, ceva mai departe de foc, stînd turcește, cu coatele pe genunchi și cu obrajii sprijiniți în palme, privea focul cu ochii lui mici și atît de adînc ascunși în fundul capului, încît nu se vedeau. În ciuda dogoarei focului, chipul îi era galben, galben ca de mort.

Privea vîlvătăile și dormea. Din cînd în cînd îi cădea capul pe piept și atunci se trezea pentru o clipă. Tot bălăbănindu-și capul în sus și în jos, bonetul îi căzuse. Sergentul Calafeteanu abia acum observă că Turculeț era chel. O chelie care se întindea aproape pe toată suprafața capului, lucitoare și galbenă ca șofranul Numai pe la tîmple și la spate, de la jumătatea occiputului spre ceafă, mai avea ceva păr, roșcat și creț.

Drept în faţa lui, stînd tot turceşte, Pîrvu, îmbrăţişîndu-şi strîns pîntecele cu braţele, privea încruntat undeva în gol. Îşi ţinea pîntecele strîns fiindcă protesta atît de zgomotos, încît auzeau şi ceilalţi.

Zgomotul pe care îl făcea stomacul flămînd mărea propria lor suferinţă.

— Dar mai termină odată, măi Lixandre, dar-ar dracu în burta ta! se oţărî la el Turculeţ.

— Ce să fac? Chiorăie de foame.

— Parcă mie nu mi-e foame?

— Da, da mie mi-e al naibii de foame! oftă Pîrvu.

Turculeţ se uită la el mînios. Pîrvu ăsta era un prost şi jumătate. Auzi, că-i este al naibii de foame, ca şi cînd lor le-ar fi fost mai puţin. Lui, spre pildă, îi era atît de foame, încît parcă îi tăia cineva maţele cu briciul.

— Mă, dacă-ţi mai cîntă ramazanul, să ştii că-ţi bag *baineta* în bărdăhană.

— Tu, mă? se răsti Pîrvu.

„Uite că nu-i decît o stîrpitură de om, să-l striveşti cu un bobîrnac, şi e rău ca o scorpie!" se miră sergentul Calafeteanu.

— Eu! Îţi bag baineta...

Pîrvu începu să rîdă.

— Mă, gîndac!

Rîse şi Dediu. După el sergentul Calafeteanu. Rîdeau acum toţi trei, cu hohote. Rîdeau şi, de la o vreme, uitară de ce rîd. Hohoteau în neştire, un rîs strîmb, schimonosit, dement.

Turculeţ, care, atunci cînd porniseră să rîdă îi privise arţăgos, pînă la urmă se molipsi şi el de rîs. Rîse cu gura pînă la urechi, dezvelindu-şi dinţii mici şi galbeni.

Rîsul se potoli tot atît de pe neaşteptate cum se stîrnise.

Apa în gamelă fiersese. Sergentul Calafeteanu luă gamela de pe foc şi cum stătea cu picioarele încrucişate turceşte, şi-o potrivi între genunchi. Duse apoi mîna la buzunar, să scoată zahărul, cînd, deodată, observă privirile celorlalţi. Se uitau la el cu nişte ochi mari, stranii, lacomi.

Renunțînd la zahăr, începu să soarbă, cu înghițituri mici, apa fierbinte.

— Voi de ce nu vă fierbeți niște apă, mă? Încălzește ciolanele și ține de foame.

— Pe dracu! Dacă îți umpli burta cu apă chioară, te apucă pîntecariţa! mormăi Turculeț.

— Iaca tu, de colo! îl luă în rîs Pîrvu. De apă, mă deșteptule? De două zile, n-am mai pus nimic în gură.

Cîtva timp nu mai vorbi nimeni. Sergentul sorbea apa caldă și ceilalți se uitau la el.

Pe urmă, vorbi tot Turculeț:

— Ce-o fi fost pe aici mai înainte de război? Pare a fi un arman boieresc.

— Cum arman boieresc? Tu nu știi că la bolșevici nu mai sînt boieri? I-au prăpădit pe toți, cînd cu revoluția.

— Eu am zis numai că seamănă cu un arman boieresc! se apără Turculeț.

— O fi fost vreo moșie de-a statului, își dădu cu părerea Dediu. Cică, nu toate moșiile boierilor le-au dat oamenilor. Pe unele le-a oprit statul.

— Mă, și cînd te gîndești ce de bucate or mai fi ascunse pe aici!

Toți se priviră cu neîncredere.

— Ce spui, mă?

— Spun ce-ați auzit, că multe bucate or mai fi ascunse. Dacă a fost pe aici moșie de-a statului, apăi trebuie că erau bucate, nu glumă. Și cînd s-a apropiat frontul, or fi dus cu ei ce-au putut duce, iar ce nu, au îngropat.

— Mai știi? aproape se lăsă convins Dediu.

— Vorba e, unde le-or fi ascuns? continuă Turculeț. Cînd mă gîndesc ce de-a grîu o fi zăcînd sub pămînt...

— Și porumb...

— Te pomenești că și cartofi.

— De-am da de urma gropii cu bucate, am fierbe niște grîu...

— Am coace niște cartofi... De cînd n-am mai mîncat cartofi, măi frate-meu! oftă Pîrvu. Are careva sare?

— Am eu.

Şi Dediu scoase din cartuşieră un pumn de sare zgrunţuroasă, înfăşurată într-o cîrpă, care fusese cîndva albă, dar care, acum, era cenuşie.

— Şi-o ceapă!... Thii, ce-aş mai mînca o ceapă! se căină Turculeţ.

— Cu un dărăb de brînză şi un boţ de mămăligă! adăugă Pîrvu, strîngîndu-şi în braţe pîntecele care chiorăia şi mai zgomotos.

— Ia mai tăceţi, mă! Nu vă daţi seama că aşa mai rău vă aţîţaţi foamea? Mai bine haide să ne culcăm. Cînd dormi, uiţi de foame.

Şi sergentul Calafeteanu, înfăşurîndu-se în pătură, se lungi lîngă foc întorcîndu-le spatele.

— Parcă foamea te lasă să dormi.

Turculeţ se ridică şi porni spre fundul grajdului.

— Unde te duci, mă Gherase?

— Mi-e foame!

— S-a zănit, săracul! îl compătimi Dediu.

Apoi, amintindu-şi de vis, plecă după el să-l aducă înapoi.

Turculeţ străbătu grajdul, cumpănindu-se ca un om beat, înjurînd. Grajdul avea două uşi, una la un capăt, cealaltă la celălalt. Turculeţ se opri în pragul uneia. Afară, întunericul stăpînea pretutindeni şi începuse să viscolească. De departe, aievea sau poate numai o părere, se auzi un urlet de lup. Se înfioră.

Atunci abia îl simţi pe Dediu în spatele său.

— Ai auzit, mă? îl întrebă, privindu-l dintr-o parte.

— Ce să aud?

— Lupul.

— Nu! Ţi s-o fi năzărit. E vîntul. Ia auzi-l ce mai chiuie, blestematul!

Turculeţ ascultă cîteva clipe.

— Nu mai apucăm, mă, să ajungem acasă!

Vîntul se îndîrji mai tare, împroşcîndu-i cu zăpadă viscolită, încît de abia mai putură respira.

Dediu îl apucă de braţ şi-i spuse cu blîndeţe:

— Haidem înăuntru!

Turculeţ gemu şi se lăsă dus.

Cînd ajunseră lîngă foc, Pîrvu adormise. Întors cu spatele la foc şi învelit în pătură, sergentul Calafeteanu se pregătea să doarmă.

— Cum e afară? întrebă într-o doară.

— Prăpăd!... Viscoleşte. Dacă pînă mîine nu se astîmpără, nu vom putea pleca de aici! se nelinişti Turculeţ.

— Ei, şi dacă am putea pleca, ce? De trecut nu vom putea trece! Ori aici, ori prin stepă, tot un drac. Că de crăpat, tot vom crăpa.

Şi Dediu aruncă, înciudat, deasupra jarului o bucată de lemn. Scînteile ţîşniră, împrăştiindu-se în toate părţile. Un puchi de scînteie nimeri pe obrazul lui Pîrvu. Acesta, fără să se trezească îşi scutură cîtva timp capul, ca un apucat.

Optimist, Turculeţ protestă:

— De ce să crăpăm? Ba n-avem să crăpăm de loc. Pînă la urmă, tot avem să trecem.

— Ba crăpăm. Fără numai dacă ne predăm. Ce zici, domn' sergent?

— M-aş preda, mă, da nu pot. Trebuie să ajung acasă. Am eu o socoteală de plătit. Altfel... Ce, parcă nu ştiu că acasă n-am să pot sta mult!?... Cînd mi-o fi lumea mai dragă, iarăşi front, iarăşi catiuşele şi brandurile. Pînă acuma m-a păzit dumnezeu. Dar ulciorul nu merge de multe ori la apă. Pînă la urmă, m-o găsi şi pe mine un glonte, o schijă. Încaltea, prizonier, ştii că ai scăpat de glonţ. Ehe, ce m-aş mai fi predat şi eu!... Dar dacă am o socoteală. Şi eu aşa sînt... Mort, copt, cînd trebuie să mă socotesc, mă socotesc. Voi, treaba voastră! Faceţi cum v-o tăia capul. Ce, eu m-am ţinut după voi, sau voi după mine?

Dediu oftă şi scuipă printre dinţi în foc.

— Parcă eu n-am o socoteală? Am, cu de-alde socrumeu. Şi-a făcut casă pe pămîntul meu. A pus martori falsi să jure la judecată cum că pămîntul ar fi al lui. Hoţu!... Ori îmi vinde casa, ori i-o dărîm. Are noroc ghizuroiul dracului. Văd că nu mai merge. Că, decît să mor mîncat de lupi, mai bine mă predau. M-oi socoti cu el cînd s-o pune pace, şi cînd o da dumnezeu să mă întorc din prizonierat.

— Fie ce-o fi, eu nu mă predau, se îndîrji Turculeț. Eu merg cu dumneata, domn' sergent. Trebuie să-i văd pe ai mei. De doi ani nu mi-au mai dat drumul. Iaca, mă arde, aicea în piept, dorul, ca un foc. O zi numai să stau acasă și apoi, întîmplă-se orice cu mine. Nici că-mi mai pasă. Pe urmă, fraților, m-aș da prins la ruși.

„Al dracului, că inimos mai e! Mîine, dacă o pornim la drum, prăpădit de foame cum e, n-o duce mai mult de un kilometru, doi. Cade și nu se mai scoală și uite că nu se lasă."

Dediu oftă, dar nu-i răspunse. Acum, tăceau toți trei. Pîrvu sforăia cumplit.

— Apăi, să ne culcăm și noi! propuse Dediu.

Între timp, Turculeț se și vîrîse sub pătură.

— Ce-aș mai mînca acum un cartof copt! pofti din nou Dediu.

— Tacă-ți gura! se răsti la el Turculeț.

— Iaca tac!...

Cîteva minute mai tîrziu, sergentul îi cunoscu după răsuflare că adormiseră.

Atunci auzi urletul lupului.

„Dacă le miroase a om și vin pînă aici, ne mănîncă pe toți, fără ca măcar să ne trezim."

Se sculă și, trecîndu-și automatul pe după gît, se duse să vadă dacă nu există vreo posibilitate să închidă ușile grajdului pe dinăuntru. Aveau clanțe care se închideau perfect. De asemenea și drugi de pus de-a curmezișul.

Cînd termină de baricadat și cea de-a doua ușă, îi veni în minte să caute în iesle, dacă nu cumva găsea ceva paie curate, pe care să le aștearnă sub el. Dar abia făcu cîțiva pași și se împiedică de ceva. Scăpără un chibrit și la lumina lui, văzu pe jos o traistă, pe jumătate plină cu grăunțe de ovăz.

Luă traista, adună de pe jos, cu grijă, boabele risipite și se întoarse la foc. Cei trei dormeau duși, sforăind, gemînd prin somn, scrîșnind din dinți. Îi contemplă cîteva clipe, apoi, cotrobăindu-le prin sacii de merinde, le luă gamelele. Cu ele subsuoară, ieși afară, le umplu cu zăpadă, apoi se întoarse la foc. Cu un lemn

bătu jarul ca să se aşeze şi puse deasupra gamelele. Pe urmă, cînd zăpada se topi, turnă în fiecare cîte doi pumni de grăunţe.

„Iaca, vă pregăteşte mama mîncare!" glumi el, vorbind tare. Dar cei trei dormeau. Dormeau şi sforăiau cumplit.

Sergentul Calafeteanu îşi răsuci o ţigară groasă. La tutun nu trebuia să se zgîrcească. Mai avea încă destule pachete. Cu tutun se „aprovizionase" suficient. Şi cu zahăr la fel, dar, întrucît, de cînd rătăceau prin stepă zahărul fusese alimentul de bază, provizia se sfîrşise. De altfel, îl împărţise şi cu ceilalţi trei.

Îşi aminti de dimineaţa aceea grozavă.

Zorile acelei zile l-au găsit abia întors din poziţia înaintată unde inspectase pîndarii. Fusese o noapte agitată, deşi nici ei şi nici ruşii nu trăseseră măcar un foc de armă. Telefoanele însă zbîrnîiseră toată noaptea şi companiile fuseseră în stare de alarmă. Pînă şi maiorul îşi părăsise adăpostul temeinic lucrat, încumetîndu-se pînă în tranşeea lor să asculte ce se întîmplă în liniile ruseşti.

Dar grija şi temerea s-au dovedit de prisos. A trecut noaptea într-o linişte desăvîrşită. O linişte pe care n-au tulburat-o decît pocnetele nenumăratelor rachete care, din sfert în sfert de oră, se aprindeau pe întreg frontul ocupat de batalionul lor.

Dimineaţa însă, cînd abia începea să se lumineze, în dreapta, departe, începu canonada. Vuia văzduhul acolo, se despica pămîntul, se prăbuşea cerul. Erau unii care se găseau pe front de la începutul războiului. Luaseră parte la zeci de bătălii, fuseseră martori la nenumărate pregătiri de artilerie, nemţeşti, ruseşti, romîneşti. Dar ceva asemănător niciodată nu le mai fusese dat să audă. Trăgeau din poziţiile ruseşti nu zeci ci sute şi parcă mii de tunuri. Oamenii ascultau, se minunau, dar, întrucît la ei în sector era linişte, nu prea îşi făceau griji. Nu şi-au făcut griji nici cînd canonada a început şi în stînga. Pînă la prînz, n-au făcut altceva decît să asculte zgomotul bătăliilor formidabile în curs de desfăşurare. Apoi, deodată, zvonul s-a împrăştiat din om în

om, de-a lungul întregului front: Rușii au atacat cu forțe uriașe, au spart frontul și acum înaintează din două direcții, amenințînd să încercuiască toate unitățile aflate în Cotul Donului.

Și abia atunci și-au dat seama de ce ofițerii încă de dimineață aveau fețele pămîntii, de ce erau nervoși, de ce întrebau la telefoanele de campanie dacă nu e „nimic nou", de ce, cînd suna telefonul, se repezeau ca nebunii la aparat, smulgînd receptoarele din mîinile telefoniștilor.

Cei mai îndrăzneți murmurau destul de tare:

— Aha!... Aha!... A început să le cam tremure turul pantalonilor, dumnealor.

Ofițerii, cu înjurături și amenințări, căutau să dezmintă zvonul. Dar cine să-i creadă, pe cine să înșele? Canonada din dreapta și din stînga se muta mereu de la nord spre vest și de la sud spre vest, și pînă și cel mai prost dintre ei își dădea seama ce înseamnă aceasta.

— Ce facem, domnule căpitan, ce facem?

— Ce facem, domnule maior?

Întrebarea și-o puneau ofițerii inferiori, mai ales cei de rezervă. De cînd își dăduseră seama de gravitatea situației — și ei își dăduseră seama mai curînd decît ostașii de rînd — așteptau ordinul de retragere. Dar orele treceau, una după alta, într-o așteptare plină de panică.

Numai soldații nu-și prea făceau griji.

— Ne dăm prinși la ruși, am gătat războiul.

Pe urmă, deodată, s-a zvonit că unele unități primiseră ordin să se retragă, încă înainte de amiază, dar că regimentul lor nu primise un astfel de ordin, pentru că generalul comandant al brigăzii lor, cu întregul său stat-major, spălase putina de dimineață, uitînd să mai dea ordin de retragere unităților în subordine.

Și atunci, un alt zvon începu să circule din om în om:

— Acu, dacă s-au pornit rușii, pînă în țară au să ne tot fugărească.

— Ia haidem acasă, măi fraților!

Și din proprie inițiativă, începură să părăsească pozițiile.

Comandantul companiei din care făcea parte sergentul Calafeteanu încă nu se hotărîse să dea ordin de retragere, cînd oameni din compania lui, pe cont propriu, întoarseră spatele pozițiilor.

Primul care dădu semnalul de plecare fu sergentul Calafeteanu.

S-a dus întîi să-i spună comandantului de pluton:

— Domn' sublocotenent, eu zic să plecăm.

— Cum să părăsim poziția, măi Calafetene, fără ordin? Vrei să ne împuște?

— Ia lasă, domn' sublocotenent, că ordinul nu mai vine. N-auziți ce se zvonește? Cică ăi de la brigadă au tulit-o și au uitat să mai dea ordin de retragere.

— Stai să-l întreb pe domnul căpitan.

— Păi, dacă-l întrebați, are să vă ordone să rămîneți. Ce, nu-l cunoști pe domn' căpitan? Noi plecăm! Plecăm acasă...

Cînd a ieșit din adăpostul ofițerului, cîțiva l-au luat în primire:

— Ei, ce facem, Floreo?

— Păi eu zic s-o cam luăm din loc. Care vrei să vii, ia-te după mine!

N-a mai rămas nimeni. Pînă la urmă, după ei s-a luat și sublocotenentul.

Se întunecase între timp. Căpitanul le-a ieșit înainte.

— Cine v-a dat ordin să vă retrageți? Înapoi! Înapoi, că vă împușc pe toți!

Îi amenința cu revolverul, roșu la față și transpirat, în ciuda gerului care pișca rău de tot.

— Unde înapoi, domnule căpitan? se îndîrjl sergentul Calafeteanu. Nu vedeți că sîntem prinși ca într-o cursă de șoareci?

Și parcă, pentru a întări spusele sergentului, departe și în spre vest, văzduhul începu să fiarbă și să se cutremure hăurile de zgomotul exploziilor.

Dar căpitanul păru că nu le aude. Sau, poate, tocmai pentru că le auzi, înnebuni și mai tare. În ochii lui furia se împletea cu groaza. Îl înfuria nu atît faptul că, fără ordinul său, oamenii părăsiseră pozițiile, ci faptul că, laș, nu se putea hotărî să facă și el ceea ce făcuseră ofițerii pe care îi avea în subordine, ceea ce făcuse pro-

babil și comandantul batalionului, care nu mai răspundea la telefon.

Și cu toate că tremura de groaza morții, nu-și putu înfrînge firea, adevărata lui fire cîinească. Printre cei care plecau, de-a dreptul peste cîmpuri, erau comandanții de plutoane, încheietorii, toți subofițerii, și cu toate acestea, căpitanul nu-l vedea decît pe sergentul Calafeteanu. În clipa aceea, în care furia și spaima morții îl aduseseră în pragul demenței, sergentul Calafeteanu simboliza elementul anarhic, adevăratul și unicul vinovat al dezastrului.

— Înapoi, sergent, nu auzi? Înapoi, că te împușc ca pe un cîine.

— Împușți pe dracu!

Și, fulgerător, sergentul Calafeteanu îl culcă la pămînt cu o rafală scurtă de automat.

Pe sergentul Calafeteanu, dimineața l-a găsit pe șoseaua pe care se scurgeau trupe din toate armele. Sute și mii de soldați mergeau spre vest, în grupuri mici, unii fără arme, alții cu pușca pe umăr, cu patul în sus, așa, ca un ciomag. Ici-colo, cîte un pluton sau companie cu întreg armamentul, încadrate de ofițeri și subofițeri, mărșăluiau în ordine. Soldații unor asemenea grupuri, posomorîți, priveau în pămînt și, din cînd în cînd, se uitau pe furiș și cu invidie la ceilalți soldați care, de capul lor, și fără să se cocîrjeze sub greutatea armamentului și muniției, zoreau spre vest, spre *casă*. Fiindcă acesta era motivul care îi mîna pe toți spre vest. De unde și în ce fel, nimeni n-ar fi putut-o spune. Dar convingerea generală a acelora care zoreau spre vest era că, în ceea ce-i privea, terminaseră cu războiul și că pînă acasă nu aveau să se mai oprească.

Acasă!... De un an, de doi, unii chiar și de mai mult timp, nu mai fuseseră acasă. *Acasă* însemna pentru ei alinarea pîrjolului pustiitor al nostalgiei, însemna alinarea dorului aprig de femeie, de prunci, de munca pașnică de fiecare zi. Dar cuvîntul acesta, *acasă*, semnifica în același timp și tot protestul lor împotriva războiului în care fuseseră trimiși să moară pentru folosul altora.

Tocmai de aceea, își rîdeau de cei care mărșăluiau spre vest sub comanda ofițerilor, cocoșați sub greutatea raniților și armamentului:

— Încotro porniriți, măi județ? Că frontul e în spate, nu încotro mergeți voi!

Ofițerii care însoțeau detașamentul se încruntau, înjurau printre dinți, dar nu îndrăzneau să reacționeze în vreun fel.

Sergentul Calafeteanu a mers pînă aproape de prînz. Atunci a ajuns și la el vestea, purtată din om în om, că înainte, la vreo cîțiva kilometri, șoseaua dă într-o alta pe care patrulează tancurile rusești. Că rușii anunță prin megafoane că frontul la Cotul Donului fusese spart și că divizii întregi, romînești și nemțești, fuseseră încercuite. Enumerînd pe acele care se predaseră pînă în dimineața acelei zile, cu generali cu tot, megafoanele îndemnau pe soldați să procedeze la fel, deoarece orice încercare de a ieși din cerc era zadarnică.

La vestea aceasta, cei care se hotărau să se predea — și aceștia erau cu miile — își continuau drumul. Ceilalți, părăsind șoseaua, o porneau de-a dreptul, peste cîmpuri, în speranța că vor găsi o posibilitate să răzbească.

Printre cei hotărîți să scape de încercuire era și sergentul Calafeteanu.

Sergentul Calafeteanu își dăduse seama de mult, încă de pe cînd luptau la Odesa, ce însemna războiul alăturea de nemți. Așa că, acum cînd divizii întregi trecuseră la ruși, acum cînd la o depărtare nu mai mare de cinci-șase kilometri soldații se predau cu sutele și cu miile tancurilor rusești, bucuros ar fi făcut și el la fel, dacă nu ar fi dorit cu atîta ardoare să ajungă cu orice preț acasă. Numai douăzeci și patru de ore să stea acasă, să se socotească cu „premarele" și pe urmă întîmple-se orice cu el.

Așa era el, de cînd se știa. Niciodată nu lăsase nepedepsită o nedreptate sau o jignire personală. Oamenii din sat îl porecliseră „Colțosul". Și îi știau de frică. Îi știa de frică pînă și șeful de post, de altfel, tot atît de voinic ca și Calafeteanu. N-a scăpat om în sat că-

ruia șeful de post să nu-i fi muiat măcar o singură dată oasele.

Numai pe Calafeteanu n-a îndrăznit să-l bată niciodată.

Cînd a simțit că șeful de post începe să-i poarte sîmbetele, l-a pîndit într-o seară pe cînd se întorcea de la o vădană, și, împingîndu-l cu pieptul, i-a spus:

— Ascultă, dom' șef! Să nu te pună păcatul să mă bați vreodată, că te spintec. Pă dumnezeul meu că te spintec! Eu nu sufăr să fiu bătut.

Și șeful de post n-a îndrăznit să-l bată. Îl ocăra, îl mai înjura cîteodată, dar n-a cutezat să-l atingă măcar cu o palmă.

— Dar tu, măi Colțosule, de ce n-ai ieșit ieri la prestație?

— Păi, avusei puțină treabă, dom' șef.

— Da ăilalți n-au avut? Dacă te mai prind că nesocotești ordinele pe care le dau, să știi că am să-ți moi oasele!

Îl amenința numai. Știa el, Calafeteanu, știau și ceilalți oameni din sat.

— Mă, cîinele ăsta de șef, numai de Colțosu se teme! își spuneau ei între ei.

Dar de Calafeteanu se temea nu numai șeful de post ci și primarul. Îl temea în măsura în care îl și ura. Primar la el în sat era unul Neculai Iordache. Erau cam de aceeași vîrstă. Neculai Iordache era și el, în felul lui, colțos. Nu suferea să-i treacă om prin față. Putere prea multă nu avea, și nici cine știe ce curaj. Dar întrucît taică-su era cel mai mare bogătan din sat, bogăția îi da o anumită siguranță care se adăuga curajului și voiniciei sale. Totdeauna pus pe harțag și aplicînd, prin instinct, recomandarea marilor strategi, că ofensiva e totuși cea mai bună apărare, atacînd cel dintîi, izbutise să-i învingă pe cei mai aprigi flăcăi din sat. Cu unul însă nu i-a mers: cu Calafeteanu. De cîte ori s-au încăierat, Nicolae Iordache s-a ales cu o chelfăneală zdravănă. Din cauza bătăilor încasate a început să-l urască pe Calafeteanu. Dar, întrucît ura se împletea cu frica, Neculai Iordache a avut grijă să-și ascundă cît mai bine ura, față de lumea din jur.

De altfel, după armată, Neculai Iordache s-a potolit. S-a vîrît în politică și după numai cîțiva ani a ajuns primar în sat.

În 1939, cînd au început concentrările, și-a zis că a sosit timpul să se răzbune pe Calafeteanu. Prin fratele său, mai mare decît el, căpitan în regimentul din care făcea parte Calafeteanu, a aranjat ca acesta să fie concentrat, și printre primele ordine de concentrare care au ajuns la ei în sat în acel nenorocit an 1939, a fost și unul pentru sergentul Calafeteanu Florea.

Două luni mai tîrziu, toți acei care primiseră ordin de chemare o dată cu sergentul Calafeteanu au fost lăsați la vatră. Numai lui Calafeteanu nu i-au dat drumul. Căpitanul Iordache Paraschiv a avut grijă ca sergentul să fie trimis la o școală organizată de divizie. După ce a învățat acolo cum să distrugă un tanc după ultimele metode și s-a întors la regiment, tot nu i-au dat drumul, sub pretextul că trebuie să-i instruiască pe concentrați. Și astfel, datorită căpitanului Iordache, s-a întîmplat ca, din 1939 și pînă la bătălia de la Cotul Donului, sergentul Calafeteanu Florea să nu mai dezbrace uniforma militară. În acești aproape patru ani, nu izbutise să scape acasă decît de două ori, o dată două săptămîni și o dată douăzeci de zile.

Domnul primar Neculai Iordache se răzbuna, cu prisosință, pe Calafeteanu pentru bătăile încasate pe vremea cînd flăcăiseră amîndoi. Dar, nu numai domnul primar se răzbuna. Se răzbuna și căpitanul Iordache, care, într-o vară, pe vremea cînd era elev al liceului militar, de asemenea fusese chelfănit de Calafeteanu, pentru că încercase să-i siluiască sora.

Întîmplarea, sau, poate, dorința domnului căpitan Iordache, a făcut ca, la izbucnirea războiului, sergentul Calafeteanu să ajungă în compania comandată de acesta. Ceea ce mira pe toată lumea fu următorul fapt: căpitanul Iordache, rău, sadic, laș și milităros, de care pînă și ofițerii se temeau, cu sergentul Calafeteanu se purta omenește. Nu numai că niciodată nu-l bătea, dar nici măcar nu-l înjura. Un asemenea comportament avea de ce să mire pe toată lumea, pentru că nici acolo, pe front, căpitanul Iordache nu-și cruța oamenii.

Nimeni nu izbutise să seziseze contradicţia dintre regimul preferenţial faţă de Calafeteanu şi trimiterea repetată a acestuia în cele mai primejdioase misiuni.

Doar Calafeteanu înţelesese, încă de la început, în ce ape se scaldă căpitanul.

„Blestematul !... Se arată mieros fiindcă îi e teamă de mine, Dar liniştea n-are să şi-o afle decît în ziua cînd n-am să mă mai reîntorc din misiune."

Dar se părea că moartea avea alte socoteli cu sergentul Calafeteanu. Scăpa de fiecare dată. Deşi pe front de la începutul războiului, nu fusese măcar rănit. În schimb, grupa lui de patru ori fusese reîmprospătată. Hotărît, avea noroc.

De la o vreme, Calafeteanu începuse să-şi dorească a fi rănit. Era singura posibilitate să ajungă acasă şi să-i vadă pe ai lui. Ca să-şi aciueze dorul, scria mereu nevestei pe cărţi poştale, pe orice petic de hîrtie, pe coajă de mesteacăn. Îi scria şi nevastă-sa destul de des. Dar scrisorile ajungeau greu la el. La început, veştile nu erau nici bune, nici rele. Veşti ca de la o femeie singură, care trebuia să se spetească muncind puţinul pămînt pe care îl aveau.

Pe urmă, au început să curgă şi veşti mai rele. O scrisoare i-a adus ştirea că tată-su, bătrîn şi beteag de un picior, s-a îmbolnăvit. În scrisoarea următoare îl vestea că bătrînul murise, şi, ca să-l poată înmormînta, a trebuit să se împrumute. O lună mai tîrziu, o carte poştală îl vestea că mezinul s-a îmbolnăvit şi că *premarele* cumpără pămînt cu bani buni, de la cine vrea să vîndă.

Calafeteanu s-a neliniştit şi i-a răspuns imediat să aibă grijă de copil, să-l ducă la doctor. Cît priveşte pămîntul, să nu care cumva să se lase prostită de primar şi să vîndă ceva pămînt. A scris scrisoarea şi a doua zi a ieşit la raport la căpitan, cerînd o permisie.

Căpitanul nici n-a vrut să audă. A mai trecut o lună şi a primit vestea cea mai rea. Îl anunţa nevasta că mezinul se prăpădise, şi ea, ca să poată face faţă cheltuielilor cu boala şi înmormîntarea, vînduse premarelui două din cele patru pogoane de pămînt. Cînd a primit vestea, el, care nu mai plînsese de cînd fusese

copil mic, a plîns o noapte întreagă. A plîns după mezin, dar a plîns și mai mult după pămîntul pe care femeia lui îl vînduse fără consimțămîntul său.

Și s-a jurat să nu moară, pînă nu l-o pedepsi pe primar care îi furase pămîntul. El, primarul, care avea șaptezeci de hectare din pămîntul cel mai bun, rîvnise la cele două pogoane ale lui.

„Neam de cîine turbat, și tu, și frate-tu ăsta, căpitanul, care de cînd ne-au vîrît în foc, umblă să-mi mănînce coliva! Mă jur, mă premarule, că nu mă las pînă nu te-oi sîngera oleacă. Ce-o fi pe urmă, puțin îmi pasă!..."

O lună mai tîrziu, s-a întîmplat încercuirea de la Cotul Donului, apoi noaptea aceea grozavă, cînd sergentul Calafeteanu l-a împușcat pe căpitanul Iordache.

„Dacă nu aș fi fost o țîră mai iute ca el, îmi mînca el coliva, își spusese după aceea Calafeteanu. Cîinele care m-a tot trimis la moarte!"...

Moartea căpitanului Iordache nu i-a potolit setea de răzbunare împotriva celuilalt Iordache, a primarului. Pentru că numai gîndul răzbunării împotriva acestuia l-a făcut s-o ia de-a dreptul peste cîmpuri, în loc să intre într-unul din detașamentele care se formau ad-hoc din fugari și care urmau să se predea rușilor. În ce fel avea să se răzbune, nu-i era însă clar.

„Am să-i las sînge, ce mai!" își repeta mereu.

Ceva mai tîrziu, tot gîndindu-se cum ar putea să se răzbune mai bine, soluția nu i se mai păru bună. Dacă îl omora, pînă la urmă, tot de el avea să fie rău. După cîte a îndurat pe front, va trebui să mai îndure și pușcărie. De aceea, se hotărî ca în loc să-l omoare, mai bine să-l silească să-i dea înapoi pămîntul. De frică, pînă la urmă, avea să accepte. Cîinele!... Auzi, să cumpere pămîntul văduvelor și al săracilor aflați pe front...

După ce deliberă îndelung cu sine însuși, hotărîrea aceasta birui. Și fu apoi atît de convins că primarul va accepta să-i dea înapoi pămîntul luat cu japca, încît, liniștit dinspre partea asta, începu să se frămînte, cum ar putea face să se răzbune măcar puțin și pe popa Opincă. Pentru că, de fapt, dacă femeia lui se înduplecase să vîndă pămîntul, adevăratul vinovat era doar

popa. Cînd începuse ea să împrumute bani? Cînd murise bătrînul. Bani pentru plata popii Opincă, pentru pomană şi pentru ce se mai cere în astfel de nenorociri. Apoi, cînd mezinul s-a prăpădit, din nou a avut trebuinţă de bani, biata de ea, şi tot pentru aceleaşi nevoi.

E drept, o mai fi cheltuit ea ceva şi cu boala copilului. Dar grosul cheltuielilor cu prilejul celor două înmormîntări fusese făcut. De altfel, nu numai el o păţise. Mulţi în sat se înglodaseră în datorii, ajungînd apoi să-şi vîndă pămînturile numai fiindcă au avut de îngropat cîţiva morţi în familie.

Dar dacă, pînă la urmă, se hotărîse să-l pedepsească pe popa Opincă, în schimb nu-i venea de loc în minte cam ce pedeapsă i s-ar cuveni.

„Să-mi ajute mie dumnezeu să ajung acasă — îşi spuse înciudat — şi am să găsesc eu ac şi de cojocul popii."

Dar dumnezeu nu prea părea dispus să-l ajute ca să iasă din încercuire. Cum încerca să se apropie de vreo şosea, încă de departe auzea huruitul tancurilor ruseşti.

În primele două zile, deşi a mers de unul singur, mereu s-a încrucişat cu pîlcuri de soldaţi care rătăceau în toate părţile. Unii pe jos, alţii călări, alţii în cîte o căruţă sau sanie.

Abia în a patra zi, l-au ajuns din urmă Turculeţ Gherase şi ceilalţi doi. Din ziua aceea nu l-au mai părăsit, şi fără să-l aleagă, l-au acceptat conducătorul lor. Străbătuseră împreună kilometri întregi spre nord, spre sud, spre vest.

Iată că flămînzi, la capătul puterilor, gîndul de a se preda începuse să le dea tîrcoale. Numai Turculeţ şovăia încă. Cu Turculeţ ăsta era o minune că mai trăia. Curînd bicisnica lui făptură avea să se prăbuşească pentru totdeauna dacă mai înainte, presimţindu-şi sfîrşitul, nu se va hotărî să se predea şi el.

Asta ar însemna să-şi continue drumul singur. Perspectiva nu-i surîdea. Se obişnuise cu ei, aşa cum şi ei se obişnuiseră cu el. Gîndul că va rămîne singur îl

neliniștea, îl descuraja. În definitiv, poate că ar fi mai bine dacă s-ar preda, pînă nu-l părăsesc și pe el puterile, pînă nu crapă de foame.

Dar alungă imediat gîndul cu mînie.

„Și cu pămîntul ce fac? Să rămînă premarul cu el? Viața de prizonier nu e ușoară. Dacă mă prăpădesc de vreo boală pînă se pune pace? Nu, trebuie să ajung acasă. Trebuie să încerc, să încerc mereu, chiar dacă va fi să-mi putrezească oasele pe aici."

Și fiindcă între timp fiersese ovăzul în gamele, strigă cu voce fără motiv mînioasă:

— Ia sculați, măi, că e gata mîncarea!

Primul care se trezi fu Turculeț. Gemu, întinzîndu-se pînă îi trosniră toate încheieturile, apoi se ridică în capul oaselor și, încă buimac, se holbă la gamelele în care ovăzul, aproape terciuit de atîta fiert, se umfla în bășici care plesneau cu zgomot, la fel ca terciul de mămăligă.

Cînd, dezmeticit, înțelese, în sfîrșit, că ceea ce fierbea în gamele era mîncare, se repezi cu lingura la fiertură. Începu să înfulece, suflînd, frigîndu-se, gemînd, scuipînd înapoi în gamelă, apoi din nou înfulecînd cu o lăcomie deznădăjduită.

— Măi, n-auziți? Sculați să mîncați! țipă la rîndul său Turculeț cu gura plină.

Se trezi mai întîi Dediu, apoi Pîrvu. Calafeteanu pusese și el mîna pe o gamelă și, cu aceeași hămeseală, începu să înghită, lingură după lingură, fiertura de ovăz. Pîrvu mînca și gemea. Dediu plescăia zgomotos din buze, iar Turculeț se oprea des din mîncat, ca să-și șteargă nasul cu mîneca mantalei.

Primul care termină de mîncat fu Turculeț.

Și abia acum, cînd își potolise, cît de cît, foamea găsi timp să se mire. Se culcaseră flămînzi, rupți de foame și iată că, deodată, sînt treziți din somn să mănînce.

— Ce fuse asta, don' sergent?

— Ovăz! Păsat de ovăz!

Cei care încă mai aveau ceva în gamelă, începură să vînture cu lingura prin fiertură spre a se convinge dacă sergentul minte sau nu.

— Ovăz? Măi al dracului! Te pomenești că încep să nechez ca un armăsar! glumi Turculeț.

— Tu și armăsar, măi Gherase? Poate mînz. O stîrpitură de mînz, fătat de-o săptămînă! îl luă peste picior Pîrvu.

Turculeț se supără.

— Mă, mai bine mărunt ca mine, dar cu mintea ageră, decît un malac prost ca tine.

Apoi către Calafeteanu:

— Și unde găsișI ovăzul, don' sergent?

Calafeteanu le povesti în ce împrejurare găsise traista cu ovăz.

Cînd sfîrși, toți ochii se opriră lacomi asupra traistei cu boabe. Traista mai avea un pic de pîntec, ceea ce însemna că mai rămăseseră ceva boabe. Cîteva clipe după ce goliseră gamelele, avuseseră senzația saturației. Dar numai cîteva clipe. La hămeseala lor, după două zile de nemîncare, fiertura le ajunsese tocmai bine pe o măsea. Foamea din nou începea să-i zgîndăre.

Primul care făcu propunerea fu Turculeț:

— Ce-ar fi, domn' sergent, dacă ne-am mai face cîte o gamelă cu păsat?

— Mă Gherase, îmi luași vorba din gură! se repezi Pîrvu.

Calafeteanu trase lîngă el traista și suflecînd gura sacului, le arătă conținutul.

— Vedeți cît a mai rămas? Dacă ne mai ajunge pentru o fiertură. De bine de rău, acum ne-am potolit o țîră foamea. Dar mîine? Dacă nu găsim nimic de pus în gură, ce ne facem?

— Mîine ne predăm! vorbi Dediu cu jumătate de gură și privind într-o parte.

— N-aveți decît! În locul vostru aș face la fel. Dar eu, care n-am de gînd să mă predau, ce-am să mănînc? Cît a mai rămas aici în traistă, îmi ajunge taman pentru trei zile.

Argumentele sergentului îi convinseră. Dediu oftă și-și aprinse o țigară, Turculeț se lungi lîngă foc, cu capul sprijinit în palma mîinii drepte.

Apoi, după cîteva clipe, oftînd:

— Thii! Ce vis am mai visat!...

Dar nici unul dintre ei nu manifestă vreun interes să-i cunoască visul.

— Nu vreți, mă, să vă povestesc ce am visat?

— Visuri! Prostii!

Și sergentul Calafeteanu zvîrli deasupra flăcărilor chiostecul de țigară.

Pe Turculeț, însă, neîncrederea sergentului nu-l afectă în mod deosebit.

— Să vă povestesc, măi, ce am visat! Thii! Strașnic vis!... Iaca, se făcea că eram aici în staulul ăsta. Stam în jurul focului, ne boldeam la flăcări și ne gîndeam că nu vom mai apuca să-i vedem pe ai noștri. Și cum stam noi așa, numai ce intră pe ușă un rus înalt, iaca mai înalt ca matale, domn' sergent. Avea mustățile și sprîncenele albe de promoroacă. Era îmbrăcat în haine de acelea căptușite cu vată și în cap avea o căciulă cu clape, mare cît roata carului.

Vine rusul lîngă foc, se așează pe vine, se uită la noi, pe rînd, și ne zîmbește.

Se uită apoi la mine și prinde a vorbi:

„De ce sînteți voi așa de necăjiți, măi flăcăi?"

Vorbea rușește. Dar eu l-am înțeles. Și i-am răspuns tot pe rușește. Vorbeam, măi frate-meu, întocmai ca un rus, de mă minunam singur în vis. Și cum vă spuneam, încep a-i istorisi de ce se sîntem amărîți.

Rusul se uită la noi, se mai gîndește, apoi zice:

„Măi flăcăi, eu am să vă ajut să treceți. Că sînteți cu toții oameni necăjiți, de la țară, vai de sufletele voastre!... Și ca voi, necăjiți sînt mulți, mii și mii. Noi știm că în țara voastră, și cînd e pace și cînd e război, greul tot bieții de voi îl duceți. Și mai știm că, dacă ar fi după voia voastră, de mult v-ați fi întors acasă la nevoile voastre."

„Vai de viața și de sufletul nostru! i-am răspuns. Iaca, eu de doi ani n-am mai fost acasă. Am nevastă beteagă. Pruncii, mîțîței. Vite n-am. Am avut un cal. Avea vătămătură la un picior și așa a scăpat de rechiziție. Că, altfel, mi-l lua. Acu, mi-a scris a mea că a murit. Cum or fi scoțînd-o la capăt, numai dumnezeu știe!... Ăsta-i necazul meu. Întreabă și pe rumînii ăști-

lalți. Fiecare cu necazul lui. Nu-i așa, mă?" v-am întrebat.

Și voi ați dat din cap și ați oftat.

Dar să nu credeți că visul s-a terminat așa. Nu!... Am oftat la rîndul meu și iarăși am prins a-i vorbi:

„Crezi că noi sîntem așa de proști și nu ne dăm seama că ăsta-i războiul boierilor? Dar ce putem face? Dacă cei mari ne vîră în foc, trebuie să mergem. Altfel, ne împușcă de la spate, că la noi boierii sînt tari și mari și ei se înfruptă din toate bunătățile."

„Măi flăcăi, eu am să vă ajut, că sînteți cu toții oameni de treabă. Nici unul dintre voi n-a făcut vreun rău de cînd se află pe pămîntul ăsta. Și apoi, eu știu că dacă voi nu vă predați e numai pentru că vă e tare dor de casă. Că de cel puțin un an de zile nu i-ați mai văzut pe ai voștri. Așa-i?"

„Așa-i, rusule, așa-i! Iaca, dacă mie mi-ai spune: Uite, mă Gherase, eu te ajut să treci, dacă îmi făgăduiești că, după ce îi vezi pe ai tăi, te întorci și te predai, eu întocmai așa aș face. După ce mi-aș îmbrățișa muierea și mi-aș săruta pruncii, le-aș spune: acum, măi femeie și copii, după ce v-am văzut și mi-am alinat dorul, trebuie să mă întorc și să mă predau, că așa m-am înțeles cu un rus."

Rusul a zîmbit și apoi, măi fraților, se făcu în vis că mergeam cu toții printr-o pădure, pe firul unei viroage. Am mers noi așa, unul după altul, cît a ținut pădurea. Și cînd s-a terminat pădurea și viroaga, nu mai aveam a ne teme de tancurile rusești.

Iaca, ăsta-i visul. Ce spuneți de așa vis?

— Ce să spun? Frumos vis!... Dar parcă se află și într-aievea pădurea cu viroaga? se îndoi Pîrvu. Dacă s-ar întîmpla totdeauna ca în vis, bine ar fi!

— Dar chiar de-o fi *existînd* pădurea, tot nu avem noi norocul să dăm de ea! se posomorî Dediu.

— Măi fraților, ce mă miră pe mine e cum de știam eu vorbi rusește în vis. Vorbeam, mă, ca un rus adevărat și de-nțeles nici nu încape vorba. Thii! Ce vis, mă, ce vis! ce-o fi însemnînd visul ăsta?

— Poate că-i de bine! își dădu cu părerea Pîrvu. Te pomenești că izbutim să trecem.

— Bine ar fi să fie așa! se bucură Dediu. Altfel, teamă mi-e că pe aici ne putrezesc ciolanele.

Sergentul Calafeteanu se răsti la el:

— Ho, mă, ce te văicări atîta? Ne-o putrezi și nouă ciolanele ca la atîția și atîția. De aici și pînă în țară, numai cruci și cruci de rumîni de-ai noștri. Precista mamei lui de Hitler! Că dacă a vrut război, să-l fi făcut cu oamenii lui, nu să ne vîre și pe noi în foc. Și unde mai pui, că unde-i focul mai mare acolo ne vîră.

Încolo, din țigani nu ne mai scot, parcă țiganii n-ar fi și ei oameni.

— Bieții de țigani! îi căină Pîrvu. Antonescu acu s-a legat și de ei. Cică îi ridică și-i trimite în *Transmistria*. Cu ce i-or fi supărat pe boieri, nu mă dumiresc. Și apoi, asta-i treabă cinstită? Flăcăii le mor pe front, iar muierile, plozii și bătrînii lor sînt ridicați și mînați ca vitele în țară străină.

N-ar fi de mirare dacă, într-o zi, i-ar ridica și pe ai noștri, să rămînă în țară numai ei, boierii.

— Îi crezi așa de proști pe boieri, măi Lixandre? își rîse de el Turculeț. Păi, dacă i-ar trimite pe ai noștri în *Transmistria*, atunci cu cine au să-și mai lucreze moșiile? Fugi, măi, că au nevoie de noi! Boul e bou ca să tragă la jug, și romînul să se spetească pentru boieri și să moară cînd se pornește războiul.

— Poate că n-o fi chiar departe ziua cînd să scăpăm și noi de boierii noștri! detună sergentul Calafeteanu strivind mînios cu un lemn o bucată de jar.

Tăcură cu toții. Cuvintele mînioase ale sergentului îi înspăimîntară, cu toate că nu era cine să-i audă.

Turculeț începu să tușească din cauza fumului, care ieșea prin spărturile acoperișului. Tot pe acolo, cînd vîntul se întețea, năvălea înăuntru zăpada spulberată.

Cînd tusea i se potoli, întrebă cu neliniște:

— Ce crezi, domn' sergent? Pînă mîine stă viscolul?

— Dracu știe!

— Poate că dă dumnezeu și stă.

Unul cîte unul, gemînd, oftînd, se lungiră în jurul focului. Într-o clipită Pîrvu începu să sforăie.

— Auzi-l cum mai sforăie! se miră Turculeț.

Dar nu-i răspunse nimeni. Adormiseră și ceilalți. Atunci, întorcîndu-se cu spatele la foc, închise și el ochii.

Viscolul, afară, chiuia, hohotea, se tînguia, îndîrjindu-se să smulgă acoperișul, opintindu-se în ușile staulului baricadate pe dinăuntru. Cei patru, prăbușiți într-un somn năpraznic, sforăiau, gemeau, vorbeau prin somn, chinuiți, în poziții nefirești, cu chipuri bărboase, pămîntii, apocaliptice.

Dimineața, cînd Turculeț s-a trezit, primele cuvinte pe care le-a rostit vesel, au fost:

— Măi fraților, iarăși am avut visul cela. Ţin atît de bine minte pe unde am mers, încît dracu să mă ia dacă n-am să vă duc pînă la pădurea ceea.

Dar, dîndu-și seama cît de posomorîți sînt ceilalți, pe dată i se risipi bucuria. Auzi vîntul chiuind bezmetic și înțelese. Viforniţa continua. Și un gînd îl străfulgeră:

„Dacă ţine cîteva zile? Ce ne facem? Vom muri de foame."

Și, fără voie, ochii i se opriră asupra traistei cu grăunțe de ovăz. Traista nu mai era acolo unde o știa. Acum se afla pe pătura sergentului. Deasupra odihnea automatul.

Și atunci o nădejde îi încălzi sufletul. Dacă or mai fi fiind niscai grăunțe prin grajd? Sergentul găsise traista noaptea. Acum era ziuă. Acum, poate va mai găsi, dacă nu o traistă plină, măcar vreun pumn, două de grăunțe, prin iesle. Nerăbdător, ieși de sub pătură. Dar ieslea era goală. Puțină pleavă, cîteva fire de paie. Nu se dădu bătut. Se încăpățînă să cerceteze ieslea, de la un capăt la altul, porțiune cu porțiune. Și așa, trecînd de la o despărțitură la alta, ajunse și acolo unde sergentul Calafeteanu găsise traista cu grăunțe. Deși acesta adunase de pe jos tot ceea ce putuse aduna pe întuneric, mai rămăseseră boabe împrăștiate, ca la doi pumni. Turculeț le adună cu grijă, ascunzîndu-le apoi în buzunar. Dacă viforniţa va dăinui, el va avea cu doi pumni de grăunțe mai mult decît tovarășii săi.

Focul se stinsese. Nu mai aveau lemne. Dîrdîiau de frig, dar nu se puteau hotărî să înfrunte vijelia de afară, ca să-şi facă o nouă provizie.

Pînă la urmă, semnalul îl dădu tot sergentul Calafeteanu.

— Gata ! Am lenevit destul. Acum, haidem să aducem cîte un braţ, două de lemne.

Înainte de a părăsi grajdul, instinctiv, priviră pe furiş traista cu grăunţe, pe deasupra căreia odihnea automatul, şi în mintea fiecăruia încolţi acelaşi gînd.

Afară, viforniţa era în toi. În dreptul uşii, zăpada fusese îngrămădită pînă la înălţimea de aproape un metru.

Primul care luă troianul în piept, deschizînd pîrtie, fu sergentul Calafeteanu. După el urma Dediu, apoi Pîrvu şi, ultimul, Turculeţ. Cînd au ajuns la remiză, au început să lucreze cu furie, folosind paturile armelor. Lucrară cu spor şi scîndurile care formau pereţii remizei cădeau una cîte una. Înhăţînd un braţ zdravăn de scînduri, Dediu se pregăti cel dintîi de întoarcere.

— Stai, aşteaptă-ne şi pe noi ! se răsti la el sergentul Calafeteanu care ghicise ce gînd îi stimulase pe toţi trei să lucreze ca nişte draci.

— Da, da ! Aşteaptă-ne şi pe noi, se repeziră şi ceilalţi doi. Acum, cînd ei nu izbutiseră să fie primii, le convenea că sergentul ghicise intenţia lui Dediu — care, de fapt, fusese a fiecăruia din ei — anume ca, pînă la întoarcerea celorlalţi, să dijmuiască sacul cu grăunţe.

Au mai făcut încă două transporturi, dar de fiecare dată s-au dus şi s-au întors împreună. Pe urmă, istoviţi şi îngheţaţi de frig, s-au strîns în jurul focului. Le era foame, o foame sălbatecă, dar nimeni nu îndrăznea să aducă vorba de grăunţe.

Şi cînd, pînă la urmă, Dediu se încumetă, Calafeteanu îl repezi :

— Dacă dăm gata acum pumnul de grăunţe ce ne-a mai rămas, ce vom face după aceea ?

Trebuiră să-i dea dreptate. Şi, fiindcă altceva mai bun nu aveau de făcut, se hotărîră să se culce din nou.

S-au trezit spre prînz, sfîrtecaţi de foame. N-au mai putut rezista. Sergentul Calafeteanu a împărţit ovăzul.

A revenit fiecăruia cam tot atîta cît și în ajun. Pe urmă, după ce au mîncat, din nou s-au culcat. Trupurile lor istovite de drumurile nesfîrșite, erau hămesite după odihnă. Se prăbușiră iarăși într-un somn greu, adînc, așa cum numai soldatul știe să doarmă, pentru că, de fapt, numai soldatul poate acumula atîta oboseală în bietele lui mădulare.

S-au trezit seara, rupți de foame, de parcă toată ziua nu ar fi pus nimic în gură.

— Măi, și cînd te gîndești că, undeva, sub pămînt, zac sute și mii de kilograme de grîu, de ovăz, de porumb.

— Tacă-ți gura! se răsti Pîrvu la Turculeț, simțind cum, numai la simpla înșirare a denumirii cerealelor, foamea îl chinuia și mai năprasnic.

— Bine... bine... Nu mai zic nimic. Dar ce dracu ne facem dacă nici mîine nu se potolește viforniță?

— Ce facem? De foame nu avem să murim. Avem să-l mîncăm pe careva dintre noi. Și fiindcă tu ești cel mai pipernicit, avem să începem cu tine! replică Pîrvu, glumind.

Dar Turculeț, crezînd că vorbește serios, se cutremură.

— De ce pe mine? Dacă mă mîncați pe mine, cine are să vă arate poteca tăinuită? Mă jur, pe dumnezeul meu, că aș fi în stare să vă duc pînă acolo și cu ochii închiși.

— Taci, mă! Ce, ne socoți chiar atît de proști? Te mîncăm, și pe urmă, sătui, ne-om descurca. Dacă există poteca, dăm noi de ea și fără tine. Nu-i așa, domn' sergent?

Dar sergentul Calafeteanu nu răspunse, ca și cînd nu ar fi auzit întrebarea. Lungit pe pătură privea, încruntat, vîlvătăile focului.

În schimb intră în vorbă Dediu, care nu sesizase că, totuși, Pîrvu glumise.

— N-ai teamă, măi Gherase, că te apăr eu. Cît timp trăiesc eu, nimeni nu poate să-ți clintească măcar un fir de păr, deși, la drept vorbind, dacă e vorba să ne potolim foamea cu unul dintre noi, apăi, zău, că tu ai fi cel mai nemerit. Domn' sergent crede că mai mult

de două zile n-ai s-o mai poți duce. Să știi, însă, eu n-am să te las să mori, și nici să te mănînce ăștia n-am să te las...

— Că mult îți pasă ție de mine! murmură Turculeț căruia asigurarea lui Dediu în loc să-i insufle încredere, dimpotrivă, îl speriase și mai mult.

— Iacă, îmi pasă. Îmi pasă și încă mult. Dacă o da dumnezeu să scăpăm cu bine, ți-oi spune de ce îmi pasă atît de mult.

Apoi conversația lîncezi. Le era atît de foame, încît și să vorbească li se părea un efort prea mare. Tăceau... Dormitau... Cînd se trezeau, ascultau, cu sufletul la gură, să audă dacă nu cumva viforniță s-a mai potolit. Dar crivățul sufla cu aceeași furie nepotolită, chiuind bezmetic.

Numai Turculeț se căznea să nu adoarmă. Pînă la urmă, somnul îl fură și pe el. Adormi și visă...

Se făcea, în vis, că viscolul dura de trei zile, fără gînd să se potolească. Grajdul în care se aflau fusese îngropat sub nămeți. Nu mai aveau nici măcar lemne să se încălzească. Doborîți de frig, dar mai ales de foame, zăceau toți patru fiecare în cîte un colț al grajdului, pîndindu-se unul pe altul, cu gînduri ucigașe.

Apoi, se făcea în vis că, la un moment dat, ceilalți trei porniră, din cele trei colțuri ale grajdului, spre el. Dar fiindcă erau așa de slăbiți și nu puteau merge, se tîrau în coate. Încet, încet, dar, totuși, se apropiau. Și el mai slăbit decît ei, deși cu arma alături, nu avea nici atîta putere să întindă mîna după ea. Încerca, făcea eforturi desperate, dar nu izbutea să miște măcar un deget. Și cei trei se apropiau, se apropiau mereu. În fruntea lor se tîra sergentul Calafeteanu. Un pas, încă un pas, apoi încă unul și iată că degetele sergentului i se înfig în beregată.

În clipa aceea, se trezi. Se trezi și urlă de groază. Nu, nu era vis. Sergentul Calafeteanu sta aplecat deasupra lui. Însă nu spre a-l sugruma. Sergentul Calafeteanu îl zgîlțîia ca să se trezească.

— Scoală, mă, că plecăm!

Ceilalți doi erau gata de drum.

Cînd au părăsit grajdul, zăpada, căzută multă în

timpul nopții, transformase cîmpia într-o mare albă și încremenită. Cerul era jos de tot și de plumb, prevestind din nou ninsoare.

Sergentul Calafeteanu privi mohorît de jur împrejur, nedecis în care parte s-o pornească.

— Să mergem încolo! se hotărî în cele din urmă, pornind drept înainte.

— Da, încolo! se bucură Turculeț. Să vezi dacă nu vă scot eu la poteca tăinuită.

Și porni hotărît în urma sergentului.

Ceilalți doi îl urmară. Înaintau luptînd voinicește cu zăpada care le ajungea pînă la genunchi. Din cînd în cînd, cîte unul aluneca și cădea. Ceilalți se grăbeau să-i vină în ajutor. Numai sergentul Calafeteanu nu cădea. Dîrz, întunecat, mormăind din cînd în cînd înjurături cumplite, scruta depărtările.

Au mers, așa, patru ore, fără să-și îngăduie măcar o clipă de odihnă. Pe urmă oboseala începu să le atîrne ocale de plumb de bocanci. Primul căzu Turculeț.

— Să ne odihnim puțin! se rugă de ceilalți.

— Domn' sergent, să ne odihnim o țîră! strigă Dediu după sergentul Calafeteanu.

— Bine!

Se opri, căutîndu-se prin buzunare după pachetul de tutun. În picioare, fumă scrutînd întunecat depărtările. Abia după ce termină țigara, veni lîngă ceilalți.

— Nu se vede nici un sat, nimic, nimic...

— Nu se vede! repetă Turculeț, cu voce slabă, care părea mai curînd un scîncet.

Ceilalți doi se mulțumiră să ofteze numai.

— Și mi se pare că iarăși are să înceapă să ningă! adăugă sergentul Calafeteanu cercetînd cerul.

Apoi, deodată, ca la o comandă, se ridicară. Fără să și-o mărturisească, fiecare înțelese că singura lor salvare era să meargă, să meargă și să nu se mai oprească.

Sergentul Calafeteanu o porni în frunte. Ceilalți îl urmară, de data asta ținîndu-se de braț, ca să se sprijine unul pe altul.

— Măi, Gherase, mă! se rugă Dediu de Turculeț. Să te ții tare, auzi? Să nu te lași. Pînă la urmă ieșim noi la liman, nu se poate.

— Nu mă las, mă Mihule! Cînd oboseala stă să mă doboare, încep să mă gîndesc la copii şi atunci parcă nu mai mi-e atît de greu!

Şi iarăşi mai merseră o oră. Vîntul se stîrni din nou. Dar era un vînt slab, care nu izbutea să spulbere zăpada pufoasă. Acum mai mult se tîrau decît mergeau. Pînă şi pe sergentul Calafeteanu îl ajunsese oboseala. Căzuse de cîteva ori, dar repede se ridicase, înjurînd cumplit.

Distanţa dintre el şi ceilalţi se micşorase.

— Oare, de ce s-o fi uitînd mereu înapoi domn' sergent? întrebă într-un tîrziu Dediu, vorbind încet ca să nu-l audă sergentul.

— Naiba ştie! răspunse Pîrvu.

Într-adevăr, de cînd se stîrnise vîntul, sergentul Calafeteanu întorcea capul să privească în urmă. Şi privea în urmă pentru că i se părea că cineva hohoteşte în spatele său. Un hohot ascuţit, a batjocură parcă. Numai cînd întorcea capul îşi dădea seama că, ceea ce lua el drept hohot de rîs, nu era, de fapt, decît vîntul, care ţiuia pe la urechile lui.

Totuşi, de la o vreme, îl cuprinse frica. Frica de hohotul de rîs, cu toate că era încredinţat că nu putea fi un rîs adevărat.

— Ce dracu m-am prostit în halul ăsta? se mustră pe sine, scuturînd din cap, parcă spre a se dezmetici.

Dar înviorarea fu numai aparentă. Oboseala îi atîrna greu în toate mădularele. Şi-i era foame. O foame sălbatică. Dacă ar avea ce mînca, forţele i-ar reveni şi ar putea merge pînă seara, fără să simtă nevoia de odihnă. Aşa, spre pildă, dacă ar putea mînca o gamelă, plină ochi, cu ciorbă de fasole, o bucată de carne, o pîine, fie ea şi îngheţată. Şi îşi aminti de lăzile cu conserve, de sacii cu zahăr, de lăzile cu marmeladă, de foile de cort burduşite cu pîini, pe care le văzuse zvîrlite pe şosea, ca nişte lucruri netrebnice, în ziua învălmăşită a retragerii.

Şi cum mergea el aşa, gîndindu-se la toate aceste lucruri, deodată înaintea lui, la mai puţin de cincizeci de metri, văzu un iepure. Nu, era o iepuroaică. O iepuroaică mare, cît un cotoi şi lîngă ea şase iepuraşi. Şi

iepuroaica, și iepurașii stăteau pe picioarele dindărît și se uitau la el.

„Măcar unul dacă aș nimeri!" își dori el, ridicînd piedica automatului. Trase o rafală scurtă, care sperie liniștea atotcuprinzătoare, și abia la zgomotul împușcăturilor se dezmetici și înțelese că numai i se năzăriseră iepuroaica și cei șase iepurași.

— De ce trăsești, domn' sergent? strigă la el Dediu.

— Mi s-a părut că văd un iepure.

Și se opri, așteptînd să-l ajungă.

— Ia luați-mă și pe mine între voi!

Prinse cu o mînă brațul lui Dediu, cu cealaltă brațul lui Pîrvu.

Porniră mai departe, braț la braț, sprijinindu-se unul pe altul, bălăbănindu-se cînd la dreapta, cînd la stînga. De sus, din cerul cenușiu, zăpada pornise din nou să se cearnă. Ningea cu fulgi mari, jucăuși, peste toată întinderea, parcă pînă la capătul pămîntului.

Timpul trecea încet... Truda din trupuri devenea imensă. Și ei mergeau. Ca niște automate, fără gînduri. De la o vreme adormiră. Mergeau dormind, cu ochii deschiși, dar fără să vadă, cu ochii întorși înăuntrul lor, în lumea visului. Turculeț visa că ajunsese în pădure și că descoperise cărarea tăinuită; sergentul Calafeteanu se visa cotrobăind prin căruțele fără stăpîn, părăsite în retragere, încărcîndu-și raniția cu conserve, hălci de slănină, zahăr și pîini; Pîrvu se visa acasă, adăpînd vaca, iar Dediu visa că Turculeț murise și că îi aprinsese la căpătîi o lumînare, căreia îi făcuse din palme apărătoare, ca să n-o stingă vîntul.

Și au mers, așa, dormind, încotro îi duceau pașii, pînă spre prînz, cînd, deodată, huruitul unui motor le risipi ca prin farmec somnul. Ochii lor cu toate că și pînă atunci fuseseră deschiși, abia acum începură să vadă. Și văzură, la cel mult cincizeci de metri de ei, șoseaua.

— Fraților, sîntem scăpați! se bucură Dediu. Ne predăm.

— Culcat! ordonă sergentul Calafeteanu. Să vedem mai întîi ce și cum.

Din obișnuința de a i se supune, cei trei se culcară în zăpadă, făcînd front șoselei. Același lucru îl făcu și sergentul Calafeteanu la cîțiva pași în urma lor, cu automatul pregătit pentru orice eventualitate.

De acolo, din zăpadă, priviră șoseaua. De departe se apropiau două autocamioane, acoperite cu prelate.

— Mă, fraților, al dracului să fiu dacă astea nu sînt camioane nemțești!

Bicisnicul Turculeț, care cîteva minute mai înainte abia se mai putea tîrî, o rupse la fugă spre șosea.

Proțăpindu-se în mijlocul șoselei, începu să facă semne șoferului ca să oprească și să strige, amestecînd bruma de cuvinte nemțești pe care le știa.

— Kamerad, halt! Aliați, Kamerad, bitte, halt!

Cuvintele se pierdură însă în zgomotul claxonului. Șoferul claxona, claxona, încetinind viteza.

— Kamerad, bitte halt. Eu rum...

Dar nu mai termină fraza. Trebui să se dea deoparte, altfel autocamionul ar fi trecut peste el.

Turculeț însă nu dezarmă. După ce autocamionul trecu, începu să alerge ca să se agațe, pe la spate, strigînd celorlalți care, între timp, îl urmaseră pe șosea.

— Fraților, agățați-vă și voi de celălalt camion.

Și cu toată puținătatea trupului său, cu o sprinteneală și o agilitate pe care numai spaima morții i le putea da, izbuti să se agațe de camion, să se ridice în mîini și să pună un picior înăuntru.

Atunci unul dintre soldații nemți — fiindcă cele două camioane erau pline cu soldați — punîndu-i automatul în piept trase.

Descriind o curbă prin aer, trupul bicisnic al lui Turculeț se prăbuși pe șosea, fără suflare.

Între timp, Dediu și Pîrvu izbutiseră să se agațe de cel de-al doilea autocamion. Sergentul Calafeteanu fugea și el după camion, gata, gata să se agațe, cînd, în dreapta lui, Dediu se prăbuși pe spate izbit în piept cu patul armei de un neamț din mașină. Același lucru pățiși Pîrvu. Atunci sergentul Calafeteanu renunță să se mai agațe.

Şi în timp ce Pîrvu şi Dediu se ridicau de pe jos, înjurînd, Calafeteanu văzu cum roţile din dreapta ale celui de-al doilea camion trec peste trupul lui Turculeţ.

— Grijania mamei voastre de porci!

Şi înnebunit de furie şi deznădejde, descărcă automatul în nemţii din maşină.

— Nu trage, domn' sergent, că ne omoară pe toţi! ţipă îngrozit Dediu dînd să se culce în şanţul şoselei.

Dar nu mai apucă să ajungă acolo. La rafalele automatului lui Calafeteanu, care, în îngrămădeala din autocamion, nimeriseră în plin, nemţii deschiseră focul. Primul care căzu, lovit în cap, fu Dediu. Al doilea Pîrvu, care, la rîndul lui, furios, apucă, totuşi să-şi descarce o dată arma în cei din autocamion. Sergentului Calafeteanu o rafală îi ciurui abdomenul în clipa cînd trăsese şi ultimul glonte din încărcător. Căzu peste pistolul mitralieră şi valul de sînge care îl năpădi pe gură pătă albul imaculat al zăpezii.

Cîteva minute se auzi huruitul motoarelor celor două autocamioane, apoi liniştea se aşternu din nou biruitoare şi cutremurătoare, ca însăşi nefiinţa.

Zăpada, care cădea cu fulgi din ce în ce mai mari şi mai deşi, acoperi repede cele patru cadavre.

MANTOUL DE BLANĂ

Intră pe uşă cu umărul stîng înainte, ca şi cînd, ştiindu-se înalt şi mătăhălos, i-ar fi fost teamă că nu va încăpea. În realitate, uşa era largă, cu două canaturi, să-i treacă pragul deodată, doi inşi la fel de înalţi şi de mătăhăloşi ca şi locotenent-colonelul Barbălat Valeriu.

De pe un fotoliu cu speteaza înaltă ca un tron, îmbrăcat în piele de culoarea tutunului, sări ca ars, buimac de somn, soldatul Ion Lificiu, ordonanţa colonelului.

— Să trăiţi, domn' colonel!

Locotenent-colonelul Barbălat Valeriu îşi privi ordonanţa şi zîmbi, amuzat.

Cu boneta pe vîrful capului, bonetă care în timpul somnului se sucise, ajungînd pe cap de-a latul, ca bicornul lui Napoleon, cu obrazul drept roşu, păstrînd imprimat pe el toate încreţiturile învelişului de piele al fotoliului, cu ochii mici ca de veveriţă, clipind speriaţi, cu nasul prea mare în raport cu faţa mică aproape cît pumnul, soldatul Ion Lificiu părea în clipa aceea tare caraghios.

— Ce făcuşi, măi Ioane? Dormişi?

Zîmbetul ofiţerului, dar mai ales tonul prietenos cu care îi vorbise îl liniştiră. După toate aparenţele, colonelul era foarte bine dispus.

De aceea își îngădui să zîmbească și el, înainte de a răspunde:

— Mă așezai și eu un pic, domn' colonel și mă fură somnul.

— Bine, mă, bine. Oi fi și tu obosit de atîta stat de pomană, nu-i așa?

Înțelegînd că ofițerul lui vorbea calm și fără supărare, nu cu vreun gînd ascuns ci doar pentru că era bine dispus, își îngădui să zîmbească din nou.

De altfel, colonelul nici nu aștepta o confirmare din partea soldatului său de ordonanță. Era într-adevăr bine dispus și ar fi fost o prostie să se enerveze numai pentru faptul că îl găsise dormind, în timp ce-l aștepta. Și apoi, interiorul acela îi stimula buna dispoziție. Din plafonieră, inunda încăperea lumina veselă și primitoare a mai multor becuri. După mai bine de două săptămîni, era prima seară cînd uzina electrică, repusă în stare de funcționare, furniza curent orașului.

Oprit în prag, contemplă, cîteva clipe, cu un aer satisfăcut, încăperea. De acolo, trecu în camera următoare, apoi încă în una... În toate cele trei camere era o adevărată risipă de lumină, care, într-adevăr, avu darul să-l predispună în și mai mare măsură.

„Ei, nu-i un cantonament tocmai de lepădat", conchise după ce trecu prin toate cele trei camere. Apoi, ca și cînd s-ar fi temut că a formulat pretenții prea modeste, adăugă: „Cel puțin, deocamdată, aș putea fi mulțumit. Dar am să-l pun pe Holban să-mi caute un alt cantonament, mai bun."

Ochiul său, care în general nu era de loc receptiv la frumos, nu sezisa că toate cele trei încăperi semănau cu trei despărțituri dintr-o hală cu lucruri scoase la mezat. Pentru că toată mobila îngrămădită acolo fusese cărată de prin diverse locuri și concretiza zelul subofițerului Holban Tănase de a mobila „lux-a-ntîia" cantonamentul colonelului.

Locotenent-colonelul Barbălat Valeriu contemplă cu un aer satisfăcut mai ales acele obiecte care nu erau absolut necesare în cele trei încăperi, apoi revenind în camera din mijloc, din care își făcuse dormitor, se lăsă

să cadă pe marginea divanului ale cărui droturi gemură sub greutatea corpului său mătăhălos.

O dată cu droturile, gemu și colonelul, un geamăt de satisfacție. Întinzînd apoi piciorul drept înainte, porunci lui Ion Lificiu, cu o voce moale, puțin obosită:

— Scoate-mi cizmele, Ioane!

— Iaca vi le scot îndată, domn' colonel!

Și, încălecînd piciorul colonelului, cu spatele la acesta, începu să tragă de cizmă, icnind, roșu la față de atîta efort. Colonelul, ca să-l ajute, își opinti talpa celuilalt picior în fundul soldatului.

Cu destulă greutate cizmele fură trase. Colonelul, mișcîndu-și degetele de la picioare, așa, de parcă i-ar fi fost amorțite, gemu din nou de satisfacție, iar soldatul de ordonanță, de asemenea, din pricina oboselii. Pe urmă, întrucît fața îi era leoarcă de transpirație, și-o șterse cu bonetul, gîfîind, cu respirația scurtă, cu bătăile inimii iuțite. După ce își mai trase sufletul, continuă să-l ajute pe colonel să se dezbrace. Acestuia, deși voinic și mătăhălos ca un urs, îi plăcea să se abandoneze ca un nevolnic mîinilor îndemînatice ale lui Lificiu. Nici nu apucă să caște de două ori și se trezi îmbrăcat în pijamaua lui albastră, care îi plăcea cel mai mult dintre toate.

Colonelul căscă și se întinse de satisfacție:

— Bine-i, măi Ioane, în pijama!

— Bine, domn' colonel!

De fapt, Ion Lificiu habar nu avea în ce măsură te poți simți bine în pijama pentru că niciodată nu îmbrăcase una. Fusese însă de acord cu colonelul, numai pentru motivul că știa, din proprie experiență, că nu era de loc prudent să fie de altă părere decît șeful său.

După aceea, într-o ceașcă frumoasă îi servi ceaiul, pe care îl păstrase cald într-un termos.

În fiecare seară, înainte de culcare, colonelul, care suferea de constipație, bea cîte o cană de ceai laxativ. Atunci cînd plecase pe front, în lada sa de campanie un loc important îl ocupaseră pachetele cu ceai laxativ. Și cu toate că avea cu el provizii ca să-i ajungă chiar dacă războiul ar fi durat zece ani, de fiecare dată cînd

se ivea vreo „ocazie", soţia sa avea grijă să-i trimeată, pe lîngă alte lucruri de care presupunea că ar putea avea nevoie, şi o bună provizie de ceai laxativ.

Instalat într-un fotoliu, picior peste picior, bine dispus, colonelul începu să soarbă, cu înghiţituri mici, ceaiul care nu era nici cald nici rece, ci aşa cum îi plăcea lui să fie.

Retras înspre uşă, Ion Lificiu privea la colonel şi surîdea mulţumit. Trecuse de mult vremea cînd aştepta cu sufletul la gură să vadă cum va reacţiona colonelul după prima înghiţitură. Acuma „învăţase" gustul colonelului şi nu mai avea emoţii. Doamne, şi cîtă bătaie mîncase, bietul de el, pînă să se deprindă!

— Bun, domn' colonel?

Întrebarea revenea, invariabil, în fiecare seară:

— Bun, Ioane! Brava!

Şi răspunsul era tot invariabil. Dacă, într-o seară, colonelul nu i-ar fi răspuns, Ion Lificiu ar fi fost tare nefericit. După cîtă bătaie mîncase, lauda banală a colonelului era singura satisfacţie care îl consola.

— Ioane!

— Ordonaţi, domn' colonel!

— Am primit scrisoare de la coniţa.

— Da? Ce scrie, domn' colonel? Sînt sănătoşi toţi, coniţa, duduiţa Aglaie?

— Sînt bine, Ioane. Sînt cu toţii sănătoşi. Coniţa scrie şi de tine. Scrie că-ţi dă ordin să ai grijă de mine.

— Păi n-am, domn' colonel?

— Ai!... Ai!... Eşti tu cam mototol, dar, în schimb, dovedeşti ataşament, Ioane!

Ion Lificiu nu prea ştia ce înseamnă cuvîntul *ataşament*, dar, intuind că e un cuvînt de laudă, se simţi obligat să-i mulţumească:

— Să trăiţi, domn' colonel!

— În cîte avem azi, Ioane?

— Păi sîntem în cincisprezece, domn' colonel.

— În cincisprezece! Măi, Ioane!

— Ordonaţi, domn' colonel!

— Măi, Ioane, tu ştii că peste o lună duduia Aglaie împlineşte şaptesprezece ani?

— Nu știam!... Să vă trăiască, domn' colonel. Să trăiți și dumneavoastră, ca să vă bucurați de dumneaei.

— Mulțumesc, Ioane! Să-ți trăiască și ție copiii!

Ion Lificiu oftă. Oftă și uită să mulțumească.

Cuvintele colonelului îi redeșteptară durerea. Pentru că dorul după ai lui îl simțea la fel ca pe o durere. Exact peste o lună de zile duduița Aglaia împlinea șaptesprezece ani; dar peste o lună se împlineau exact doi ani de cînd el nu mai fusese pe acasă. Un an pînă a nu se porni războiul și încă un an de cînd se afla, acolo, în țară străină. Cît se mai rugase de colonel să-i dea și lui drumul, măcar pe două săptămîni, dar nu-l putuse înduplecă.

— Mai tîrziu, Ioane! Acum nu se poate.

— Cînd, domn' colonel?

— Mai tîrziu! Cînd oi găsi pe altcineva care să te înlocuiască. Dacă îți dau drumul ție, cine are să-mi pregătească în fiecare seară ceaiul?

— Dar dacă s-ar pune pace și ne-am întoarce în țară, n-ar trebui să-mi dați drumul? i-o întorsese soldatul.

— Asta-i altă gîscă în altă traistă, Ioane. Pînă să se pună pace, mai avem noi unele socoteli cu bolșevicii ăștia. Dar dacă ți-am promis că-ți dau drumul, am să-ți dau. Mai așteaptă și tu.

Și așa, tot așteptînd, peste puțin se împlinea cel de-al doilea an de cînd nu-i mai văzuse pe ai săi.

Acum, privind la ofițerul care își bea ceaiul sorbind, tacticos cu înghițituri mici și plescăind din buze, nădejdea îi încolți din nou în suflet. Ce-ar fi să mai încerce și în seara asta? Poate că se înduplecă și-i dă drumul.

Oftă din nou. Apoi cu ezitări:

— Ai mei, domn' colonel... Cine știe ce li s-o mai fi întîmplat alor mei.

Se opri prudent, așteptînd să vadă cum va reacționa colonelul. Acesta surîdea și sorbea zgomotos lichidul arămiu. Se gîndea la scrisoarea pe care o primise și nu era atent la ceea ce vorbea ordonanța.

Ion Lificiu, încurajat de surîsul colonelului, continuă:

— Luna viitoare se împlinesc doi ani de cînd nu i-am mai văzut. Şi mă topesc de dor, domn' colonel, nu alta. Ăl mic abia împlinise o lună cînd am plecat de acasă. Acum, vorbeşte, dragul tatei, şi zburdă, ca mînjii, prin ogradă. Şi ceilalţi doi erau mîţîţei. Oare, cum o fi arătînd după doi ani? Dacă mi-aţi da drumul, ce mai faptă creştinească aţi face! Numai să apuc să-i văd şi mă întorc înapoi, domn' colonel.

Colonelul, care tot timpul se gîndise la altceva, abia din ultimele cuvinte ale soldatului înţelese că acesta îi cere ceva.

— Ce vrei tu, măi Ioane?

— Spun, să trăiţi, că aţi face un mare bine dacă mi-aţi da şi mie drumul acasă. Iaca sînt doi ani...

— Măi, Ioane, măi! Vezi, de-aia n-are ursul coadă!

— Dar ce-am făcut, domn' colonel?

— Dacă am stat cu tine de vorbă mai omeneşte, imediat te-ai obrăznicit.

— Nu m-am obrăznicit, păcatele mele! Eu numai v-am rugat, domn' colonel. În genunchi vă rog, domn' colonel. Cîte zile vreţi dumneavoastră! Măcar atîtea zile cîte trebuie ca să ajung pînă acasă, să-i îmbrăţişez. Vă rog, domn' colonel!...

Colonelul îl asculta numai pe jumătate atent. Se gîndea tot la scrisoare şi mai ales la cadoul pe care trebuia să i-l facă Aglăiţei.

Şi cu gîndul la cadoul acela, spuse într-o doară, mai mult ca să scape de insistenţele soldatului:

— Măi Ioane, dacă tu mi-ai face rost de un mantou pentru duduia Aglăiţa, îţi dau drumul acasă. Te trimit să-l duci tu.

— De ce să fac rost, domn' colonel?

Întrebarea naivă îl amuză. Îl amuză, pe de altă parte, chiar propunerea pe care i-o făcuse soldatului. Ion să-i facă rost de un mantou? Haida de! Ion era o bună ordonanţă. Se pricepea să spele rufele şi să le calce mai bine decît cea mai perfectă spălătoreasă, se pricepea să-l îmbrace şi să-l dezbrace, ca cel mai

desăvîrşit lacheu, dar pentru altfel de treburi nu valora nici cît o ceapă degerată.

Faptul era evident, de altfel şi din privirea întrebătoare şi puţin speriată a soldatului.

Ca să se amuze, îi explică :

— Un mantou, Ioane ! Adică, un fel de palton pentru cocoane. Acum ai priceput ?

— Mda !

— Numai că mie îmi trebuie un mantou, adică un palton de astrahan. Aici, în Rusia, e mult astrahan. Şi încă din cel mai bun. Ei bine, adu-mi o haină din asta de astrahan şi-ţi dau drumul acasă.

— Cum dumnezeu să fac rost, domn' colonel ? întrebă soldatul Ion Lificiu cu o voce deznădăjduită.

Deznădejdea i se imprimase şi pe figură. Şi colonelului i se păru atît de caraghios, încît izbucni în rîs :

— Lasă, măi Ioane, că astea nu-s treburi pentru tine. Mai ai un pic răbdare, şi tot ţi-oi da eu drumul acasă.

Ion Lificiu înţelese că nu mai avea rost să insiste.

— Mai aveţi nevoie de mine, domn' colonel ?

— Nu, Ioane ! Du-te şi te culcă !

Ion Lificiu luă ceaşca din care băuse colonelul — cu aceeaşi grijă deosebită, fiindcă aflase că preţuieşte mulţi bani — şi după ce-i ură ofiţerului noapte bună, se duse în bucătărie unde îşi improvizase un pat.

„Cîine blestemat !" îl înjură tare pe colonel cînd ajunse în bucătărie unde ştia că nu mai poate fi auzit.

*

Locotenent-colonelul Barbălat Valeriu privi cîtva timp uşa pe care ieşi ordonanţa — o uşă cu canaturi, înaltă, vopsită în alb — murmurînd numai pe jumătate supărat :

„Iaca, aşa sînt mîrlanii ăştia ! Cum le dai nas, cum se obrăznicesc."

Căscă zgomotos, se întinse, apoi vîrîndu-şi picioarele în papuci, se ridică, alene, şi trecu în camera alăturată. În fiecare seară se întîmpla la fel. Înainte de a se culca, trecea parcă într-o ultimă inspecţie, toate cele

trei camere, care alcătuiau apartamentul. Devenise aceasta o obișnuință și dacă într-o seară, cine știe din ce motiv, nu ar fi efectuat inspecția, sigur că nu ar fi putut să doarmă.

Cu mîinile vîrîte în buzunarul halatului se opri în prag. De acolo îmbrățișă dintr-o privire încăperea, mai bine zis lucrurile din cameră. Privea și zîmbea. Zîmbea satisfăcut. Pe urmă, tot alene, se apropie de pianul pe care Ion Lificiu avea grijă să-l șteargă de praf în fiecare dimineață. Ridică ușurel capacul și își plimbă degetele pe clape. În liniștea nopții, cele cîteva note se auziră ca un fel de clipocit cristalin și vesel. Colonelul nu știa să cînte la pian. În general, nu știa să cînte la nici un instrument. De altfel, nici nu iubea muzica. Nu-i plăceau decît romanțele. După o asemenea muzică se prăpădea cu firea, mai ales atunci cînd se afla la chef cu o „șanteză" pe genunchi, pe jumătate **goală.**

Dar acum, cînd auzi sunetele pe care le scotea pianul, colonelul nu făcu altceva decît să mîngîie în felul său instrumentul care, din toate, acasă la el îi fusese cel mai nesuferit. Pe de altă parte, sunetele îi plăcură, dar nu ca muzică, ci ca o confirmare a valorii pianului.

De fapt, el, care considerase pianul ca un instrument de supliciu, habar nu avea în ce măsură un asemenea instrument prezenta sau nu o valoare. Așa cum nu se pricepea să deosebească o biată scripcă de lăutar de un veritabil Stradivarius, la fel nu se pricepea să deosebească un pian de duzină de un veritabil pian de concert. Nimerise însă într-o zi în apartamentul său un locotenent rezervist — pianist cu un oarecare nume — care se arătase încîntat de achiziția colonelului. Din ziua aceea pianul cîștigă simpatia colonelului, care la început se gîndise că nu merită efortul de a-l transporta în țară.

După aceea, colonelul, tot agale, tot surîzător, se opri în fața unui scrin încărcat cu fel de fel de obiecte. Erau acolo, pe scrin, mai ales multe bibelouri. De fildeș, de jad, de marmură, de porțelan, de sidef.

„De ce dracu or fi costînd atîția bani fleacurile astea, nu pricep!" își vorbi sieși, luînd în mînă o figurină de

jad. O cîntări în palmă, o examină pe toate părțile, dacă nu cumva prostănacul de Ion uitase s-o șteargă de praf; pe urmă o puse la loc, cu infinite precauții, de parcă ar fi fost confecționată din cine știe ce material extrem de fragil.

După aceea, îmbrățișînd într-o ultimă privire încăperea, răsuci comutatorul. Întunericul birui dintr-o dată și, cîteva clipe, îi păru rău că nu mai vede toate acele obiecte care îi făceau atîta plăcere.

Revenind în dormitor, primul lucru pe care îl făcu fu să pipăie plușul covoarelor care stăteau înșirate de-a lungul unui întreg perete, cu cîte un colț răsfrînt în afară, întocmai ca la magazin. În covoare, da! colonelul se pricepea ca un adevărat armean. Ca să intre în posesia unui covor de preț, colonelul era capabil de orice fel de tribulații. Nu o dată se împrumutase, cu de la el putere, din casa regimentului, ca să poată achiziționa un covor de preț. Datorită acestei manii, se putea lăuda că era posesorul unei colecții de covoare care valora o avere.

Palma colonelului nu se opri să mîngîie plușul tuturor covoarelor care stăteau rezemate de perete, în picioare, ca soldații, după mărime. Numai vreo cinci avură această cinste, toate cinci niște minunate covoare de Buhara. Celelalte nu meritau să figureze în colecția lui, dar, ca un cunoscător ce era, nu putea ignora faptul că, totuși, prețuiau o anumită valoare, care, în nici un caz, nu putea fi neglijată.

„Tănase ăsta e o comoară de om!" își spuse.

Și imaginea subofițerului Holban Tănase i se prinse de retină: mic, slab, negricios, cu ochi negri, parcă lăcuiți, cu voce subțire ca de scapet.

Pe urmă, după ce mai mîngîie o dată plușul covoarelor, răsuci de trei ori comutatorul pînă ce se stinseră toate luminile din plafonieră. Nu mai ardea decît o lampă mică lîngă pat. Își aprinse o țigară și, gemînd de voluptate, se lungi pe pat. Cîteva minute rămase nemișcat, cu mîinile sub cap, clipind mărunt din ochiul stîng, fiindcă îl supăra fumul țigării.

Liniștea deplină din dormitorul colonelului n-o tulbura decît tic-tacul pendulei. Ferestrele dormito-

rului dădeau înspre stradă. Şi deodată se auziră paşii cadenţaţi ai unei patrule. Rap-rap !... Rap-rap !... Rap-rap !... făceau ţintele bocancilor pe caldarîmul străzii.

Colonelul ascultă cu uimire. Erau paşii soldaţilor care patrulau noaptea pe străzile unui oraş ocupat. Erau doar în război, deşi frontul se afla la sute de kilometri depărtare.

„Război în condiţiile astea mai înţeleg şi eu!" îşi vorbi sieşi şi se întinse, cît era de lung şi de masiv, gemînd din nou de voluptoasă satisfacţie.

De trei săptămîni de cînd regimentul lor primise însărcinarea să asigure paza litoralului, colonelul uitase aproape că era încă război. La o asemenea depărtare de linia frontului, aproape se considera în vilegiatură. Batalioanele se înşirau de-a lungul litoralului, iar postul de comandă al regimentului se instalase într-o casă arătoasă cu etaj, în condiţii pe care nu le avusese nici în timp de pace. Cantonamentele ofiţerilor din posturile de comandă erau în oraş, la fel ale subofiţerilor şi furierilor, toate grupate în jurul postului de comandă al regimentului. Aveau un local pentru popotă excelent, şi posibilităţi de aprovizionare cum nu avuseseră niciodată de la începutul războiului. În aceste trei săptămîni avusese din nou prilejul să-şi arate marele său talent organizatoric şi administrativ. Şi sediul postului de comandă, şi cantonamentele ofiţerilor, şi localul pentru popotă, şi baia improvizată pentru trupă, totul se datora acestui talent.

Într-adevăr, în asemenea condiţii, războiul putea să mai ţină mult şi bine. Ce noroc ar fi pe el dacă l-ar apuca sfîrşitul războiului, acolo, pe malul mării, păzind litoralul! Deocamdată, oraşul mai arăta ca un oraş prin care a trecut frontul. Dar, după o lună, două, trei, cum va arăta!... Astăzi fusese repusă în funcţiune uzina electrică, mîine, poimîine, altceva. Aveau să se deschidă magazine, restaurante, cinematografe. Şi, cine ştie? Poate că, după ce lucrurile aveau să se normalizeze, li se va da voie, cel puţin ofiţerilor superiori, să-şi aducă pentru o săptămînă, două, nevestele. Nu de Marga îi era dor ci de Aglăiţa. De dragul Aglăiţei ar suporta-o şi pe Marga.

Ajungînd cu gîndul aici, își aminti de scrisoare. Deși o citise de două ori simți nevoia s-o recitească.

Întinse alene mîna și scoase plicul dintr-unul din buzunare.

Scrisoarea Margăi începea prin a enumera toate obiectele pe care le primise cu ultimul „curier". În dreptul fiecărui obiect, între paranteze, erau date indicații cam de genul acesta: mai trimite; nu am nevoie; drăguț; nu are rost să trimiți toate porcăriile; mersi; mersi din partea Aglăiței, etc., etc.

După ce le înșira pe toate, Marga îl încunoștința ce a făcut cu fiecare obiect. Ce a păstrat pentru casă, ce a vîndut, ce a dăruit.

De obicei, partea a doua a scrisorii conținea veștile, toate redactate într-un stil telegrafic. Nunți, botezuri, divorțuri, decese, cancanuri de tot felul. Această parte a scrisorii umplea cele mai multe pagini. Datorită acestei manii a Margăi de a-l informa, colonelul era în curent cu tot ceea ce se întîmpla în orașul lor.

Marga nu uita niciodată să-i dea vești și în legătură cu Aristide Bogoiu. Dar veștile în legătură cu acesta nu erau expediate într-un rînd, maximum două, ci umpleau, de cele mai multe ori, chiar o pagină întreagă.

Colonelul citea și zîmbea. Zîmbea, în primul rînd constatînd că Marga și de data asta consacra o pagină întreagă unor informații banale, lipsite cu desăvîrșire de importanță, care nici măcar nu aveau meritul ineditului — i le comunicase cel puțin în două scrisori anterioare — iar în al doilea rînd, i se părea ridicolă încăpățînarea Margăi de a ignora cu desăvîrșire faptul că el, de foarte mulți ani, cunoștea adevărul în legătură cu Aristide Bogoiu.

Aristide Bogoiu era singurul om pe care Marga îl iubise cu adevărat.

Toți ceilalți amanți ai Margăi apăruseră și dispăruseră tot atît de pe neașteptate cum se iviseră. Pe Aristide Bogoiu, colonelul îl găsise și rămăsese mai departe chiar și după ce Marga devenise soția lui. Trecuseră de atunci douăzeci de ani și în tot acest timp nu se întîmplase vreodată să se ia o hotărîre importantă în familie fără ca Aristide Bogoiu să nu fie convocat și consultat.

Marga ţinea îndeosebi să cunoască părerea lui Aristide Bogoiu ori de cîte ori era vorba de Aglăiţa. Şi dacă în cele mai multe cazuri Marga, capricioasă şi dictatorială, considera consultarea membrilor familiei ca un act pur formal impunîndu-şi totdeauna punctul de vedere, atunci cînd era vorba de viitorul Aglăiţei, ceda de fiecare dată acceptînd pe acela al lui Aristide Bogoiu.

— Bine, dacă tu crezi că e mai bine aşa, atunci aşa să fie.

De părerea lui, a colonelului, nu ţineau niciodată seama. O dată, socrul său, *generalul,* cum îi spuneau toţi în casă, exclamase aproape cu indignare:

— Bine, dar tu nu spui nimic? Ei hotărăsc soarta copilului tău fără ca să ţină seama de faptul că numai tu eşti acela care ai dreptul să hotărăşti?

Remarca aceasta, judicioasă, de altfel, era cea mai bună dovadă că generalul nu era chiar atît de senil cum pretindea nevastă-sa.

— Taci, pentru dumnezeu! îl apostrofă aceasta.

Şi fiindcă generalul nu părea dispus să tacă, îl călcă pe picior.

— Lasă-i, tată! Eu nu cred că m-aş fi priceput să susţin interesele Aglăiţei atît de bine ca Aristide.

În realitate, nu se amesteca niciodată atunci cînd era vorba de Aglăiţa pentru că nu voia să se amestece într-o dispută care privea direct pe cei doi părinţi ai fetei. Căci adevărul acesta era: Aglăiţa era copilul lui Aristide Bogoiu, cu toate că în registrul de stare civilă figura cu numele său. De altfel Aglăiţa şi semăna cu Aristide Bogoiu. Dar nu acest amănunt — esenţial de altfel — l-a pus pe urmele adevărului. Poate că nici nu şi-ar fi dat seama de asemănare, dacă nu s-ar fi găsit binevoitori care să-l pună în curent cu legăturile care existau între Marga şi Aristide Bogoiu, asul baroului. Încă înainte de a deveni ginerele generalului, a cunoscut toate amănuntele. Şi, totuşi, a acceptat s-o ia de nevastă. Pentru că între cele două alternative, scoaterea din armată, urmată de un proces care l-ar fi dus sigur la puşcărie, şi perspectiva de a deveni soţul legitim al unei femei cu o moralitate mai mult decît

dubioasă, acceptase ultima, adică pe cea mai puțin gravă.

Avînd dosarul în fața sa pe birou, generalul l-a chemat și i-a făcut propunerea într-o formă ultimativă: ori acceptă să-i devină ginere, ori dă curs dosarului. Bineînțeles, a acceptat condiția ultimativă a generalului, fără nici un fel de ezitare.

În fond, căsătoria aceasta adusese avantaje ambelor părți. El scăpase de pușcărie și pe deasupra se alesese cu protecția generalului, iar acesta din urmă pusese, în sfîrșit, mîna pe un ginere pentru fiică-sa, care scandalizase întreg orașul cu imoralitatea ei.

Ginerele nu era ceea ce și-ar fi dorit pentru fata lui, dar nici Marga nu mai era tînără. Peste doi, trei ani cel mult, avea să intre în rîndul „fetelor bătrîne". Singura consolare a generalului fusese că ginerele său va ști să tragă învățămintele necesare și pe viitor va dovedi mai multă prudență și abilitate în mînuirea fondurilor regimentului.

Și, într-adevăr, lucrurile chiar așa se și întîmplară. Barbălat evită cu mare grijă să se mai găsească în situația în care se găsise atunci cînd fusese nevoit să accepte propunerea generalului. De altfel, cu socru-său se înțelesese totdeauna bine. Mai ales, după ce acesta ieșise la pensie. Descoperindu-și abia la bătrînețe un apetit deosebit pentru afaceri, generalul nu întreprinsese nici cea mai neînsemnată tranzacție fără să se consulte, în prealabil, cu ginerele său, care de fiecare dată dovedise a fi bine inspirat. Din acest motiv, din toată familia, numai generalul nutrea față de el o sinceră afecțiune.

Considerînd căsătoria lui cu Marga doar o simplă tranzacție, înțelesese să respecte doar acele stipulații care nu anulau înțelegerea stabilită între el și general. Acceptase să-i ia fata de nevastă, dar nu se angajase s-o și iubească. De aceea, după căsătorie nu renunță la nici una din satisfacțiile pe care nu le putea găsi în șubredul său cămin. Cum, însă, nici Marga nu renunță la ale ei, nu se înjosiră învinuindu-se reciproc. Pe urmă, în decursul anilor, învățară să ignore tot ceea

ce în majoritatea căsniciilor e motiv de permanentă neînțelegere.

În ultimii ani, se întîmplă însă un fapt la care nu se așteptase. Anume, începuse să nutrească față de Aglăița simțăminte de adevărat părinte. Sentimentul acesta ciudat se născuse mai tîrziu, cînd fata trecuse de doisprezece ani. Pînă atunci se prefăcuse numai a fi un tată afectuos, așa cum lăsase să se creadă că e un soț naiv, care merită compătimire pentru imensele coarne pe care le poartă drept în mijlocul frunții fără ca să fie conștient de ele.

Partea ciudată a acestei trebi era că el, deși o iubea ca și cînd ar fi fost propriul său copil, o clipă nu uita că, în realitate, Aglăița era fata Margăi și a lui Aristide Bogoiu. În consfătuirile de familie convocate de Marga adesea se întîmpla ca el să susțină cu înverșunare un punct de vedere cu totul contrar aceluia al lui Aristide Bogoiu sau al Margăi. Și dacă, pînă la urmă, ceda, aceasta n-o făcea pentru că l-ar fi convins argumentele lor, ci pentru că în asemenea cazuri, de fiecare dată descoperea în privirile Margăi un fel de curiozitate amuzantă.

„Uite-te cum se înflăcărează, prostul! Parcă ar fi copilul lui", păreau a zice ochii ei.

„În definitiv — își spunea el — de ce mă amestec? E doar copilul lor. Facă ei cum vor crede de cuviință și ducă-se dracului!"

Ceda, dar îi rămînea satisfacția că fata îl iubea pe el mai mult decît pe propriii ei părinți.

Și iată că, peste o lună, Aglăița împlinea șaptesprezece ani. Marga avea dreptate în scrisoare. Nici un alt cadou decît acela pe care ea i-l sugera nu i-ar produce o mai mare bucurie Aglăiței.

Simți nevoia să recitească pasajul:

„Știindu-te uituc, îți reamintesc, dragul meu, că luna viitoare Aglăița împlinește șaptesprezece ani. Sînt convinsă că ai să-i faci un dar. Dacă vrei să mă asculți pe mine, nici un fel de dar nu i-ar face o plăcere mai mare decît o haină de astrahan. Se spune pe aici. că în Rusia se găsesc astrahane superbe. De altfel, am și văzut o plutonieresă cu o haină minunată".

Da, pentru Aglăița nici că se putea un dar mai nimerit. Și o clipă o văzu îmbrăcată într-o splendidă haină de astrahan, cu vălurele mărunte. Unde și cum avea să și-o procure nu-și făcea griji. Subofițerul Tănase, care se dovedise a fi un achizitor extrem de dibaci, îi va face el rost de una.

Bucurîndu-se cu anticipație, stinse lumina și oftînd încă o dată de satisfacție, închise ochii și adormi imediat.

*

Soldatul Ion Lificiu sta pe treptele de piatră care duceau la cancelaria improvizată a serviciului de aprovizionare. Între genunchi ținea gamela și cu o lingură de lemn vîntura zeama lungă încăpățînîndu-se să găsească măcar o boabă de fasole. Lingura pritocea zeama gălbuie în cadența cîntecului care răzbea pînă la el din popota ofițerilor:

Violete pentru fete,
Pentru inimioara lor.

Vocea puternică a lui Gogu Buzatu suna parcă mai răgușită ca de obicei.

„Dacă ține chiolhanul pînă la noapte, are să răgușească de tot, săracu!" îl compătimi pe lăutar, continuînd să pritocească lichidul cafeniu.

În curtea patrată și acoperită cu zgură roșie, nu mai rămăsese nimeni. Terminaseră de mîncat cu toții — care pe unde nimeriseră — și se grăbiseră să se întoarcă la cantonamentele lor ca să fure o oră, două de somn, pînă la începerea programului de după-amiază. Numai el nu se atinsese de zeama lungă și rece. Venise mai tîrziu la masă și bucătarul îi umpluse gamela doar cu zeamă. Nu se necăjise, deși îi era foame. Avea parcă ceva în gît, așa ca un fel de căluș moale care îl împiedica să înghită. De mai bine de jumătate de oră, sta și tot pritocea zeama lungă, fără s-o guste măcar.

Mai adineauri întrebase naiv, pe bucătar:

— Dar ce-i cu zaiafetul ăsta la popotă? Nu cumva s-a pus pace?

— Pe dracu pace ! replicase bucătarul, crezînd că Ion Lificiu vorbise serios. Ce, mă, nu știi că azi e sfîntu' Nicolae ? Își sărbătorește onomastica domn' colonel.

— Așa ! se miră Ion Lificiu că ofițerilor le ardea de petrecere cu lăutari.

De altfel, petrecerea ofițerilor îi înciudase pe soldați. De obicei, după masa de prînz, nu se risipeau imediat. Mai pierdeau o jumătate de oră stînd la taclale. Dar de data asta mîncaseră în pripă și se risipiseră care încotro. Mulți renunțaseră chiar să mănînce ciorba de fasole, în care pluteau cîteva bucăți de slănină rîncedă.

— Asta-i mîncare ? Lături pentru porci ! protestase un furier răsturnînd gamela cu mîncare drept în mijlocul curții.

— Ce te superi, bă ? Stai că vine acu' felul doi : purcel de lapte la tavă. Ia adulmecă o țîră !... Să leșini de poftă, nu alta !

Și cel care vorbise, tot un furier de la adjutantură, întinzînd gîtul adulmecă aroma de friptură care răzbea din popotă, ori de cîte ori deschideau ușa cei doi soldați improvizați în chelneri.

— Să ne trăiască domn' colonel ! ură un fruntaș care era agent de legătură cu divizia, ridicînd bidonul pe care tocmai îl umpluse cu apă la cișmeaua din curte.

— Să ne trăiască !... Să ne trăiască !... răspunse un altul cu seriozitate. Și tot atît de serios, adăugă : vezi să-mi lași și mie o gură de vin.

— Îți las, mă, cum să nu ! E cinstea lu' domn' colonel !

Cîțiva rîseră. Alții mormăiră ceva de neînțeles, care semăna mai curînd a înjurătură cruntă. În orice caz, fie că le fusese sau nu foame, înghițiseră în silă zeama gălbuie cu miros rînced, pentru că niciodată nu-și dăduseră atît de bine seama cît de proastă e mîncarea de la cazan, ca acum cînd răzbea mereu din popotă aroma mîncărilor și fripturilor cu care se îmbuibau ofițerii, sărbătorind ziua onomastică a comandantului lor. Și tocmai pentru ca să scape cît mai repede de

tirania aromelor care răzbeau din popotă, mai mult flămînzi decît sătui, unul cîte unul, se întorseseră la cantonamente.

Numai Ion Lificiu nu se grăbea nici să mănînce şi nici să plece. Pritocea zeama care se răcise de mult şi cu gîndul se călătorea departe.

Numai cînd vocea lăutarului se auzea mai puternică — şi asta se întîmpla ori de cîte ori se deschidea uşa — tresărea şi îşi dădea seama unde se găseşte :

Violete pentru fete,
Pentru inimioara lor.

— Săracu ţigan, a răguşit de atîta cîntat ! îl compătimea de fiecare dată.

Apoi, repede, gîndurile îl furau din nou şi-l duceau acasă. Era ziua lui Niculăiţă, a mezinului. Încerca mereu să-şi închipuie cum arăta după atîta amar de vreme de cînd nu-l mai văzuse, dar nu izbutea.

„Dacă aş fi fost astăzi acasă..."

Ei, şi ce dacă ar fi fost acasă ? Ce, ar fi făcut mare petrecere pentru că era ziua lui prîslea ? Draci !... Totuşi, o litruţă de rachiu tot ar fi luat, măcar pe datorie, de la cîrciumarul Grămadă să se cinstească, în sănătatea lui Niculăiţă, cu Maria. Iar copiilor sigur că le-ar fi cumpărat de un leu, doi, niscai acadele.

Amintirea Mariei îi biciui sîngele, care prinse să-i zvîcnească la tîmple. O iubea pe Maria tot atît de mult ca şi în ziua cînd se luaseră. Pe atunci era tare frumoasă. Era atît de frumoasă, încît începuseră să umble vorbe prin sat.

Dar toate se dovediseră a fi minciuni. Dacă Maria nu l-ar fi iubit, nu l-ar fi luat tocmai pe el care nu avea decît un pogon de pămînt, mai ales că toţi fiii de bogătaşi o ceruseră înaintea lui de nevastă.

Trecuseră de atunci şase ani. Dintre aceştia, patru îi petrecuse lîngă Maria. Anii o schimbaseră mult. Trăită de mică la curtea boierească, nu fusese deprinsă cu munca aspră a cîmpului. De aceea i-a fost greu, foarte greu pînă să se obişnuiască. Deşi mai era frumoasă, se ofilise mult în aceşti puţini ani. O ofiliseră şi naşterile.

El însă o iubea tot aşa de mult şi o vedea tot aşa de frumoasă, ca şi în primii ani.

Mult îi mai era dor de Maria, mult îi mai era dor de copii. Dar parcă tot de Maria îi era mai mult dor.

Şi iacă se împlineau peste o lună doi ani de cînd n-o mai văzuse.

Frumoasa mea cu ochii verzi,
Ca două mistice smaralde...

„Petrec, petrec!... Parcă ce le pasă?" îşi vorbi sieşi.

Bucătarii spălau la cişmea, cu apă rece, cazanul în care fierseseră ciorba de fasole. Bucătarii amîndoi erau graşi, rumeni la faţă, cu cefile late. Unul dintre ei, ajutorul, fluiera un cîntec de jale.

Uşa de la popotă se deschise şi o dată cu soldatul improvizat în chelner, năvăli afară hohotul de rîs al locotenent-colonelului Barbălat Valeriu.

— Pe onoarea mea, domnule colonel, dacă vă mint. Fîţa a leşinat. Pur şi simplu a leşinat!

Cuvintele fură însoţite de un nou hohot de rîs.

Rîsul ofiţerului său îl biciui parcă, dureros, cum niciodată nu mai simţise ceva asemănător.

„Petrece animalul, ce-i pasă? Nu l-ar mai răbda pămîntul, cîine fără inimă şi fără suflet."

Cum îl mai ura! Multe mai îndurase din partea cîinoşeniei ofiţerului.

Dacă nu s-ar fi gîndit că e bine să ţină totuşi seama de sfatul înţelept al Mariei, la începutul războiului s-ar fi cerut în linia întîi, numai ca să scape de pumnii colonelului.

— Dragă Ioane, eu zic că din două rele e mai bine să-l alegi pe cel mai puţin rău! îl sfătuise ea într-o noapte. Ofiţerul tău, colonelul ăla, te mai chisează, că-i cîine, nu-i om. Dar dacă rămîi ordonanţă la el, eşti ferit de glonte. Ascultă-mă pe mine! Multă omenire s-o prăpădi, că ăsta-i războiul dracului, aşa să ştii. Dar tu nu trebuie să te prăpădeşti şi să-ţi rămînă copiii pe drumuri. Rabdă, dar încalte îţi păzeşti zilişoarele.

— Bine, Maria! Dacă zici tu...

Acum Ion era mulţumit. Multă lume se prăpădise din regimentul lor. La trecerea Prutului, la Nistru, la

Dalnic. Ion Lificiu, ca ordonanță a colonelului, fusese ferit de glonț. De multe ori, colonelul se găsise mai în primejdie decît el. Pentru că atunci cînd postul de comandă al regimentului se stabilea într-un sat mai din imediata apropiere a frontului, deci mai expus primejdiei, pe el îl lăsa mai în urmă să-i păzească lucrurile.

Cînd trecu prin dreptul ferestrelor popotei, auzi pe Buzatu cîntînd, de data asta cu vocea limpede:

Nunuța, numai tu,
Doar tu poți să-nțelegi
Calvarul unei inimi pribegi...

Ieși în stradă și porni, fără să se grăbească, spre cantonamentul colonelului. Din cerul cenușiu începu dintr-o dată să ningă. Ningea cu niște fulgi mici, pe care vîntul îi învrăjbea unii împotriva altora.

„Iaca, acuși e și Crăciunul!" își vorbi sieși. Oftă și, cu toate că nu-i era frig, ridică gulerul mantalei.

Strada era pustie. Nu se vedeau ostași și cu atît mai puțin civili. De altfel, de pe strada aceea populația civilă fusese evacuată. În puținele case care scăpaseră neatinse de pe urma nenumăratelor bombardamente fuseseră instalate cantonamente pentru trupă și ofițeri, bucătăria, popota, birourile, infirmeria și alte asemenea.

Mergea prin mijlocul străzii, cu mîinile vîrîte în buzunarele mantalei, cu gulerul ridicat, cu bonetul tras să-i acopere sfîrcul urechilor. În alte împrejurări nu și-ar fi îngăduit o ținută atît de puțin reglementară. Acum însă, cînd toți ofițerii benchetuiau la popotă, nu avea motiv să se teamă.

„Cum dumnezeu să-l înduplec pe colonel?" își spuse, vorbind tare și ferindu-se în lături ca să nu-l calce o căruță militară care venea în goană.

— Bădiță Ionică! se auzi strigat cînd căruța trecu pe lîngă el.

Conductorul struni caii brusc și căruța se opri la cîțiva metri în urmă.

Alături de conductor, pe scîndura ce servea drept leagăn, stătea un căprar care își răsucise trupul ca să privească după Ion Lificiu.

— Bădiță Ionică ! Ce mai faci, bădiță Ionică ? strigă din nou căprarul.

Ion Lificiu, recunoscîndu-l, se întoarse din drum, îndreptîndu-se spre căruță. La rîndul său, căprarul sărind din căruță se grăbi să-l întîmpine.

— Noroc, bădiță Ionică !

— Noroc, Zamfire !

Caporalul Grămadă Zamfir îi era consătean și aproape cu opt ani mai tînăr decît el. Mai mult, locuiau pe aceeași uliță. Ion Lificiu într-un capăt, aproape de marginea satului, Zamfir Grămadă cam la jumătatea uliței, drept în inima satului, unde taică-său ținea cîrciumă.

Înainte de a ajunge cîrciumar și cel mai bogat om din tot satul, Miu Grămadă fusese bănuit că se ținea împreună cu cei doi fii ai săi — Costache și Zamfir — de furtișaguri. Niciodată nu putuseră fi dovediți, cu toate că șeful de post de multe ori îi luase la cercetări.

Asta pînă în ziua cînd fiul cel mai mare, Costache, fu împușcat pe cînd încerca să prade un cîrciumar la drumul mare. Cît privește pe ceilalți Grămadă, vinovăția lor nu putu fi dovedită în nici un fel. După două săptămîni de cercetări, Miu Grămadă și fiu-său Zamfir se întoarseră de la legiunea de jandarmi cu oasele muiate de atîta bătaie cîtă mîncaseră.

Pe urmă, numai șase luni mai tîrziu, norocul poposi în bordeiul lui Miu Grămadă. La primărie veni înștiințarea că un moș al lui Miu, morar într-o comună de prin părțile Teleormanului, murise și prin testament îi lăsase toată averea. Și doar cît timp fusese în viață moșul acela al lui — moș Pamfil — nici nu voise să știe de el.

Miu Grămadă nu visase că într-o zi moșu-su avea să-l lase prin testament unic moștenitor. Dar cum omul se obișnuiește cu orice, nu și-a pierdut capul. S-a suit în tren și s-a dus să intre în stăpînirea averii.

Morarul avusese gospodărie cuprinsă, cu vite în grajd și cu pătule pline, și Miu n-ar fi trebuit să facă altceva decît să-și aducă familia și să intre într-o gospodărie, cum nu erau multe în sat. Dar nu i-au plăcut locurile, nu i-au plăcut nici oamenii. Pe de altă parte,

era și ambițios. Acum, cînd ajunsese bogat, voia să-l știe și să-l vadă așa, întreg satul care îl disprețuise și care îl poreclise „Miu Mînă-Lungă". De aceea, în luna cît a lipsit din sat, Miu a arendat moara, a arendat o parte din pămîntul pe care nu l-a putut vinde imediat, a încărcat un vagon întreg cu lucruri găsite în casa morarului și, cu chimirul plin de parale, s-a întors în sat.

A cumpărat pămînt, și-a făcut casă — cea mai frumoasă și mai încăpătoare din tot satul — și și-a deschis cîrciumă. Ca să atragă mușterii a pornit-o prin a da pe datorie. Încet, încet, cîrciuma a început să i se umple și Miu nu s-a lăsat pînă n-a mutat și hora la el în bătătură.

Mai ales în zi de sărbătoare, cînd vedea mai toți gospodarii satului adunați în cîrciuma lui, nu-și mai încăpea în piele de satisfacție.

Șeful de post care îl snopise în mai multe rînduri — mai ales după moartea lui Costache — îi spunea acum „domnu Miu". La fel îi spuneau și ceilalți. Totuși de poreclă nu putuse scăpa. Continua să i se spună „Miu Mînă-Lungă", iar dugheana lui era cunoscută, pînă peste șapte sate, sub numele de „Cîrciuma lui Miu Mînă-Lungă".

Porecla aceasta era marea lui amărăciune de cînd devenise om bogat. De fapt, nu era singura. Fiu-său, Zamfir, îi dădea multă bătaie de cap. Leneș din fire, acum cînd știa că tatăl său era om bogat, devenise și mai leneș. La cîrciumă îl ajuta o zi și trei nu. Bătea satele vecine după muieri și nu ieșea din cîrciumi cîte trei zile. Arțăgos și iute la mînie, nu pregeta să se încaiere pentru te miri ce fleac. Pe mulți îi snopise în bătaie și nu o dată a fost adus acasă bătut măr. Ceilalți flăcăi din sat îl urau, mai ales că în toate încăierările șeful de post, slugarnic, îi ținea partea. Cu osebire cei pe care îi ciomăgise îi purtau sîmbetele. Într-o noapte, l-au pîndit vreo șase și au tăbărît cu ciomegele pe el. Și dacă țipetele lui nu ar fi scos pe careva afară din casă, fără doar și poate că Zamfir nu ar mai fi scăpat cu viață.

— Noroc, bădiță Ionică!

— Noroc, Zamfire !

— Eşti aici în oraş, bădiţă ?

— Aici. La 35. Dar tu ? Pe tine cînd te-au luat ? Că, după cîte ştiam, alde Miu făcuse ce făcuse şi izbutise să te ţină pe lîngă casă.

— M-am cerut singur pe front...

— Cum, mă ? întrebă Ion Lificiu nevenindu-i să creadă ceea ce auzea.

— M-am cerut voluntar. Aşa, o trăsnaie a mea. Dar rău nu-mi pare. Dacă eşti ceva mai descurcăreţ, nu-i rău nici în război.

— Aşa !...

— Aşa, bădiţă. Iaca, dinspre partea mea tot să ţină războiul. Eu, unde sînt, sînt bine.

— Şi unde eşti ?

— La o „Aprovizionare", minţi el, socotind că-i mai prudent să nu-i spună că e la „Capturi". Dar matale cum o mai duci ? Ştii, într-un timp se zvonise în sat că ai fi căzut în luptele de la Dalnic. Şi mi-a părut rău.

— S-a zvonit în sat că am căzut...

— S-a zvonit, bădiţă. Mi-a scris tătuca.

— Iaca n-am căzut. Şi pînă astăzi, mulţumesc domnului, nici măcar nu mi-a fluierat glontele pe la ureche. Că sînt ordonanţă la domn' colonel ajutor.

Zamfir strîmbă din nas :

— Ţucălar, bădiţă ?

— Ţucălar ! Decît în prima linie, mai bine ţucălar. Ce ştii tu ? Pînă acum de două ori a fost împrospătat regimentul nostru. Dacă eram în linia întîia...

— Adică, da ! Încaltea, domn' colonel ăla e om de treabă ?

— Ştiu eu ce să spun ? După cum se poartă, de cînd sîntem în ţară străină, aş zice că nu-i chiar de tot cîine. Atîta numai : în ruptul capului nu vrea să-mi dea şi mie drumul acasă. Măcar pe două săptămîni. Iaca, se-mplinesc luna viitoare doi ani de cînd nu i-am mai văzut pe ai mei. Şi cît l-am rugat ! Ca la o icoană m-am rugat. El însă, nu şi nu. Mereu mă tot poartă cu vorba. Nu mai departe decît aseară. Era vesel cum nici nu mai ţin minte de cînd nu l-am văzut aşa. Mi-am

luat inima în dinți și din nou m-am rugat de el. La început nici n-a vrut să audă. Apoi, cînd a văzut că nici eu nu mă las, știi ce mi-a spus? „Măi Ioane, dacă tu îmi faci rost de o haină de astrahan pentru duduița Aglăița, îți dau drumul acasă. Te trimit s-o duci tu."

Auzi cîinele... să-i fac rost de o blană pentru fiică-sa. De unde să-i fac rost? Să fur? Ce, eu îs ca subofițerul Tănase? Eu, mă, în viața mea nu m-am atins de lucru străin. Și-apoi crezi că el nu știe asta? Știe, cîinele, știe! Dar mi-a zis de blană, numai așa, ca să se scape de mine!

Și Ion Lificiu scuipă în lături, negru de supărare.

Pe măsură ce acesta se întuneca, Zamfir Grămadă se lumina la față.

Cu un singur bobîrnac, își dăduse boneta pe ceafă și se uită la Ion Lificiu cu niște ochi tare înveseliți.

— Va să zică, așa! Dacă îi duci haina îți dă *conced.*

— Lasă, nu mă mai necăji și tu.

— Dar nici nu mă gîndesc să-mi rîd de matale, bădiță.

Zamfir Grămadă nu mințea. Nu-l amuza necazul consăteanului său, ci îl înveselise gîndul care îi trecuse dintr-o dată prin minte. Oare bădița Lificiu nu era omul cel mai nimerit cu care să trimită acasă tot ceea ce sfeterisise, pe cont propriu, de cînd fusese repartizat la „Capturi"? Fără îndoială că da. Cinstit cum e, putea să-i încredințeze „comoara" fără teamă că și-ar opri-o pentru el, sau, în cazul cel mai bun, i-ar dijmui-o.

„Un adevărat noroc să-l întîlnesc!" își spuse Zamfir.

Ei bine, îl va ajuta să plece făcîndu-i rost de blană. Ce mare lucru o blană! Făcuse el rost de alte lucruri mai grozave. În schimb, bădița Ionică avea să-i ducă și lui acasă, la alde taică-său, un pachețel bun să încapă într-unul din buzunarele raniței. Că el nu era ca atîția alții, care se încurcau cu lucruri greu de transportat. Mai ales că nu era ofițer, ca să se poată bucura de anumite privilegii. De aceea, avusese grijă să rețină pentru sine numai acele obiecte care sintetizau într-un volum mic o valoare mare. Oricît de mic îi era volu-

mul, „comoara" începuse să-i dea multe griji. Transformat pe nesimțite într-un veritabil Harpagon, tremura de groază să nu afle și ceilalți și într-o noapte să-l prade. Pe de altă parte, nici nu putea să tot adune, fără ca să pună la adăpost, în țară, ceea ce strînsese pînă atunci. Pentru aceasta nu existau decît două posibilități. Ori să plece el într-un concediu, ori să trimită lucrurile prin altcineva.

Prima alternativă era, din punctul său de vedere, cea mai realizabilă. Dacă s-ar fi zbătut cu tot dinadinsul, ar fi obținut fie un concediu, fie trimiterea lui într-o delegație. Dar îi era teamă că înlocuitorul său, dîndu-și seama de avantajele pe care i le oferea treaba pe care era pus s-o facă, va căuta să-l „lucreze". (De fapt, Zamfir Grămadă se temea că altul va proceda așa cum procedase și el atunci cînd a trebuit să înlocuiască, numai provizoriu, pe un alt căprar plecat în țară într-un concediu de trei săptămîni.)

Dar, dacă nu se putea hotărî să plece în concediu, de teamă să nu-și găsească la înapoiere locul ocupat, nu se îndura nici să încredințeze comoara altcuiva care pleca în țară.

Iată însă că-l întîlnise din întîmplare pe Ion Lificiu. Ion Lificiu nu numai că-i era consătean, dar era un om în a cărui cinste putea avea deplină încredere. La ei în sat nu erau mulți ca el. Și dacă plecarea acestuia în concediu depindea de un fleac de blană, ei bine, îi va face rost de blană. Lificiu, în schimb, drept recunoștință, îi va duce pachetul acasă.

Hotărît să profite de această șansă pe care i-o oferea doar pura întîmplare, îi spuse vesel:

— Bădiță Ionică, măgar să fiu dacă matale n-ai să pleci în *conced.*

Ion Lificiu îl străfulgeră cu o privire mînioasă.

— Pînă la urmă și la urmă, tot are să-mi dea și mie drumul, cîinele. Dar mă întreb, cînd are să se întîmple și minunea asta?

— Curînd, bădiță. Ai să te duci la colonel cu blana și ai să-i spui: „Iaca blana, domn' colonel. Acum dă-mi și mie bilet de voie."

— Ce tot bîigui, măi băiete? Şi de unde vrei să-i găsesc eu blană?

— Îţi fac eu rost de ea, bădiţă.

Ion Lificiu îl privi bănuitor.

— Tu? Şi unde ai s-o găseşti? Mă, nu cumva te-i fi îndeletnicind şi tu cu *furgăseli* ca alde domn' subofiţer Tănase de la noi? Bagă de seamă, e păcat şi cine ştie dacă într-o zi n-ai să dai socoteală!

Şi în gînd:

„Voi alde Grămadă, tot neamul vostru a avut mîna lungă." Dar şi Zamfir Grămadă îl judeca în gînd:

„Avea dreptate tata cînd spunea că bădiţa Lificiu e prost de cinstit ce este. Auzi, să mă întrebe de unde am să-i găsesc o blană. Dacă îi spun adevărul, e în stare, prostul, să nu primească."

Apoi tare:

— Ce-ţi trece şi matale prin minte, bădiţă. Dar ce, eu îs hoţ de drumul mare să fur o păcătoasă de blană?

Şi luînd un aer indignat scuipă printre dinţi.

Dar cuvintele lui Zamfir Grămadă nu izbutiră să risipească neîncrederea lui Ion Lificiu.

— Dar atunci cum ai să faci rost de ea?

— Cum? Păi o cumpăr, bădiţă. E aicea în oraş un fel de piaţă, unde poţi să cumperi tot ce-ţi poftеşte inima. Numai bani să ai. Şi eu de bani nu mă plîng. Ia priveşte aici!

Scoase din buzunar un portofel burdusit cu mărci de ocupaţie.

Şi pentru ca nu cumva Ion Lificiu să-şi închipuie cine ştie ce în legătură cu banii din portofel, adăugă:

— Cum face şi cum drege tata nu ştiu, dar, ba prin unul, ba prin altul, mereu îmi trimite bani. Eu îi schimb pe mărci. Nu e rău să ai bani la tine. Cînd ai bani şi serviciul e mai uşor. Eu, la drept vorbind, am chiar prea mulţi.

Aşa că, nu-ţi face griji de pomană. Cumpăr o blană şi ţi-o aduc.

Tot bănuitor, Ion Lificiu întrebă:

— Şi adicătelea, de ce să risipeşti tu banii pentru mine? Că nici neamuri nu sîntem şi nici nu-mi eşti dator cu ceva.

Zamfir Grămadă se prefăcu indignat.

— Îmi pare rău, bădiță, că vorbești așa. E drept, rude nu sîntem și nici nu-ți sînt dator cu ceva. Dar sîntem dintr-un sat. Și apoi, cînd poți să faci un bine, de ce să nu-l faci, mai ales cînd binele ăsta te costă ia acolo un pol de parale. Că lucrurile sînt ieftine pe aici.

Pe urmă, dacă pleci în *conced,* am să te rog să-mi faci și mie un bine. Să duci tatei un pachet. Nu-i mai mare ca atîta. (Și Zamfir Grămadă îi arătă cam cît de mare ar fi pachetul.) Eu, de plecat, tot nu plec. Am serviciu bun, ușor... Dacă plec în *conced,* teamă mi-e că-mi ia altul locul.

— Măi Zamfire, faci tu asta pentru mine?

— Fac, bădiță Ionică, de ce să nu fac? Azi te ajut eu, mîine matale. Că așa e viața. Niciodată nu știi cînd poți avea nevoie de celălalt.

— Bine, Zamfire. Eu îți mulțumesc. Dar să știi, dacă ne ajută dumnezeu și scăpăm amîndoi cu viață, ne vom socoti după război. Am să-ți plătesc cinstit, să știi!

— Să ne ajute dumnezeu să scăpăm cu viață și ne-om socoti. Spune-mi, unde să-ți aduc blana?

— Păi la cantonament. La capătul străzii ăsteia, la numărul 88. Urci la primul etaj, prima ușă pe stînga. Să bați tare, căci soneria e stricată.

— Bine, poimîine vin la matale cu blana. Acuma o șterg. Noroc, bădiță!

— Noroc, măi Zamfire!

Zamfir Grămadă, făcînd calea întoarsă, o porni în pas alergător spre căruța care aștepta. Urcă lîngă conductor.

— Dă-i bătaie, Pintilie!

Conductorul slăbi puțin hățurile și caii o porniră la trap, smucind dintr-o dată căruța. Ion Lificiu privi după ea pînă n-o mai văzu, apoi continuîndu-și drumul spre cantonament își vorbi sieși:

— Să vedem dacă se ține de cuvînt. Alde Grămadă ăștia, de cînd îi știu, sînt niște lăudăroși.

Ion Lificiu tocmai terminase de șters praful de pe unul din cele două piane, cînd auzi bătîndu-se în ușa de la intrare. Necunoscutul părea tare grăbit, pentru că bătăile se succedau, una după alta, repezi și puternice.

— Ho, mă, că nu dau turcii! îl apostrofă pornind să străbată în grabă cele trei camere care îl despărțeau de vestibul.

O clipă îi trecu prin minte că ar putea fi Zamfir Grămadă, dar alungă repede gîndul. Zamfir se lăudase că în două zile îi aduce blana și de atunci trecuseră patru, fără ca să dea vreun semn de viață.

„Și de Zamfir ăsta, numai gura-i de el!" își spuse răsucind cheia în broască.

Și totuși, era Zamfir. Zamfir care avea un pachet mare sub braț.

— Noroc, bădiță Ionică!

— Tu ești, Zamfire? Am crezut că n-ai să mai vii.

Și nu-și putu lua ochii de pe pachetul mare pe care Zamfir îl ducea sub braț.

— Cum se poate, bădiță? se supără Zamfir. Dacă ți-am făgăduit, gata! Eu cînd făgăduiesc un lucru e sfînt. În două zile nu am putut găsi ceva care să-mi placă și mie. Pînă la urmă, tot am găsit una pe cinste. Ia să vezi ce ți-am adus!

Ca și cînd ar fi fost de-al casei, Zamfir o luă înainte și nu se opri decît în dormitorul colonelului. Acolo, pe o măsuță pe care o trase în dreptul ferestrei, desfăcu pachetul.

— Ei, ce zici, bădiță, de o asemenea marfă?

Și ca un veritabil negustor își purtă palma, ușurel, peste încrețiturile fine ale blăniii.

— Pentru o asemenea blană, bădiță, colonelul matale ar trebui să-ți dea măcar două luni *conced.*

— Ce două luni! Eu m-aș mulțumi și cu una, măi Zamfire. Ba chiar și cu trei săptămîni m-aș mulțumi. Numai să-i văd pe ai mei!... Tu, care n-ai nevastă și nici copii, nu știi cum pîrjolește dorul ăsta.

— Ai să vezi, bădiță, că are să-ți dea pe puțin o lună *conced.*

— Oare ?

— Pun rămășag pe ce vrei matale.

— Măi, Zamfire, ia spune cît ai dat pe ea.

— Cît am dat pe ea nu mi-a făcut gaură în buzunar. Știi că dispun.

Și se bătu cu palma peste buzunarul în care ținea portofelul.

Apoi în gînd, compătimindu-l : „Am dat praful de pe tobă !"

— Cît ai dat, să știi că am să-ți plătesc cinstit.

Trecu apoi cu palma peste blană, mîngîind-o aproape cu duioșie :

— Frumoasă-i, măi Zamfire !

— Este !... Am știut eu ce aleg ! Ca pentru un domn colonel. El cînd vine acasă ?

— Păi la prînz, după ce ia masa la popotă.

— Atunci trec diseară, să-mi spui cît concediu îți dă. Pregătesc și pachețelul. Să fie gata.

Și zîmbind, vesel nevoie mare, porni spre ușă.

Dacă Ion Lificiu nu s-ar fi bucurat atît de mult de blană, ar fi observat poate cît de mult semăna Zamfir cînd zîmbea cu răposatul său frate Costache, tîlharul.

Ion Lificiu începu din nou să șteargă praful de pe pian. Din cînd în cînd își arunca ochii spre blană. Îi zîmbea ca unei ființe vii, care parcă putea înțelege teama, nerăbdarea, bucuria care i se învolburau în suflet.

Deodată, pendula care suna atît de frumos începu să-și cînte bătăile. Le numără. Era ora zece.

„Doamne, ce încet trece timpul !" își spuse și oftă.

Înainte de ora trei, colonelul nu obișnuia să se întoarcă acasă. Dar, oare, acum avea să-i dea drumul ? Are să-i dea. De data asta are să-i dea. Cînd o vedea o blană atît de frumoasă, imposibil să nu-i dea drumul.

„Ce dracu! E el cîine, dar chiar atît de fără inimă nu-l cred."

Pe urmă tot el, luîndu-şi seama:

„Pe naiba! Ba poate foarte bine să-mi ia blana şi să nu-mi dea drumul. De la unul ca ăsta mă pot aştepta la orice. Dar dacă, totuşi, s-o îndura, apăi numai ca să-i duc haina acasă, la duduiţa Aglaia. Să nu cumva să se piardă frumuseţea de blană."

Şi trîntind cîrpa de praf pe capacul pianului, veni să mîngîie din nou vălurelele lucioase ale blănii.

„Cînd are s-o vadă!..."

— Ei, bravo, măi Ioane! i se păru că-l aude lăudîndu-l. Aşa mai înţeleg. De data asta, zic şi eu că ai făcut treabă bună!

Ca şi cînd colonelul l-ar fi lăudat într-aievea, zîmbi tot atît de satisfăcut ca şi atuncea cînd îl lăuda pentru că potrivise ceaiul aşa cum îi plăcea lui, nici cald şi nici rece. Ignorînd faptul că Zamfir îi procurase blana, se simţea mîndru ca şi cînd el singur, singurel, făcuse rost de ea.

Da, era mîndru şi simţea nevoia să-l laude colonelul.

Dar, în definitiv, ce trebuia să-l aştepte pe colonel pînă la prînz? Ce, nu era mai simplu să împacheteze blana şi să se ducă să i-o arate colonelului, acolo, la birou la el?

„Poate că dacă i-o duc acuma, pînă la prînz şi pune vreun furier să-mi scrie foaia de drum şi să-mi facă bilet de voie."

Gîndul că ar putea să-i dea drumul chiar în aceeaşi zi îi iuţi bătăile inimii. De emoţie şi de bucurie, simţi că-i ard obrajii. Fără să mai stea mult pe gînduri, împachetă blana în aceeaşi hîrtie în care i-o adusese Zamfir şi, cu pachetul subţioară, porni spre postul de comandă al regimentului.

Drumul pînă acolo, în mod obişnuit, nu dura mai mult de zece minute. Ion Lificiu îl făcu în şapte minute.

— Să trăiţi, domn' colonel!

Din prag, Ion Lificiu pocni călcîiele ca în timp de pace, cu faţa toată numai un zîmbet. Colonelul, cufun-

dat în lectura unui ordin confidențial primit de la Divizie, ridică ochii privind spre ușă, vădit nemulțumit că cineva îl întrerupe.

Nemulțumirea nu-i dispăru cînd dădu cu ochii de ordonanță. Prezența lui Ion Lificiu, prostănacul acela care își pocnise călcîiele atît de zgomotos încît aproape îl speriase, îl indispuse.

Încruntîndu-se, întrebă:

— Ce cauți aici, Ioane? Observînd apoi pachetul: Și ce-i în pachetul acela?

Ion Lificiu continuă să zîmbească; fără să se grăbească a-i satisface curiozitatea, se apropie de birou. Apoi, cu infinite precauții, ca și cînd ar fi conținut cine știe ce lucruri extrem de fragile, depuse pachetul pe birou, deasupra unui dosar albastru pe care era făcută mențiunea, cu o scriere rondă: *strict secret.* Desfăcu apoi pachetul cu mîini care îi tremurau și, o clipă mai tîrziu, întinse pe birou haina de astrahan.

— Domn' colonel, mi-ați spus că, dacă vă fac rost de o haină de astrahan, îmi dați *conced.* Poftim, v-am făcut rost de una fainâ.

La orice s-ar fi putut aștepta colonelul din partea lui Ion Lificiu, dar numai la o asemenea performanță nu. Uimirea pe care i-o cauzase isprava ordonanței trebui să facă loc încîntării.

Un soare înalt, care nu izbutea să alunge gerul uscat al acelei zile de decembrie, își trimetea razele prin fereastră ca să se odihnească pe blana întinsă pe birou. Și la fel ca și Ion Lificiu mai înainte, colonelul, pe a cărui față se citea încîntarea, simți nevoia să mîngîie blana.

În sfîrșit, cînd încîntarea lui se mai potoli, își aminti de acela care îi făcuse rost de blană. Ion Lificiu, care sezisase efectul pe care îl produsese blana asupra colonelului, continuă să zîmbească.

— Măi Ioane — vorbi colonelul — ești... ești... ce mai, ești dat dracului! Cum făcuși, mă, rost de ea?

— Făcui, domn' colonel! Ce-are să se mai bucure duduița Aglăița, nu-i așa, domn' colonel?

— Mă, dar ce are să spună coniţa Marga? Blana ei nu-i atît de frumoasă ca asta. Ar trebui să mai...

În clipa aceea, uşa se deschise şi în pragul ei se ivi silueta bicisnică a colonelului Bratosin Nicolae.

— Uite ce-i, Valeriule! i se adresă din prag ajutorului său. Dar, dîndu-şi seama că nu e singur, conteni.

Ion Lificiu salută şi, în timp ce colonelul Bratosin se apropie de birou, el, mergînd de-a-ndăratelea, se grăbi să ajungă la uşă spre a ieşi din birou. Dar tocmai cînd puse mîna pe clanţă îl auzi pe colonelul Bratosin:

— Ce blană superbă, măi Valeriule!

Dorind să primească o laudă şi din partea comandantului de regiment, Ion Lificiu îşi retrase mîna de pe clanţă. Cu spatele rezemat de uşă, jucîndu-se cu bonetul, privi la cei doi ofiţeri care acum contemplau blana.

— Mda! Nu e de loc rea! confirmă colonelul ajutor, mîngîind cu dosul palmei gulerul mantoului.

— Splendidă, Valeriule, splendidă. Apoi cu ton de glumă: Ascultă, măi Valeriule! Blana se confiscă. De cînd mă tot bate la cap în fiecare scrisoare Liana să-i fac rost de o blană. Ştii cum sînt femeile.

Şi colonelul trase instinctiv spre el haina de blană.

— Îmi pare rău, dragă Culai! vorbi mieros locotenent-colonelul tutuindu-l la rîndul său. De altfel, îi lega o prietenie veche. Erau din aceeaşi promoţie, şi de cel puţin opt ani colaborau în cadrul aceluiaşi regiment, fără să aibă motiv de nemulţumire unul împotriva celuilalt.

— Îmi pare foarte rău, dragă Culai! reluă ajutorul. Dar luna viitoare Aglăiţa împlineşte şaptesprezece ani. Am primit o scrisoare de la Marga în care îmi scrie că fetei i-ar face mare plăcere dacă ar primi ca dar de ziua ei o haină de blană.

Aşa că, încă o dată, îmi pare rău. Dacă nu ar fi la mijloc aniversarea Aglăiţei...

Şi, la rîndul său, trase spre sine blana pe care o ţinea de o mînecă.

Cei doi colonei stăteau în picioare, faţă în faţă, de o parte şi de alta a biroului. Între ei, blana, ţinînd-o fiecare de cîte o mînecă.

Mai în glumă, mai în serios, colonelul replică:

— Cum, măi Valeriule, refuzi tu pe comandantul tău?

— Îmi pare rău, dragă Culai, că mă pui într-o situaţie atît de neplăcută. Ce dumnezeu! Doar nu ne cunoaştem de ieri, de alaltăieri. Datorită relaţiilor care s-au stabilit între noi, speram că niciodată nu mă vei pune în situaţia neplăcută de a-mi aminti că, din punct de vedere ierarhic, îmi eşti superior.

Dacă, totuşi, ai ţinut să-mi aminteşti, mă văd nevoit să-ţi răspund că, deşi regret foarte, foarte mult, mă găsesc în situaţia neplăcută de a refuza pe... comandantul meu. Dacă n-ar fi fost onomastica Aglăiţei...

— Pînă atunci, dragă, mai e o lună. Asta înseamnă că ai înaintea ta destul timp ca să-ţi procuri o altă blană.

— Iartă-mă, dar argumentul e tot atît de valabil şi în ceea ce te priveşte. Mai ales că la tine nu e vorba de nici o aniversare. Dacă ai să-i ceri subofiţerului Tănase, are să-ţi facă rost de una la fel, dacă nu chiar mai frumoasă.

— Şi de ce nu-i ceri tu? Ştii, mîine, un locotenent de la Divizie pleacă în ţară într-o delegaţie. Aş vrea să nu pierd ocazia aceasta. Dacă am să-l rog, n-are să mă refuze şi are să ducă blana Lianei.

Simţind însă că ajutorul său nu e de loc dispus să cedeze, înciudat, adăugă insinuarea:

— De altfel, se spune despre tine că te pricepi să te descurci foarte bine în chestii de astea.

Fruntea locotenent-colonelului Barbălat se coloră dintr-o dată violent. Stăpînindu-se, întrebă cu tonul cel mai calm posibil:

— Cum, adică, mă pricep să mă descurc în chestii de astea?

Colonelul rîse cu îngăduinţă:

— Ştii foarte bine la ce mă refer.

— Nu ştiu!

— Serios? Păi se vorbeşte că te pricepi, ca nimeni altul, să faci rost de cadouri pentru ai tăi. Cred că, dacă ar fi de faţă ceilalţi ofiţeri şi te-ar vedea cum te încăpăţînezi să nu-mi cedezi blana, ar fi foarte miraţi.

Cică l-ai dresat așa de bine pe subofițerul Tănase, încît, dacă i-ai cere și lapte de cuc, el ar fi în stare să-ți procure.

Ei, dar să lăsăm asta. Dinspre partea mea, puțin îmi pasă. N-ai decît să-l dresezi cum vrei și cît vrei pe Tănase ăla.

Și adăugă mieros, ca și cînd, spunînd toate acestea, n-o făcuse cu nici un gînd ascuns:

— N-are rost să ne certăm!

Culoarea stacojie de pe fruntea colonelului Barbălat se întinsese acum pe toată fața. Era furios, dar încă se stăpînea. Ce voia colonelul? Să-l intimideze ca să-i cedeze blana? Ei bine, nu i-o va ceda. Și dacă e vorba de insinuări, atunci nu se va lăsa mai prejos:

— Și cine sînt aceia care au o părere așa de bună despre mine? întrebă cu ton de glumă.

— Cine? Asta-i bună. N-ai fi vrut să-ți dau eu nume. Toți!... Toți ofițerii.

— Va să zică asta se spune despre mine!... Dar despre tine știi ce se vorbește?

Colonelul simțind că, în ciuda tonului calm, ajutorul său fierbea de mînie, încercă să dea înapoi.

— Probabil trăncăne cine știe ce blestemății și despre mine.

— Întocmai! Blestemății!... Auzi, să se lege de pasiunea ta pentru muzică. Măgarii spun că nu din pasiune muzicală ai trimis pînă acum în țară trei piane de concert, de care ți-a făcut rost tot Tănase, despre care spui că eu l-am dresat...

— Nu mă mir, dragă! Nu mă mir de loc! Păi, despre tine nu trăncănesc insinuînd că, dacă te-ai pricepe tot atît de bine într-ale războiului pe cît de cunoscător ești în covoare, de mult ai fi luat „Mihai Viteazu"?

— În definitiv, cum i-am putea noi împiedica să flecărească? Iaca, nu mai departe decît aseară, de ce crezi că făceau mare haz? De felul cum ai știut să-i păcălești pe cei de la Divizie ca să-ți aprobe autocamionul pe care l-ai trimis în țară. Spunea unul din ofițeri că mașina era atît de încărcată cu *„fleacuri"*, încît avea impresia că, la primul hop, se va rupe în două.

— Sînt convins că cel care a debitat asemenea calomnii este același care mi-a șoptit că tu, împreună cu Stănoiu, casierul, învîrtiți nu știu ce afaceri cu mărcile de ocupație.

După cum vezi, despre tine se vorbesc cam multe, dragă Valeriu. Dacă ar fi să dau crezare la tot ceea ce-mi ajunge la ureche...

Deși vorbeau de cîteva minute, deși fiecare replică era, de fapt, un cap de acuzare împotriva celuilalt, nici unul nu ridicase tonul.

Dacă pentru comandantul regimentului aceasta nu însemna mare lucru — era cunoscut ca om care știe să se stăpînească — în schimb pentru colonelul Barbălat calmul de care dădea dovadă constituia o adevărată performanță, tocmai datorită firii sale extrem de irascibile.

Dar, în clipa următoare, nu se mai putu stăpîni. Izbucni, vorbind cu ton ridicat și pronunțînd răspicat fiecare cuvînt, așa cum i se întîmpla ori de cîte ori furia punea stăpînire pe voința sa:

— În definitiv, ce vrei să înțelegi cînd spui că nu dai crezare la tot ceea ce se spune despre mine? Vrei să mă amenințI și astfel să mă determini să-ți cedez blana? Bine, dar cum poți fi atît de naiv încît să-ți închipui că aș putea să mă las intimidat? Ți-am dovedit că știu și eu destule despre tine.

De aceea, țin să-ți atrag atenția că degeaba te ostenești. N-am să-ți cedez blana. Blana este a mea și a mea va rămîne!

Și, furios cum era, trase de mîneca pe care n-o lăsase o clipă din mînă. Trase probabil prea tare, pentru că imediat se auzi o pîrîitură. La rîndul său, colonelul smuci și el cealaltă mînecă. Se auzi o nouă pîrîitură și mîneca hainei de care ținea Barbălat se descusu. Dezmeticiți dintr-o dată, cei doi se priviră cu alți ochi.

Abia în clipa aceea își dădură seama că nu sînt singuri. Se întoarseră amîndoi deodată, și, privind spre ușă, îl descoperiră acolo pe Ion Lificiu, care își mototolea de zor bonetul. În ochi i se citea teama și tremura din tot corpul.

Ion Lificiu, care, la început, nu se îndurase să plece, dornic să primească o laudă și din partea comandantului de regiment, cînd discuția dintre cei doi ofițeri luă întorsătura cunoscută, nu mai îndrăzni să plece. Și tocmai această situație paradoxală îl pierdu pe soldat: pe de o parte dorința de a pleca, convins că nu trebuia să fie martor la disputa dintre cei doi ofițeri, pe de alta, teama de consecințe, din pricina celor auzite, în cazul cînd ofițerii l-ar simți plecînd.

Din doi pași, colonelul Bratosin fu lîngă ușă.

— Tîlharule!... Banditule!... De unde ai furat blana, mă? Am să te împușc.

Și fulgerător îi cîrpi două palme care îl amețiră.

Pe urmă, deschizînd ușa, strigă plantonul de pe sală. Acesta se înființă imediat:

— Ordonați, domn' colonel!

— Fuga marș după comandantul gărzii. Să vină și locotenentul Răducanu.

În timp ce colonelul Bratosin dădea ordine plantonului, colonelul Barbălat se repezi și el asupra ordonanței.

— Mă hoțule, mă! De unde ai furat-o? Cine te-a pus s-o furi, mă tîlharule? Cu toții sînteți niște tîlhari și niște bandiți.

Și o adevărată grindină de palme se abătu asupra lui Ion Lificiu.

Apoi, oarecum răcorit, către comandantul regimentului:

— Aveți dreptate, domnule colonel! Tîlharul ăsta trebuie să primească o pedeapsă care să servească drept exemplu.

Comandantul gărzii sosise între timp în pas alergător.

— Să trăiți, domn' colonel! Ordonați!

— Ia-l pe mîrlan și bagă-l la închisoare. Ai grijă să nu fugă, tîlharul.

Apoi către locotenentul Răducanu, șeful adjutanturii:

— Răducane, să-i faci banditului actele de trimitere în judecată. Blana se confiscă, fiind corp delict. O vei trimite la Curtea Marțială cînd îl trimiți și pe tîlhar.

Și părăsi încăperea, furios.

O jumătate de oră mai tîrziu, comandantul regimentului îl chemă la telefon pe locotenentul Răducanu.

— Răducanule, blana mi-o aduci la cantonament. Ţine însă bine minte : fiind corp delict, din ordinul meu, ai trimis-o la Curtea Marţială. E clar, Răducane ?

— Cum nu se poate mai clar, domnule colonel.

DETAŞAMENTUL CĂPITANULUI BURUIANĂ

Stăteam în adăpostul care, pînă mai adineauri, fusese al sublocotenentului Totolici, comandantul plutonului doi. Ceva mai departe de mine, pe o buturugă, care dumnezeu ştie cum ajunsese acolo, tovarăşul meu, fotograful, fruntaşul Stelian Ţiripa, cu coatele pe genunchi şi cu obrajii ascunşi în palme, părea că doarme. De fapt, nu dormea. Îşi ascunsese faţa în palme, ca să nu-i văd paloarea obrajilor şi să nu-mi dau seama cît de mult îi era frică. Dacă se întîmpla să explodeze vreun proiectil pe aproape, umerii i se cutremurau de convulsiuni.

Ăsta era marele defect al lui Ţiripa: frica. Încolo, un fotoreporter excelent. Atîta vreme cît se ştia în siguranţă, punea pasiune în meseria pe care o făcea. Ştia să „vadă", să găsească esenţialul în cele mai mărunte întîmplări. Dar dacă era pus să lucreze în zona frontului şi exista o cît de neînsemnată primejdie pentru persoana sa, nu mai era bun de nimic.

E drept că pînă acolo nu se hazarda. Cînd plecam împreună în misiune pe la diferite unităţi, mai departe de postul de comandă al vreunei divizii sau în cel mai rău caz al vreunui regiment, nu voia să meargă. De cînd lucram cu el, niciodată nu s-a hazardat pînă la postul de comandă al vreunui batalion, şi cu atît mai puţin în gropile luptătorilor din prima linie.

Avîndu-l în subordine, cunoscîndu-i frica, închideam ochii. Plecam singur pînă la companii și plutoane să caut subiecte pentru reportajele mele, de cele mai multe ori făcînd și meseria lui de fotoreporter.

Faptul că se afla acum în adăpostul unui comandant de pluton, deci în prima linie, fusese o excepție și se datora unei simple întîmplări. (În ajun ne găsiserăm amîndoi într-o asemenea situație, încît bietul Țiripa, cu toată groaza lui de linia întîi, a trebuit să mă urmeze.)

Mă reîntorsesem abia de două zile la postul de comandă al Armatei, după o absență de mai bine de două săptămîni pe care le petrecusem pe la unitățile unei divizii de cavalerie, cu cîteva reportaje izbutite, pentru care „șeful" mă lăudase, printre altele spunîndu-mi că sînt unul dintre cei mai activi reporteri de război.

Eram murdar, neprimenit, și cîteva zile consacrate exclusiv unui program „administrativ" mi-ar fi prins foarte bine. Dar „șeful" ne chemă la el și ne puse în vedere că a doua zi trebuie să plecăm la o divizie de infanterie, ale cărei unități urmau să execute unele operațiuni ofensive de mare importanță. Sarcina lor era ușurată de faptul că un regiment sovietic din flancul drept se afla înfipt ca un pinten, în dispozitivul hitlerist. Aveam misiunea să scriu cîteva reportaje bine alese. Textul trebuia să fie însoțit de fotografii izbutite.

La divizia de infanterie am ajuns cu un autocamion. Ne-am prezentat șefului de stat major, care ne-a indicat la ce anume unitate să mergem. Era vorba de un regiment care, după planul de operațiuni, trebuia să ducă greul cel mai mare. Și fiindcă la șeful de stat major se întîmplase să fie tocmai comandantul acelui regiment, acesta se oferi să ne ia el cu căruța. Ajunși la postul de comandă al regimentului, de data asta un maior primi ordin să ne conducă pînă la cele mai avansate linii deținute de plutoanele batalionului său.

Datorită acestor oameni atît de binevoitori, s-a întîmplat ca Țiripa să se găsească chiar în noaptea ace-

leiași zile, în adăpostul sublocotenentului Totolici, comandantul plutonului doi, dintr-o companie de pușcași.

Bietul Țiripa era mai mult mort decît viu. A doua zi, dimineața, urma să pornească atacul. Eu și cu sublocotenentul Totolici am sporovăit pînă tîrziu. Țiripa, în schimb, ghemuit într-un colț, îmbrățișîndu-și genunchii, asculta palid, cu ochii arzînd ca în friguri. Cele ce povestea ofițerul nu erau de loc de natură să-l liniștească. Dimpotrivă, sublocotenentul Totolici nu-și ascunse neliniștea. Nemții ocupau o poziție excelentă și chiar numericește se părea că ne erau superiori. Prevedea lupte grele și se îndoia că atacul va progresa așa cum se așteptau cei de la divizie. Mai mult, parcă dinadins spre a-i spori frica, ofițerul ținu să-mi atragă atenția că riscasem prea mult venind pînă acolo, mai ales în cazul unui contraatac nemțesc.

Trebuie să mărturisesc, nici pe mine cuvintele sublocotenentului nu mă lăsară indiferent. În schimb, pe Țiripa îl doborîră literalmente. Din cînd în cînd îmi arunca o privire desperată, dar în același timp plină de ură. În sinea sa mă găsea pe mine singurul vinovat, convins fiind că, dacă aș fi vrut cu tot dinadinsul, am fi putut rămîne ceva mai în urmă.

Dar acum, cînd lucrurile se întîmplaseră așa cum se întîmplaseră, nimic nu mai putea fi schimbat.

Tîrziu de tot, sublocotenentul Totolici s-a lungit să fure cîteva ore de somn, înaintea atacului. A adormit imediat. Era foarte tînăr. Dormea și scrîșnea din dinți prin somn. Din cînd în cînd, se oprea din scrîșnit și ofta adînc. Oftatul se termina printr-un fel de geamăt care abia se auzea. Mă uitam la el și mă gîndeam dacă a doua zi va mai apuca să vadă apunînd soarele.

Am ieșit în gura adăpostului. Cerul era sus, sus, și pe el clipeau somnoroase puzderie de stele. Luna încă nu răsărise și întunericul, fără a fi dens, stăpînea pretutindeni. Biruia, de asemenea și liniștea. Aproape, departe, pe toată întinderea nesfîrșită, aveam iluzia că sînt singura ființă vie. Și deodată mă cuprinse dorul de mare. Să stau tolănit pe nisip, culcat pe pîntece, să mă ardă soarele și să privesc cum marea, în nemăsurata ei cochetărie, își schimbă rochiile mereu în tot

altfel şi altfel de culori. S-o privesc şi s-o aud cum ăuie. Cîteva clipe mi se păru că o aud chiar ăuind. Dar repede mi-am dat seama că nu marea ci liniştea ăuie. Pare straniu. Dar în noaptea aceea, am auzit cum liniştea, marea şi atotcuprinzătoarea linişte a nopţii, ăuia, aşa cum ăuie marea într-un ghioc.

Pe urmă, în faţa mea şi puţin mai la dreapta, am auzit pe cineva tuşind. Şi abia atunci mi-am adus aminte că nu sînt singur, şi că la dreapta şi la stînga mea, de-a lungul întregului front, sute şi mii de oameni se dăruiau somnului, chinuitului somn de ostaş, pe pămîntul rece şi reavăn, în gropi sau în şanţuri, ca nişte cîrtiţe ciudate. Apoi, dimineaţa, încă înainte de a se arăta soarele, din nou aveau să pornească la atac, din nou aveau să se ia la trîntă cu moartea.

Ca vitele, sub ameninţarea mitralierelor sau ale plutonului de execuţie, fuseseră mînaţi pînă în inima Rusiei. Apoi de la Stalingrad, de la Cotul Donului, din pusta calmucă, din Caucaz şi Crimeea, zdrobiţi, ca nişte jalnice epave, făcuseră drumul înapoi, punctînd întinderea nesfîrşită cu mii şi zeci de mii de cadavre.

Pe urmă întoarcerea armelor, răfuiala, în sfîrşit răfuiala!...

Gîndindu-mă la toate acestea, am înţeles, de ce toţi acei soldaţi, după patru ani de război, obosiţi, mutilaţi sufleteşte din pricina umilinţelor îndurate, luptau cu atîta îndîrjire, cu atîta dispreţ faţă de moarte. În reportajele pe care le scrisesem pînă atunci povestisem despre eroismul acestor oameni, care abia acum aveau prilejul să lupte împotriva adevăraţilor lor duşmani, aceiaşi duşmani împotriva cărora luptaseră, cu ani în urmă, taţii şi moşii lor.

Omul nevăzut din apropiere tuşi din nou. O clipă am fost curios să ştiu cum arată la faţă. Şi fiindcă lucrul acesta nu era posibil, mi l-am închipuit. Semăna cu soldatul Mocanu Florea care decimase cu mitraliera lui o companie de nemţi. Era tot aşa de mic, tot aşa de îndesat, tot aşa de negricios şi înjura tot aşa de cumplit pe hitlerişti.

Liniştea din nou începu să ăuie, ca marea într-un ghioc. Apoi, deodată, din liniile hitleriştilor se auzi o

pocnitură și o rachetă, agățată parcă de niște funii nevăzute slobozite din cer, lumină cîteva clipe sectorul. Apoi racheta se stinse și liniștea și întunericul biruiră din nou.

M-am întors în adăpost. Sublocotenentul Totolici continua să doarmă și să scrîșnească din dinți. Țiripa adormise și el, cu genunchii tot îmbrățișați. Cu capul pe spate și gura deschisă sforăia năprasnic.

Dimineața m-a deșteptat din somn pregătirea de artilerie. Tunurile noastre băteau pe un front larg. Asta însemna că atacul avea să fie cel puțin de tăria unui regiment. Sublocotenentul Totolici, în ușa adăpostului, sta cu ochii pe ceas. M-am dus lîngă el. Mă privi o clipă și îmi zîmbi. Era palid. Numai în pometii obrajilor era roșu, de un roșu nefiresc.

„Parcă ar avea febră. I-o fi, oare, frică?" m-am întrebat.

Ca și cînd mi-ar fi ghicit gîndul, îmi șopti:

— Clipele astea premergătoare sînt cele mai afurisite. Știi, niciodată nu te poți obișnui, chiar după ce ai luat parte la zeci și zeci de atacuri!

Se uită din nou pe ceas.

— Mai sînt trei minute.

Și într-adevăr, peste trei minute, canonada conteni. În clipa aceea, sublocotenentul Totolici deveni și mai palid. Duse fluierul la gură și fluieră lung. În clipa cînd fluierul amuți, din gropi începură să țîșnească oameni și să alerge spre liniile nemțești.

— Dacă mor, să scrii și de mine ceva! îmi spuse, parcă mai mult în glumă.

Apoi părăsi adăpostul, ca să-și conducă plutonul. Artileria nemților porni să grohăie și să geamă executînd trageri de baraj. Pe urmă, porniră și armele automate să latre. Focul cu care nemții întîmpinau atacul nostru era cumplit. Trăgeau cu tot felul de arme. Mai ales brandurile făceau cele mai multe victime. Oamenii se tîrau, țîșneau pentru o clipă pentru ca în clipa următoare să se facă una cu pămîntul.

Atunci l-am văzut și pe sublocotenentul Totolici căzînd, ciuruit de un snop de mitralieră.

Din gura adăpostului priveam. Din cînd în cînd gloanţele piuiau pe aproape, muşcînd pămîntul. Atacul progresa greu şi, pînă la urmă, fu oprit. Oamenii începură să se îngroape în pămînt, căutînd să se folosească, la maximum, de cea mai neînsemnată ridicătură de pămînt.

Priveam şi simţeam că ochii îmi ard. Sudoarea îmi şiroia pe obraji, spatele mi-l simţeam ud şi rece, emoţia mă gîtuia. Era în mine panică, furie, suferinţă, ură cumplită. Moartea secera pe ai mei. Sublocotenetul Totolici murise. La mai puţin de cincizeci de metri de mine, un cadavru fără picioare. Îi fuseseră retezate de o schijă cînd abia pornise la atac. Meliţau mitralierele, grohăiau brandurile.

— Ce face artileria noastră, de ce nu trage? mă întrebam. Sudoarea de pe frunte era atît de abundentă, încît îmi intra în ochi, împiedicîndu-mă să văd.

— Dacă contraatacă nemţii, ne-am curăţat! murmură Ţiripa în spatele meu.

Venise şi el în gura adăpostului să privească. Era galben la faţă şi-i clănţăneau dinţii. Pentru prima dată mă revolta laşitatea lui. Perspectiva unui contraatac nemţesc îl neliniştea nu pentru că se gîndea la cei care vor încerca să-l stăvilească, ci la propria-i piele, care, într-adevăr, s-ar fi aflat în mare primejdie.

I-am răspuns cu asprime, şi pentru prima dată cu intenţia de a-l jigni:

— Parcă ce mare pagubă ar fi dacă ai să te cureţi!... Prea îţi temi viaţa, ca să nu meriţi să ţi-o pierzi într-o împrejurare ca aceasta.

Dar nemţii nu contraatacară. În schimb, de la noi porni al doilea val. Veni din urmă, depăşi vechea bază de plecare la atac şi înaintă pînă ajunse la primul val de atacatori. Cu sprijinul artileriei, atacul fu din nou împins, dar din nou fu oprit. Efortul fu plătit cu valuri de sînge. Dispozitivul de foc al nemţilor era nimicitor. Artileria nu izbutise să distrugă decît parţial cuiburile de mitraliere şi bateriile de branduri.

Un al treilea val fu de asemenea oprit. Între timp, tragerile de baraj ale artileriei nemţeşti scurmară pămîntul în jurul adăpostului în care ne aflam, amenin-

ţînd să-l prăbuşească peste noi. Ţiripa aproape că leşinase de spaimă.

O dată cu ultimul val, se strecură în adăpostul nostru un maior, comandantul unui batalion. După el un telefonist, cărînd un telefon de campanie. Un alt telefonist, care venea cu firul, şi încă vreo cîţiva oameni din grupul său de comandă.

Cînd se stabili legătura, maiorul se repezi la aparat:

— Alo, Vrancea! Domnul colonel? Maiorul Cameniţă. Domnule colonel, am fost opriţi. Am pierderi mari. Ne îngropăm în pămînt... Da, am înţeles. Rezistăm cu orice preţ.

Puse receptorul în furcă şi cîteva clipe privi încruntat în pămînt. Apoi îi adună pe agenţi şi-i trimise la comandanţii de companii cu ordin de a rezista cu orice preţ.

Abia după aceea se ocupă şi de noi, interogîndu-ne sever, fiindcă îşi închipuia că ne ascunsesem acolo de frică. Cînd i-am spus că sînt reporter de război, iar Ţiripa fotoreporter, deveni amabil.

— Domnule — mi se adresă — ţi se oferă prilejul să scrii pagini de adevărată epopee.

Vorbea cu emfază, lungind silabele unor cuvinte pentru a scoate un anumit efect, de parcă ar fi fost actor şi nu ofiţer de carieră. (Ulterior am aflat că în tinereţe maiorul trecuse şi pe la conservator.)

— Cred că nemţii nu vor pierde ocazia şi vor contraataca. Ordinul sună să nu dăm înapoi nici un pas. Ei bine, ai să vezi că mîna asta de oameni care a mai rămas în viaţă va rezista fără să dea un pas înapoi.

— Bine, dar de ce nu se mai trimit ajutoare? întrebai din nou în panică, fiindcă maiorul confirma acum ceea ce bănuisem mai dinainte: un iminent contraatac german.

— Asta-i bună! De unde rezerve? Noi, batalionul doi, am fost rezerva.

— În cazul acesta cei de la divizie vor cere ajutorul artileriei sau tancurilor sovietice. De multe ori ne-au scos din impas în împrejurări mult mai grele.

— Mda! Poate! Totuşi, dumneata şi fotograful aţi face un lucru înţelept dacă v-aţi pune pielea la adăpost mai înainte ca ei să înceapă să se mişte. Desigur, nu e

o treabă uşoară, fiindcă nemţii trag după fiecare om. Dar dacă n-aţi uitat cu desăvîrşire ce aţi învăţat cînd aţi făcut armata — anume, cum trebuie să te tîrîi pe un teren complet descoperit — cred că veţi putea scăpa cu pielle negăurite. Se pare că asta e o treabă ceva mai grea decît să foloseşti stiloul ca să scrii un reportaj.

Şi începu să rîdă ca de o glumă foarte reuşită.

I-am replicat puţin înţepat:

— Dacă e vorba să ne amintim de cunoştinţele dobîndite în timpul milităriei, cel puţin în ceea ce mă priveşte aş prefera să-mi amintesc pe acele care mi-ar ajuta să mînuiesc mai eficace o armă decît pe acele care mi-ar fi de folos ca să-mi pun pielea la adăpost. Şi aceasta, mai ales dacă situaţia e chiar atît de critică precum o prezentaţi. În asemenea situaţii, doi luptători ageamii ca noi, fac, sperăm, cît unul bun. Nu-i aşa, Ţiripa?

Ţiripa era galben la faţă ca o lămîie şi avea o privire de-a dreptul rătăcită. Perspectiva de a străbate un teren descoperit, bătut de brandurile nemţeşti, îl îngrozea. Dar nu mai puţin îl îngrozea hotărîrea mea de a rămîne pe loc şi de a ne apăra cu arma în mînă.

Frica aproape îl desfigurase într-un mod atît de caraghios, încît maiorul a cărui bună dispoziţie, după toate aparenţele părea a nu-l părăsi în nici o împrejurare, izbucni în rîs.

— Fotograful ăsta al dumitale nu a fost înzestrat de natură cu un curaj deosebit. Nu-i aşa?

Bineînţeles nu i-am răspuns. Nu voiam să-l jignesc pe Ţiripa dînd dreptate maiorului. Cu excepţia acestei metehne, Ţiripa era un admirabil partener.

În schimb, acesta se grăbi să răspundă maiorului.

— Aveţi dreptate, domnule maior! Nu sînt un om curajos. Dumneavoastră sînteţi ofiţer de carieră. Atunci cînd v-aţi hotărît pentru cariera asta, aţi prevăzut şi aţi acceptat riscul de a muri pe cîmpul de luptă. Ori eu, domnule maior, atunci cînd am îmbrăţişat meseria de fotograf, nu m-am gîndit că s-ar putea să mor într-o zi tocmai din cauza acestei meserii. De aceea, încă neobişnuit cu această idee, ţin foarte mult să trăiesc.

Trebuie să știți însă, domnule maior, că deși nu sînt un om curajos, dacă nemții contraatacă, n-am să fug ci am să mă străduiesc să folosesc pistolul tot atît de bine ca și aparatul. Îi urăsc prea mult pe hitleriști ca să nu-mi dau seama că nu în orice condiții merită să trăiești.

Auzindu-l pe Țiripa exprimîndu-se astfel, uimirea mea nu mai cunoscu margini. Țiripa nu era omul subtilităților și nici al limbajului ales. Dimpotrivă. Nu cred să existe mulți oameni care să fie frămîntați de atît de puține întrebări. Nimic nu-l uimea, indiferent de ceea ce i s-ar fi întîmplat. Accepta totul cu resemnare. O resemnare însă cu anumite limite, pe care și le fixa singur.

De aceea am fost atît de mirat. Bucuria însă a fost mai mare, deoarece replica lui îmi dovedi că nu greșeam apreciindu-l.

Dar maiorul Cameniță deborda atîta bună dispoziție, încît găsi replica lui Țiripa hazlie.

— Ești nostim, fotografule! Va să zică, așa! Nu te-ai gîndit atunci cînd ți-ai ales meseria de fotograf că într-o zi s-ar putea ca moartea să ți se tragă tocmai datorită ei. Într-adevăr, ai o meserie incompatibilă cu frontul. Auzi, fotoreporter de război!... O glumă aproape. Meseria ta e o meserie care servește, în exclusivitate, viața.

Apoi către mine, după ce, în prealabil, dădu nu știu ce ordine unor agenți de legătură:

— Să te luăm, drept pildă, pe dumneata. Să presupunem că vei scrie o carte, să zicem, de reportaje despre acest război, care te va face celebru în lumea întreagă. O carte care să dăinuiască și după moartea dumitale. Ei bine, iată-te intrat în nemurire. Pe cînd nouă, oamenilor mărunți, spre pildă unui biet maior ca mine care n-a fost admis nici măcar la Școala de Război, ce altă cale ne rămîne decît de a cocheta cu nemurirea prin intermediul unei biete fotografii, care dăinuiește și după ce nimic nu mai rămîne din ceea ce am fost în viață?

— Nu m-am gîndit niciodată la toate acestea! exclamă Țiripa, care în fața laudelor aduse de maior

meseriei sale, uitase, pentru cîteva clipe, de marea și iremediabila lui frică.

— Da, fotografule, numai datorită vouă, devenim și noi, oamenii de rînd, în felul nostru, nemuritori.

Vreau însă să-ți spun un lucru: că ți-e frică, înțeleg. Nu înțeleg însă de ce lași ca aceasta să se vadă. Așa că, fotografule, capul sus. Învață să te porți în așa fel, încît nimeni să nu observe că îți este frică de afurisita de moarte.

Și din nou izbucni într-un hohot de rîs.

O clipă mi-a trecut prin minte că maiorul nu este în toate mințile. Dar în clipa următoare, întîlnindu-i privirea, am avut, brusc, revelația adevărului: și maiorului Cameniță îi era frică! Sfatul pe care îl dăduse lui Țiripa era rezultatul experienței proprii. Îi era frică, dar izbutea să se comporte în așa fel, încît nimeni să nu bănuiască adevărul. Excesul de bună dispoziție, tonul declamatoriu, verbiajul, hohotele scurte de rîs, toate acestea nu erau altceva decît mijloace prin care maiorul izbutea să-și mascheze frica.

Telefonul sună. Era comandantul regimentului care se interesa de situație.

— Nimic schimbat, domnule colonel. Oamenii s-au îngropat în pămînt și așteaptă. Cum se mișcă vreunul, nemții trag cu brandurile după el. Nu, încă nu au contraatacat, dar, după părerea mea, nici nu o vor face...

Eram atît de intrigat de cele auzite, încît, atunci cînd convorbirea luă sfîrșit, nu m-am putut stăpîni să nu-l întreb:

— Ce a intervenit nou, domnule maior, de v-ați schimbat părerea?

Se uită la mine nedumerit, fără să înțeleagă.

— Despre ce părere e vorba?

— Contraatacă, sau nu contraatacă nemții?

Un nou hohot de rîs.

— Aș fi în stare să pun rămășag că nu!

— Adineauri susțineați parcă altceva.

— Da, dar nu fiindcă eram convins, ci pentru că mă distra la culme frica fără limită a fotografului

dumitale. Voiam să pun puţină sare peste rană. Dar, acum, să lăsăm gluma. După părerea mea, nu cred că nemţii vor contraataca. Pentru că nu au trupe suficiente, nici măcar pentru o contraofensivă locală.

De aceea, lor le convine să ne macine forţele, la adăpostul unor poziţii puternice, probabil parţial fortificate. Şi nu s-ar putea spune că pînă acum n-au izbutit. Oamenii noştri rezistă, încă mai rezistă, dar mă întreb cît vor mai putea rezista.

— Credeţi că vor părăsi poziţia, fără ordin?

— Nu! Asta în nici un caz nu! Oamenii nu se vor retrage fără ordin, pentru că, pînă la urmă, nu va mai fi cine să se retragă.

Nu-l mai înţelegeam de loc pe maior. Întîi căutase să mă convingă că nemţii vor contraataca. Pe urmă îmi demonstrase de ce n-o vor face. Apoi, îmi dăduse să înţeleg că oamenii se vor retrage de pe poziţii nemaiputînd rezista focului ucigător al inamicului, pentru ca o clipă mai tîrziu să afirme că nu vor putea-o face, deoarece aveau să fie ucişi pînă la unul.

Fără voie, am exclamat tare:

— Nu mai înţeleg nimic, domnule maior!

— Serios? Ei bine, dacă îmi făgăduieşti că nu ai să scrii despre aceasta, îţi mărturisesc, dragul meu, că nici eu nu înţeleg nimic. Absolut nimic!...

Nu ştiu dacă datorită acestei mărturisiri sau întregului său comportament, dar deodată mi-am dat seama că maiorul Cameniţă îmi este profund antipatic.

La început, am crezut că, totuşi, nemţii dezlănţuiseră contraatacul. Întreg sectorul se reanimase brusc. Meliţau puştile-mitraliere, lătrau mitralierele, grohăiau brandurile de 120 şi tuşeau cele de 81.

Ne-am repezit la gura adăpostului şi abia atunci ne-am dumerit. Nu era vorba de nici un contraatac nemţesc. Dimpotrivă, din liniile noastre se pornise un nou val. Artileria nemţilor efectua trageri de baraj cu intenţia de a stăvili atacul mai înainte ca noul lanţ de trăgători să facă joncţiunea cu cei care fuseseră opriţi mai dinainte. Dar nici tragerile de baraj şi nici focul armelor automate nu izbutiră să-l stăvilească.

Ripostînd cu un foc puternic, atacul progresa uluitor de repede.

Maiorului Cameniță aproape că îi pierise glasul de uimire.

— Extraordinar! exclamă el, pocnindu-și degetele. Nu înțeleg cum de au putut aduce atît de repede rezerve. Și încă ce rezerve!...

— Ce vreți să spuneți? l-am întrebat.

— Păi sigur că da!... Dumneata poate că ești obișnuit să deosebești un scris de altul probabil după cum scîrțîie penița pe hîrtie. Ei bine, urechea mea e obișnuită să aprecieze capacitatea de luptă a unui pluton sau a unei companii după puterea ei de foc. Nu știu exact ce efective au fost aruncate acum în luptă. Ceea ce pot să-ți afirm însă cu certitudine este că au o putere de foc excepțională.

În clipa aceea, zbîrnîi telefonul. Maiorul se repezi la aparat avid să capete informații.

Din răspunsul maiorului am înțeles că la capătul celălalt al firului era comandantul de regiment care se interesa de desfășurarea atacului.

— Nu, domnule colonel! Dimpotrivă, atacul progresează, și, dacă nu va slăbi, îi scoatem sigur pe nemți din pozițiile lor. Dar, dacă îmi permiteți, ce unitate atacă acum? Noi? Cum noi, domnule colonel? Noi am fost opriți și ne-am îngropat în pămînt, așa cum am avut onoarea să vă raportez. Acum alții atacă, sprijiniți și de armament de însoțire. La început am crezut că sînt sovieticii.

Maiorul întinse receptorul telefonistului.

— Zău dacă mai pricep ceva! Colonelul părea picat din lună. Atunci de unde au mai răsărit ăștia? Ei, comedia dracului!

Atacul progresa mereu. Din gura adăpostului, vedeam soldații care înaintau în salturi scurte. Un mitralior țîșni de undeva din spatele adăpostului nostru și se zvîrli în pîlnia unui proiectil de brand greu, la cîțiva pași depărtare de noi. În clipa următoare, se lungea în spatele lui un servant cu două cutii de încărcătoare. Imediat pușca-mitralieră începu să melițe.

— Ce unitate sînteţi voi? strigă la ei maiorul Cameniţă.

— Detaşamentul căpitanului Buruiană! răspunse servantul.

— Mie să-mi spui ce unitate eşti, măi camarade!

— Detaşamentul căpitanului Buruiană.

— Fi-ţi-ar detaşamentul al dracului să-ţi fie! Dar detaşamentul ăsta din ce regiment face parte? Din ce divizie?

— Noi sîntem detaşamentul căpitanului Buruiană.

Apoi, fiindcă mitraliorul o rupsese la fugă înainte, servantul se grăbi să-l ajungă din urmă.

Trebuie să ştiţi că, în afară de o scurtă perioadă de instrucţie, care n-a depăşit, cred, trei luni, n-am mai avut prilejul să-mi completez cunoştinţele militare. Dar chiar şi atunci am fost un soldat mediocru, care n-a izbutit să înveţe niciodată ca lumea cum să-şi înfăşoare corect moletierele, sau cum să-şi strîngă centura pe mijloc fără ca vestonul să facă mai multe falduri decît prevedea regulamentul; care, oricît se străduia, nu izbutea niciodată să cureţe atît de bine ţeava puştii ca să mulţumească pe comandantul de grupă şi care n-a făcut în viaţa lui o întoarcere din mers ca lumea şi nici o mînuire de armă fără să rămînă în urma tuturora.

Mediocru, cu alte cuvinte, în ceea ce priveşte instrucţia individuală, eram cu desăvîrşire ignorant în ceea ce priveşte problemele de tactică, pentru a nu mai aminti de cele de strategie. Din acest motiv, atunci cînd din necesităţi, ca să spun aşa, profesionale, se întîmpla să cer vreunui ofiţer unele lămuriri asupra unei operaţiuni de mai mare sau mai mică importanţă, datorită terminologiei speciale, niciodată nu izbuteam să înţeleg mare lucru şi sfîrşeam prin a mă alege cu dureri de cap.

Cu toată această ignoranţă a mea, privind prin deschizătura adăpostului, am înţeles uimirea maiorului Cameniţă. Deoarece atacul, progresînd, depăşise pe un front larg linia adăpostului în care ne aflam, puteam privi ca nişte spectatori în ce fel se desfăşura. Şi cu toată ignoranţa mea, mi-am putut da seama cît de fru-

mos „mergea". De altfel, ca să fiu drept, și maiorul îmi atrase atenția tocmai asupra acestui fapt:

— Uite-i, domnule, ce frumos merg! Cu cîtă pricepere știu să folosească terenul, să combine focul cu mișcarea... Parcă ar fi la manevre și nu pe cîmpul de luptă. Zău, dacă nu i-aș cunoaște după uniformă, aș zice că sînt ruși. Numai ei sînt atît de pricepuți în treaba asta.

După ce colonelul închisese telefonul, maiorul se întorsese spre mine și-mi spusese cu un ton radios, care însă, nu știu de ce, mi se păru că sună fals:

— Domnule, ți-am pronosticat că vei avea prilejul să scrii un reportaj strașnic și uite că nu m-am înșelat. E drept că atunci m-am gîndit la cu totul altceva.

Într-adevăr, acțiunea detașamentului căpitanului Buruiană avea să-mi prilejuiască cel mai reușit reportaj pe care l-am scris în scurta mea carieră de reporter de război. De altfel, mă simt dator să precizez, contribuția mea a fost destul de modestă, deoarece n-am făcut decît să aștern pe hîrtie materialul care îmi fu pus la dispoziție, și la care nu am adăugat decît propriile mele impresii.

Trebuie să vă spun, că încă înainte de ora prînzului, datorită, mai ales, unei abile manevre de învăluire efectuată chiar sub nasul inamicului, soldații detașamentului i-au silit pe hitleriști să-și părăsească pozițiile și să se retragă în mare grabă. Succesul acesta permise unităților diviziei noastre să depășească obiectivele fixate inițial și să realizeze unele succese tactice premature.

E de la sine înțeles, cred, ca datorită acestor succese, detașamentul să suscite interes și curiozitate.

Cîteva ore mai tîrziu, cînd ajungeam la postul de comandă al diviziei, și el pe punctul de a se deplasa, toată lumea nu vorbea decît despre detașament.

Deși nu am manifestat vreodată aptitudini deosebite față de meseria de gazetar și cu toate că natura nu m-a dotat cu acea curiozitate specifică, fără de care în nici un caz nu poți ajunge altceva decît un gazetar mediocru, sosind la postul de comandă al diviziei, m-am molipsit brusc și frenetic de curiozitatea de a ști tot ceea ce trebuia știut în legătură cu detașamentul căpi-

tanului Buruiană. Şi numai inspirat de această curiozitate, am putut găsi argumentele necesare ca să-l conving pe şeful Biroului 3 operaţii să-mi îngăduie a-l însoţi pe ofiţerul care pleca cu un „Horsch" să ia legătura cu acel faimos căpitan Buruiană.

Am plecat pe o şosea ticsită de atelaje de artilerie, de trenuri regimentare şi de luptă, pe o şosea cu toate caracteristicile ei, atunci cînd frontul se află în mişcare.

Pe măsură ce ne apropiam de linia frontului, veştile despre detaşament se înmulţeau :

— Ce unitate sînteţi, majurule ?

— Detaşamentul căpitan Buruiană.

— Ce divizie ?

— Nici o divizie. Noi sîntem, deocamdată, aşa, independenţi.

— Şi cine comandă detaşamentul ?

— Domn' căpitan Buruiană.

— Unde-l putem găsi ?

— Înainte ! Îi chisează pe nemţi. Nu le dă o clipă de răgaz. Ehei, straşnic om domn' căpitan Buruiană al nostru !

Am plecat mai departe. De cîte ori ne-am oprit să întrebăm am primit cam aceleaşi răspunsuri. Mie, cel mai important mi s-a părut faptul că acest misterios căpitan Buruiană se bucura în rîndul ostaşilor lui de o admiraţie rar întîlnită. I se atribuiau o vitejie fără seamăn şi aptitudini militare extraordinare.

Cînd am intrat în zona frontului, avangărzile detaşamentului încă nu pierduseră contactul cu inamicul, care încerca zadarnic şi cu desperare să organizeze rezistenţe limitate. Local şi operativ, detaşamentul stabilise legături de cooperare cu unităţile vecine, cu comandantul artileriei şi cu o unitate sovietică din dreapta noastră.

Într-un sat din chiar linia frontului — lupta se dădea la liziera de vest a satului — am dat de statul major al detaşamentului, instalat într-o casă de la margine. Spun statul major, pentru că, într-adevăr, comandantul detaşamentului, căpitanul Buruiană, avea, cum aveam să aflăm, un stat major, format dintr-un căpitan de artilerie şi doi locotenenţi de infanterie.

În cămăruța în care am intrat, am găsit strînși în jurul unei mese pe căpitan și pe unul dintre locotenenți. Lipseau căpitanul Buruiană și celălalt locotenent. Cei doi aveau chipurile trase, năpădite de bărbi și păreau tare abătuți.

Ofițerul Biroului 3 — locotenentul Bunescu — crezînd că se află în fața căpitanului Buruiană se prezentă:

— Am onoarea, domnule căpitan. Locotenentul Bunescu, de la Biroul 3. Dumneavoastră sînteți domnul căpitan Buruiană, nu-i așa?

Căpitanul se uită la el cu niște ochi tulburi și îi răspunse abia mai tîrziu:

— Nu, nu sînt eu căpitanul Buruiană. Dar ce treabă ai cu el?

— Am sarcina din partea domnului general comandant să iau legătura cu dumnealui. Domnul general ordonă să se prezinte la postul de comandă al diviziei. Vrea să-l cunoască și să-l felicite personal.

Căpitanul din nou întîrzie cu răspunsul:

— Regret, dar domnul căpitan nu se poate prezenta domnului general.

Cuvintele fură pronunțate cu un ton care nu te lăsa să bănuiești motivul pentru care căpitanul Buruiană nu se putea prezenta generalului.

De aceea, locotenentul Bunescu insistă:

— Aș putea cunoaște motivul? Raportîndu-i domnului general că domnul căpitan Buruiană nu poate veni, va trebui să-i comunic și motivul.

Căpitanul îl consultă din ochi pe celălalt, apoi se ridică și dispăru înapoia unei uși.

— Așteaptă puțin! îi spuse locotenentului Bunescu.

Locotenentul din statul major al căpitanului Buruiană făcu semn lui Bunescu să ia loc pe un scaun. Acesta mulțumi, dar rămase în picioare. Eu așteptam lîngă ușă și eram, fără să-mi pot explica de ce, neliniștit și emoționat.

După cîteva clipe, căpitanul deschise ușa și, din prag, făcu semn locotenentului Bunescu să-l urmeze. Cînd s-a închis ușa înapoia lor, am înaintat cîțiva pași, cu gîndul de a mă prezenta locotenentului de la masă și, eventual, a-l trage puțin de limbă. Dar n-am îndrăznit. Cu coatele

pe masă, cu obrajii sprijiniți în palme, acesta privea, undeva, în gol, fără să mă vadă. În priviri i se citea o mare tristețe și tocmai privirea aceasta m-a împiedicat să-i vorbesc.

Zece minute mai tîrziu, a revenit locotenentul Bunescu. Și la fel ca ceilalți, parcă prin mimetism, avea și el o mină abătută, gravă.

— Voi raporta domnului general! îi spuse căpitanului vorbind în șoaptă.

Cei doi ofițeri își strînseră mîna, aș zice cu o dureroasă afecțiune, apoi ofițerul meu ieși pe ușă.

L-am urmat, nerăbdător.

— Ce s-a întîmplat, domnule locotenent? l-am întrebat în mașină. De ce domnul căpitan Buruiană nu vine cu noi?

Locotenentul Bunescu se uită la mine, de parcă atunci s-ar fi deșteptat din somn.

— Sînt atît de mișcat de cele ce am aflat, încît, zău, am uitat de dumneata. Închipuiește-ți, căpitanul Buruiană e pe moarte. Dacă mai trăiește maximum o jumătate de oră.

— Cum se poate!

— A fost rănit, grav rănit. O moarte mai stupidă nici că se putea. Închipuiește-ți, în timp ce trecea strada, ca să intre în casă, i-a explodat o mină sub picioare, retezîndu-i-le pe amîndouă, sfîrtecîndu-i pîntecele. Spune, se poate un mai mare ghinion?

— Îngrozitor!... Și ce-i cu detașamentul ăsta? De unde a mai apărut?

— Tocmai asta-i cel mai interesant. După ce frontul din Moldova a fost spart, căpitanul și-a alcătuit detașamentul din supraviețuitorii unităților decimate pe care i-a organizat în detașament. A pornit apoi spre noul front și ne-a ajuns, după o întîrziere de două săptămîni.

— Și cum se face că cei de la Divizie habar nu aveau de detașament? N-au luat cu nimeni legătura pînă în zona frontului?

— Ba da! Cu Armata. Armata a afectat detașamentul diviziei a 6-a, care trebuia să-l considere ca un fel de batalion de marș. Cu alte cuvinte, să-l topească în

cadrul unităților. Dar numai datorită unei simple întîmplări, fericită, de altfel, din punctul nostru de vedere, detașamentul, greșit îndrumat, a nimerit în sectorul regimentului 35.

A doua zi, cu același „Horsch", m-am întors la postul de comandă al detașamentului, ca să asist la înmormîntarea căpitanului Buruiană. A fost înmormîntat cu pompa pe care o îngăduiau condițiile în care ne aflam. La înmormîntare au participat delegați ai Detașamentului și trebuie să spun, nu au fost puțini ochii în care am văzut strălucind lacrimi.

După înmormîntare, m-am întors la postul de comandă al diviziei. Nu avea nici un rost să mai rămîn, deoarece detașamentul urma să se topească, de data asta în cadrul unităților diviziei noastre, care avuseseră de suferit cele mai grele pierderi.

Au urmat apoi săptămîni de lupte grele, în special acelea prilejuite de trecerea Mureșului, pentru ca, pe la sfîrșitul lunii octombrie, după eliberarea ultimei mari localități din Ardeal — Careii Mari — divizia noastră să se angajeze și la luptele grele care aveau drept scop eliberarea Ungariei.

Zile, săptămîni, luni, divizia noastră alături de unitățile sovietice a străbătut întreaga Ungarie, Slovacia, Moravia, pentru ca necondiționata capitulare a armatei hitleriste să le găsească la numai optzeci de kilometri de Praga.

În toată această perioadă de lupte grele, dar și de neasemuit eroism, în care unitățile diviziei noastre s-au acoperit de glorie, fiind citate prin nenumărate ordine de zi de către Comandamentul sovietic, am avut de mai multe ori prilejul să mă conving că amintirea căpitanului Buruiană a continuat să rămînă vie în mintea acelora care făcuseră parte din detașamentul său. Mai mult, despre el mi-au vorbit chiar și aceia care nu-l cunoscuseră, cu același entuziasm și cu aceeași căldură, fapt care m-a făcut să trag concluzia că în rîndul luptătorilor din prima linie căpitanul Buruiană devenise un fel de figură legendară.

Au trecut mulți ani de atunci... După capitularea nemților ne-am întors acasă la vechile noastre ocupații unii, alții, cei mai tineri, să ne facem un rost în viață, în viața care se statornicea acum pe temelii noi.

Cîtva timp, amintirile zilelor și nopților de război mi-au rămas vii, apoi încet, încet ele s-au estompat.

Într-o zi însă, s-a întîmplat un fapt care a reînviat aducerile-aminte și în special pe cele legate de căpitanul Buruiană.

Am primit o scrisoare al cărei conținut îl redau în rîndurile ce urmează :

Stimate tovarășe,

Sînt încredințat, că nici numele și nici profesiunea mea nu vă vor spune ceva, deși, cu mulți ani în urmă, ne-am cunoscut și, cel puțin în ceea ce mă privește, timp de jumătate de oră am avut prilejul să duc, împreună cu d-voastră, o discuție agreabilă. De aceea, îmi iau îngăduința să vă amintesc împrejurarea în care ne-am cunoscut.

Aduceți-vă aminte de ziua aceea posomorîtă, ploioasă, cînd, după înmormîntarea căpitanului Buruiană, ne-am întors la Postul de Comandă al Detașamentului, care a mai continuat să existe exact douăzeci și patru de ore. Drumul de la cimitir și pînă la p.c. l-am făcut împreună, numai noi doi, înaintînd greu prin noroiul uliților și prin ploaia care bătea pieziș, iute și neobișnuit de rece pentru anotimpul acela. Dar dumneavoastră, care erați preocupat de cu totul altceva, poate că nici n-ați băgat de seamă cît de apăsătoare și deprimantă era ziua aceea cu ploaie multă și cu multă umezeală. Cu un zel specific profesiunii de gazetar, îmi puneați alte și mereu alte întrebări în legătură cu detașamentul și cu căpitanul Buruiană. V-am răspuns cinstit la toate întrebările. Și atunci, la un moment dat, ați exclamat :

— Ce fel de om a fost căpitanul Buruiană de a putut cîștiga prețuirea și dragostea aceasta unanimă ?

V-am răspuns :

— A fost un om minunat, un patriot adevărat !

Da, într-adevăr, a fost un om minunat. Şi în tot ceea ce v-am spus despre el, am căutat ca şi d-voastră să vă convingeţi de aceasta. Un lucru însă — esenţialul — l-am trecut atunci sub tăcere. Anume, cine a fost de fapt căpitanul Buruiană?

Acum cred că bănuiţi motivul pentru care vă scriu. Da, vă scriu ca să vă destăinui ceea ce atunci v-am ascuns. Sînt încredinţat că veţi folosi într-una din povestirile d-voastră viitoare, materialul pe care vi-l pun, alăturat, la dispoziţie.

Se împlinesc, în curînd, paisprezece ani de la moartea căpitanului Buruiană... În acest răstimp s-au întîmplat multe lucruri minunate în ţara noastră, în care totul se reclădeşte din temelii. În primul rînd, s-au ridicat noi generaţii. Cred că acestor generaţii e bine să li se reamintească — să nu uite — că viaţa fericită de astăzi o datorează şi celor care au luptat pe frontul antihitlerist pentru a şterge pata ruşinoasă a participării Romîniei la războiul de jaf şi cotropire împotriva Uniunii Sovietice.

Şi cred, de asemenea, că pentru aceleaşi tinere generaţii cunoaşterea adevărului în legătură cu căpitanul Buruiană nu poate fi decît folositoare.

Cu distinse salutări tovărăşeşti
Petre Catană
învăţător

Înainte de a deschide caietul care însoţea scrisoarea de mai sus, am încercat să-mi amintesc figura aceluia care îmi scrisese. Şi, fără nici o greutate, ca şi cînd totul s-ar fi petrecut în ajun, mi l-am amintit.

Învăţătorul Petre Catană fusese unul dintre aceia care alcătuiseră statul major al detaşamentului. Eu l-am cunoscut abia a doua zi, şi am observat, imediat, că de părerile sale ţineau seama ceilalţi ofiţeri din statul major. Vreau să spun că, deşi existase cineva mai mare ca el în grad — căpitanul artilerist — în ierarhia reală a detaşamentului adevăratul locţiitor al căpitanului fusese locotenentul Catană.

Mi-l aminteam bine. Mic de stat, îndesat, negricios, dar, prin contrast, cu un păr blond şi aproape creţ, cu

o față rotundă și ochii vioi, locotenentul Catană îți inspira de la început încredere. Încrederea sporea încă atunci cînd începea să vorbească. Avea o voce caldă, cu un timbru neasemuit de frumos, aproape muzical. Pronunța cuvintele cu o dicțiune vrednică de admirat, fiecare vocală și fiecare consoană. Și, ceea ce m-a mirat atunci — dar nu și acum cînd îi cunoșteam profesiunea — a fost preocuparea, aș zice pedantă, de a-și exprima ideile în așa fel, încît să se facă înțeles de toată lumea.

Paisprezece ani! Cîte nu se întîmplaseră în acest interval de timp! Locotenentul Catană de acum paisprezece ani, în prezent era învățător într-un sat de pe malul Dunării.

...Și, curios să aflu amănunte în legătură cu fostul căpitan Buruiană, am deschis caietul.

Destăinuirile învățătorului Petre Catană
cu privire la fostul căpitan Buruiană.

Deși v-am făgăduit să vă vorbesc despre fostul căpitan Buruiană, tocmai pentru ca să înțelegeți mai bine cele ce vor urma, sînt nevoit să încep prin a vă vorbi despre mine însumi.

În 1941, la izbucnirea războiului, aveam gradul de caporal t.r. și eram concentrat la un regiment de fortificații. Cînd regimentul a plecat pe front, datorită unei simple întîmplări, am rămas la P.S.[1] După cîteva luni, în urma pierderilor grele pe care le suferea armata, îndeosebi în luptele de la Odesa, simțindu-se nevoia de noi cadre ofițerești care să înlocuiască pe acelea căzute în luptă, s-au înființat, la repezeală, niște școli militare ad-hoc, de unde, după cîteva luni, ieșeai cu gradul de plutonier t.r. și erai trimis pe front. Cadre pentru aceste școli se recrutau dintre elevii cu termen redus de pe la diverse unități.

După nici șase luni am părăsit școala cu gradul de plutonier t.r. iar după încă vreo două luni eram avansat la gradul de sublocotenent. Și de data aceasta —

[1] P.S. — Partea sedentară.

numai că acum nu datorită întîmplării ci intervenţiei unei rubedenii îndepărtate, în loc să ajung pe front, am ancorat într-un birou al unei formaţiuni de servici care avea sarcina de a aproviziona armata din interior.

Aşa se face că din 1941 şi pînă în 1944 cînd frontul s-a stabilizat provizoriu pe linia Iaşi-Chişinău, am rămas tot timpul departe de el, luînd cunoştinţă de mersul operaţiunilor doar din comunicatele oficiale, dar mai ales din cele neoficiale, adică din comunicatele transmise de posturile de radio aliate.

Dar iată că, tocmai acum cînd pentru orice minte limpede devenise clar că bicisnica noastră linie de rezistenţă nu va putea rezista presiunii armatei sovietice atunci cînd ea va dezlănţui ofensiva, am primit ordin să mă prezint pe front. Toate încercările mele de a mă sustrage nu mi-au izbutit. (Trebuie să vă spun că, între timp, fusesem avansat la gradul de locotenent.)

M-am prezentat la unitatea la care fusesem repartizat şi care ocupa o poziţie fortificată prin tobrucuri, de-a lungul apei Moldova. Mi s-a dat comanda unui pluton, al cărui sector era cel mai apropiat de liniile ruseşti.

Am aflat de la comandantul regimentului la care a trebuit să mă prezint în ziua sosirii mele că ofiţerul pe care îl înlocuiam fusese executat. Primind ordin să iniţieze un atac local de noapte, fostul comandant al plutonului, ca să-şi cruţe oamenii, simulase doar atacul. Pe o cale sau alta se aflase şi, drept pedeapsă, fusese executat. (Nu ştiu în ce măsură sînteţi informat, că Antonescu, alarmat de moralul jalnic al trupelor de pe front, dar mai ales, de cazurile de indisciplină, din ce în ce mai frecvente, printr-un ordin special dăduse dezlegare comandanţilor de divizii să aplice pedeapsa cu moartea.)

E, cred, de la sine înţeles că o asemenea veste nu putea decît să mă înspăimînte. Mă gîndeam că datorită totalei mele incompetenţe, foarte uşor puteam comite o greşeală care să mă ducă în faţa plutonului de execuţie. Cu tot gradul meu de locotenent, eram mai ignorant decît un sergent, spre pildă, cu un stagiu îndelungat de front.

De aceea, cu mare strîngere de inimă, m-am îndreptat în chiar noaptea aceea spre poziţia ocupată de plutonul a cărui comandă o preluam.

Acela care m-a condus să-mi arate poziţia, amplasamentele armelor automate şi să-mi prezinte oamenii a fost sergentul Neagu Buruiană, încheietorul de pluton, iar după executarea fostului comandant de pluton, timp de numai patruzeci şi opt de ore, pînă la venirea mea, comandantul de fapt al plutonului.

Cu Neagu Buruiană eram consătean, şi bucuria întîlnirii a fost mare. Fusesem prieteni şi în ciuda faptului că trecuseră atîţia ani fără să ne vedem, prietenia cimentată în trecut nu se măcinase.

De aceeaşi vîrstă şi prieteni, dar cu toate acestea, ce mare deosebire între noi. El înalt, voinic, să sfarme piatra în pumni; eu mic, niciodată cu o constituţie prea robustă. El dîrz, hotărît, cu aplicare către lucrurile practice; eu cu un apetit deosebit pentru abstracţiuni, înclinat mai mult spre visare. El comunicativ, vesel, cu un dar deosebit de a supune pe alţii voinţei sale, dar nu silnic, ci prin recunoaşterea absolută a superiorităţii sale; eu fire închisă, melancolică, sezisînd mai cu osebire lucrurile urîte ale vieţii, cu o voinţă slabă, cu o doză nemaipomenit de mare de neîncredere în posibilităţile proprii.

Atît de deosebiţi unul faţă de celălalt şi cu toate acestea atît de buni prieteni. Prieteni, dar în această prietenie, eu eram cel care mă subordonam voinţei sale, şi cîtă vreme am fost copii, şi mai tîrziu pînă a nu ne despărţi viaţa.

Trebuie să ştiţi că satul nostru, sat de baltă, a fost, pînă nu de mulţi ani, unul din cele mai sărace. Pămîntul puţin — şi pe acela deseori îl înecau apele — nu izbutea să ne sature. Dar, dacă nu aveam mălai destul, în schimb bîntuiau la noi din belşug frigurile, pelagra şi tuberculoza. Mai ales de friguri, fără excepţie, suferea satul întreg.

Din cauza sărăciei, satul nostru furniza în fiecare an oraşului Brăila contingentul cel mai însemnat de băieţi de prăvălie şi de ucenici pentru diverse meserii. Toamna, mai ales, pe jos sau în căruţă, oamenii din sa-

tul nostru luau drumul orașului cu băietanii care urmau să fie dați la stăpîn.

La fel s-a întîmplat și cu mine. Într-o toamnă, tata m-a luat de mînă și am plecat pe jos la Brăila ca să intru la stăpîn. Și dacă, din magazinul de manufactură al domnului Brătucu am ajuns elev la școala normală, aceasta s-a datorat unui unchi dinspre partea mamei, care a intervenit să fiu primit la examenul de admitere.

Cît privește pe prietenul meu Neagu Buruiană, el a mai rămas cîțiva ani în sat. În primii trei ani pentru că taică-său nu se îndura să rămînă singur — nu mai avea alți copii — iar apoi, după ce bătrînul s-a înecat într-o primăvară cînd Dunărea a venit mare, pentru că Neagu a devenit cap de familie. Asta s-a întîmplat cînd avea paisprezece ani.

Nu ne mai vedeam decît în vacanță. Și dacă în primii ani, pe lîngă treburile casei îi mai rămăsese timp și pentru joacă, copilăria lui Neagu a înțărcat definitiv în ziua cînd a rămas singurul susținător al familiei sale.

Cînd am venit în vacanță, l-am găsit schimbat, de nerecunoscut. Neagu îmi apărea ca un adevărat bărbat. Și impresia aceasta mi-o dădea nu faptul că, la paisprezece ani, el era cel mai înalt și cel mai voinic dintre toți băieții de vîrsta noastră. Mi se părea bărbat adevărat din întreg comportamentul său. Fără să fie conștient, împrumutase felul de a vorbi și a se purta al celor mai mari ca el. Vorbea cu o anumită gravitate, tărăgănînd unele cuvinte, așa cum obișnuiau, nu știu din ce pricină, cei mai mulți oameni din satul nostru; își dădea, într-un anumit fel, pălăria pe ceafă, într-un anumit fel își sălta pantalonii, după cum, într-un anumit fel, specific numai oamenilor mari, mîna cele două gloabe, ținînd hățurile în mîna stîngă al cărei cot se rezema de genunchi, în timp ce în mîna dreaptă ținea biciul cu care șfichiuia din cînd în cînd spinarea căluților.

— Dii, talane!

Și chiar îndemnul acesta, atît de banal, rostit de cele mai multe ori cu un fel de mînie prefăcută, Neagu izbutea să-l spună cu intonația specifică oamenilor mari.

Dar, ceea ce mă impresionă în mod deosebit prima dată cînd am revenit în sat, a fost faptul că oamenii în toată firea îl socoteau ca și cînd ar fi fost de o seamă cu ei și stăteau cu el de vorbă de parcă nu i-ar fi despărțit, față de cel mai tînăr spre pildă, pe puțin opt ani de zile.

L-am văzut cinstind la cîrciumă în rînd cu oamenii mari, și adesea se întîmpla ca în după-amiezele de duminică să-l găsesc stînd pe vine în fața casei — așa era obiceiul la noi în sat — la taifas cu vreun vecin. Mă așezam lîngă el și, vrînd-nevrînd, trebuia să ascult conversația lor în care era vorba fie de muncile cîmpului care mai trebuiau făcute, fie de stuful din baltă care trebuia tăiat.

Și nu o dată s-a întîmplat să-l aud emițînd, cu o voce sfătoasă și plină de gravitate, păreri cu adevărat înțelepte, pe care preopinentul său, om în toată firea, le asculta cu luare-aminte, aprobînd din cînd în cînd cu voce tare.

Patru ani mai tîrziu, cînd și maică-sa se prăpădi de friguri, vîndu bruma de avere pe care o avea și părăsi satul. Cînd am revenit, la proxima vacanță, nu l-am mai găsit. Încotro se mistuise, n-am aflat și pînă la urmă, am sfîrșit prin a-l uita.

Ce s-a întîmplat cu el după ce a plecat din sat, am aflat abia acolo, pe front, încă în prima noapte cînd am preluat comanda plutonului.

Întîi, a făcut popas la Brăila să caute de lucru. Dar ce a găsit, nu a fost pe placul lui. A plecat la Galați. A lucrat cîtva timp în docurile noi, ca hamal la încărcat cherestea. Pe urmă, s-a oploșit pe lîngă un mecanic de remorcher, un grec, care l-a învățat și meseria. Dar cînd a devenit stăpîn pe ea, n-a găsit de lucru. De nevoie s-a angajat șlepar și ca șlepar, la vîrsta de douăzeci de ani, a făcut primul drum dincolo de graniță, pînă la Budapesta. Pe urmă, l-au luat în armată. A făcut doi ani la infanterie. După ce a scăpat de armată a revenit la Galați. A lucrat din nou ca șlepar, apoi la Brăila, ca ajutor mecanic, pe un remorcher al unui armator grec, pe nume Portolas.

Războiul l-a găsit mecanic pe unul din remorcherele acestuia. Pînă înspre primăvara lui 1944, Neagu a lucrat pe diferite remorchere ale aceluiași armator și a călătorit pe Dunăre, în mai multe rînduri, pînă la Viena și Bratislava.

După aceea, ivindu-se unele conflicte de muncă între marinarii de pe vasele comerciale și patronii lor, iar el, Neagu, fiind printre cei mai hotărîți, patronul l-a concediat și puțin a lipsit să nu ajungă și-n închisoare. Pînă să găsească din nou de lucru, întrucît ordinul de mobilizare pe loc fusese anulat, s-a trezit cu unul de chemare. S-a prezentat la unitate, și, două săptămîni mai tîrziu, a fost trimis pe zonă. Asta se întîmplase numai cu o săptămînă înainte de a ajunge și eu pe front.

Toate acestea le-am aflat, așa cum v-am mai spus, în chiar noaptea sosirii mele, tăifăsuind numai noi doi în adăpostul comandantului de pluton. E de prisos să vă spun cît de mult ne-a bucurat revederea. Anii îl schimbaseră mult, aproape să nu-l mai recunosc. De nerecunoscut mi se părea mai ales în ceea ce privește firea. Aveam în fața mea un om care nu mai semăna din nici un punct de vedere cu omulețul de paisprezece ani care se sfătuia cu oameni în toată puterea cuvîntului, stînd pe vine în fața casei, despre mărunțele și, totuși, atît de complicatele treburi gospodărești.

Aveam în fața mea un om care, educat la școala aspră a vieții și mai ales a vieții marinărești, cîștigase o experiență și o înțelegere a lucrurilor, din foarte multe puncte de vedere superioară mie, care în toți acești ani nu părăsisem sătucul în care fusesem numit învățător decît pentru a mă duce de cîteva ori, cu treburi, în capitala de județ.

Se exprima ușor, folosind un vocabular bogat, adesea pigmentat de umor pe care, însă, îl exprima păstrîndu-se serios, încît aveai impresia că nu este conștient de această calitate.

Totuși, abia în zilele care urmară aveam să înțeleg cît de mult se schimbase vechiul meu prieten din copilărie. În primul rînd, aveam să constat că, în ceea ce

privește cunoștințele militare, îmi era superior, cu toate că nu avea decît gradul de sergent. Îmi era superior nu prin faptul că știa să citească o hartă tot atît de bine ca și mine, că avea o intuiție uimitoare a terenului, că aprecia excepțional de exact, dintr-o singură privire, distanțele, că știa precis posibilitățile fiecărui om din pluton. Îmi era superior prin acea excepțională capacitate de a subordona voinței sale pe toți ceilalți, nu în mod silnic și nici lingușindu-i, ci, pur și simplu, cîștigîndu-le dragostea.

Obligat fiind să-i recunosc superioritatea, nu mi-a mai fost atîta teamă că voi avea — din cauza nepriceperii mele — soarta predecesorului meu. Eram convins că el va ști să mă scoată din orice încurcătură. Și, într-adevăr, chiar așa se întîmplă. În zilele ce urmară, Neagu mă scoase din multe încurcături, dar mă și vîrî în altele, din pricina cărora, dacă aș fi avut ceva mai puțin noroc, sigur că aș fi ajuns în fața plutonului de execuție.

Dar cel mai mult aveam să mă mir în următoarele zile de metamorfoza care se petrecuse cu Neagu din punct de vedere intelectual. Nu știu dacă l-aș putea califica drept un autodidact. Și nu știu, pentru că nici mie nu mi-e foarte clar cît de mare este sfera acestei noțiuni.

După părerea mea, ca să poată fi considerat cineva autodidact, trebuie să aibă, ca să spun așa, cunoștințe medii în toate domeniile. Or, dacă numai un asemenea om poate fi numit autodidact, atunci Neagu Buruiană nu era. În multe domenii, cunoștințele sale erau embrionare. Într-altele, dimpotrivă, depășeau, cu mult, media.

Așa, spre pildă, în judecarea evenimentelor politice dovedea o sprinteneală care mă uimea. Și, trebuie să recunosc, în nenumărate rînduri mi-a ajutat să-mi clarific rațional ceea ce îmi era clar, dacă îmi este permis să spun, doar afectiv. Un domeniu în care de asemenea mă uimea era cel militar. De la el am înțeles în ce a constat eșecul strategiei germane în fața Moscovei, cum de a fost posibilă înfrîngerea armatelor lui Hitler la Cotul Donului, în bazinul Donețului sau la

Kursk și Orel. Înainte ca sovieticii să fi declanșat ofensiva de la Iași și Chișinău, Neagu, sergentul Neagu Buruiană a prevăzut dezastrul armatelor germano-antonesciene. Dacă s-ar fi dedicat carierei militare, cred că ar fi ajuns un eminent comandant.

În sectorul nostru, de altfel, ca pe întreg frontul, era liniște. Mai ales în timpul zilei, stăpînea o acalmie totală. În șanțurile și în gropile lor, ostașii sufereau de căldură și, mai ales, de sete. Vara era neobișnuit de călduroasă. Cînd se lăsa însă întunericul și răcoarea abia simțită începea să se tîrîie deasupra pămîntului, linia frontului se anima. Veneau artelnicii cu mîncare și apă, oamenii se puteau aduna la taclale pînă tîrziu spre miezul nopții, lăsîndu-se cu totul în grija pîndarilor de la mitraliere și puști-mitraliere. Totuși, nu trecea noapte în care ba într-un sector, ba în altul să nu aibă loc schimburi de focuri. Cîteodată și artileriile se trezeau și, parcă buimăcite de somn, începeau să împroaște liniile cu o ploaie de proiectile.

Dar focul nu dura mult, doar cîteva minute. Pe urmă, iarăși se întindea liniștea peste întregul front.

Noaptea era folosită și pentru consolidarea pozițiilor mai slabe. Se consolida îndeosebi cea de-a doua linie de rezistență. Se cărau tobrucurile prefabricate și se montau pe loc. (Mai tîrziu, cînd rușii aveau să pornească ofensiva, tobrucurile și cazematele aveau să se prăbușească asemenea unor căsuțe din cărți de joc.)

În adăpostul postului meu de comandă, noapte de noapte stăteam de vorbă cu Neagu. Cu toate că, afară, sub cerul înalt și înstelat, era mult mai răcoare și mai plăcut, totuși, preferam adăpostul pentru că acolo era mai puțin probabil că urechi indiscrete ar putea auzi „incendiarele" păreri pe care le emitea Neagu.

Așa cum vorbea Neagu nu mai auzisem pe nimeni vorbind, de cînd mă știam, și ascultîndu-l, îmi spuneam că e primejdios numai să gîndești, cu atît mai mult să debitezi asemenea idei revoluționare.

De aceea, deși știam că nimeni nu ne aude, de multe ori, invadat brusc de o teamă lașă, îi atrăgeam atenția:

— Ia mai pune-ți frîu gurii, Neagule.

— De ce, mă? se îndîrjea el. N-am dreptate?

— Vei fi avînd! o scăldam, deşi în sinea mea îi dădeam dreptate.

— Tu să iei seama la ce-ţi spun. Eşti învăţător, ai pornit dintre ei, trăieşti printre ei şi cu toate acestea află de la mine că de loc nu-i cunoşti. Cum, mă, nu-ti dai seama? Ăştia, dacă nu s-ar teme că ar putea fi prinşi, într-o noapte ar trece, cu armament cu tot, la ruşi?

— Poate, ştiu eu?

— Ce vrei să mai ştii? Numai din frică nu se predau în masă, deşi mulţi au început s-o cam ia din loc. Ăştia mari încearcă să ascundă lucrul acesta, dar se străduiesc zadarnic. Pentru asemenea veşti încă nu au fost inventate oprelişti. Altfel, de ce crezi că s-a înăsprit disciplina şi pentru te miri ce poţi ajunge uşor în faţa plutonului de execuţie?

Şi, apoi, ştii de ce încă nu trec mai mulţi la ruşi? Pentru că îşi dau seama că mult nu mai e pînă cînd se va prăbuşi toată şandramaua. După asta, gata cu războiul, şi ei se întorc acasă.

— Un lucru nu înţeleg. Ca să se poată întoarce de aici înseamnă ca, practic, orice rezistenţă din partea armatei noastre să înceteze. Asta înseamnă punerea armatei noastre în imposibilitatea de a mai lupta, cu alte cuvinte, zdrobirea ei. Ori, asta înseamnă morţi, răniţi. Cine le garantează că în această încleştare — să-i zicem finală — pe viaţă şi pe moarte, vor supravieţui?

— Păi tocmai lucrul acesta îţi cer să-l înţelegi. Gîndeşte-te! Majoritatea sînt pe front de la începutul războiului. Cu toţii însă sînt sătui de război şi cu toţii simt că acesta e sfîrşitul. De aceea ei preferă această alternativă: ori mor, ori scapă cu viaţă şi în cazul acesta se întorc acasă.

— Va să zică, tu eşti încredinţat că ruşii vor trece...

Neagu mă privi aproape compătimitor.

— Ca prin brînză... Cît ai zice peşte, ajung la Dunăre. Slavă domnului, va fi sfîrşitul!...

Totuşi, mă revoltă că vor mai muri atîţia în mod absolut inutil.

— După tine, ce crezi că ar mai fi de făcut?

— Cum ce ar fi de făcut? se îndîrji el. În primul rînd, să fie răsturnat cîinele ăsta de Antonescu. El şi întreaga lui bandă de la guvern. Să rupem cu nemţii şi să întoarcem armele împotriva lor. Iaca ce cred eu că e de făcut pentru început. Uite, acolo în dreapta, sînt nemţii. Spune-le numai băieţilor din pluton: Ia hai să le facem de petrecanie porcilor ăstora de hitlerişti din pricina cărora au albit stepele Rusiei de oasele fraţilor noştri. Să vezi ce s-ar mai repezi. Atîta îi arde dorinţa răfuielii, încît ar uita şi de oboseală şi de tot.

Ne apucau de multe ori zorile discutînd. Neagu discuta cu pasiune, îi străluceau ochii de mînie şi ură. Îi ura de moarte pe hitlerişti, pe Antonescu şi pe cei care îl susţineau.

Într-o noapte am fost chemat la postul de comandă al companiei. Căpitanul îmi spuse — şi părea destul de încurcat — că de la Divizie se cere neapărat o „limbă" şi că trebuia să trimit nişte oameni cu ordinul expres de a aduce neapărat un prizonier.

M-am întors la ai mei tare mîhnit. L-am chemat pe Neagu să mă sfătuiască pe cine să trimit, oameni mai de nădejde.

Aflînd despre ce-i vorba, Neagu începu să înjure:

— Grijania mamei lor! Asta înseamnă să trimitem oamenii la moarte sigură. Ascultă, Petre! Nu trimitem pe nimeni.

— Ba vom trimite. Uiţi de ce a fost executat fostul vostru comandant de pluton? Nu vreau să am soarta lui.

Neagu se uită la mine lung, apoi murmură parcă mai mult pentru sine:

— Bine, vom trimite!

Am trimis o patrulă formată din patru oameni.

Înainte de a pleca am stat de vorbă cu ei, făcîndu-le o mulţime de recomandări inutile, pentru că ştiam că nici unul dintre ei nu era la prima lui incursiune. Şi, trebuie să mai adaug, eram foarte emoţionat, aş zice ridicol de emoţionat. În schimb, Neagu era calm. Calmi erau şi aceia care urmau să plece, şi pe care, cel puţin

pe unii, eram convins că nu aveam să-i mai văd niciodată.

După ce oamenii au plecat, m-am întors în adăpost. Neagu a venit după mine. A început să-mi povestească nu mai ţin minte ce, dar n-am avut răbdare să-l ascult. Am ieşit din adăpost şi m-am aşezat pe parapetul unui şanţ de comunicaţie. Neagu veni să stea lîngă mine. Liniştea nopţii era profundă. În faţa mea, dincolo de „ţara nimănui", poziţiile ruseşti. Domnea şi acolo o linişte pe care nimeni şi nimic n-o tulbura.

— Ce crezi, vor izbuti? l-am întrebat.

— Ştiu eu? îmi răspunse cu nepăsare.

Pe urmă, deodată, s-au auzit împuşcături. A răpăit mai întîi o puşcă mitralieră. Apoi au urmat alte împuşcături.

— Trebuie că au fost surprinşi ai noştri! îşi dădu cu părerea Neagu.

Dar, din tonul calm cu care vorbi, am înţeles că fusesem dus de nas şi că zadarnic fusesem îngrijorat de soarta celor plecaţi.

N-am spus nimic şi am aşteptat să văd cît timp trece pînă cînd se vor întoarce. Au revenit, chiar mai repede decît mă aşteptam.

Unul dintre ei, comandantul patrulei, un căprar, veni să mă caute.

— Ce-aţi făcut? am întrebat, prefăcîndu-mă că nu ştiu nimic.

— Domn' locotenent, nu făcurăm nimic. Ne-au simţit ruşii şi au tras în noi. Am deschis şi noi focul apoi ne-am repliat.

— A fost careva rănit?

— Nu!

— Bine. Te poţi duce!

Am comunicat telefonic la companie că incursiunea dăduse greş, apoi m-am răstit la Neagu:

— Pesemne, vrei să mă împuşte şi pe mine!

— Păi de ce să te împuşte? Ai dat ordin? Ai dat! Au plecat oamenii? Au plecat! Că n-au fost ei proşti să umble după cai verzi pe pereţi, asta-i altă gîscă în traistă. Tu n-ai nici o vină. Este?

Şi fiindcă eu nu i-am răspuns, continuă :

— Dar ce-ţi închipuiai ? Că am să-i las să se prăpădească de pomană ? Dă-i dracului pe ăi de la Divizie. Auzi, le trebuie o limbă !... Păi ce, au nevoie de limbă ca să-şi dea seama că ruşii pregătesc ofensiva ? Cînd vor fi gata, să ne ferească dumnezeu !

Numai de-ar începe odată mai repede !...

— Pesemne că ţi s-a urît cu viaţa şi vrei să termini mai repede cu ea ! îl ironizai.

— Lasă că nu murim noi, măi Petre. Nu în sectorul ăsta vor axa ruşii efortul principal. Aşa că avem ceva mai multe şanse să scăpăm cu viaţă.

De altfel, crede-mă, mult aş mai vrea să trăiesc după ce terminăm războiul. Are să fie o altă lume. Într-o formă sau alta, va trebui să-i sîngerăm şi noi puţin pe burghezii noştri. Vorba lui Iliuţă : să mai fie şi pe-a noastră nu numai pe-a lor. (Iliuţă era cel mai bun mitralior din pluton.)

— Măi Neagule, mi se pare că tu eşti comunist.

— Ce te face să crezi că sînt comunist ?

— Prea mult ţii tu cu bolşevicii ca să nu fii.

— În partid nu sînt. Dar nu mi-ar părea rău să fiu. Am cunoscut unul. Meşterul meu. Dacă ar fi toţi oamenii ca ăla, altfel ar merge lucrurile în lumea asta. Eu de la el am deprins ca lumea meseria. Ce mai meseriaş ! Numai el se pricepea să meşterească rablele de remorchere ale lui Portolas.

Meşterul ăsta al meu — cum ţi-am spus — a fost comunist. La început, nici nu l-am bănuit. Se ferea de mine. Pe urmă, cînd şi-a dat seama că mi-e drag, încet, încet şi-a deschis sufletul. A început să-mi vorbească de clasa muncitoare, de burghezie şi capitalism, de misiunea clasei muncitoare, de Marx, de Engels, de Lenin şi de primul stat al muncitorilor şi ţăranilor. Mă rog, despre multe, de care auzeam atunci pentru prima dată.

Pe urmă, cînd a izbucnit războiul şi cînd victoriile de început ale hitleriştilor pe mulţi i-au făcut să-şi piardă capul, el mi-a demonstrat că, pînă la urmă, Hitler va pierde războiul. Şi, cel puţin pînă acum, văd că n-a greşit cu o iotă.

— Şi nu ţi-a propus niciodată să te facă de-ai lor? l-am întrebat.

— Nu mi-a propus. Şi ştiu de ce. Mă, eu îs omul dracului! Pînă nu sînt convins de un lucru ca lumea, nu mă urnesc. Şi înseamnă că sînt convins de ceva atunci cînd, sucind pe toate feţele problema, primesc de fiecare dată acelaşi răspuns.

Cum să-ţi explic? Tot ceea ce-mi spunea el, era nou, frumos şi îmi mergea drept la inimă. Ştii bine că la noi în sat neam de neamul nostru n-a huzurit. Dimpotrivă. Dar vezi tu, atunci cînd e vorba de doctrina asta comunistă toate problemele sînt legate între ele ca mărgelele înşirate pe un fir de aţă. Ori le accepţi pe toate, întreg şiragul, ori nici una.

S-a întîmplat însă să pună mîna pe el înainte de a apuca să mă lămurească în toate problemele. Dar pînă a nu-l înhăţa, în vreo două rînduri tot i-am dat o mînă de ajutor. După aceea, ce s-a mai întîmplat cu el, nu ştiu. Poate că l-or fi împuşcat, pentru că au fost cîteva şlepuri încărcate cu grîu pe care le-a dat la fund.

— Cum, adică, le-a dat la fund? am întrebat, fiindcă nu-mi puteam închipui în ce fel puteau ajunge în fundul Dunării nişte şlepuri, fără ca cei interesaţi să prindă de veste.

— Ei, nu era o treabă chiar uşoară, dar nici din cale afară de grea. Greu era să lipeşti pe prova unui şlep o mină magnetică fără să te simtă careva. Şi era uşor ca şlepul să sară după aceea în aer.

Lădiţa cu mine eu i-am dus-o pe vas. Erau minele acelea ia, acolo, nişte jucării, poate ceva mai mari decît închizătorul unei arme Z.B. Lădiţa o ţinea ascunsă în magazia remorcherului sub un morman de parîme vechi.

Cînd a fost arestat, primul lucru pe care l-am făcut a fost să zvîrlu în Dunăre lădiţa cu pricina. Şi am făcut bine, pentru că numai o oră mai tîrziu, nişte poliţişti, percheziţionînd remorcherul, au căutat şi sub mormanul de odgoane.

Meşterului meu, comunistului, îi datoresc foarte mult. Am izbutit să înţeleg o sumedenie de lucruri altfel de-

cît mi le prezentau cărțile și gazetele care îmi cădeau în mînă.

...Și zilele treceau. Era un început de august fierbinte cu cer înalt și albastru, albastru cum parcă niciodată nu-mi mai fusese dat să văd. Pe toată întinderea, și la noi și la ruși, nici țipenie de om. Parcă eram pe un meleag în care singura formă de viață o constituia vegetația. O vegetație pipernicită și pălită de arșița verii.

Ziua trecea greu. În gropile lor, oamenii se adunau cîte doi, trei și tăifăsuiau. De la o vreme, li se ura și lor de atîta vorbit. Atunci se molcomeau și, adunați în ei, își rumegau propriile gînduri, pînă îi fura somnul. Toropiți de căldură, ațipeau, se visau acasă și, în vis, stăteau de vorbă cu nevestele și cu pruncii, cu vitele și cîinele din ogradă.

În adăpostul meu, și pentru mine, și pentru Neagu, timpul trecea greu. Stăteam de vorbă pînă începea să ne doară gura. Ne învăluiam atunci fiecare în propriile noastre gînduri, înstrăinați unul de celălalt.

Pînă la urmă, începeam din nou vorba:

— De s-ar lăsa odată întunericul, să putem ieși din mormîntul ăsta! se înfuria Neagu.

Mă uitam la ceas. Mai erau cîteva ore pînă să se însereze. În august, ziua e mare, soarele nu se îndură să asfințească, parcă nemaisăturîndu-se să contemple îmbelșugatele roade ale pămîntului.

— Pînă atunci mai tragem un pui de somn.

— M-am tîmpit de atîta somn și de atîta urît. De-ar începe mai repede rușii ăștia!

Pe Neagu nu-l neliniștea perspectiva ofensivei ruseși. Și nici pe oameni. Pe mine în schimb, da. Neliniștea venea din spate, de la șefii mei. Ei erau cei mai neliniștiți. Și cu cît erau mai departe, în spatele frontului, cu atît erau mai neliniștiți.

Acum suna mai des telefonul:

— Ce mai e pe la tine în sector, Catană?

— Liniște, domnule căpitan!

— Liniște!... Mda!... Bine.

Acum mă trezeam destul de des pe poziție, noaptea, cu comandantul companiei sau cu maiorul.

— Cum e la dumneata, Catană?

— Cum să fie, domnule maior? Liniște.

— Liniște! Fir-ar a dracului de liniște!...

Îl însoțeam pe maior pînă la posturile cele mai înaintate. Asculta. Ascultam și eu. Da, era liniște. O liniște pe care n-o tulburau decît greierii cu țîrîitul lor. (Ce ciudate gîngănii și greierii ăștia. Țîrîiau veseli și nepăsători pînă înspre ziuă. Dacă, te miri din ce motiv, frontul se anima, ei continuau să țîrîie. Se obișnuiseră și bieții greieri cu canonada și cu lătratul mitralierelor.) Dincolo, în pozițiile rusești, de asemenea era liniște. Dar o altfel de liniște. O liniște aparentă. Parcă între noi și ei ar fi fost un perete de sticlă care ne împiedica să auzim ce se petrece la ei. Pentru că acolo se petrecea ceva.

— Dragă Catană, ne trebuie neapărat o „limbă". Neapărat!

Și spunea asta cu un ton de parcă s-ar fi rugat.

— Domnule maior, să mai încercăm. Știți că, de cîte ori am trimis, de fiecare dată au fost surprinși. Dacă îmi permiteți să vă dau o sugestie cred că ar trebui să încercați în altă parte. Aici, la mine, sînt teribil de vigilenți, domnule maior.

— Încearcă și ceilalți. Dar mai încearcă și tu. Spune-le oamenilor că domnul general dă o lună de zile concediu aceluia care va aduce o „limbă". Înțelegi? Le trebuie ălora de la Divizie, neapărat, o limbă. Ascultă! Ei pregătesc ceva...

— Asta e și impresia mea, domnule maior.

Pînă și cel din urmă soldat își dădea seama că rușii se pregătesc. Era liniște. Dar dincolo de această liniște, se auzea ceva, ca și cînd ar fi răzbătut pînă la noi ăuitul unei mări îndepărtate.

După plecarea maiorului, cu toată seriozitatea, trimiteam o patrulă să aducă o „limbă" Oamenii se pregăteau cu aceeași seriozitate. Era ca un fel de joc, în care ei credeau că mă păcălesc și în care eu mă prefăceam că sînt păcălit.

Și iarăși mai treceau zile...

Nu știu dacă cele două comandamente — cel german și cel antonescian — au avut informații în legătură cu

data dezlănțuirii ofensivei trupelor sovietice. Înclin să cred că noi, cei din linia întîi, am știut mai din timp și mai precis decît cele două comandamente.

— Apăi, fraților, azi, mîine începe nunta!

— Începe, începe!... Ce mai!

Era în tonul cu care vorbeau și teamă, dar și bucurie.

Ca să fiu sigur, am vrut să-mi verific impresiile cu ale lui Neagu:

— Crezi că ofensiva rușilor e iminentă?

— Te mai îndoiești? Azi, mîine începe. Aș pune rămășag pe orice.

— Nu ai impresia că oamenilor li-e teamă, dar în același timp, se bucură?

— Păi e normal.

L-am privit nedumerit. Mi se părea normal ca oamenilor să le fie teamă, dar nu să se și bucure.

— Ba e foarte normal, omule. De patru ani, oamenii ăștia se iau mereu la trîntă cu moartea. De patru ani! Și în acest timp pînă și cei mai săraci cu duhul și-au putut da seama că ăsta nu e războiul lor, că nu sînt altceva decît carne de tun pentru interese străine, ale acelora care de veacuri îi împilează.

Gîndește-te cine formează marea majoritate a acestei nenorocite armate. Țărănimea, și încă țărănimea cea mai săracă, cea mai nevoiașă. Pentru că cei cu dare de mînă, cei cu pămînt mult s-au aranjat. Au semănat sfeclă, soia și nu mai știu ce, ca să fie scutiți de concentrări și de război.

Ei bine, cunoști în toată Europa o țărănime mai împilată, mai lipsită de drepturi, mai oprimată, mai jecmănită de boier și arendaș, redusă la sapă de lemn din cauza impozitelor, bătută și schingiuită de călăii satelor — jandarmii? Eu nu cunosc. Și această țărănime, flămîndă, bolnavă de pelagră, de tuberculoză sau de malarie, prost hrănită, prost echipată, prost înarmată, a fost mînată ca vitele în războiul în care un criminal slugarnic a semnat sentința de condamnare la moarte a propriului său popor, spre a satisface ambiția unui alt criminal mai mare și în același timp dement.

Crezînd că-i va putea înșela pe cei pe care îi trimitea la moarte, a denumit războiul împotriva rușilor un

război pentru cruce, cruciadă. Nouă ni se pot găsi multe defecte. Un singur defect însă în nici un caz : prostia ! Poporul şi-a dat seama, repede, despre ce fel de cruciadă e vorba. Şi dacă nu ar funcţiona cu atîta precizie companiile de poliţie, Curţile Marţiale, execuţiile chiar fără judecată, ştreangurile, ca să nu mai amintesc de silnicii noştri „aliaţi", de mult armata aceasta ar fi întors armele împotriva acelora care îi trimiteau la moarte.

Da, oamenilor li-e frică, dar în acelaşi timp se şi bucură. Ştii de ce se bucură ? Pentru că la ora actuală, ei ştiu, în legătură cu soarta războiului, mai mult decît Marele Stat Major. Ei ştiu că va începe curînd începutul sfîrşitului, în care va fi bine şi pentru ei. E drept, nu se bucură numai. Se şi tem. Se tem de moarte. Acum, la capătul suferinţei lor, cu toţii ar dori să se numere printre supravieţuitori.

Neagu îşi şterse fruntea cu batista. Ca de obicei, vorbind, se înflăcărase.

— Măi, dacă te-ar auzi maiorul cînd îţi dai drumul, n-ai scăpa de plutonul de execuţie.

— Pe dracu !... Aş scăpa, pentru că nu le-ar mai rămîne timp să mă împuşte.

Şi, într-adevăr, n-ar mai fi avut cînd să-l execute pentru că în zorii zilei următoare, sovieticii dezlănţuiră ofensiva. Începu la dreapta, mult la dreapta noastră, în direcţia Iaşi. Ore întregi a clocotit acolo văzduhul. Un adevărat torent de fier şi de foc s-a abătut asupra liniilor nemţeşti şi romîneşti din sectorul acela.

Ce se întîmpla acolo nu ştiam. Începuse să umble zvonul că ruşii spărseseră frontul şi că prin spărtură se scurgeau spre sud coloane nesfîrşite de tancuri.

Pe urmă, canonada s-a abătut şi asupra noastră. Artileria sovietică a început să ne caute, vărsînd valuri de foc. Dintre oamenii mei au murit mulţi. Cînd am părăsit poziţia, nu mai rămăsesem nici cu jumătate din ei.

Aşa a început, în totală panică şi derută, retragerea armatelor de pe frontul din Moldova, pe toate şoselele. Tancurile nemţeşti treceau în goană, pe şosea, şi vai de vehiculele care le stăteau în drum. Erau zvîrlite în lă-

turi, stricate, sfărîmate. Treceau şi tancuri romîneşti, puţine cîte aveam. Pe ţevile tunurilor, călare, soldaţi de-ai noştri, ciorchine. Artileriile motorizate goneau şi ele.

Pe şosea era o învălmăşeală de nedescris. Tancuri, tanchete, autocamioane, motociclete, atelaje de artilerie, căruţe. Tancurile duduiau, asurzindu-te cu zgomotul şenilelor, autocamioanele claxonau, conductorii atelajelor urlau, urlau şi înjurau conductorii căruţelor. Fiecare vehicul căuta s-o ia înaintea altuia şi din cauza aceasta roţile se prindeau unele într-altele şi circulaţia se întrerupea.

De o parte şi de alta a şoselei treceau infanteriile, iar pe alăturea de ele, de-a dreptul peste cîmpuri, grăbindu-se în trapul mărunt al cailor, escadroane de cavalerie, sau companiile de mitraliere purtate. Din cînd în cînd, cîte o maşină militară, cu ofiţeri de stat major în ea, cerea, imperativ, prin croncănitul claxonului să i se facă loc. Dar nimeni n-o băga în seamă. Pînă la urmă, cei din maşină trebuiau să se resemneze şi să aştepte să se facă puţină ordine în harababura de pe şosea. Nemişcaţi ca nişte statui, cu ochii roşii, nebărbieriţi, prostiţi parcă, ofiţerii de stat major priveau drept înainte, orbi parcă la tot ceea ce se petrecea în jurul lor.

Cu Neagu lîngă mine şi cu rămăşiţele plutonului în urma mea, zoream mergînd pe lîngă şosea. Ne ajungeau din urmă cavalerişti, sau cîte un atelaj de artilerie, în special de branduri, care o pornise de-a dreptul peste cîmp. Mă răzleţisem de companie, ca şi de celelalte companii din regimentul nostru. De altfel, era o asemenea harababură, încît rar se întîmpla să vezi mărşăluind în ordine grupuri cu un efectiv mai mare de un pluton.

Cu Neagu şi cu ceilalţi după mine, am mers pînă spre seară. Soarele dădea spre asfinţit, cînd am ajuns la un punct unde şoseaua se bifurca. Şoseaua propriu-zisă cotea spre stînga. Spre dreapta, pornea o păcătoasă de şosea, mai mult un drum de ţară.

Acolo, la încrucișarea aceea, doi ofițeri de stat major, într-un „Horsch" tras mai deoparte, priveau încruntați puhoiul de oameni și vehiculele de tot felul care se scurgeau pe șosea. Un sublocotenent și un plutonier adjutant, ambii răgușiți, strigau cînd unul, cînd celălalt:

— Unitățile Armatei a IV-a la dreapta! Se aude? Unitățile Armatei a IV-a la dreapta!

Din cauza acestui ordin, aici iarăși se produsese o mare învălmășeală. Unii, care nu fuseseră atenți și o porniseră mai departe pe șosea, se întorceau ca să apuce la dreapta, în timp ce alții, care tot în mod greșit, porniseră la dreapta, căutau să-și facă drum înapoi ca să ajungă din nou în șosea.

Drumul pe care pornisem, eu cu oamenii mei, și pe care trebuiau să se scurgă unitățile Armatei a IV-a, suia spre pădurea Cașin.

Prin părțile acelea plouase. Și plouase bine, probabil mai multe zile în șir, pentru că, pe măsură ce ne apropiam de pădure, drumul devenea mai noroios. De altfel, el fusese stricat de șenilele tancurilor, de roțile atelajelor de artilerie grea care trecuseră pe acolo. Vehiculele înaintau cu o viteză de melc. Dacă se împotmolea un camion sau roata vreunui tun, ceilalți trebuiau să-l ajute, pentru că altfel, nu se mai putea înainta. Conductorii, șoferii, tunarii murdari de noroi, congestionați la față și leoarcă de transpirație, răcneau, se certau, se înjurau.

Cînd, în sfîrșit, am ajuns și noi în pădure, aproape se înserase. Pădurea era, pur și simplu, ticsită de căruțe, autocamioane, tunuri de toate calibrele. Un adevărat talmeș-balmeș.

Am trecut pe lîngă un grup de ofițeri superiori. Printre ei cîțiva generali. Stăteau cu toții în picioare, în grup, și fumau.

Un ofițer înalt se apropie de grupul generalilor.

— Am onoarea să mă prezint: maiorul Polizu. Domnule general, ce ordine sînt? Mergem mai departe? Rămînem în noaptea asta în pădure?

— Ce unitate ești, domnule maior? se răsti la el unul din generali.

— 27 Infanterie, domnule general. Batalionul 2.

— Şi unde ţi-e comandantul de regiment?

— Nu ştiu! Batalionul meu a părăsit poziţia ultimul. Ce ordine îmi daţi, domnule general?

— Nu-ţi dau nici un ordin, se răsti la el acelaşi general. Aşteptăm şi noi ordine. Unde îţi sînt oamenii?

— Sînt aici.

La o depărtare nu mai mare de treizeci de paşi, aştepta ceea ce mai rămăsese din batalionul maiorului.

— Rămîi, deocamdată, în pădure. Între timp, poate primim ceva ordine.

Trecînd pe lîngă mine, ca să se ducă la oamenii care îl aşteptau, îl auzii pe maior:

— V-aţi pierdut capul, lua-v-ar naiba!

Undeva, nu tare departe, licăriră primele vîlvătăi ale unui foc de vreascuri.

Generalul, care vorbise mai adineauri cu maiorul, se răsti către cineva din anturajul său:

— Spune măgarului să stingă focul. Dacă ne descoperă inamicul, zob ne face pe toţi.

Ofiţerul făcu vreo cîţiva paşi în direcţia focului şi strigă:

— Stinge, măgarule, focul că te vede aviaţia!

Ordinul fu purtat mai departe din om în om. Şi cum focuri începuseră să strălucească în mai multe puncte din pădure, cîteva minute nu se auzi decît îndemnul:

— Stinge, mă, focul, că ne descoperă avioanele! Ordin de la un domn general. Stingeţi focurile!...

Unul cîte unul, focurile fură stinse.

De unde venisem noi, continuau să se scurgă trupe. Sute şi mii de oameni, zeci şi sute de autocamioane, căruţe, atelaje. Mulţi, cum ajungeau în pădure, mai ales cei din infanterie, îşi căutau un loc pentru popas pînă dimineaţa. Dar mai ales cei care se puteau deplasa cu alte mijloace decît propriile lor picioare căutau să răzbată dincolo de pădure. Aceasta însă, nu era o treabă uşoară. În pădure, unde plouase mai mult, drumul devenise impracticabil. Am văzut tancuri care nu mai puteau răzbate decît părăsind şoseaua desfundată.

Dar cu toate că exodul continua fără întrerupere, pădurea gemea de ostaşi şi de vehicule de tot felul. Bucătăriile de campanie — care nu fuseseră abandonate pe drum — serveau mîncare cui venea să ceară.

Din cînd în cînd, vreun bucătar, ca şi cînd ar fi vrut să înlăture cele din urmă scrupule de conştiinţă, striga :

— Mă, care eşti de la a cincia ?

Şi fiindcă cei din compania a cincia, din nu ştiu care regiment, se aflau, ori dincolo de pădure, ori încă nu răzbiseră pînă acolo, mîncau cei care se nimereau pe aproape.

Eu, Neagu şi cei cîţiva oameni care nu ne părăsiseră ne ospătarăm, la una din bucătării, cu ciorbă de fasole. Pe urmă, după ce ne săturarăm, strecurîndu-ne printre camioane şi căruţe, pornirăm în căutarea unui loc de odihnă, ceva mai departe de drumul pe care se scurgeau coloanele şi unde zgomotul era infernal. Dar, din cauza întunericului, mereu ne împiedicam de trupuri adormite. Cei care încă mai erau trezi, ne ocărau :

— Ce, mă, ai orbul găinilor, lua-te-ar dracu !

În cele din urmă, găsirăm şi noi unde să ne aciuim. În partea aceea de pădure parcaseră, aşa cum aveam să aflăm mai tîrziu, autocamioanele unui comandament de divizie. Erau cu totul vreo zece, încărcate cu arhivă, maşini de scris, cazarmament şi subzistenţe. Unul dintre camioane era plin cu vesela şi alimentele destinate popotei ofiţerilor. Ceva mai încolo, duba unui post de radio „F".

Deşi în plină vară, în pădure era răcoare. Iar ca să te culci pe pămîntul ud, după atîtea zile de ploaie, nu era de loc plăcut. Soluţia fu însă repede găsită. Ne-am urcat în autocamioanele pe care nimeni nu le mai păzea.

Un magazioner, convins că nu va mai trebui să dea nimănui socoteală de bunurile pe care le avea în primire, cocoţat într-un autocamion încărcat cu saci şi lăzi de diferite mărimi, făcea pomană :

— Mă. care nu ai ţigări ?

— Eu, mă frate-meu !

— Nici eu !

Într-o clipă, se strînseră în jurul autocamionului ca la douăzeci de ostaşi. De sus, din autocamion, magazionerul împărţea fiecăruia pachete de ţigări ofiţereşti.

— Ţine, mă camarade, bonetul!

Şi fiecare pleca de acolo cu cîte o capelă plină cu pachete de ţigări.

După ce ne-am aprovizionat cu ţigări, eu şi Neagu ne-am urcat într-un autocamion părăsit şi ne-am încropit un pat straşnic pe nişte lăzi. Am găsit în camion chiar şi pături, cu care ne-am învelit.

Cu toate că eram frînt de oboseală, nu puteam dormi. O mare neliniştе mă ţinea treaz. Lîngă mine, Neagu se foia într-una. Şi pe el îl ocolea somnul.

Pînă la urmă, ieşi de sub pături:

— Măi, nu-mi place de loc!

— Ce nu-ţi place?

— Unde-s ofiţerii?

— Unde vrei să fie? Pe aici, prin pădure!

— N-am prea văzut decît de ăi mai mici.

— După ce vrei să-i cunoşti? După grade? Ce, eu am grade? am replicat, fiindcă, într-adevăr, cu excepţia celor de pe la comandamente şi de pe la posturile de comandă ale regimentelor, toţi ceilalţi ofiţeri nu purtau grade.

Dar Neagu nu se dădu bătut:

— Lasă, mă, eu n-am nevoie de grade, ca să ştiu cine-i ofiţer sau nu.

Şi Neagu se pregăti să coboare din autocamion.

— Unde te duci?

— Să dau o raită prin pădure.

— Ai să te rătăceşti şi n-ai să mai nimereşti aici.

— Lasă, că nu mă rătăcesc. De altfel, nu vezi că a ieşit luna?

— Vin şi eu cu tine! i-am propus, temîndu-mă că nu avea să mai nimerească drumul înapoi.

— Odihneşte-te. Mai adineauri abia te mai duceau picioarele. Ce am mers astăzi e nimica toată. Abia de mîine începe greul.

— Bine! Nu întîrzia mult. Pînă te întorci, am să stau ca pe ghimpi.

— Mai bine trage-i un somn!

Am încercat să-i urmez sfatul, dar n-am izbutit. Neliniștea persista. Ce avea să se mai întîmple? Unde era comandamentul, de ce nu se dădeau nici un fel de dispoziții? Parcă — dimpotrivă — cuvîntul de ordine era: scape cine poate.

Deodată îmi amintii de grupul ofițerilor superiori pe care îl văzusem la marginea pădurii. Păreau cu toții prostiți de spaimă, incapabili să înțeleagă ce se petrece, incapabili de cea mai neînsemnată inițiativă. Trebuie să știți, nici nesfîrșitele coloane de ostași, fugind în cel mai desăvîrșit haos, nici sutele de vehicule și atelaje, nici imensa cantitate de armament și echipament azvîrlită pur și simplu în drum, nimic din toate acestea nu mi-au relevat mai deplin cît de mare și iremediabilă era înfrîngerea ca acel grup de ofițeri superiori întîlnit mai adineauri la marginea pădurii. Da, armata bătută care fugea, și care nu mai semăna de loc a armată, practic încetase să mai existe. Toți acei care o comandaseră, năuciți de lovitura primită, nu mai erau în stare decît să fugă.

Neagu avusese dreptate. Era începutul sfîrșitului, nimic nu mai putea fi schimbat. Și atunci m-a cuprins un fel de ușurare. Dar poate că termenul nu e cel mai potrivit. Poate, mai curînd, ar trebui spus că am simțit în catastrofa aceea o voluptate dureroasă. Iată, criminala aventură se consumase cu un bilanț catastrofal. Ani de suferințe cumplite, sute de mii de jertfe inutile, pierderi spirituale și materiale de neînlocuit.

Cine, cine ar fi putut măsura imensa durere și suferință a celor de pe front, a celor care rămăseseră acasă, soțiile și părinții, frații și surorile celor trimiși să moară împotriva propriei lor voințe.

Undeva se auzi o rafală de pușcă-mitralieră. Gîndurile mă absorbiseră în așa măsură, încît am sărit ca ars. În jurul meu era liniște. Pe aproape un ostaș povestea cum i-a murit o iapă de dalac. Celălalt, care asculta, mereu îl întrerupea cu exclamații zgomotoase de mirare.

Și cum rafala n-a mai fost urmată de altele, m-am lungit din nou în așternutul improvizat.

Curînd după aceea, s-a reîntors și Neagu.

— Ei? l-am întrebat nerăbdător în timp ce se strecura lîngă mine, sub pături.

— N-am putut afla mai nimic. Se așteaptă ordine. De la cine, și pe ce cale, dracu' știe! Am dat de grupul stat-majoriștilor. S-a retras mai spre inima pădurii. Dar acum sînt o mulțime. Ofițeri din toate armele, comandanți de regimente, ofițeri de stat major, generali. O bucătărie de campanie le-a pregătit cafea. Stau pe jos, sau pe cîte o ladă de campanie, și beau cafea din gamele ostășești, din pahărele de termos sau din bidoane.

Îți spun: totul s-a sfîrșit.

— Nu crezi, Neagule, că ar fi mai bine dacă am pleca mai departe? Pînă mîine dimineața, cine știe ce se mai întîmplă!...

— Unde să mergi acuma, noaptea? Așa că, haide să tragem un pui de somn pînă la ziuă. Mîine dimineața vom vedea ce-i de făcut.

Ne-am întors unul cu spatele la celălalt și, cu toate că neliniștea nu dispăruse, pînă la urmă am izbutit să adormim. Cînd ne-am deșteptat, dimineața, o liniște stranie domnea peste toată pădurea. Poate că ar trebui să spun o liniște relativă. Pentru că, de fapt, liniștea era doar relativă. Nu mai auzeam nici răcnetele și înjurăturile conductorilor căruțelor și atelajelor de artilerie, nu mai auzeam nici zgomotul motoarelor autocamioanelor, tancurilor și motocicletelor. După toate probabilitățile, în restul nopții cît noi dormisem, un somn greu și fără vise, izbutiseră să se scurgă toate coloanele.

În schimb, pădurea continua să mișune de soldați. Și abia acum, la lumina zilei, ne-am dat seama de adevăratul aspect pe care îl prezenta pădurea. De jur împrejurul nostru, cît vedeam cu ochii, căruțe și autocamioane. Căruțe fără conductori și fără cai, autocamioane fără șoferi. Cîțiva soldați răscoleau prin camioane și căruțe căutînd de mîncare.

Oamenii din plutonul meu, care nu mă părăsiseră, stăteau în spatele camionului, jos, pe pămînt, și mîncau, tacticoși, niște conserve pe care le deschiseseră

cu baionetele şi pe care le găsiseră în autocamionul care transporta popota diviziei.

Îmi era foame. Straşnică foame îi era şi lui Neagu, fiindcă îi fremătau nările.

Oamenii ne-au făcut loc între ei şi am început să înfulecăm şi noi din conservele cu carne de porc. Pîinea se cam întărise, dar aveam cu toţii dinţi buni şi maxilare puternice. Mîncam fără să vorbim, repede, zgomotos, servindu-ne de degete şi înghiţind aproape pe nerăsuflate.

Unul din oamenii plutonului, un caporal, care, din pricina pistruilor, fusese poreclit *morarul,* se întorsese tocmai atunci dintr-o raită pe care o dăduse prin pădure.

— Unde ai fost? l-am întrebat fără interes.

— Păi m-am mişcat un pic, domn' locotenent, să văd ce se mai aude.

— Şi ce ai aflat?

— Păi ce să aflu? Au şters-o!

— Cine?

— Ştabii! Ofiţerii ăi mari. Cică, au şters-o azi noapte cu maşinile. Să dai cu tunul şi nu mai găseşti în toată pădurea un domn ofiţer cu grad mai mare. Ce-a mai rămas pe aici ofiţerime, sînt de ăi mici, ca alde dumneavoastră, domn' locotenent.

— Şi altceva, ce-ai mai aflat? se interesă Neagu.

— Mai aflai una, domn' locotenent, grozavă, dacă o fi adevărată! continuă căprarul pistruiat.

Domn' locotenent şi mă fraţilor, auzii că am capitulat, că domn' mareşal a fost arestat şi că ne-am făcut tovarăşi cu ruşii ca să-i alungăm din ţară pe hitlerişti.

Neagu, care tocmai se pregătea să vîre în gură un dumicat uriaş de pîine înfipt în vîrful unui briceag cu plăselele în formă de peşte, puse binişor briceagul lîngă cutia de conserve pe jumătate golită, apoi întrebă încet şi rar şi cu o voce care tremura uşor din cauza emoţiei:

— Ai auzit, într-adevăr, măi morarule?

— Am auzit, domn' sergent. Că nu mă taie pe mine capul să scornesc asemenea poveşti. Pe cîţi i-am întîlnit, numai despre asta vorbeau. Cică, s-ar fi anunţat la radio, azi-noapte.

Vestea ne ului. Cîteva minute, nimeni nu mai vorbi. Abia mai tîrziu Neagu întrebă, parcă tot cu neîncredere :

— Zici că s-a anunţat la radio ?

Şi întoarse capul să privească staţia de radio „F", pe care radiotelegrafiştii şi şoferul o părăsiseră.

— Nu zic eu, zice lumea. Eu nu fac decît să vînd ceea ce am cumpărat.

— Bine, bine, măi morarule !

Vorbi din vîrful buzelor, cu gîndul în altă parte. Apoi se ridică îndreptîndu-se spre duba „F"-ului. I-am înţeles gîndul şi m-am luat după el. Acelaşi lucru l-au făcut şi ceilalţi oameni din pluton.

Fugind, radiotelegrafiştii lăsaseră staţia intactă, iar şoferul care, de asemenea, fugise, uitase pînă şi cheia de contact.

Neagu privi cîtva timp tabloul de comandă, apoi, cu o îndemînare care trăda pe fostul mecanic de remorcher, învîrtind diferitele butoane, izbuti să pună staţia pe recepţie şi să prindă Bucureştiul.

Şi atunci clar, puternic, auzirăm crainicul, repetînd comunicatul transmis pentru prima dată în timpul nopţii.

— Auzi, mă ! Auzi, mă ! se miră nu mai ştiu care dintre noi.

— Gura ! se răsti la el Neagu, răsucind la maximum butonul care regla sunetul.

Va să zică era adevărat... Dictatura militaro-fascistă fusese răsturnată iar Antonescu şi clica lui arestaţi. Romînia ieşea din război şi întorcea armele împotriva armatelor hitleriste.

Apoi, din veştile care urmară, aflarăm că forţele armate din interior, cooperînd cu gărzile patriotice, porniseră lupta în vederea izgonirii nemţilor din ţară.

Vocea crainicului se auzi puternică, îmbărbătătoare :

„Popor romîn ! Armată romînă ! La luptă hotărîtă pentru salvarea şi eliberarea Patriei !"

Între timp, atraşi de emisiune, care, datorită faptului că Neagu răsucise butonul pînă la tonalitatea maximă se auzea destul de puternic, se adunaseră în jurul staţiei mulţi ostaşi străini.

Cînd vocea crainicului conteni, unul dintre ei, pe care atunci îl vedeam pentru prima dată, vorbi parcă mai mult pentru sine :

— Adicătelea, acum trebuie să-i scărmănăm pe nemți ?

Apoi tot el, cu năduf :

— Păi dacă-i vorba de scărmănat, apoi i-om scărmăna, nu glumă. Că numai de la ei ni se trage toată suferința.

— Iote, mă — se miră altul — cum se brodiră lucrurile !... Ce mai ? S-a zis de-amu cu Itler ăla !

— A vrut el să ne mănînce coliva, dar, pînă la urmă, tot noi i-o mîncăm pe-a lui, se bucură un altul.

Între timp, Neagu închisese stația. Acum stătea pe scara dubei și părea că ascultă la ceea ce vorbeau oamenii. Eu, însă, care îl cunoșteam destul de bine, l-am simțit cu gîndul în altă parte.

„Oare, la ce s-o fi gîndind ?“ m-am întrebat.

Imediat însă, întrebarea mi se păru lipsită de sens. Se gîndea, desigur, la ceea ce mă gîndeam și eu. Era și el la fel de uluit ca și mine. Lupta gărzilor patriotice înarmate... răsturnarea dictaturii militaro-fasciste a lui Antonescu... întoarcerea armelor împotriva Germaniei lui Hitler... apelul către popor și armată...

De necrezut și totuși adevărat, pe cît era de adevărat că soarele strălucea și că o întreagă armată zdrobită se scurgea pe toate șoselele care duceau în interior.

— Și acum, noi ăștia, ce facem ?

M-am uitat la cel care vorbise. Era mărunțel, slab, negricios și cu ochii lui mici, ca de șobolan, privea de jur împrejur.

În grămada aceea de oameni, toți arătau la fel. Își lepădaseră armele și, descinși, cu vestoanele sub braț sau pe umeri, fără bonete, numai a soldați nu semănau. Și prin toată pădurea ca ei mai erau mulți, zeci și sute.

Părăsiți de ofițeri, neștiind ce-i așteaptă de cealaltă parte a pădurii, întîrziau umblînd de colo-colo fără rost, amăgindu-se de relativa siguranță pe care le-o dădea pădurea, în care cel puțin dinspre partea mîncării nu trebuiau să-și facă griji multe zile.

La întrebarea soldatului cu ochi mici ca de șobolan, morarul nostru se grăbi să răspundă :

— Păi, ce vrei să facem ? O pornim, iavaș-iavaș, spre P.S. Acolo, om vedea ce au de gînd cu noi. Este ?

Cei mai mulți îl aprobară. Unii doar clătinînd din cap, alții dîndu-și, la rîndul lor, părerea.

— Asta-i ! Ne prezentăm la P.S.

— Poate pînă ajungem, rușii termină cu nemții.

— Gată !... Musai ! ținu să-i asigure un alt căprar, care după vorbă, părea a fi ardelean.

Acum abia Neagu păru că izbutește să se smulgă din mîzga gîndurilor. Se ridică în picioare pe scara dubei și de acolo strigă la ceilalți ostași care forfoteau prin pădure, în imediata apropiere a grupului nostru :

— Mă, voi, ăia ! Ia veniți cu toții încoace !...

Tonul era poruncitor, suna a comandă. Cei care cotrobăiau prin camioane, cei care umblau teleleu prin pădure ca și aceia care mai leneveau la rădăcina vreunui copac se apropiară, fără să se prea grăbească.

După aceea, Neagu, tot de acolo de pe scara mașinii, i se adresă căprarului cu pistrui :

— Mă morarule, ia dă tu o raită prin pădure și mai adună oameni. Spune-le că e ordin. Du-te și tu, măi Niculăiță, și tu, măi nea Grigore ! îi mai îndemnă pe încă doi din pluton, cei mai de nădejde dintre toți.

Apoi către grupul care, între timp, se mărise :

— Să mai așteptăm, pînă se adună mai mulți.

Se trase deoparte, și își aprinse o țigară din cele ofițerești pe care le căpătase în ajun.

M-am apropiat de el, intrigat :

— De ce aduni oamenii ? Ce ai de gînd să faci ?

— Ai să vezi !

Vocea îi era puțin schimbată. Ochii îi străluceau straniu. Din felul cum sugea adînc din țigară, se cunoștea că era pradă unei mari emoții.

Trecu așa vreun sfert de oră. Unul cîte unul, sau în grupuri de cîte doi-trei, începură să curgă ostași din toate părțile. Cei cîțiva oameni din plutonul meu și ceilalți care se aflau acolo încă de la început, nu se plictiseau. Comentau cele auzite la radio, făceau pronosticuri de viitor, bucuroși sau îngrijorați, așa după cum era firea fiecăruia.

În sfîrşit, după încă un sfert de oră, luminişul din pădure se umplu de ostaşi. Mulţi stăteau în picioare, în imediata apropiere a dubei, dar cei mai mulţi se tolăniseră pe iarbă sau se cocoţaseră pe cazanul vreunei bucătării de campanie. Erau de faţă pe puţin trei sute de oameni, şi veneau mereu alţii.

Mărturisesc, nici măcar acum nu mi-a trecut prin minte ce urmăreşte de fapt Neagu. Credeam că i-a adunat să le anunţe comunicatul transmis la radio.

În sfîrşit, cînd Neagu aprecie că are suficient auditoriu, se sui pe capota dubei. Îşi roti privirea de jur împrejur, ca şi cînd ar fi căutat printre sutele de ostaşi o figură cunoscută, apoi, zvîrlind capătul de ţigară — a cîta oare? — începu să vorbească:

— Ostaşi, am simţit pe propria noastră piele ce a însemnat ultima ofensivă sovietică. E suficient să priviţi în jurul vostru ca să vă daţi seama ce s-a ales de diviziile care au luptat pe frontul din Moldova.

Şi în timp ce noi ne retrăgeam, bătuţi, zdrobiţi, la Bucureşti se petrecea un fapt de mare importanţă, menit să salveze ţara noastră de prăpastia pe care i-o pregătiseră Antonescu şi clica lui criminală.

Despre ce este vorba? Adineauri am ascultat la radio un comunicat, care, pe de o parte, mi-a umplut inima de bucurie, iar pe de alta, a trezit în mine speranţa că, în sfîrşit, a sosit ziua răfuielilor. Comunicatul acesta nu l-am auzit numai eu. L-au auzit mulţi din cei care se află aici printre voi. Adevărat?

— Adevărat!... Adevărat!... Am auzit! confirmară cîteva glasuri.

— Linişte!... Linişte!...

Neagu, după ce repetă conţinutul comunicatului, continuă:

— Ostaşi, cum răspundem noi la chemarea de a lupta împotriva hitleriştilor? Ia uitaţi-vă unii la alţii! Aşa arată ostaşul? Unde vă sînt armele? Pînă şi centurile vi le-aţi aruncat. Atîta vreme cît Antonescu mai era la putere, bine am făcut că am lepădat armele şi că nu mai voiam să luptăm.

Dar astăzi, lucrurile s-au schimbat. Astăzi, guvernul lui Antonescu nu mai există. El şi cu toată clica lui au

fost arestați. Astăzi, forțele armate din interior, alături de gărzile civile înarmate, au început lupta împotriva nemților.

Ei bine, vă întreb pe voi: noi, ăștia de aici, ce trebuie să facem? Să pornim, fiecare pe socoteala lui, cu mîinile în buzunare, spre casele noastre?

— Da ce-oi fi vrînd? Să mergem iarăși pe front? Eu, unul, nu mă mai duc! M-am săturat. De patru ani n-am mai lepădat hainele astea blestemate de pe mine, lua-le-ar dracu să le ia! Am luptat la Odesa, am fost la Cotul Donului; în sectorul nostru, acum trei zile, rușii au spart frontul. Mi-a ajutat dumnezeu și am scăpat cu viață. Gata! Front nu-mi mai trebuie cît oi mai trăi!

Cel care vorbise era un zdrahon de romîn, înalt cît un stejar, cu un cap mare și cu niște fălci proeminente. Vorbi ridicat în picioare pe cazanul unei bucătării de campanie. După ce termină, înainte de a se așeza, își suflecă, în prealabil, pantalonii.

Întreruperea zdrahonului nu rămase fără efect. Din mai multe părți se ridicară voci:

— Are dreptate! Ne-am săturat de război. De patru ani ne-o fi și nouă destul! Mă, care nu te-ai săturat de război? Ieși, mă, la vedere să te văd și eu ce mutră ai!...

Cîțiva, amuzați, începură să rîdă.

— Ostași! reluă Neagu cu voce detunătoare.

Dar, înainte de a putea continua, un căprar ridicat pe acoperișul cabinei unui autocamion strigă cu o voce mai puternică decît a lui Neagu, apostrofînd pe zdrahonul care întrerupsese prima dată:

— Bă, rahat pe băț! Zici că ai fost la Cotul Donului? Da ce-ai căutat, bă, acolo? Te-ai dus, fiindcă ai vrut tu să-i cumperi cataveică lu alde nevastă-ta? Dacă nu se înhăita Antonescu cu Hitler ajungeai acolo, bă? Și ți-a plăcut, bă, cînd nemții s-au cărat cu mașinile? Ți-a plăcut, bă, cum îi împușcau pe ai noștri cînd încerca vreunul să se agațe de vreo mașină de a lor? Bă, frate-meu a murit la Cotul Donului. Da a murit fiindcă l-au împușcat nemții pe cînd încerca să se cațere într-un camion de-al lor, ca să scape de încercuire.

Te-ai săturat de război, zici? Care dintre noi nu s-a săturat, bă? Dar pe nemți cine vrei să ți-i scoată din țară, hai?

Sau ți-or fi dragi hitleriștii?

— Dragi ca moartea! protestă zdrahonul, care părea oarecum rușinat.

— Ostași! încercă din nou să vorbească Neagu.

— Liniște! se agită unul care purta cizme de artilerist. Lăsați-l pe domn' căpitan să vorbească. Nu-l mai întrerupeți...

Domnul căpitan era Neagu. Ce-l determinase pe artilerist să-i atribuie gradul de căpitan, exact, nu-mi pot da seama. Singura explicație ar putea fi aceasta:

Artileristul stătea cocoțat pe capota unui autocamion chiar în imediata mea apropiere. Înainte ca Neagu să-și fi început cuvîntarea, unul din soldații mei mă întrebase, nu țin minte ce, adresîndu-mi-se cu „domnule locotenent". Văzînd, apoi, că cel care ia cuvîntul este Neagu și nu eu, probabil își închipuise că era mai mare în grad ca mine. Aceasta ar putea fi singura explicație. De altfel, fiind amîndoi îmbrăcați în haine cazone și amîndoi fără galoane, nu exista nici un indiciu exterior după care să se poată deduce gradele noastre.

— Ostași — izbuti, în sfîrșit, să vorbească Neagu — așa cum v-am mai spus, în clipa aceasta cînd vă vorbesc, gărzile patriotice și unitățile militare din interior au și pornit lupta pentru izgonirea din țară a hitleriștilor. Noul guvern al țării cere de la noi toți, să continuăm lupta. Oare putem să ne dăm deoparte tocmai acum cînd ni se ivește prilejul să luptăm împotriva adevăraților noștri dușmani — hitleriștii? Oare nu din pricina lor sute de mii de romîni s-au prăpădit în Rusia? Și noi, ăștia care am scăpat cu viață, putem să uităm cîte am pătimit? Iată, acum a venit momentul să plătim hitleriștilor pentru morții noștri, pentru cîte am îndurat. Căci nu cred că există vreunul printre noi care să nu aibă măcar o poliță de plătit hitleriștilor.

— Avem, cum să nu avem! Paștele și grijania cui l-a fătat pe Hitler ăla! Eu, unul, cum ajung la P.S. cer să mă trimită pe front.

— Nu e nevoie să te duci la P.S., îl contrazise Neagu. Pînă ajungem, fiecare pe socoteala sa, la P.S.-uri, mai ales dacă o mai cîrmim puţin şi spre casele noastre, trece o bună bucată de vreme. Eu zic să facem altfel.

Şi vorbind cu multă căldură, Neagu le expuse planul său. Mai bine zis, ne expuse planul său, pentru că şi pentru mine el fu o noutate.

În cîteva cuvinte, planul lui Neagu era acesta: să organizeze din adunătura aceea de ostaşi un detaşament bine echipat şi bine înarmat pe care să-l pună la dispoziţia primului comandament romîn angajat în lupta cu nemţii, întîlnit în drum.

În încheiere, trăgînd o poliţă asupra viitorului, cu o clarviziune pe care am apreciat-o pe măsura desfăşurării evenimentelor, le vorbi despre începutul sfîrşitului care sosise şi pentru asupritorii de veacuri ai poporului. Chezăşia vremurilor noi care începeau — spunea el — o constituia prezenţa în guvern a Partidului Comunist Romîn, fiindcă numai comuniştii, cu preţul vieţii lor, au luptat tot timpul împotriva lui Antonescu şi clicii sale, împotriva capitaliştilor şi moşierilor care asupreau poporul.

Multe din cele ce a spus atunci Neagu n-au fost înţelese de toţi. În schimb, am simţit că le-au mers tuturora la inimă cuvintele prin care el îi anunţa că venise vremea lor, a celor asupriţi, în timp ce pentru boieri ziua socotelilor.

Cînd sfîrşi, cîteva clipe liniştea stărui nefirească. Apoi deodată se auzi o voce groasă şi puternică:

— Lumînarea lor de *itlerişti!* Pînă nu bag *baineta* în cîţiva să mă răcoresc, nu mă las, domn' căpitan! Eu intru în detaşament.

Toţi ochii se întoarseră să vadă pe cel care vorbise. Era un soldat înalt şi ciolănos, cu obrajii năpădiţi de o barbă mare şi căruntă.

Unii rîseră, alţii îl aprobară. Dar aproape în ochii tuturora am citit un fel de mînie întunecată.

Mi-am dat seama că Neagu cîştigase bătălia. Şi-a dat şi el seama.

Se răsti amenințător :

— Măi, care nu te doare inima de țara asta, care nu simți nevoia să-ți răcorești inima, bătîndu-te cu hitleriștii, șterge imediat putina. Dar imediat ! Se-aude ?

Nu răspunse nimeni.

Cîțiva dintre ei, făcîndu-și loc cu coatele, ieșiră din mulțime, mistuindu-se în pădure. Dar marea majoritate rămase.

— Gradații să vină la mine ! comandă Neagu.

Din mulțime, unul cîte unul, începură să se înșire în fața lui Neagu, în poziție reglementară, sergenții și caporalii.

Mi se ivi prilejul să cunosc acum cealaltă latură a firii lui Neagu : marea lui capacitate organizatorică. Dintre gradați, numi comandanți de grupe și încheietori de plutoane. Fiecare comandant de grupă trebuia să-și constituie grupa, de preferință din oamenii care făcuseră parte din aceeași unitate. Un sergent-major care la început nu voi să-și dezvăluie gradul, fu învestit de Neagu cu funcția de „majur" al detașamentului.

„Majurul" nostru, pe un registru de administrație găsit într-o căruță părăsită, înscrise toți oamenii detașamentului, dar nu în ordinea alfabetică, așa cum ar fi fost normal, ci pe plutoane, așa cum ele fuseseră constituite, cu o repeziciune vrednică de admirat.

Neagu găsi bucătari, numi artelnici. Dar cel mai mult se bucură atunci cînd cinci inși se anunțară ca șoferi. Cinci șoferi, însemna înzestrarea detașamentului cu cinci dintre nenumăratele autocamioane părăsite în pădure. Cei cinci șoferi primiră ordin de la Neagu să și le aleagă pe cele bune. După ce fură alese, unul din autocamioane fu încărcat, aproape exclusiv, cu mitraliere grele împreună cu samarele lor. (Mitralierele fuseseră părăsite, cu samare cu tot, de către servanții lor care fugiseră călare.) În celelalte autocamioane, în afară de muniție, fură îngrămădite, din belșug, subzistențe : zahăr, cafea, ulei, conserve, slănină, tutun, țigări etc. etc. Toate în cantități mari.

De altfel, pînă în prînz, detașamentul se îmbogăți pe lîngă cele cinci autocamioane, cu zece căruțe „re-

chiziționate" de la întîrziații care ajungeau în pădure. (Cu toate că grosul coloanelor se scursese în timpul nopții, totuși, în tot cursul zilei, și chiar în cursul nopții următoare, mai continuară să se scurgă prin pădure grupuri izolate de ostași și căruțe, cine știe pe unde rătăcite pînă atunci. Căruțele erau rechiziționate imediat — mai precis caii, fiindcă în pădure erau zeci de atelaje părăsite, dar fără cai — iar soldații dacă nu voiau să intre în detașament, erau lăsați să-și continue exodul, de acum încolo însă pe jos. Cei mai mulți însă intrau în detașament bucuroși.)

Pe la orele patru după amiază întreg detașamentul în careu fu trecut în revistă de către Neagu.

Detașamentul număra, pînă la ora aceea, șase sute de oameni.

Mă uitam la mulțimea de soldați, alineată pe plutoane și companii, și nu-mi venea a crede.

Subofițerul Pascu, „majurul" nostru, dăduse dovadă de o inițiativă pentru care fusese lăudat mult de către Neagu.

În autocamioanele și căruțele părăsite se găsea echipament nou să îmbraci un regiment întreg. Inițiativa „majurului" nostru tocmai în aceasta constase: îmbrăcase întreg detașamentul cu echipament nou.

Datorită acestei inițiative, atunci cînd Neagu îl trecu în revistă, detașamentul părea „ca scos din cutie", gata parcă pentru paradă.

Și doar cu cîteva ore mai înainte, oamenii aceia murdari și nebărbieriți, descinși, cu vestoanele pe umeri sau chiar fără ele, umblînd fără rost prin pădure — semănaseră foarte puțin a ostași.

Acuma, da! Acuma arătau ca niște soldați adevărați.

— Pascule, ăstuia de ce nu i-ai schimbat bocancii?

— N-am găsit o pereche pe măsura lui, domn' căpitan.

— Caută, Pascule! Caută!

— Am să mai caut, domn' căpitan!

Căpitanul Buruiană Neagu!

Încerc și acum să înțeleg, cum de a fost posibilă această metamorfoză. Oare, ar putea fi considerat Neagu un impostor? Nu, categoric, nu! Nu, pentru că nu el și-a atribuit gradul de căpitan. Gradul acesta i-a

fost *dat* de oamenii pe care el i-a comandat cu o competință autentică.

Poate că atunci cînd soldatul care i-a atribuit, pentru prima dată, titlul de căpitan, să-și fi făcut o socoteală greșită. (În paginile anterioare am încercat să dau o explicație.) Cred, însă, că ceilalți oameni ai detașamentului dacă i-au spus căpitan aceasta s-a datorat faptului că l-au simțit ca atare. Și mi se pare că aceasta ar putea fi explicația adevărată dacă mă gîndesc la cei cîțiva oameni din plutonul meu care cunoșteau gradul real al lui Neagu. Nici unuia însă nu i-a trecut prin minte să facă rectificarea cuvenită. N-au făcut-o și nici n-au pălăvrăgit în legătură cu aceasta. Mai mult, ei înșiși nu-l scoteau din „domnule căpitan".

Și apoi, de ce m-aș mira dacă eu însumi îl simțeam ca pe adevăratul meu comandant? Cu tot gradul meu de locotenent, nu făceam decît să-i ascult ordinele, uitînd, cu desăvîrșire, că, de fapt, omul căruia îi spuneam, față de ceilalți, domnule căpitan, în realitate nu avea decît gradul de sergent.

Vă veți pune, fără îndoială întrebarea: bine, dar sergentul Neagu Buruiană de ce a acceptat să i se atribuie gradul de căpitan?

În legătură cu aceasta, iată care era punctul lui de vedere:

— Cum dracu au ajuns să mă creadă căpitan, nu știu, și nici nu mă interesează să știu. Altceva e important. Important e că am izbutit să organizez detașamentul. Și dacă la acest succes a contribuit, cît de cît, și „eroarea" cu gradul meu, ei bine, nu am decît să mă felicit pentru treaba asta.

...Și apoi — poate ți s-o părea lipsă de modestie — dar nu am de loc părerea că mă comport ca un ageamiu.

— Dimpotrivă, te comporți ca un adevărat comandant, aș zice ca un adevărat comandant de batalion, deoarece detașamentul nostru aproape a atins efectivul unui batalion.

— Cu toate că n-au trecut nici douăsprezece ore de la înființarea lui, se bucură Neagu.

— Da, cu toate că nu au trecut nici douăsprezece ore.

— Să vedem ce efectiv va avea după douăzeci şi patru de ore.

Şi Neagu, bucuros ca niciodată, îmi trase un ghiont sub coastă.

Am mai petrecut o noapte în pădure. De data asta în bivuacuri, pe plutoane, cu plantoane şi sentinele. Şi cît de mult se deosebea noaptea asta de cea precedentă. În toată pădurea, cu excepţia detaşamentului nostru, nu mai rămăsese nici măcar picior de soldat. Mulţi din cei care la început ezitaseră, pînă seara acceptaseră să intre în detaşamentul nostru. Ultimul lot care ceruse să fie primit fusese format dintr-un sublocotenent şi cincizeci de ostaşi. Aceştia, după ce rătăciseră două zile umblînd mai mult noaptea, nimeriseră în pădure, flămînzi, frînţi de oboseală şi în totală necunoaştere a evenimentelor din ultimele patruzeci şi opt de ore.

Neagu se bucură în special de adeziunea sublocotenentului. Cu mine, detaşamentul număra acum doi ofiţeri. Neagu îi încredinţă comanda unei companii.

În tabăra noastră, forfota s-a potolit curînd după ce s-a lăsat întunericul. A doua zi, dimineaţa, urma să pornim la drum şi Neagu dăduse ordin ca toată lumea să se culce devreme. Cred că, dacă ar fi avut un gornist, l-ar fi pus să sune „stingerea", ca la cazarmă, în timp de pace.

Lungit pe patul improvizat într-unul din autocamioanele pe care nu le puteam lua cu noi din lipsă de şoferi, ascultam liniştea din pădure pe care n-o tulbura nimeni şi nimic. Numai din cînd în cînd se auzea cîte cineva tuşind, o tuse din aceea rea de vechi şi înrăit fumător. După vacarmul din noaptea precedentă, liniştea mi se părea nefirească. Cine ar fi putut crede că în decurs de numai patruzeci şi opt de ore pe acolo se scurseseră unităţile zdrobite ale unei întregi Armate? Era acum linişte, linişte, ca şi cînd niciodată nu ar fi trecut pe acolo războiul. Undeva, în noapte, nu prea departe, luci licuriciul unei ţigări. Probabil una din sentinele fuma ca să-i treacă de urît. Mai tîrziu, aceeaşi sentinelă începu să fluiere, încetişor, o doină de prin părţile Tîrnavelor.

— Dormi, Neagule ?

Nu-mi răspunse. Îl biruise şi pe el oboseala cauzată de activitatea desfăşurată în cursul zilei. Voiam să-l întreb, dacă nu-i era teamă că vor fi mulţi aceia care aveau să profite de întunericul nopţii ca să părăsească detaşamentul. Am adormit repede, în ceea ce mă priveşte biruit nu atît de oboseală cît de emoţiile prin care trecusem.

Dimineaţa, mi-am dat seama că temerea mea fusese exagerată. E drept, cîţiva, al căror entuziasm se consumase pînă seara, profitaseră de întunericul nopţii ca să dea bir cu fugiţii. Dar numărul lor era infim.

În sfîrşit, Neagu dădu semnalul de plecare şi detaşamentul nostru porni la drum, pluton după pluton. În frunte, Neagu, după ultimul pluton, eu. După mine, trenul nostru de luptă format din autocamioane şi căruţele „rechiziţionate".

Drumul prin pădure a fost cel mai greu. Oamenii, cu întreg echipamentul în spate, înaintau greu prin gropile şi hîrtoapele a ceea ce fusese, numai cu patruzeci şi opt de ore mai înainte, un drum prin pădure. Dar trecuseră pe el tancuri, atelaje de artilerie, autocamioane, sute de căruţe, trecuseră pe de lăturea de el sute şi mii de oameni.

Deseori, ca să poată înainta, autocamioanele trebuiau împinse din urmă. Şi atunci, cîte un pluton întreg, opintindu-se din greu, abia izbutea să le scoată din vreo hîrtoapă. După o zi şi o noapte de linişte, pădurea răsună din nou de răcnete, de înjurături, de zgomotul motoarelor celor cinci autocamioane.

După ce am ieşit din pădure, plutoanele se refăcură şi am înaintat într-un marş ordonat, ca o adevărată armată. Din cînd în cînd, ajungeam din urmă fugari, în grupuri mici, de cîte doi, trei, descinşi, neînarmaţi, cu vestonul sub braţ, cu sacul de merinde după gît. Se uitau la noi cu ochi mari, nedumeriţi şi puţin speriaţi.

— De unde veniţi, măi fraţilor ? întreba cîte unul mai îndrăzneţ.

— De unde veniţi şi voi, mă.

Văzîndu-ne însă echipaţi ca de paradă, cu puştimitraliere, cu mitraliere, cu branduri de 60 mm şi cu

cele cinci tunulețe antitanc remorcate la cele cinci autocamioane, nu le venea să creadă.

— Pe dracu' !...

— Dar cu voi ce-i, mă? V-ați liberatără?

— Lasă-i, mă, că au plecat în pețit, rîdea de ei careva dintre ai noștri.

La care un altul, mai în glumă, mai serios:

— Ce mă, voi n-ați auzit că am pornit acum să ne batem cu Itler? Și voi, fuga pe cuptor, lîngă nevastă!

În timpul deplasării, detașamentul își spori efectivul cu fugarii pe care îi întîlneam pe drum. Mulți dintre ei se rugau să-i primim în detașament. Bineînțeles, îi primeam pe toți. Un alt sublocotenent, pe care îl pescuirăm pe drum, primi comanda „batalionului de marș".

Prin „batalionul de marș" Neagu înțelegea pe voluntarii care se atașau detașamentului nostru. Și fiindcă majoritatea erau neînarmați și arătau ca vai de lume, alcătuiau o coloană aparte, care ne urma după trenul nostru de luptă.

Sublocotenentul se dovedi destul de destoinic. Izbuti, ca imediat ce era primit în detașament, fiecare ostaș să devină posesorul unei arme, fie că era vorba de o armă propriu-zisă sau de o pușcă-mitralieră. În acest scop, cîțiva soldați, cărora li se puseseră la dispoziție și două căruțe, aveau sarcina să adune armamentul și muniția zvîrlite în șanțul șoselei de către fugari, în panica retragerii.

O impresie deosebită făceam atunci cînd detașamentul nostru trecea prin sate. Și cînd scriu aceasta nu mă gîndesc la impresia pe care le-o făceam țăranilor ci ostașilor. Satele erau ticsite de fugari. Prin satele acelea se scurseseră rămășițele unei întregi Armate, sute și mii de oameni. Unii se dovediseră mai grăbiți, alții mai puțin.

Cînd apăream în sat, mulți se ascundeau de frică să nu-i înrolăm cu forța. Pe urmă, cînd se convingeau că nu avem asemenea intenții, veneau singuri să se informeze ce hram purtăm. Și, cei mai mulți, sfîrșeau prin a se înrola în detașamentul nostru.

Dar, dacă nu înrolam pe nimeni cu forța, în schimb, atunci cînd întîlneam fugari care se deplasau în căruțe sau călare, rechiziționam căruțele și caii. În privința aceasta, Neagu se arăta necruțător. Datorită acestui procedeu, trenul nostru de luptă sporea mereu. La un moment dat, detașamentul nostru poseda trei cai de călărie și făcuse rost de cai pentru mitralierele grele pe care pînă atunci le transportasem în autocamion.

În timpul deplasării, ne-am completat efectivul și cu cadre ofițerești, în marea lor majoritate ofițeri de rezervă. Excepție au făcut doar un locotenent și un căpitan. Ei, împreună cu mine, am alcătuit statul major al detașamentului. (Pe amîndoi ați avut prilejul să-i cunoașteți și cred că vi-i veți reaminti.)

În primele trei zile, detașamentul a mărșăluit pe sub poalele munților, în afara șoselelor de acces spre orașele din mijlocul și sudul Moldovei. Pe acele șosele înaintau trupele sovietice, care se grăbeau, pe de o parte să ajungă în sud pentru a tăia retragerea trupelor hitleriste spre Bulgaria, iar pe de alta, să împiedice grosul forțelor nemțești, bătute la Iași, să se scurgă în Ardeal.

După trei zile, a trebuit să ieșim în șosea. Despre situația politică și militară nu prea știam mare lucru. Știam doar, că în jurul Bucureștiului se dăduseră lupte împotriva forțelor hitleriste, la care, în afară de trupe regulate, luaseră parte și formațiunile patriotice. Aflasem doar că două armate romîne, susținute de corpul de aviație, încă din ziua de 24 august începuseră, alături de trupele sovietice, eliberarea teritoriului național, dar date mai precise privind direcțiile de atac ale armatelor noastre și localitățile unde se dădeau luptele nu aveam.

Un singur lucru ne era însă clar. Ca să ne unim cu armata noastră, trebuia, cel puțin deocamdată, să mergem spre sud. Și am pornit-o spre sud, pe urma trupelor sovietice.

Pînă atunci nu ne întîlnisem cu sovieticii. Aceasta însă, se putea întîmpla din moment în moment. Și trebuie să recunosc, de la soldat pînă la ofițer, eram cu

toţii emoţionaţi. Emoţionaţi am fost mai ales cînd ne-a ajuns din urmă o lungă coloană de camioane sovietice, ticsită de soldaţi. Dar mare ne-a fost mirarea cînd am auzit pe soldaţi adresîndu-ni-se, din goana maşinilor, în romîneşte:

— Noroc, măi judeţ! Care eşti din Vlaşca?

— Care eşti din Dolj?

— Grăbiţi-vă, fraţilor, pînă nu se gată războiul!

Da, tare ne mai miram şi nu izbuteam să ne dumirim ce caută în autocamioane sovietice atîţia romîni. Abia în zilele următoare aveam să aflăm că nesfîrşita coloană de autocamioane transportase divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu", care la Deleni-Vaslui avea să zdrobească puternice forţe germane.

În aceeaşi zi ne-am întîlnit şi cu trupe sovietice. La o bifurcare de şosele am fost opriţi de nişte tanchete. Neagu explică unui ofiţer, care ştia romîneşte, cum a constituit detaşamentul şi în ce scop, încheind cu întrebarea dacă nu cumva ştie unde se află cel mai apropiat comandament romîn ca să se pună la dispoziţia acestuia.

Căpitanul sovietic nu ne putu da o asemenea informaţie, în schimb, ne lăsă să trecem cu întreg echipamentul şi armamentul. Detaşamentul, împreună cu „batalionul de marş", avea un efectiv de peste două mii de oameni.

Şi acum, prea multe nu mai am a vă spune. Poate cîteva cuvinte în legătură cu itinerariul detaşamentului. La început ne-am îndreptat spre sud, spre Focşani-Nămoloasa. Aflînd însă în drum că unităţile romîneşti sînt angajate în bătălia pentru eliberarea Ardealului, ne-am întors din drum şi am pornit-o într-acolo. După cum ştiţi, v-am ajuns din urmă, scurt timp după ce Divizia a trecut în Ardeal, şi, datorită vitejiei de care au dat dovadă oamenii detaşamentului, nemţii au putut fi scoşi din nişte poziţii puternice, parţial fortificate şi siliţi să se retragă pe un front larg.

...Şi tocmai cînd Neagu ar fi trebuit să culeagă roadele acestei prime victorii a detaşamentului, nenoroci-

rea a făcut să calce pe blestemata aceea de mină. Am scris „să culeagă roadele..." Nu știu dacă expresia este fericită. Pentru că, sînt convins, detașamentul, chiar dacă Neagu n-ar fi murit, tot ar fi fost dizolvat. Sau, dacă totuși ar fi continuat să existe, i s-ar fi dat un comandant, în cazul cel mai rău, un căpitan autentic.

În legătură cu aceasta, văzîndu-l cît de grăbit era de a lua legătura cu un comandament romîn de operații, l-am întrebat:

— De ce ești atît de nerăbdător? Te-ai gîndit ce se va întîmpla cu detașamentul, cu tine?

Neagu păru surprins că-i pun o asemenea întrebare.

— Cum ce se va întîmpla cu detașamentul? Simplu: ori va fi vîrît în foc în actuala lui formație, ori va fi dizolvat și oamenii vărsați unor unități existente. Nu văd nici o problemă. Numai de-ar da dumnezeu să ajungem mai repede în zona frontului!

— Și cu tine ce va fi? Nu-ți închipui, cred, că au să-ți recunoască gradul de căpitan.

— Desigur că nu-mi fac asemenea iluzii. La naiba! Oricît de mult s-o fi democratizat armata noastră în scurta vreme de cînd sîntem aliați cu rușii, nu-mi închipui că s-a ajuns, așa, peste noapte, să se dea gradele exclusiv după merit.

— Asta înseamnă că, după ce ai comandat peste o mie de oameni, te vei întoarce să comanzi unsprezece, atîta cît numără o grupă.

Ei bine, ce ai de zis, în legătură cu această perspectivă, domnule căpitan Buruiană Neagu?

— Naiv ce ești!... Dar ce importanță are dacă, mîine, în loc să comand o mie de oameni voi comanda numai o grupă de unsprezece oameni? Important e faptul că am izbutit să adun două mii de fugari, să-i organizez și să-i pornesc spre linia frontului, fie chiar cu un ceas mai devreme. Da, asta are importanță. Că încă două mii de oameni vor lupta cu înverșunare împotriva hitleriștilor. În orice caz, am acceptat eroarea nu pentru că aceasta îmi gîdila vanitatea, ci numai pentru că în felul acesta îmi vedeam mai ușor realizat scopul pe care mi-l propusesem.

În împrejurări ca acestea, mari, hotărîtoare, trebuie să pui mai presus decît vanitatea și propriile interese, interesul colectiv. Despre aceasta, mi-a vorbit de mai multe ori maistrul meu, nenea Ștefan.

— Comunistul ?

— El. Dar nu numai că o spunea, ci se și conducea în viață după această deviză. Altfel, nu și-ar fi riscat viața, minînd șlepurile domnului Portolas.

Și spunînd toate acestea, mă privi cu un aer atît de deschis, fără nici un fel de ascunzișuri, încît m-am convins de sinceritatea lui.

Dar întîmplarea a făcut ca el, căpitanul Buruiană Neagu, să nu redevină sergentul Buruiană Neagu.

Am fost de față — de altfel, singurul — cînd și-a dat sfîrșitul.

Ultimele lui cuvinte n-am să le uit niciodată :

— Mă curăț, Petre... Simt că mă curăț... Dar nu s-ar putea spune că nu am făcut treabă bună. Băieții noștri s-au comportat strașnic. Tare mă mai bucur !... Asta înseamnă că ideea de a organiza un detașament nu a fost chiar rea. Tu, Petre, m-ai ajutat. M-ai ajutat mult și-ți mulțumesc. Îmi pare rău că trebuie să ne despărțim, Petre, și încă în modul acesta... Și îmi pare rău că mor. Mult aș mai vrea să trăiesc, să apuc și eu din lumea asta nouă, care se naște. Tu, Petre, nu știu dacă îți dai seama că ceea ce a fost nu mai poate să fie. Îți spun eu : o lume moare și se naște alta, pe care, într-un fel sau altul, fiecare din noi, ăștia, care nu ne-am născut în palate și nici n-am huzurit, am așteptat-o.

Da, da, Petre... Eu am să mor, dar să-ți aduci aminte ceea ce-ți spun. Se naște o lume nouă, și mie îmi pare rău, tare rău, că n-am să pot pune și eu umărul ca ea să devină cît mai curînd o realitate.

Tu, Petre, ai să trăiești... Bagă de seamă, să nu stai deoparte ci să pui umărul cu toată nădejdea. Căci lumea asta nouă care se naște este și pentru voi, amărîții de învățători !

Sper că am izbutit să aștern pe hîrtie, în legătură cu Neagu Buruiană, tot ceea ce ar putea să prezinte interes pentru dumneavoastră, ca scriitor. Cred că aceste

pagini, scrise așa cum m-am priceput, ar putea constitui materialul documentar pe baza căruia să puteți elabora o povestire interesantă și instructivă.

Dacă aceasta s-ar întîmpla, aș considera că mi-am îndeplinit o datorie față de acela care a fost prietenul și căpitanul meu: Neagu Buruiană.

După o primă lectură, m-am aplecat pentru a doua oară cu și mai mult interes asupra paginilor care cuprind povestea vieții aceluia care a fost comandantul Buruiană Neagu.

Și după această a doua lectură, mi-am păstrat convingerea inițială că, încredințînd tiparului povestea acestei vieți, așa cum a fost ea scrisă de către învățătorul Petre Catană, scopul care l-a determinat să pună mîna pe creion va fi atins cu prisosință.

Sper că și cititorii, mai ales cei tineri, după ce o vor citi, îmi vor împărtăși întru totul părerea.

CAPCANA

Dintr-o dată, greierele începu să-şi ţîrîie cîntecul. Sergentul Andrei Ciurea ascultă cîteva clipe cu aceeaşi mare şi stranie uimire, aşa ca în fiecare seară. De trei zile de cînd frontul nu mai era în mişcare, în fiecare noapte, şi cam la aceeaşi oră, gîngania aceea mică începea să cînte, vesel, vesel, aproape revoltător de vesel. De cînd se afla în linia întîi, sergentul se obişnuise cu totul, nimic nu-l mai mira. Cu ţîrîitul greierului însă nu se putuse obişnui. Poate pentru că niciodată nu i-a trecut prin minte, că pe un cîmp de luptă, răscolit de proiectile şi muşcat de gloanţele puştilor şi armelor automate, ar putea exista greieri.

Dar iată că greieri existau. Şi greierilor, puţin păsîndu-le de iadul de fier şi de foc, tîrziu, în crugul nopţii, cînd stelele parcă suiau tot mai sus şi cînd liniştea nu mai era tulburată decît cel mult de pocnetele răguşite ale rachetelor, se porneau să cînte. Ici unul, dincolo altul şi, ceva mai departe, înspre linia inamicului, altul.

De fiecare dată cînd auzea ţîrîitul, îl covîrşea sentimentul acela de stranie uimire. Cîntecul monoton şi tremurat i se părea ca un fel de protest al vieţii. Îl asculta cu evlavioasă uimire, simţind, ca niciodată, cît de mult tînjeşte după o altfel de viaţă decît aceea pe care o ducea acum.

Dar acum, mai mult ca în celelalte dăți, îl uimi țîrîitul greierului. Pentru că nu trecuse nici o oră de cînd pămîntul părea că stă să se despice sub tirul înspăimîntător al catiușelor care veniseră să sprijine divizia de cavalerie din stînga, bombardînd pozițiile hortiste.

Numai cîteva clipe ascultă, fermecat, cîntecul tremurat al nesocotitului greieraș. Îl frămîntau altfel de gînduri, care goneau departe somnul. De o săptămînă se întîmpla ceva ciudat, de o săptămînă oamenii nu mai erau aceiași, se înstrăinaseră parcă de el.

Ciurea Andrei oftă și, pitulîndu-se pe fundul gropii, își aprinse o țigară.

„De înșelat nu mă înșel. Hotărît, oamenii s-au înstrăinat puțin de mine. Dar de ce naiba? Unde am greșit?"

Și trăgînd cu sete din țigara care sfîrîia, începu să-și analizeze comportamentul din ultima săptămînă.

Și în timp ce-o făcea, îi veniră în minte cuvintele tovarășului său de la atelier:

„Ține minte, Andrei! Un comunist trebuie să fie totdeauna un exemplu pentru ceilalți. Numai atunci cînd nu văd nici o contradicție între faptele tale și ceea ce le spui, sînt gata să te urmeze și să făptuiască lucruri minunate."

Dar oricît se strădui, nu găsi să-și reproșeze asemenea fapte care să justifice schimbarea pe care o observase în atitudinea oamenilor. Nu nedreptățise pe careva, nu se eschivase de la greu, nu dăduse dovadă de lașitate și nici nu-și condusese oamenii la atac, altfel decît cu obișnuita lui prudență, datorită căreia înregistra totdeauna cele mai mici pierderi.

Și cu toate acestea, oamenii se înstrăinaseră întrucîtva de el. În ochii multora citea acum un fel de reproș mut. Nu, așa nu fuseseră niciodată oamenii lui. Chiar la început, cînd nu-l cunoșteau, i-au arătat mult mai multă bunăvoință și îi simțise mai apropiați.

A primit comanda grupei cu o lună în urmă, cînd regimentul lor a sîngerat mult în luptele pentru trecerea Mureșului. Atunci, în luptele acelea cumplite de la Oarba, prin curajul, calmul și darul de a redeștepta

încrederea în sufletele cuprinse de îndoială și-a cîștigat dragostea nu numai a oamenilor pe care îi comanda, dar a întregului pluton, al cărui comandant a și ajuns, după ce sublocotenentul care îl comanda a fost ucis.

În zilele acelea cumplite, Andrei Ciurea și-a dat seama de ce fapte măreţe sînt capabili oamenii atunci cînd luptă pentru o cauză dreaptă. În clipele cele mai grele, cînd oamenii din jurul său — puţini cîţi mai rămăseseră — erau istoviţi de nenumăratele atacuri, el a ştiut să le insufle îndîrjirea necesară, să le menţină treaz ura cumplită împotriva hoardelor hitleriste. Plutonul pe care l-a comandat a fost plutonul care a primit cele mai grele misiuni dar care a avut, relativ, cele mai puţine pierderi.

Maiorul Cameniţă, cu vocea lui emfatică de actor, care și cînd nu se afla pe scenă tot acolo se credea, l-a lăudat în mai multe rînduri:

— Bravo, domnule! Ai făcut treabă bună. Asta înseamnă că voi, *tovarăşii*, vă pricepeţi nu numai la politică, dar și în treburile militare. Personal, să ştii că mă bucur. Pentru că mie totdeauna mi-au fost simpatici *tovarăşii!*

Prin *tovarăşi*, maiorul Cameniţă înţelegea pe comuniști. Dar nu numai el. Pentru oamenii lui, de asemenea, cuvîntul *tovarăş* era echivalent cu acela de *comunist*. Un echivalent pe care îl foloseau ori de cîte ori discutau despre comuniști. *Tovarăşii* aveau să termine cu boierii, *tovarăşii* aveau să le dea pămînt, numai *tovarăşii* erau în stare să înţeleagă nevoile lor și să nu-i lase, cum s-ar spune, de căruţă.

De asemenea, atunci cînd era vorba de el, de Ciurea, nu-i spuneau pe nume decît numai cînd i se adresau direct. Altfel, în discuţiile lor, el era *tovarăşul*. „*Tovarăşul* a spus, *tovarăşul* a făcut, haide să întrebăm pe *tovarăşul* ce crede."

El niciodată nu le-a spus: „Uite, eu sînt comunist!" Le-a vorbit însă despre ideologia comunistă, despre comuniști și Partidul Comunist Romîn, despre crunta prigoană dezlănţuită împotriva comuniștilor de către siguranţa statului burghez, mai ales pe vremea dictaturii lui Antonescu; a căutat să-i facă să înţeleagă ce în-

seamnă fascism și de ce hitlerismul trebuia zdrobit; le-a arătat pentru ce luptă partidul și de ce trebuie ca țărănimea muncitoare să-l sprijine.

Despre toate acestea le-a vorbit în pauzele dintre lupte. Oamenii îl ascultau cu luare-aminte, dar și cu mare uimire. Erau uimiți aflînd abia de la el cît de cumplit și în cîte feluri fuseseră exploatați de boierii lor.

— Așa-i! Uită-te, domle, și mie nici că mi-a dat prin minte. Ei, de ce nu sînt eu acum acasă!... Ce-aș mai intra cu plugul în moșia lu domnu Stroescu al nostru! răbufnea cîte unul privind cu mînie pe cei din jurul său.

Oamenii stăteau mult de vorbă, de cele mai multe ori comentînd cele ce le spusese el.

Și nu rareori se întîmpla ca vreunul să zică:

— Bă, eu asta n-am prea înțeles-o. Am să mă duc la *tovarășul* să-mi explice încă o dată!

De cînd se afla pe front, nu-și pierduse timpul. Oamenii aflaseră atîtea despre programul partidului, încît acum îl vedeau în adevărata lui lumină, începeau să aibă încredere în el și să-l iubească.

— Lasă că le vin lor de hac *tovarășii*. N-au să-i lase ei, *tovarășii*, pe boieri să-și facă și de acum încolo mendrele.

Și astea toate, pînă acum o săptămînă, cînd, deodată, a simțit că s-au răcit și că s-a înstrăinat de el pînă și Ghiță Cășaru.

Ghiță Cășaru, era cel mai tînăr soldat din grupă: contingentul 1944.

Dar, în ciuda tinereții sale, Ghiță Cășaru era o cruce de voinic, frumos ca un haiduc și cu o fire de om dîrz, nedus prea mult la biserică. Avea o minte ageră și o curiozitate cu care obișnuia să caute înțelesuri dincolo de ceea ce satisfăcea curiozitatea de a ști a celorlalți. Din acest motiv, dintre toți, pe el îl îndrăgise cel mai mult Andrei Ciurea.

Pe de altă parte — și acesta era motivul principal pentru care îl îndrăgise, Ghiță Cășaru mai mult decît toți ceilalți era dornic să cunoască în amănunțime programul *tovarășilor*. Andrei Ciurea găsea explicația acestei curiozități în însăși firea lui Ghiță Cășaru:

aprigă, dîrză, înverşunată împotriva oricărei nedreptăţi.

— Nene Andrei, dacă am noroc să scap cu viaţă, am să mă înscriu la *tovarăşi*. Da oare, au să mă primească?

— Eu cred că au să te primească. De altfel, am să-ţi dau şi eu o referinţă.

— Cum adică o referinţă?

— Asta înseamnă că am să chezăşuiesc că eşti un om cinstit şi că ai luptat ca un viteaz împotriva hitleriştilor.

Şi, într-adevăr, cu dragă inimă l-ar fi recomandat pe Ghiţă Căşaru pentru primirea în partid.

Ghiţă Căşaru era cel de al treilea fiu al unei văduve a cărei avere consta din două pogoane de pămînt. Fraţii lui se însuraseră amîndoi cu fete sărace, care nu le-au adus, ca zestre, nici măcar o prăjină de pămînt. Ca să nu moară de foame, fraţii cei mari lucrau, vara, mai mult pe la alţii. Pămîntul lor îl lucra el cu cele două cumnate şi cu maică-sa.

Cînd a izbucnit războiul, i-au luat pe toţi cei trei fraţi. Acasă au rămas numai femeile. Pe Ghiţă Căşaru războiul l-a găsit făcîndu-şi stagiul militar. Cu instrucţia incompletă, a fost şi el trimis pe front, şi, timp de patru ani de zile, n-a scăpat în permisie, acasă, nici măcar o singură zi.

Ager la minte, repede şi-a dat seama ce însemna războiul în care fusese trimis să moară. Şi cu firea lui aprigă, dîrză a acumulat multă ură în anii cît a luptat în Răsărit. Tocmai de aceea, dintre toţi, Ghiţă Căşaru se dovedea cel mai interesat în a cunoaşte ce voiau comuniştii şi cum înţelegeau ei să-i ajute pe ţăranii fără de pămînt, cum era şi el.

Ei bine, pînă şi Ghiţă Căşaru — copilul său de suflet, cum îi plăcea să-l numească Andrei Ciurea — nu mai era acelaşi.

Şi poate că nu şi-ar fi dat atît de bine seama de aceasta, dacă nu s-ar fi întîmplat ca fruntaşul Sfat Ion să treacă la nemţi.

Că Sfat Ion dezertase, nu-i părea rău. Era fiul unui măcelar din Buzău, care ajunsese pe front numai pen-

tru că taică-său — așa cum singur spunea — se zgîrcise la „niște bani", oferindu-i majurului de la biroul mobilizării cu zece mii de lei mai puțin decît pretinsese acesta ca să nu-i trimită odorul pe front.

Ajuns la partea operativă, la început, Sfat Ion s-a aranjat ca artelnic, apoi ca popotar. Dar ghinionul său a fost ca, în funcția de popotar să-l nemulțumească pe colonel, care dădu dispoziția să fie trimis imediat în linia întîi. Aici, la numai o săptămînă, cu primul prilej, Sfat trecu la nemți.

Deși nu-i părea rău după el, totuși Andrei Ciurea nu mai avea liniște că tocmai un om din grupa pe care el o conducea dezertase. Și frămîntarea lui nu se potoli nici după ce se convinse că nici comandantul său de pluton, nici comandantul de companie și nici măcar maiorul Cameniță, comandantul de batalion, nu acordă o importanță prea mare acestei dezertări.

Mai ales, cuvintele maiorului ar fi putut să-l liniștească :

— Va să zică, un om al dumitale a șters-o. Nu-i nimic. Se mai întîmplă. Nu se poate să existe pădure fără uscături. De altfel, e primul caz de dezertare în batalionul nostru, de cînd luptăm împotriva nemților. Nu ca în Rusia. Asta știi ce înseamnă ? Înseamnă că n-am știut să prețuim poporul. L-am subapreciat, l-am disprețuit. Rezultatul ? Se cunoaște. Ei bine, află, domnule, că secretul guvernării constă în a ști să pătrunzi pînă în sufletul poporului.

Cînd maiorul Cameniță se pornea să țină asemenea discursuri, pe Ciurea Andrei începea să-l doară capul. Cu toate că-i arăta multă bunăvoință, și în ciuda faptului că maiorul, prin tot ceea ce spunea, părea a fi un ofițer cu avansate convingeri democratice, lui Andrei Ciurea îi era profund antipatic. Antipatia era instinctivă, deoarece, concret, nu avea ce să-i reproșeze.

Ofițerii din batalion țineau la el, iar soldații îl urau mai puțin pentru că, din cînd în cînd, noaptea, se încumeta să vină pînă în șanțul sau gropile lor. Cel mai des li s-a întîmplat să-l vadă pe maior oamenii din plutonul comandat de locotenentul Bobocea. E drept, maiorul se oprea în adăpostul locotenentului

Bobocea și nu mai ajungea pînă la ei. Dar, oricum, se chema că venea totuși pînă acolo.

Chiar în ziua aceea, Andrei Ciurea, intrînd în adăpostul locotenentului, dăduse peste maior.

Maiorul, care părea mai bine dispus ca de obicei, catadicsise chiar să glumească:

— Ei, tot ești necăjit din pricina păcătosului ăla de fruntaș? Cum îl chema?

— Sfat Ion, domnule maior.

— Auzi, ce nume! Numai un om lipsit cu desăvîrșire de simțul ridicolului poate să poarte un asemenea nume caraghios, fără să-i vină în minte să și-l schimbe.

Părăsind adăpostul locotenentului, Andrei Ciurea se dusese să-l caute pe Ghiță Cășaru. În ciuda faptului că nici maiorul și nici locotenentul nu dădeau vreo importanță dezertării lui Sfat, totuși, el nu se putea împăca de fel cu gîndul că cineva dezertase la nemți, trecînd pe sub nasul pîndarilor, fără ca vreunul dintre ei să prindă de veste. Și aceasta părea cu atît mai ciudat, cu cît Sfat nici nu avea o experiență îndelungată a frontului pe care s-o folosească pentru a păcăli pe pîndari.

De fapt, păcălise numai pe unul dintre ei, anume pe pîndarul grupei lui. Fiindcă era greu de presupus că Sfat se hazardase să treacă prin altă parte. Or, în acest caz, cel păcălit fusese Ghiță Cășaru, pentru că el fusese pîndar în noaptea cînd dezertase Sfat.

Cu Ghiță Cășaru mai stătuse de vorbă în legătură cu dezertarea lui Sfat, dar fără să ajungă la o concluzie mulțumitoare. Cășaru, pe de o parte susținea sus și tare că nu-l furase o clipă somnul, dar pe de altă parte, nu excludea posibilitatea ca totuși Sfat să fi trecut fără să-l fi simțit.

De aceea, plecînd de la locotenent, și fiindcă maiorul îi reamintise de dezertarea lui Sfat, se dusese să-l caute pe Ghiță Cășaru. L-a găsit într-o groapă tăifăsuind cu un alt soldat. L-a luat în groapă la el și din una în alta, ca din întîmplare, a adus vorba și de Sfat.

Numai că de data asta, atitudinea lui Ghiță Cășaru îl uimi și-l îngrijoră în același timp.

— Măi, Ghiță, măi! Nu înțeleg cum a putut să treacă păcătosul ăla de Sfat fără ca cineva să-l simtă.

— Uite că a putut! replică prompt și cu răceală Ghiță Cășaru. Omu dracului!

— ...Și tu, ce mai pîndar!... Ți-a trecut pe sub nas, fără să-l simți măcar.

— Brava lui! Băiat deștept, nu ca noi...

— Cum, adică, nu ca voi?

— Adicătelea proști ca noi. Că am face și noi ca el, dacă n-am fi proști.

— Cum poți vorbi așa, măi Ghiță? Numai pentru cuvintele astea și ai merita să fii împușcat.

Dar Ghiță Cășaru se repezi cu gura:

— Și ce dacă? Pînă la urmă, parcă scapă vreunul dintre noi cu pielea negăurită? Nu scapă!...

— Ce s-a întîmplat cu tine, măi Ghiță? Nu te mai recunosc. Măi, băiete, măi, vorbești de parcă aî fi bătut în cap. Haide, spune mai bine cine te-a „descîntat"?

— Dă-mi pace, nene Andrei, că nu m-a descîntat nimeni. M-am săturat, mi-e lehamite de atîta război.

— Și cu hitleriștii ce facem?

— Ce știu! Să lupte și alții. Mie mi-e destul. Noi murim aici și în țară...

— Ce-i în țară?

— Lasă, că știi 'mneata!

— Nu știu! Lămurește-mă și pe mine.

— Adicătelea, nu știi că nici vorbă nu-i să ne dea pămînt?

— Mă Ghiță! Eu te credeam stejar și cînd colo ești un biet plopșor pe care îl clatină, încolo și-ncoace, adierea cea mai mică. Cu oameni ca tine crezi tu că vom putea scăpa de capitaliști și de moșieri?

— Lasă-mă în plata domnului, nea Andrei, că m-am cam dumirit eu cum vine treaba.

Și, ieșind din groapă, plecă să se culce.

Andrei Ciurea îl lăsă să plece. Acum îi era clar că oamenii căzuseră sub o influență rea. De altfel, nu era chiar de mirare. Propaganda dușmănoasă încerca pe diferite căi să strecoare îndoiala în sufletul oamenilor, să-i împingă la defetism, la dezertare. Cele mai absurde zvonuri circulau în legătură cu evenimentele interna-

ţionale, dar mai ales cu situaţia din ţară. Toate aceste zvonuri mincinoase, calomnioase, ajungeau şi la urechile lui, de cele mai multe ori prin intermediul oamenilor din pluton, care veneau să-l întrebe ce este adevărat din ceea ce se zvoneşte. Oamenii aveau încredere în el, îl ascultau cu luare-aminte şi totdeauna izbutea să-i convingă oricît de absurde erau zvonurile.

Iată, însă, că de data asta, altcineva izbutise să exercite o influenţă mai mare asupra lor. Acum ei se îndepărtaseră de el, îl priveau cu neîncredere. Pînă şi Căşaru i se arătase ostil.

„Blestemaţii!" se trezi vorbindu-şi sieşi, tare. Cine ştie ce minciuni afurisite au mai scornit.

Andrei Ciurea îşi aprinse încă o ţigară. Greierele îşi molcomise ţîrîitul. Undeva, în stînga, răbufni o împuşcătură. Doar una singură, apoi liniştea birui din nou. Numai în urmă, departe, se auzea vag, dacă nu cumva era o părere, huruitul unei coloane de căruţe. Trase cîteva fumuri din ţigară, apoi o strivi sub bocanc. Era furios, dar în acelaşi timp neliniştit. Furios, ştia de ce este. Din pricina lui Căşaru, care îşi putuse pleca urechea cine ştie la ce zvonuri absurde. În schimb, nu-şi putea explica de ce era neliniştit. Neliniştea o simţea, mai curînd, ca un fel de presimţire a unei primejdii.

„Ce dracu se petrece cu mine? Mai, mai să cred că începe să-mi dea tîrcoale frica."

Şi furios pe sine însuşi, trecîndu-şi cureaua automatului pe după gît, ieşi din groapă.

Noaptea era neagră. Luna încă nu se arătase. În gropi, oamenii dormeau sau numai se căzneau să doarmă. Cu paşi de pisică, se îndreptă către amplasamentul puştii-mitraliere. În spatele ei, Stan, cel mai bun mitralior din pluton, dormea şi sforăia. Sforăia, gemea prin somn şi scrîşnea.

„Parcă s-ar lupta în somn cu balauri!" îşi spuse, înveselit pentru o clipă.

Făcu vreo cîţiva paşi în direcţia pîndarului, cu intenţia de a controla dacă nu cumva îl furase somnul şi pe acesta. În urma discuţiei cu Căşaru, controlul se impunea cu necesitate. I se părea extrem de grav că pînă şi acesta ajunsese să justifice dezertarea lui Sfat.

Or, dacă lucrurile ajunseseră atît de departe, se putea foarte bine întîmpla ca în chiar noaptea aceea, sau în cele următoare, și altcineva să ia urma lui Sfat.

În mod normal, ar fi trebuit să se ducă și să-i destăinuie comandantului său de pluton temerea sa. Totuși, nu se putea hotărî.

„Dracu să-l ia de mutălău! își spuse. Cînd se uită la mine, am impresia că mă privește un șarpe."

Și fiindcă nu se putu hotărî să se ducă la locotenent, porni să inspecteze pîndarul.

*

Locotenentul Bobocea Silviu stătea culcat pe așternutul de paie, cu mîinile sub cap, cu ochii închiși și încerca să doarmă. De paie făcuse rost ordonanța lui, soldatul Marin. Tot Marin îi meșterise și adăpostul: o groapă adîncă, dreptunghiulară, al cărei acoperiș îl formau cîțiva pari, găbjiți cine știe de pe unde, peste care pusese mult pămînt. Împotriva unui proiectil de greu, adăpostul nu făcea doi bani. Rezista însă la un brand mijlociu.

O noapte întreagă — noaptea trecută — ordonanța muncise la adăpost. Acum dormea. Dormea cu fața în sus, la capătul celălalt al adăpostului. Din cînd în cînd, începea să sforăie, dar, ca și cînd și-ar fi dat seama prin somn că sforăitul său nu putea să facă plăcere locotenentului, brusc se întrerupea, pentru ca, o clipă mai tîrziu, din nou să reînceapă.

Locotenentul Bobocea încerca să doarmă, dar nu izbutea, cu toate că își simțea capul greu, de parcă ar fi chefuit o noapte întreagă. În adăpost aerul era înăbușitor.

„Nespălații dracului! Le put picioarele, le put hainele, totul pute pe ei. Mîrlanii ăștia nu s-au spălat de cînd i-a vîrît popa în cristelniță."

Recunoștea că nici el nu se spălase cam de multișor pe picioare, dar refuza să admită că și picioarele lui ar putea să pută. Nu, picioarele lui nu puteau. Numai ale lui Marin. Și apoi el, dacă nu se spălase pe picioare, aceasta se datora faptului că nu avusese cum să se

spele. Pe cînd bestia de Marin nu s-ar fi spălat chiar dacă ar fi avut posibilitatea s-o facă. Parcă el nu ştie! Dacă ai lui, chiar după ce deveniseră oameni cu stare, tot continuau să aibă oroare de săpun, atunci de ce să se mai mire de sărăntoci ca de-alde Marin? Soră-si, Ileana, pînă ce au dat-o la pension, la *Sancta Maria*, nu-i mişunau păduchii în cosiţele ca secara?

Locotenentul Bobocea îşi aprinse o ţigară furios că-i vin în minte tocmai asemenea aduceri-aminte. Marin se întinsese pe spate, şi acum sforăia în lege. Ciudat mai sforăia! Parcă i-ar fi cîntat o drîmbă sub omuşor.

„Cum poate să doarmă bestia asta, fără să-i pese de nimic?"

Cuprins de furie, vru să se scoale şi să-l lovească în coastă cu vîrful bocancului. Se stăpîni, însă, la timp.

„Nu trebuie să-mi dau în petic. Trebuie să am răbdare. Doamne, şi ce poftă am să-l stîlcesc în bătaie pe mîrlanul ăsta împuţit!..."

Îşi simţea gura, aşa, de parcă şi-ar fi clătit-o cu leşie. Totuşi, duse la gură bidonul cu rom şi sorbi cîteva înghiţituri.

...Şi din nou o văzu pe Ilenuţa căinindu-se că nu poate scăpa de păduchi.

Iabraşă fată şi Ilenuţa asta. Făcuse ce făcuse şi pusese mîna pe un soţ, boier sadea, mezinul Stănceştilor. Pe bătrîni i-a mutat la oraş. Nu i-a lăsat să vîndă pămîntul ci, dimpotrivă, i-a îndemnat să mai cumpere. Astfel şi-au rotunjit o moşioară de două sute de hectare. Tot ea le-a dat ideea să-şi clădească frumuseţea de conac şi să-şi pună administrator.

Vara, cînd plecau cu toţii la moşie, greu le venea femeilor din sat să creadă că doamna gătită şi sulemenită, care în loc să îmbătrînească întinerea, era una şi aceeaşi cu Anica, muierea fostului chiabur Niculai Bobocea — în prezent mare moşier — şi fata lui Paraschiv Cobelete, jitarul satului.

— Ce zici, fa, de Anica lui Neculai? Parcă a fătat-o mă-sa boieroaică.

— O fi fătat-o, mai ştii? Că maică-sii, muierea jitarului, dumnezeu s-o ierte, i se dusese vestea în şapte sate de frumoasă şi rea de muscă ce era. Crezi că a

rămas boier sau surtucar prin împrejurimi care să nu fi trecut pe la strunga ei? Ferit-a sfîntul!

— Dar de Neculai, ce zici? Ai putea jura că în viaţa lui n-a puţit a cojoc de oaie. Ca mîine îl vezi şi pe-ăsta deputat.

— Facă-l şi ministru! Parcă pentru noi îl fac? Ei între ei se fac deputaţi şi miniştri. Se ajută între ei, că doar numai aşa pot să ne apese şi să ne ia şapte piei — arză-i-ar focul şi nu i-ar mai răbda pămîntul!

El, Silviu Bobocea, afla ce vorbeau oamenii despre ai lui, trăgînd cu urechea la flecăreala slugilor, sau ispitind cu bomboane pe vreun băieţaş de vîrsta lui.

Încă din copilărie rămăsese cu două mari pasiuni: dulciurile şi curiozitatea bolnăvicioasă de a afla secretele oamenilor. Ce afla, însă, păstra pentru sine. Nu purta vorba mai departe şi nici nu duşmănea pe cei care îi vorbeau de rău părinţii. Faptul că ştia, că izbutise să afle îl satisfăcea. Nimeni nu-l întrecea în dibăcia de a asculta pe la uşi, sau de a se strecura, pe nesimţite, în spatele oamenilor, să asculte ce vorbesc şi pe urmă să dispară fără ca cineva să prindă de veste. Dar nu era mai puţin dibaci în a trage pe alţii de limbă. Vrînd, nevrînd, cei pe care el îi ispitea cu întrebări sfîrşeau prin a-i destăinui tot ceea ce ştiau.

Din aceste motive, la şcoală nu-l iubiseră nici colegii şi nici profesorii. Îl porecliseră *Javert*[1] şi se feriseră de el. Intuindu-i firea, rece, calculată, incapabilă de o pasiune adevărată, tocmai fiindcă avea două, nici femeile nu se prăpădeau după el, deşi avea un fizic mai mult decît agreabil.

Pe front, ajunsese fiindcă îşi pusese în gînd să ia „Mihai Viteazu". Ştiind că nimeni nu-l iubeşte şi că natura nu-l înzestrase cu nici una din calităţile cu care ar fi putut cîştiga, dacă nu dragostea cel puţin stima semenilor săi, se ambiţionase să impună celor din lumea în care se învîrtea prin această înaltă decoraţie.

Poate, dacă părinţii lui l-ar fi iubit, cît de cît, chiar împotriva voinţei sale, l-ar fi scăpat de linia întîi. Soră-sa, Ilenuţa, numai un deget să fi mişcat şi el ar

[1] Personaj din „Mizerabilii" lui Victor Hugo (n. r.).

fi ajuns imediat mai înapoia frontului, la postul de comandă al vreunei divizii sau, şi mai în urmă, la comandamentul etapelor. El însă nu le-a cerut şi lor nici nu le-a trecut prin minte să intervină pentru el.

Ambiţia de a lua „Mihai Viteazu" fusese de altfel alimentată şi de convingerea că războiul nu va dura mult. Fusese încredinţat că numai în cîteva luni formidabila maşină de război germană va da asemenea lovituri sovieticilor, încît îi va sili să capituleze necondiţionat. Pe de altă parte, îşi făcuse calculul — ulterior se convinsese că fusese un calcul greşit — că participarea la războiul din Răsărit a armatei romîne — ţinînd seama de forţele care se înfruntau — nu putea fi decît simbolică. După socoteala lui, în asemenea condiţii favorabile — chiar cu riscul unei răni — a pune mîna pe „Mihai Viteazu" nu i se părea un sacrificiu prea mare.

Dar atunci cînd, în deliberarea cu sine însuşi, se hotărîse pentru front, nu cunoscuse o trăsătură esenţială a firii sale: că e un laş, un fricos. De lucrul acesta îşi dăduse seama abia pe front. A fost prima dezamăgire. Cea de-a doua nu întîrziase nici ea. Numai după cîteva săptămîni se convinsese că prezenţa armatelor lui Antonescu pe front nu era, aşa cum sperase, o prezenţă doar simbolică şi că războiul despre care crezuse că va fi un război-fulger, se anunţa a fi unul de lungă durată şi nebănuit de sîngeros.

Datorită tuturor acestor cauze, entuziasmul său pentru „Mihai Viteazu" sucombase repede. În locul entuziasmului, nu mai rămăsese decît frica, mare, teribilă, că ar putea să moară ucis de vreun glonte, sfîrtecat de vreun proiectil.

În mod normal, în faţa acestei descoperiri, locotenentul Bobocea ar fi trebuit să facă apel la ai lui, ca să-l scoată, cu orice preţ, din prima linie. Totuşi n-o făcuse. Şi n-o făcuse pentru că abia cu acest prilej descoperise cît de fără limită îi era orgoliul.

Niciodată, de cînd se ştia, nu izbutise să se facă iubit. Nu-l iubeau ai lui, nu-l iubiseră colegii de şcoală militară, nu-l simpatizaseră camarazii de regiment şi, pe

front, nici unul din ofiţerii companiei — activi sau de rezervă — nu-i căutau prietenia.

Dar, pe măsură ce constatase că oamenii nu-l iubesc, în aceeaşi măsură începuse să se iubească pe sine însuşi. Datorită unei ciudate însuşiri de a se mistifica, ajunsese să considere propriile sale defecte drept calităţi. Aşa, spre pildă, faptul că izbutea să afle tot felul de secrete ale altora îl făcea să se creadă superior celorlalţi oameni. De asemenea, faptul că niciodată nu căuta să folosească în scopuri personale ceea ce afla, credea că-i dă dreptul de a se considera mai bun decît marea majoritate a semenilor săi.

Şi astfel, de nimeni iubit, dar iubindu-se pe sine, an de an devenise mai orgolios.

Pe de altă parte, datorită aceluiaşi orgoliu, izbutea destul de bine să-şi ascundă cumplita frică faţă de moarte. În general, era considerat ca un ofiţer capabil, care însă îşi teme viaţa într-un mod puţin cam exagerat. Dar această exagerare nu îmbrăca în nici un caz forme degradante. Nimeni însă nu-i bănuia marea, nemăsurata lui laşitate.

Şi, într-adevăr, pe cît de mare, de copleşitoare îi era frica, pe atît de mari eforturi făcea ca ceilalţi, şi în special oamenii săi, să nu observe. Nimic nu-l irita mai mult decît atunci cînd simţea că altcineva sesizează cît de laş este. Pe acela începea să-l urască de moarte şi nu-l cruţa.

Cît priveşte comportamentul său faţă de oamenii pe care îi comanda, n-a fost mereu acelaşi. În primele luni ale războiului, a căutat să şi-i apropie, dar numai din calcul. Îşi spusese că va putea ajunge cu atît mai repede la „Mihai Viteazu", cu cît oamenii săi vor fi dispuşi să-şi rişte viaţa mai mult decît ar fi necesar. Şi fusese încredinţat că oamenii săi o vor face dacă se va purta bine cu ei.

Pînă a nu izbucni războiul, locotenentul Bobocea fusese considerat drept cel mai cîinos ofiţer pe întreaga garnizoană. La instrucţie, atîta îi plăcuse să-şi muncească şi să-şi snopească oamenii, încît mulţi îşi luau cîmpii, dezertau. De altfel, procentul cel mai mare de

dezertori, pe întreaga garnizoană, îl dăduse, an după an, plutonul pe care îl comandase el.

Oamenii îl porecliseră „turbatu", şi locotenentul Bobocea, care aflase de poreclă — aşa cum afla de atîtea alte lucruri — nu se supărase. Dimpotrivă, văzuse în poreclă o dovadă că în relaţiile sale cu oamenii se comporta în raport direct cu dispreţul pe care îl nutrea faţă de *mîrlanii* lui.

Pe front, schimbîndu-şi comportamentul faţă de oameni, fusese convins că avea să le cîştige, dacă nu dragostea, în orice caz recunoştinţa.

„Mîrlanii !... Drept recunoştinţă, şi tălpile au să mi le sărute."

Dar se convinsese repede că se înşelase. Oamenii nici nu începură să ţină la el şi nici nu se simţiră obligaţi cu recunoştinţa. Continuară să-l urască şi să-l dispreţuiască.

„Turbatul dracului !... Se poartă acum cu mănuşi, fiindcă îi este teamă să nu-l achite careva dintre noi, în timpul vreunui atac."

Constatarea că oamenii săi, în loc să-i fie recunoscători fiindcă nu-i mai snopea, îl dispreţuiesc, constitui premisa unei alte descoperiri. Anume, că el, care toată viaţa lui fusese un singuratic, dintr-o dată începuse să sufere din pricina singurătăţii, să simtă cum aceasta îl roade pe dinăuntru, ca un fel de lepră a sufletului.

Şi atunci începu să-şi urască şi mai mult oamenii. Ar fi vrut să-i ştie strînşi în jurul său, în nopţile cînd în sector era linişte, gata să-i soarbă fiecare cuvînt de pe buze. Nutrea atîta dispreţ faţă de oamenii săi, încît era convins că dacă ar începe să le povestească, ei, mîrlanii, ar trebui să-l asculte cu gura căscată.

Dar oamenii continuau să se ţină departe şi să-l urască nu numai pentru cîinoşenia lui, ci pentru că acum înţelegeau că ofiţerul lor dorise şi dorea războiul acesta despre care ei se convingeau, cu fiecare zi care trecea, cît de nedrept şi de necinstit este.

„Degeaba ! îşi spunea el. Oricît de civilizat mă port cu mîrlanii ăştia, nu ţin la mine. Dacă mîine se întîmplă să fiu rănit, sînt în stare să mă lase în drum, fără să-mi întindă o mînă de ajutor."

Doar perspectiva aceasta şi era suficient ca să-i urască şi mai mult. Îi ura pe toţi, fără deosebire, dar mai ales îi ura pe aceia pe care îi simţea mai dîrji, mai clonţoşi, mai în stare să-i plătească cine ştie ce poliţe vechi. Pe aceştia i-ar fi ucis cu mîna lui, fără nici un fel de scrupule. Dar cum lucrul acesta nu era o treabă chiar atît de uşoară, indirect tot în braţele morţii îi zvîrlea, încredinţîndu-le misiuni dintre cele mai primejdioase. Şi cum nici unul dintre ei nu era de fier, azi unul, mîine altul, pînă la urmă, cu toţii sfîrşeau prin a fi ucişi.

Numai că, spre marea furie a locotenentului, în locul celor ucişi rămîneau destui care să-l înfrunte. În privirile întunecate ale acestora el descifra nu numai dispreţ ci şi o ameninţare tulbure care îl înfricoşa tocmai pentru că nu-i înţelegea încă tîlcul adevărat.

Faţă de politică, locotenentul Bobocea nu manifestase vreun interes deosebit. Ea nu-l atrăsese nici măcar din punctul de vedere al posibilităţilor pe care i le putea oferi de a urca în ierarhia socială. (Şi exemple avea doar în familie. Tatăl său, fostul bogătan care abia ştia să se iscălească, ajunsese deputat şi temut într-un întreg judeţ, iar cumnatu-său, soţul Ilenuţei, fusese în două rînduri ministru.)

Cu toate acestea, atunci cînd a izbucnit războiul împotriva Uniunii Sovietice, a *simţit* că el trebuie să fie de acord cu acest război. Molipsit de entuziasmul celor din lumea lui, care scontau pe o victorie fulgerătoare a blindatelor lui Hitler, îşi făcuse următorul calcul: oricît de hămesită era Germania lui Hitler, totuşi, la împărţirea prăzii, va fi imposibil ca Romînia să nu se înfrupte şi ea măcar cu un oscior. Or, la imensitatea aceea de ţară, un oscior avea să însemne teritorii anexate, teritorii care, fără îndoială, aveau să fie împărţite acelora care în interiorul ţării aveau în mînă pîinea şi cuţitul. Şi pe lîngă „Mihai Viteazu" — ca un deziderat imediat — se gîndise şi la un altul, ceva mai îndepărtat, după război, la împărţirea prăzii: o moşioară de cîteva sute de hectare. Perspectiva de a deveni moşier îi surîsese teribil de ispititor. Se închipuise ducînd o existenţă de senior, puţin excentric, într-un

climat deosebit de cel din țară, adulat, poate chiar iubit.

Cînd însă începură înfrîngerile, cu el se petrecu următorul fenomen: fiecare nouă înfrîngere îl durea și îl înfuria în egală măsură. Îl durea, fiindcă simțea că sînt în joc propriile lui interese, și îl înfuria, pentru că nu-și putea explica înfrîngerile.

În schimb, fu un nou prilej să-și urască oamenii. Pentru că, dacă pe el fiecare nouă înfrîngere îl durea și îl deznădăjduia, în schimb, pe ei îi bucura. Și nu numai pe ei, oamenii lui. Locotenentul Bobocea își dădea seama că sutele și miile de soldați romîni se bucurau după fiecare nouă înfrîngere.

Rare au fost cazurile în istorie cînd o armată să se bucure de propriile ei înfrîngeri. Totuși, aceasta era realitatea. Sutele și miile de oameni simpli care alcătuiau armata romînă, se bucurau și de înfrîngerea de la Stalingrad și de încercuirea de la Cotul Donului, și de toate celelalte înfrîngeri, în Caucaz, în Crimeea etc.

Și fiindcă locotenentul Bobocea își dădea seama de acest lucru, găsea un motiv în plus să-i urască. De fapt, acesta era motivul principal. Îi mai ura, pentru că, acum, cînd *simțea* că începeau să fie în joc propriile sale interese, ei, „mîrlanii", se bucurau.

Îi ura nu ca soldați, ci prin ceea ce reprezentau ei, dincolo de uniforma militară. Îi ura ca reprezentanți ai unei lumi opuse lumii lui, o lume pe care o disprețuise, dar de care, acum, cînd o simțea bucurîndu-se de înfrîngeri, începea să-i fie teamă.

Toate acestea aveau să-i devină mai clare abia după ce avea să se împrietenească bine cu maiorul Cameniță.

Și tot maiorul Cameniță avea să-i dea soluția de a ieși din angrenajul în care era prins, împotriva voinței sale.

*

Locotenentul Bobocea aproape golise de rom bidonul cînd se strecură în adăpost maiorul Cameniță.

Ușor amețit, se ridică anevoie:

— Am onoarea să vă salut, domnule maior!

— Bună, Bobocea, bună! Ce e nou la tine în sector?

— Nimic deosebit!... Liniște!...

— Liniște! Hm!... Liniște! Ei bine, află...

În clipa aceea, vocea sonoră a maiorului avu darul să-l trezească din somn pe Marin.

— Să trăiți, domn' maior!

Și buimac de somn, în sforțarea de a lua reglementara poziție de drepți, se bălăbăni cîteva clipe ca o limbă de pendul.

— Bună seara, măi băiete! Ți-am stricat somnul, nu?

— Dormeam, să trăiți! replică soldatul cu jumătate de gură, temîndu-se că ar putea scăpa ceva care să-l supere pe ofițer.

Maiorul Cameniță, cu mîinile la spate, îl măsură din cap pînă în picioare cu un aer amuzat și cu o privire disprețuitoare, pe care însă Marin nu se pricepea s-o seziseze.

— Măi Marinică, măi, de ce v-o fi plăcînd vouă, soldaților, așa de mult să dormiți?

Soldatul, cu ochii în pămînt, tăcu. În sinea lui se întreba cu ce se făcuse vinovat dacă dormise, dar nu îndrăzni să-și exprime tare nedumerirea.

— Nu-mi răspunzi, Marinică? insistă maiorul. De ce v-o fi plăcînd vouă să dormiți atît?

Întrebarea maiorului sună clară, inchizitorială.

— Păi... dormim cînd sîntem trudiți. Eu, domn' maior...

Dar maiorul nu-l lăsă să continue.

— Ce tot spui tu, măi Marinică! Soldatul romîn dacă e lăsat să doarmă, poate dormi neîntrerupt și douăzeci și patru de ore. Alta e explicația, măi Marinică. Ia mai gîndește-te!...

Soldatul privea în pămînt vădit încurcat. Se cunoștea că nu e dispus să dea curs invitației maiorului de a se „gîndi".

— Ei? îl chestionă maiorul după cîteva clipe.

— Ce știu eu, domn' maior!

— Dragul meu! Dragul meu! exclamă maiorul pocnindu-și degetele. Gestul era afectat, cum afectată îi era și vocea. Păi, tocmai răspunsul pe care l-ai dat conține soluția problemei. Creierul, dragul meu! Pri-

cepi? Ei, dar mi se pare că nu e o treabă chiar atît de ușoară. Lasă, am să-ți explic altă dată. Acuma te invit să te duci să-ți continui somnul în altă parte. Eu am de discutat ceva cu domnul locotenent. Ceva confidențial, adică ceva secret.

Soldatul se grăbi să părăsească adăpostul, bucuros că scapă de întrebările maiorului.

Maiorul Cameniță privi cîteva clipe în urma lui.

— Telefonul funcționează? întrebă căutîndu-se prin buzunare după o țigară.

— Desigur!

— Am lăsat vorbă să-mi dea legătura aici la tine dacă mă caută colonelul. Dar aș prefera să nu mă caute.

— De ce?

— Simplu... Nu poate să mă caute decît pentru un singur motiv: ca să-mi comunice că mîine atacăm.

— Ar fi îngrozitor! După ce am pregătit totul.

— Nu cred totuși să ne mișcăm așa de repede. Cît privește data pe care am hotărît-o, sper că n-am procedat rău. Știi, n-aș vrea să mă trezesc cu vreun glonte, tocmai acum, la spartul tîrgului.

— Da, da, aveți dreptate, domnule maior! fu repede de acord locotenentul Bobocea. Gîndul că ar putea muri tocmai acum îl făcu să simtă în spate un fior rece.

— În oameni doar nu putem avea încredere.

— Nici n-avem nevoie de încrederea lor, se îndîrji locotenentul Bobocea. Îi vom păcăli. Așa, ca pe Beldie.

— Pe Beldie îl avem în buzunar. Bietul de el! E cam sărac cu duhul. Așa că... Măi Bobocea, mare prost ai fost! Ce dracu cauți tu, cu talentul tău, în linia întîi?

— Întîmplarea, domnule maior. Apoi, poate un orgoliu prost înțeles.

— Dumneata nu-ți dai seama ce comoară de om ești!

— Exagerați, domnule maior! protestă locotenentul, măgulit însă de laudele maiorului. De altfel, cum ar fi putut rezista tentației de a-l crede, cînd maiorul era primul om care găsea cuvinte de apreciere la adresa lui, și încă superlative.

— Dar nu exagerez de loc. Uită-te la el!... Un om care se pricepe atît de bine să tragă oamenii de limbă, ca să le afle secretele, de patru ani stă în linia întîi. Păi bine, domnule, nu-ţi dai seama ce forţă formidabilă ai fi putut deveni! Pus în anumite condiţii favorabile, dumneata ai fi avut în buzunarul dumitale toate personalităţile ţării.

Dragă Bobocea, mă felicit că te-am putut cunoaşte mai îndeaproape, şi sezisa marele dumitale talent. Cred că una din dovezile cele mai categorice ale talentului dumitale o constituie dibăcia cu care ai ştiut să afli... buba lui Sfat.

— ...Şi cînd mă gîndesc, domnule maior, că mi-a mărturisit singur.

— Păi tocmai într-asta constă talentul dumitale. Acum, el ne slujeşte, pentru că se slujeşte!

— În definitiv, el are mai multe motive decît mine să se teamă.

Maiorul Cameniţă îl privi compătimitor parcă. În lumina slabă a felinarului, chipul prelung al maiorului părea nefiresc, îmbătrînit.

— Aşa crezi? Ia să vedem ce ar fi avut el de pierdut? Viaţa? Puţin probabil. I-ar fi dat nişte ani de închisoare. Dumneata însă...

— Pe mine n-au nici un motiv să mă închidă, se grăbi să precizeze locotenentul Bobocea.

— Într-adevăr, nu văd de ce te-ar închide. Totuşi, dumneata ar trebui să te temi mult mai mult de... de *ziua de mîine*. Dragul meu, a fost o vreme cînd cărţile m-au interesat. Pe atunci am citit cîte ceva şi despre bolşevism. Da, pe vremea aceea, citeam mult şi visam să mă fac actor. Dacă ai să mă întrebi ce legătură există între interesul pentru lectură şi actorie, n-aş putea să-ţi răspund. Dar, probabil, tocmai pentru că nu există nici o legătură, nu am putut ajunge actor.

— În schimb, v-aţi făcut ofiţer.

— Mai exact, cred, că ar trebui să spui că am *ajuns* ofiţer.

— Este vreo deosebire?

Maiorul rîse cu rîsul lui „simulat", de actor.

— Foarte mare !... Nu m-am *făcut* ci am *ajuns* ofițer. Dacă aș accepta formularea dumitale, ar însemna să accept că a fost o acțiune deliberată, că de fapt m-am străduit, depunînd eforturi, ca să pot îmbrățișa cariera militară.

Realitatea e însă alta: *am ajuns* ofițer. Puteam tot așa de bine să ajung avocat, profesor, sau simplu vardist de stradă. Asta înseamnă că, dacă am ajuns ofițer, faptul se datorează pur și simplu hazardului.

Ei, dar, cum dracu am ajuns să-ți spun toate astea? În definitiv, despre ce vorbeam?

— Că, pe vremuri, ați citit cîte ceva și despre bolșevism.

— Exact! se lumină maiorul. Pe baza acelor lecturi, ascultă ce-ți prezic. În primul rînd, dumneata și ai dumitale veți pierde moșia. În al doilea rînd, vei fi scos din cadrele armatei. Cred că citești ziarele care vin din țară. Acolo se vorbește de „armata poporului". Nu vei fi crezînd că poate fi concepută o armată a poporului în rîndurile căreia să figureze ofițeri — fii de moșieri.

Vei simți, cu alte cuvinte, pe propria-ți piele ce înseamnă dictatura proletariatului.

Locotenentul Bobocea oftă:

— Mi-ați mai vorbit despre asta. Deși, să mă bată dumnezeu dacă înțeleg ce poate să însemne această dictatură a proletariatului.

— Păi cele ce ți-am prezis că te așteaptă înseamnă tocmai aplicarea dictaturii proletariatului. Dictatura proletariatului înseamnă că din vîrful piramidei vei ajunge undeva jos de tot, înseamnă că dacă nu ai să crăpi de foame, ai să cîștigi un salariu, făcînd probabil o muncă manuală de rînd pe care acum o detești. Dictatura proletariatului mai înseamnă pentru dumneata... tot ceea ce poate fi mai rău.

Și în acest caz, am avut dreptate atunci cînd ți-am spus că dumneata ai mai multe motive să te temi de ceea ce îți rezervă viitorul.

Locotenentul Bobocea nu răspunse. Se mulțumi să dea din cap afirmativ și să ofteze. Pe urmă, instinctiv,

duse la gură bidonul. Dar fiindcă bidonul era gol, îl zvîrli izbindu-l de perete.

— Greu mai trece timpul. Pînă mîine noapte parcă ar fi o veşnicie.

Maiorul Cameniţă îşi trecu palma peste obraji absolut fără motiv — un fel de tic actoricesc — apoi întrebă :

— Te-ai gîndit pe cine să pui mîine noapte pîndar ?

— M-am gîndit. În afară de Beldie, nu văd pe altcineva.

Maiorul strîmbă din nas :

— Nu-i o soluţie foarte fericită ! De Beldie s-ar putea să avem nevoie pentru o altă treabă.

— În altcineva nu pot avea încredere. Mă tem. Mă tem din pricina bolşevicului de Ciurea. Ce ghinion să-l am tocmai la mine în pluton !... Şi cît am căutat să mă scap de el ! N-a fost misiune mai plină de primejdii, în care să nu-l fi trimis pe el. Dar parcă-i dracu gol. Glontele nu se atinge de el. Vă repet, mi-e teamă ca nu cumva blestematul ăsta de Ciurea să miroasă ceva şi să ne încurce socotelile.

Maiorul chicoti din nou cu rîsul lui afectat de actor :

— Va trebui să luăm măsuri, dragul meu, ca Ciurea să nu ne încurce socotelile. De aceea ţi-am spus, mai adineauri, că s-ar putea să avem nevoie de Beldie pentru o altă treabă.

— Pentru o asemenea treabă m-aş angaja eu.

Maiorul îl privi aproape admirativ. Hotărît, nu se aştepta la un asemenea răspuns.

— Da ? Dragă Bobocea, eşti omul surprizelor. Şi eu care credeam că te cunosc bine...

Trebuie să ştii că eu nu m-am gîndit la o asemenea rezolvare. Dar, poate, va trebui să acceptăm şi o asemenea soluţie. Dumneata ai dreptate. Totul depinde de pîndar. Aşa că pînă la urmă, tot pe Beldie va trebui să ne bazăm. Dacă, bineînţeles, pînă mîine seară nu voi găsi o altă soluţie.

— Sînt convins că veţi găsi, domnule maior ! replică locotenentul Bobocea, care avea o încredere nemărginită în capacitatea maiorului Cameniţă de a găsi soluţii extraordinare.

Locotenentului Bobocea i se întîmplase pentru prima dată, în cei patru ani de război, ca un alt ofiţer, şi încă superior lui, să-i caute prietenia. A fost un eveniment atît de neobişnuit, încît a trebuit să treacă mai multe săptămîni pînă cînd să înţeleagă de ce maiorul venea atît de des pînă în linia întîi, la el în adăpost. Constatarea că maiorul îl căuta pentru că îi făcea plăcere să stea de vorbă cu el, îl măgulea. Şi se simţea măgulit, pentru că ştia despre sine că nu este un interlocutor plăcut. Nu fusese el niciodată o fire comunicativă, iar anii de front îl sălbăticiseră şi mai mult. Ceilalţi ofiţeri, chiar cei din linia întîi, în pauzele dintre două lupte, noaptea, se căutau să mai stea de vorbă sau să mai bată foiţele, ca să uite de mizeriile frontului.

Pe locotenentul Bobocea nu-l căuta nimeni şi nici el nu se ducea să caute pe cineva. Desigur, însingurarea aceasta ar fi trebuit, în cel mai bun caz, să aibă drept rezultat o plictiseală vecină cu nebunia. În realitate, locotenentul Bobocea nu se plictisea niciodată. Aceasta constituia, poate, cea mai ciudată trăsătură a firii sale. Şi nu se plictisea, pentru că descoperise secretul nu de a trăi ci de a vegeta.

Nimic nu e mai îngrozitor de plictisitor decît să stai în timpul zilei într-o groapă sau într-un adăpost şi să aştepţi reluarea atacului sau un contraatac din partea inamicului. Şi să treacă aşa o zi, două, trei, chiar şi o săptămînă.

În asemenea cazuri, şi în altele similare, locotenentul Bobocea descoperise secretul de a nu se plictisi. Culcat pe spate, cu mîinile sub cap, putea să stea nemişcat ore întregi, fără ca măcar să gîndească. Nu se gîndea la absolut nimic, uita despre sine, uita unde se găseşte. Deşi rămînea treaz — şi era într-adevăr treaz — în schimb creierul, simţurile sale dormitau şi, în consecinţă, pierdea noţiunea timpului. În asemenea împrejurări, nu mai avea nici păreri de rău, nici doruri, nici nostalgii.

La început, nu şi-a dat seama ce leac excepţional împotriva plictiselii şi a singurătăţii putea deveni starea aceasta vegetativă pe care o cunoscuse doar în mod cu

totul întîmplător. Pe urmă, cînd a înțeles, încercă, și izbuti să și-o provoace după voință.

Totuși, cînd își dădu seama că nu din datorie maiorul Cameniță își risca pielea pînă în linia întîi, fu în așa măsură măgulit, încît, începu să-i aștepte vizitele cu nerăbdare.

Prietenia dintre ei se înfiripase curînd după ce divizia lor trecuse în Ardeal. Regimentul lor fusese încropit, la repezeală, din supraviețuitorii luptelor de pe frontul din Moldova. Lor li se adăugaseră oameni noi, ofițeri și trupă, proveniți de la diferite alte unități.

Pe această cale ajunsese maiorul Cameniță în regimentul lor. Era un om alcătuit fără zgîrcenie de natură, cu o figură de actor. Aceasta, în primul rînd, datorită marii mobilități a feței, în stare să oglindească după voie cele mai variate și mai nuanțate stări sufletești.

Totuși, mimica rămînea un auxiliar — fericit ce-i drept — dar un auxiliar. Caracteristic pentru maiorul Cameniță era vocea. O voce vibrantă, cu dicțiune perfectă care știa să fie gravă, duioasă, mînioasă, ironică, insinuantă, prefăcută sau cu accente de mare sinceritate.

Folosind calitățile sale actoricești, absolut în toate împrejurările, aveai impresia că se credea în orice clipă pe scenă, jucînd succesiv, după necesități, roluri variate, de la tragedie pînă la comedia bufă.

Desigur, la un om cu asemenea certe calități actoricești, te-ai fi așteptat să fie lipsit de aptitudini militare.

Ori, nimic mai neadevărat decît o asemenea părere. De aceea, unii dintre ofițeri — în deosebi aceia care își dădeau seama că maiorul, în ciuda unor calități, era o secătură lipsită de scrupule și rapace — ironizîndu-l, spuneau că, dacă s-a făcut ofițer și nu actor a pierdut unica ocazie de a deveni celebru.

Spre deosebire de locotenentul Bobocea, maiorul Cameniță era extrem de comunicativ și, atunci cînd era mînat de vreun interes, știa să cîștige simpatii.

Pentru cine îi cunoștea adevărata fire, nu era deloc de mirare că maiorul prinsese slăbiciune tocmai pentru locotenentul Bobocea.

— Vezi tu, dragă Bobocea — îi spusese într-o noapte maiorul, care îl chemase la postul de comandă al batalionului — dintre toţi ofiţerii batalionului meu, numai tu şi cu Mihăilă sînteţi ofiţeri activi. Ceilalţi, rezervişti. Mulţi, băieţi foarte de treabă... dar rezervişti. Cum să-ţi explic? Deşi anii de război i-au mai dat pe brazdă, tot rezervişti rămîn. Personal, nu am nimic de împărţit cu ei; dar m-aş fi simţit mult mai bine dacă batalionul ar fi fost încadrat numai cu ofiţeri activi.

Dar, sînt şi eu om. Simt nevoia să mai schimb o vorbă cu cineva, un ofiţer adevărat, nu cu vreunul din ăştia de rezervă care visează în fiecare noapte surtucul. În tot batalionul însă nu vă am decît pe voi. Pe Mihăilă nu ştiu dacă îl cunoşti. E de o prostie, care mă exasperează. Nu mai rămîi decît dumneata... Aşa că, dragă Bobocea, vrei, nu vrei, trebuie să mă suporţi.

— Vai de mine, domnule maior! Cinstea e pentru mine. Îmi faceţi o mare onoare... Nu sînt deloc o fire comunicativă şi mi-e teamă că nu aţi făcut o alegere bună...

— Într-adevăr, nu eşti un om prea vorbăreţ. În schimb, sînt eu pentru amîndoi, glumi maiorul rîzînd ca pe scenă.

Dacă locotenentul Bobocea nu ar fi fost atît de copleşit de prietenia pe care i-o arăta maiorul — copleşit în primul rînd pentru că, în sinea lui, tînjise totdeauna după o asemenea prietenie — ar fi primit cu mai multă rezervă explicaţia maiorului Cameniţă. Deoarece căpitanul Mihăilă, departe de a fi un prost fără pereche aşa cum îl calificase maiorul, era dimpotrivă un om inteligent şi, într-o mare măsură, la fel de comunicativ ca şi acesta.

Dar, măgulit la culme, acceptă fără rezerve explicaţia maiorului.

Şi totuşi, nu acesta era adevărul. Maiorul se apropiase de locotenentul Bobocea din cu totul alte motive. El văzuse în Bobocea omul prin intermediul căruia îşi

va putea pune în aplicare planul. Un plan conceput mai întîi grandios, apoi restrîns mereu pe măsură ce se convingea că oamenii pe care ar fi trebuit să se bazeze nu prezentau suficientă încredere. Pînă la urmă, planul fu redus la proporţii modeste, cu alte cuvinte, numai la atîta cît spera să poată realiza cu ajutorul locotenentului Bobocea. Deşi modest, planul acesta `îi putea duce uşor pe amîndoi în faţa plutonului de execuţie.

Biografia maiorului Cameniţă era biografia unei secături inteligente. Se trăgea dintr-o familie de ţărani de prin părţile Buzăului, familie înstărită. Dintre cei trei fraţi, numai el avusese parte de învăţătură. Dotat de natură cu o inteligenţă vie, dublată de o memorie bună, izbuti să ajungă la bacalaureat şi să-l treacă fără dificultate.

Bineînţeles, la succesele sale contribui într-o mare măsură secăturismul său, care avea să se manifeste mai ales ulterior.

Ajuns la universitate, proaspătul student la Conservator şi la Facultatea de litere se întîmplă să placă uneia dintre colegele lui de an, fiica unui industriaş cu un oarecare renume. Pe cît era de bogată şi pe cît era de frumoasă, pe atît era de lipsită de talent. De altfel, era conştientă că-i lipseşte talentul. Dar ca să nu se plictisească prea tare — întrucît ceva trebuia să facă — optă pentru actorie, convinsă că, pînă la urmă, dacă se va hotărî să facă teatru, frumuseţea ei şi banii lui taică-su vor izbuti să suplinească lipsa de talent.

Pentru fata asta, care pînă la optsprezece ani izbutise să-şi uimească prietenele din lumea ei, tot atît de puţin virtuoase, cu felul de viaţă pe care îl ducea, proaspătul student Cameniţă Ilie, abia picat din provincie, n-a putut fi altceva decît o victimă sigură. Şi aceasta, cu atît mai mult cu cît fata pentru prima dată în viaţa ei credea că este îndrăgostită.

Voluntară, obişnuită să obţină tot ceea ce doreşte, îl introduse în lumea ei, prezentîndu-l drept logodnic. El, îndrăgostit nebuneşte de această fată frumoasă, mă-

gulit în vanitatea lui și orbit de strălucirea aparentă pe care o oferă banul, căută pe de o parte să se lepede de tot ceea ce i-ar fi amintit trecutul iar pe de alta se strădui să imite pe aceia cu care venea în contact. Și izbuti de minune. În primul rînd, fiindcă era înzestrat de natură cu însușirea de a se adapta prompt oricărei situații, iar în al doilea rînd, fiindcă i se oferi prilejul să se bucure de o relativă independență economică. Aceasta datorită viitorului său socru, care îi oferi imediat un post într-una din întreprinderile sale, cu un salariu la care nici măcar nu îndrăznise să viseze vreodată.

Un an de zile a fost logodnicul neoficial al odraslei industriașului. Între timp, se dezmeticise și el. Încetase de mult s-o mai iubească, scîrbit de perversitatea acelei fete de optsprezece ani. Dar, întrucît prinsese gustul banilor și al vieții ușoare, viciat el însuși, acceptase să devină soțul legitim al fetei aceleia care își schimba amanții în fiecare lună.

Întrucît, ceea ce fata industriașului crezuse a fi pasiune adevărată, în realitate nu fusese decît un capriciu — e drept un capriciu ceva mai lung — într-o zi apăru cu un nou logodnic. Cameniță fu pur și simplu concediat. Concedierea fu urmată și de pierderea postului oferit cu atîta generozitate de acela care sperase că-i va fi socru.

Dizgrațierea nu a însemnat însă și prăbușirea totală a tînărului Cameniță. Înzestrat de natură cu acel dar excepțional de a se adapta ușor oricărei situații, în anul cît fusese de profesiune logodnic izbutise să se adapteze de minune și să-și însușească minimum de secăturism necesar ca, speculînd situația lui de viitor ginere al industriașului, să-și creeze relații personale, datorită cărora să-și augmenteze salariul cu unele sume nu lipsite de importanță.

Așa se face că atunci cînd încetă de a mai fi logodnic nu se dădu la fund. Pluti la suprafață continuînd să frecventeze aceeași lume. Datorită acestui fapt, în scurt timp, folosind experiența acumulată, izbuti să devină logodnicul fetei unui bancher — de data aceasta,

logodnic adevărat — iar scurt timp după aceea, ginerele bancherului.

Dar un adevărat ghinion îl urmărea pe fostul student de conservator. Banca — de fapt o tarabă ordinară a unui fost zaraf, pungaș dar deștept — dădu faliment. Bancherul fugi în străinătate cu banii deponenților inclusiv zestrea fetei sale.

În fața unui asemenea dezastru — și era un dezastru, pentru că făcuse imprudența să depună la banca lui socru-său și propriile sale economii — Cameniță, furios, divorță.

Avea pe atunci douăzeci și trei de ani. Sărăcit peste noapte și fără nici un fel de ocupație, începu să-și pună serios problema zilei de mîine. Unul dintre cunoscuți îi sugeră cariera militară, oferindu-se să-i ușureze primirea în școala militară.

Doi ani mai tîrziu, ieșea sublocotenent. Un sublocotenent ceva mai în vîrstă decît ceilalți din promoția sa, dar, datorită pospaiului de maniere și a experienței căpătate din anii cît se frecase printre cei din așa-zisa „lume bună", cu multe șanse de a avansa repede. Pe de altă parte, clădit fără zgîrcenie de către natură, din care motiv trezea ușor curiozitatea femeilor, succesul îi fu asigurat și de protecția acestora, în special al celor trecute de prima tinerețe.

De fapt, farmecul personal și protecția femeilor îl ajutară să învingă inerția și nepăsarea, pentru că atît calificativele excepționale, cît și avansarea le merita încă din Școala Militară dovedind meritorii aptitudini militare.

Mutarea în capitală o datora însă, exclusiv, protecției femeilor. Revenit în București, începu să frecventeze din nou societatea după care tînjise în anii de școală militară și în următorii, cît timp stătuse prin diferite garnizoane de provincie. Optimist, spera că acum, după cele două eșecuri, va izbuti să pună mîna pe o fată bogată care să-i asigure măcar o relativă independență economică.

Norocul însă nu se grăbi să-i întindă o mînă de ajutor.

Decorativ şi viril în uniforma lui, femeile îl supralicitară. Totuşi, nici uneia nu-i surîse perspectiva de a deveni soţia unui biet ofiţeraş.

Lunile imediat premergătoare războiului l-au găsit frecventînd aceeaşi lume care, dacă nu-l refuza, nici nu-l accepta, făcînd eforturi desperate să se menţină la suprafaţă. Şi izbutea, datorită diverselor tribulaţii pe care le făcea ca să-şi sporească salariul de căpitan. În aceste tribulaţii un rol important îl jucau femeile, care, chiar atunci cînd ele nu se arătau în mod spontan generoase, el se pricepea să le creeze o atare iluzie.

Mare admirator al maşinii de război germane, căpitanul Cameniţă, la fel ca atîţia alţii, fusese convins că pentru panţerele lui Hitler campania în Uniunea Sovietică va însemna doar o plimbare fulgerătoare şi triumfală pînă în Urali.

Datorită protecţiei femeilor, la izbucnirea războiului izbuti să se aranjeze la un comandament, acela al Etapelor, iar mai tîrziu, după căderea Odesei, să i se încredinţeze conducerea unui serviciu special de capturi. Era tocmai ceea ce îşi dorise. Şi acum, în exercitarea misiunii primite, îşi puse în joc toată energia şi priceperea. Făcu treabă bună. Dar făcu treabă bună mai ales în ceea ce priveşte propriile sale interese. Camioane întregi, încărcate pînă la refuz cu fel şi fel de bunuri, nicăieri înregistrate, luară drumul spre Bucureşti. Acolo, un om de-al lui le transforma în bani lichizi sau în valori, începînd cu nestematele şi sfîrşind cu dolarii.

Zelul pe care îl depunea în a se îmbogăţi stîrni invidia multora. Fiindcă erau destui aceia care rîvneau ca la adăpostul însărcinării oficiale de a „strămuta" bunuri, să poată jefui şi pe cont propriu. Un memoriu „strict confidenţial" informa că maiorul jefuia crunt din bunurile destinate a fi „strămutate". Comisia instituită descoperi lucruri mult mai grave decît cele semnalate în memoriu. Totuşi, comisia, unsă princiar de către cel în cauză, încheie un proces-verbal în care adevărul era pur şi simplu escamotat.

Cu toate acestea, în urma unor intervenţii oculte zelosul căpitan Cameniţă Ilie primi comanda unei companii dintr-un regiment aflat în prima linie.

Şi astfel, căpitanul Cameniţă ajunse pe front.

De acolo, din inima Rusiei, începură să curgă scrisorile către femeile care îl oblăduiseră şi al căror amant fusese, implorîndu-le să intervină pentru readucerea lui în ţară sau, dacă lucrul acesta nu era posibil, pentru mutarea lui undeva mai în spatele frontului. Dar se pare că între timp, fostele lui amante îl uitaseră, pentru că nici una din ele nu interveni în favoarea lui.

Şi astfel, rămase mai departe pe front, blestemînd femeile care îl uitaseră, blestemîndu-şi soarta pentru ghinionul pe care îl avusese de a fi fost scos de la „Capturi".

„Numai cîteva luni dacă mă mai lăsau, eram un om făcut!" se căina el, ori de cîte ori îşi amintea.

După un an de front, fu înaintat maior şi primi comanda unui batalion. Avansarea îl bucură, în primul rînd fiindcă îi da iluzia că are şanse mai multe să supravieţuiască. Şi avea motive să dorească aceasta. Deşi fusese numai şase luni la „Capturi", izbutise să încropească o mică avere — el o numea cu modestie „cheag" — prin care, investind-o, după război, în vreo afacere bănoasă, să se îmbogăţească peste noapte.

Dar veni Stalingradul, veniră celelalte înfrîngeri, veni în sfîrşit zdrobirea armatei antonesciene în Moldova, şi o dată cu ele se spulberară şi visele maiorului Cameniţă.

*

Încă înainte de străpungerea frontului din Moldova, maiorul Cameniţă şi-a dat seama — la fel ca atîţia alţii — că totul e pierdut şi că linia de apărare fortificată nu va putea rezista tancurilor atunci cînd sovieticii vor dezlănţui ofensiva. Dar, spre deosebire de ceilalţi ofiţeri, în afară de inutilitatea rezistenţei, maiorul Cameniţă şi-a mai dat seama şi de altceva. Şi-a dat seama că ofensiva sovietică va însemna nu numai scoaterea din luptă a armatei romîne, dar şi începutul

unor răsturnări sociale ale căror consecinţe îl înspăimîntau.

De aceea, cu toate că avea comanda unui batalion pe frontul de la Iaşi, făcu ce făcu şi obţinu o permisie de zece zile. Se repezi la Bucureşti cu speranţa — nebunească dacă se are în vedere că maiorul Cameniţă era cu desăvîrşire lipsit de predispoziţie spre aventură — că va putea să fugă peste graniţă.

Avea cinci sute de mii de lei în valută străină şi diferite alte valori care însumau încă două sute de mii de lei. Cu un asemenea capital se putea încumeta să-şi încerce norocul într-o altă ţară.

Ajuns la Bucureşti, primul lucru pe care-l făcu fu, întîi, să schimbe în valută străină şi restul banilor pe care îi mai avea, iar în al doilea rînd, să caute o posibilitate de a trece graniţa fără riscuri. O posibilitate de a trece absolut fără riscuri, nu găsi. Găsi însă pe cineva care se oferi să-l treacă cu riscuri minime. Neavînd de ales, acceptă. Avu însă ghinion. Omul care se oferise să-l treacă graniţa — şi care încasase cu anticipaţie comisionul — se dovedi un escroc. În ziua respectivă şi la locul indicat, maiorul Cameniţă aşteptă zadarnic timp de două ore.

Aceasta se întîmpla în ajunul zilei cînd îi expira permisia. Furios, în aceeaşi noapte se urcă în trenul de Iaşi. Furios, dar fără să despere. Se întorcea la regiment cu hotărîrea ca, în timpul cel mai scurt, să obţină o nouă permisie. Prima dată fusese tras pe sfoară. A doua oară nu avea să i se mai întîmple aşa ceva.

Între timp se întîmplă un fapt pe care maiorul Cameniţă, deşi îl prevăzuse, nădăjduise totuşi că avea să mai întîrzie. Se întîmplă ofensiva sovietică de la Iaşi-Chişinău şi prăbuşirea întregului front antonescian-hitlerist.

Dar se mai întîmplă un fapt extraordinar pe care maiorul nu-l prevăzuse : se întîmplă ca o armată bătută, obosită după patru ani de război, în numai patruzeci şi opt de ore, să întoarcă armele împotriva silnicilor ei aliaţi — hitleriştii.

Acest eveniment, maiorul Cameniţă nu-l prevăzuse. Şi fiindcă el se întîmpla atît de neprevizibil, pînă să se

dezmeticească, se trezi luptînd alături de batalionul său împotriva nemților, pentru eliberarea Ardealului.

Dezmeticirea veni repede. Și cu fiecare zi care trecea evenimentele confirmau previziunile sale în ceea ce privește evoluția politică din țară. În pauzele dintre lupte, dar, mai ales, noaptea, la „G"-ul [1] batalionului, asculta veștile transmise din țară. Tot pe calea undelor afla că fiecare zi care trecea însemna o nouă victorie a maselor muncitoare, care, stăpîne pe stradă, în uzine și fabrici, dădeau una după alta lovituri zdravene claselor exploatatoare, ce încercau disperate să-și mențină pozițiile și privilegiile.

Maiorul Cameniță nu-și făcea nici un fel de iluzii în ceea ce privește rezultatul bătăliei care se da înapoia frontului, în țară. Și nu-și făcea iluzii, nu pe baza unor raționamente teoretice, ci tîlcuind just spiritul masei de soldați din jurul său. Cu amărăciune și cu furie trebuia să constate că acolo, pe front, în marea lor majoritate, soldații erau de partea acelora care duceau lupta pentru răsturnarea „boierilor" Mai mult, el își dădea seama că soldații, fără să fie foarte conștienți de acest lucru, luptînd cu îndîrjirea și ura cu care luptau, se înrolau de fapt, în rîndurile acelora care luptau pentru o mai dreaptă așezare a lucrurilor.

La radio, în ziarele care parveneau pe front și pe care el, citindu-le cu o curiozitate flămîndă, încerca să descifreze ceea ce-i rezervă viitorul, căutînd înțelesuri ascunse în fiecare cuvînt rostit de conducătorii politici, o lozincă mai ales se impuse atenției sale: „Totul pentru front, totul pentru victorie". Lozinca cerea acelora din spatele frontului eforturi necurmate în vederea satisfacerii necesităților frontului. Lozinca cerea celor de pe front să nu se dea înapoi de la nici un sacrificiu pentru a grăbi victoria. Așa interpreta el lozinca aceasta. Și de cîte ori o auzea la radio, de cîte ori ochii o citeau în vreun ziar, îl cuprindea furia. Și îl cuprindea furia, pentru că de imperativul acestei lozinci ascultau miile și sutele de mii de soldați români care

[1] Posturi de radio recepție-emisie cu care erau înzestrate batalioanele.

luptau pe front. Luptau cu furie, cu ură, cu dorința nestăvilită de a termina cît mai repede cu nemții, și, după atîția ani de război, să se întoarcă la casele lor.

Dar ceea ce îl înfuria cel mai mult era constatarea pe care o făcea că, fără să vrea, se supunea și el imperativului lozincii.

„Îi slujesc pe comuniști, fac un lucru împotriva propriului meu interes."

Și ca să nu-i mai slujească pe comuniști, concepu un plan care i se păru teribil. Dar întrucît planul acesta comporta prea multe riscuri, și curajul nefiind o trăsătură esențială a firii sale, renunță la el.

Cel de al doilea plan, mai modest, i-a venit în minte după aceea. Dar ca acest al doilea plan să izbutească, era necesar să-și găsească un complice printre ofițerii din linia întîi. Și ca o primă măsură, începu să studieze ofițerii pe care îi avea în subordine.

Din capul locului excluse ofițerii de rezervă. Erau cu toții băieți tineri, în marea lor majoritate învățători. Mai ales în aceștia nu putea avea încredere, ei înșiși fiind sensibili la vîntul de înnoire care bătea în țară. Ofițeri activi nu avea decît doi: pe căpitanul Mihăilă, comandantul companiei de mitraliere și pe locotenentul Bobocea.

Maiorul Cameniță îl preferă pe locotenentul Bobocea căpitanului Mihăilă, din două motive. În primul rînd, căpitanul Mihăilă, fiind comandantul companiei de mitraliere și avînd plutoanele sale împărțite pe întreg sectorul ocupat de batalion, nu era omul de care avea el nevoie. În al doilea rînd, căpitanul Mihăilă ca atîția alți ofițeri activi, se dezmeticise și el între timp, dar altfel decît maiorul Cameniță.

După întoarcerea armelor împotriva nemților, căpitanul Mihăilă trecuse și continua să treacă prin stări sufletești ciudate și contradictorii. Pe de o parte, simțea așa de parcă războiul atunci ar fi început și că el participa nu ca ofițer activ — după părerea căpitanului Mihăilă, un ofițer activ era un om a cărui meserie este să lupte fără să se întrebe dacă e bine sau rău ceea ce face — ci ca un cetățean care luptă avînd conștiința fermă că o face pentru binele patriei. În același timp,

simţea însă că, participînd la acest război, se reabilita în propriii săi ochi, absolvindu-se de vina de a fi participat la celălalt război.

Pe de altă parte, ca şi maiorul Cameniţă, dar din cu totul alte motive, căpitanul Mihăilă era atent la ceea ce se petrece în interiorul ţării.

Cum însă, niciodată nu se ocupase cu politica, nu-i era uşor să înţeleagă adevărata semnificaţie a evenimentelor.

De aceea, deseori cerea părerea maiorului Cameniţă:

— Cum credeţi, domnule maior, că vor evolua evenimentele?

— Nu altfel decît printr-o înfrîngere a vechilor partide. Nu vezi? Plebea e stăpînă pe stradă, pe uzine şi fabrici, pînă şi la sate sărăntocii au început să se agite pentru pămînt.

— Drept să vă spun, domnule maior, mi-ar părea rău dacă pînă la urmă nu se va schimba nimic. În definitiv, pentru tot dezastrul vor trebui să răspundă şi aceia care l-au susţinut pe Antonescu.

— Fără îndoială! Toate partidele care l-au susţinut pe Antonescu trebuie să plătească. Şi cred că vor plăti. Îţi repet. Pînă la urmă, forţele democratice vor repurta o victorie categorică. La naiba! De ce-i în stare regimul burghez ne-am putut da seama pînă acuma. Să vedem dacă un alt regim nu va fi mai bun decît acesta.

— Vreţi să spuneţi că pînă la urmă s-ar putea instaura şi la noi în ţară un regim asemănător celui din Rusia?

— N-ar fi exclus!

Căpitanul Mihăilă se gîndi o clipă, apoi reflectînd:

— Eu, unul...

Şi maiorul Cameniţă, completîndu-l îl apostrofă în gînd:

„...Tu unul, nu ai nimic de pierdut, asta ai vrut să spui, nu? Idiotule, şi pe tine te-a contaminat filoxera bolşevică!"

Din ziua aceea, maiorul Cameniţă îl evită cît putu mai mult pe căpitanul Mihăilă. Iar dacă se găsea în situaţia de a discuta cu el, avea grijă să supraliciteze.

Încercînd să-l sondeze pe locotenentul Bobocea, maiorul Cameniță nu-și făcuse nici un fel de iluzii că va izbuti cu el mai mult decît cu căpitanul Mihăilă. Locotenentul Bobocea se bucura doar de faima unui om închis, ursuz, arogant, care se ținea într-o exagerată expectativă. Din acest motiv, maiorul Cameniță se apropiase cu multă prudență, la început lăsîndu-l să creadă că numai relațiile stricte de serviciu îl aduceau în adăpostul său. Din acest motiv, și raporturile dintre ei fuseseră la început de ordin strict militar.

Abia după cîtva timp începu să-l sondeze. Prudent însă, se situă pe poziția omului interesat de ceea ce se întîmplă, dar care bîjbîie. Locotenentul Bobocea îl asculta cu o răbdare îngerească, dar se eschiva să se angajeze într-o discuție care l-ar fi obligat să-și precizeze punctul de vedere propriu.

Exasperat, într-o zi maiorul încercă să schimbe tactica:

— Ascultă, Bobocea! Ceea ce apreciez la dumneata este spiritul de obiectivitate de care dai dovadă. Cu alte cuvinte, faptul că interesele dumitale sînt în joc nu te împiedică să privești situația într-un mod realist, s-o accepți, chiar dacă în forul dumitale intim nu ești de acord cu ea.

— Cum ați ajuns la o asemenea concluzie, domnule maior?

— Foarte simplu! Dumneata nu protestezi niciodată atunci cînd, în legătură cu viitorul, formulez unele păreri care dumitale ar trebui să-ți repugne.

— Și de ce?

— Pentru că asemenea păreri sînt contrare intereselor dumitale. După cum sînt informat, tatăl dumitale are o moșie frumușică, care mîine, poimîine va trebui să fie a dumitale. Ei bine, nu vei fi vrînd să-mi spui că îți face plăcere să știi că, în timp ce dumneata ești aici, în țară sărăntocii intră cu plugurile în moșia tatălui dumitale și și-o împart.

Locotenentul Bobocea privi cîtva timp în pămînt, apoi fără să se uite la maior, întrebă:

— Domnule maior, de cîteva săptămîni încercați să mă trageți de limbă. În ce scop o faceți?

Maiorul Cameniță nu se aștepta la o asemenea întrebare. Locotenentul Bobocea era totuși mai perspicace decît lăsa să se vadă.

Dar nici maiorul nu era un om care să se piardă ușor cu firea. Răspunse, străduindu-se să împrumute vocii cele mai autentice accente de sinceritate:

— Nici nu mă gîndesc să neg, dragul meu, că încerc să te trag de limbă. Eu aș spune însă altfel: că de săptămîni încerc să aflu părerea dumitale în legătură cu evenimentele care se desfășoară în țară și care pe zi ce trece devin mai nefavorabile din punctul de vedere al intereselor dumitale.

Dumneata însă, cu rezerva în care te complaci — dumnezeu știe de ce — ești în stare să înnebunești un om curios ca mine. Înțelegi? Nu-mi pot explica de fel cum poți să-ți stăpînești revolta, cînd știi bine că din toată învolburarea asta dumneata nu ai decît de pierdut. Eu, în locul dumitale...

— Domnule maior — îl întrerupse locotenentul Bobocea — dumneavoastră vă convine ceea ce se întîmplă în țară?

Întrebarea venea atît de pe neașteptate și atît de categorică, încît maiorul Cameniță cîteva clipe nu fu în stare să răspundă.

Maiorul Cameniță își dădu seama instinctiv că de răspunsul pe care îl va da depindeau în viitor relațiile dintre ei.

— Nu!... Nu-mi convine de loc!

— Și despre comuniști ce părere aveți? continuă să întrebe locotenentul Bobocea.

— Ce părere am despre ei, e greu să-ți răspund. Nu m-am gîndit încă la acest lucru. În schimb, însă, pot să-ți spun că-i urăsc.

Locotenentul Bobocea, care tot timpul privise în altă parte, se uita la el cu ochi în care de asemenea se citea ura:

— Domnule maior, nici mie nu-mi convine ce se întîmplă în țară. În ceea ce privește pe comuniști, aflați că-i urăsc și eu tot atît de mult.

Și acum, după ce îmi cunoașteți părerea, spuneți-mi în ce măsură vă pot fi de folos. Puteți avea încredere

în mine, deplină încredere, domnule maior. Pentru că, trebuie să v-o mărturisesc, mă simt foarte legat sufleteşte de dumneavoastră.

Maiorul Cameniţă simţi că într-adevăr poate avea încredere în locotenent, cu toate că nu-şi putea explica motivul pentru care acesta se simţea atît de mult legat de el sufleteşte.

— Dragul meu, apreciez perspicacitatea dumitale, dacă îmi este îngăduit să mă exprim astfel. Ai sezisat foarte bine. Într-adevăr, îmi poţi fi de mare folos. Poate că aş fi mai aproape de adevăr dacă ţi-aş spune că ne putem fi de mare folos unul altuia. Dar acest lucru urmează să-l apreciezi singur, după ce-mi vei cunoaşte intenţiile.

În cîteva cuvinte — şi maiorul Cameniţă începu să vorbească în şoaptă — iată despre ce-i vorba: vreau să trec dincolo, la nemţi, şi am nevoie de complicitatea dumitale. Trebuie să mă ajuţi, ca nu cumva să fiu surprins de vreun neghiob pe cînd voi încerca să trec. Ţi-am spus că-i urăsc pe comunişti şi că nu-mi convine de loc ceea ce se întîmplă în ţară. Mai precis, am motive să mă tem personal de cele ce se întîmplă, dar mai ales, de cele ce prevăd că se vor mai întîmpla.

Iată, acuma îmi cunoşti intenţiile. Am fost sincer cu dumneata. M-am dat, ca să spun aşa, legat în mîinile dumitale.

Locotenentul Bobocea îşi aprinse o ţigară şi începu să fumeze fără să se uite la maior. Era clar că se gîndea la cele auzite. Maiorul îl lăsă. Avea răbdare să aştepte. Îşi aprinse şi el o ţigară. Fumară în tăcere, prins fiecare în mîzga gîndurilor sale.

În sfîrşit, locotenentul Bobocea termină de fumat ţigara. Chiştecul mic — atît de mic încît îi fripsese degetele — îl strivi sub bocanc.

— Domnule maior, nu v-am dat imediat răspunsul, pentru că nu mi-a fost chiar uşor să mă hotărăsc. Acuma însă, m-am hotărît: trec şi eu cu dumneavoastră.

Maiorul Cameniţă nu se aştepta la un asemenea răspuns. Ceea ce voise el de la locotenentul Bobocea era ca acesta să-i faciliteze trecerea, să ia cu alte cuvinte,

într-una din nopți, asemenea măsuri în sectorul său, încît el să poată trece, fără riscul de a fi prins. Faptul însă, că locotenentul se hotărîse să-l însoțească, schimba cu totul situația. Acum, tentativa îi apăru într-o lumină nouă.

— Dragă Bobocea, în acest caz problema se simplifică dar se și complică. Se simplifică, pentru că mi se pare ceva foarte ușor ca într-o noapte, chiar sub nasul proștilor tăi de soldați, să trecem dincolo. Se complică dacă ne ambiționăm să le încurcăm ăstora socotelile. La început, cînd m-am hotărît să fac pasul acesta, m-am gîndit să trec cu întreg batalionul. Concepusem chiar un plan destul de ingenios. Dar, trebuie să-ți mărturisesc, mi-a lipsit curajul. Înțelegi? Mi-ar fi plăcut ca protestul meu să fie mai spectaculos. Îți închipui ce efect moral ar fi avut asupra celorlalți atunci cînd s-ar fi aflat că maiorul Cameniță a trecut la nemți cu întreg batalionul. Nu-i așa?

Locotenentul Bobocea nu-i răspunse, se mulțumi să dea numai din cap.

Maiorul Cameniță continuă cu însuflețire de parcă proiectul la care renunțase era acum pe punctul de a fi îndeplinit.

— Întrucît nici eu, nici dumneata nu vrem să jucăm cum ne cîntă comuniștii, ia să ne gîndim cum am putea face ca neadeziunea noastră să devină un pic mai spectaculoasă.

Se gîndiră mai multe zile și, pînă la urmă, stabiliră următoarele:

Să treacă la nemți împreună cu întreg plutonul comandat de locotenentul Bobocea. Desigur, ca aceasta să devină posibil, trebuia recurs la un șiretlic. Întreg plutonul — chipurile — avea să plece într-o misiune de noapte, în prezența maiorului. Și tocmai prezența acestuia avea să înlăture, din capul locului, orice suspiciune. După ce plutonul avea să plece, el, maiorul, nu avea decît să-i urmeze.

Desigur, tentativa implica riscuri destule. În primul rînd, totul trebuia făcut fără știrea comandantului de companie. Sau dacă, eventual, lucrul acesta nu ar fi fost posibil, atunci maiorul urma să-l încunoștințeze abia

în ultimul moment și jucînd atît de bine, încît să nu trezească suspiciunile care l-ar putea determina pe căpitan să verifice, telefonic, ordinul. (Maiorul, adept al factorului-surpriză, înclina spre soluția de a-l ignora cu desăvîrșire pe căpitan.)

Pentru ca reușita să fie însă deplină, nemții trebuiau încunoștințați în prealabil de intenția lor. Trebuia deci găsit un om care să treacă dincolo, să perfecteze trecerea și pe urmă să vină înapoi cu toate condițiile de trecere. Greutatea consta tocmai în găsirea omului corespunzător.

— Dragă Bobocea, dacă am găsi printre oamenii tăi pe cineva care să vrea să treacă la nemți.

— Poate că l-am putea face să înțeleagă că are tot interesul s-o facă, domnule maior.

— Crezi că s-ar putea? întrebă maiorul sceptic.

— Cred că da, dacă există cineva care are ceva pe conștiință.

— Înțeleg!... Înțeleg!... Problema este: unde găsim un astfel de om?

— L-am și găsit, domnule maior. E vorba de un fruntaș, unul din Iași. A făcut niște chestii urîte, păcătosul. Închipuiți-vă, mi-a mărturisit singur, ca un prost.

— Perfect! Atunci stai de vorbă cu el și bagă-i frica în oase.

A doua zi, locotenentul Bobocea îl chemă pe fruntașul Sfat Ion, fiindcă el fusese acela care se lăsase tras de limbă, mărturisindu-i că avusese un rol urît în arestarea unor comuniști. Ca să-l determine să accepte, locotenentul îi prezintă în culorile cele mai sumbre consecințele faptei sale, care, pînă la urmă, era imposibil să rămînă nedescoperită.

De fapt, strădania locotenentului de a-l convinge fu inutilă, pentru că Sfat Ion încă din prima zi cînd ajunsese în linia întîi tot umbla cu gîndul să treacă la nemți. Și dacă n-o făcuse pînă atunci, aceasta se datora numai faptului că nu i se prezentase o ocazie favorabilă. Așa că propunerea ofițerului, considerînd-o binevenită, o acceptă, de la început, fără rezerve.

În noaptea următoare, cînd locotenentul Bobocea inspecta postul de pîndă al grupei a treia, și în timp ce stătea de vorbă cu pîndarul Ghiță Cășaru, interesîndu-se de una, de alta, fruntașul Sfat Ion, care se furișase pe urma locotenentului, se strecură mai departe, pe sub nasul lui Cășaru, spre liniile nemțești.

*

În tot timpul zilei ceața stăruise peste toată întinderea, cînd subțire să vezi prin ea pînă la o sută de metri, cînd densă și albicioasă, ca niște nori de fum, ascunzînd dealurile care se vedeau de obicei, departe, înspre miazănoapte.

Ceața ustura ochii, se strecura perfid prin țesătura rară a mantalelor, pătrunzînd rece și umedă pînă la piele. Din cînd în cînd, în liniștea pe care nimeni și nimic n-o tulbura, se auzea cîte o tuse de om, cînd adîncă și parcă din fundul plămînilor, cînd subțire, seacă, numai din gît. După fiecare acces de tuse urma de obicei o înjurătură cumplită. Omul înjura tusea, înjura ceața perfidă și rece, înjura mai ales tutunul tare, care ardea cu un fum alb-albăstrui.

Dar în clipa următoare, uitînd că i se cășunase pe tutun, scotea tabacherea și-și răsucea o țigară groasă, groasă cît calibrul glontelui armei Z.B.

Într-o groapă, ultima din flancul drept al frontului ocupat de plutonul locotenentului Bobocea, sergentul Ciurea fuma și privea ceața care trecea pe deasupra gropii într-un fel de plutire lentă. Privea ceața cu un fel de ură irațională, absurdă. Nu putea suferi de fel ceața. De ceață erau legate cele mai urîte și mai triste amintiri din viața lui.

Într-o zi cu ceață — pe atunci era un băiat de doisprezece ani — Dunărea a scos la mal cadavrul umflat și mușcat de pești al tatălui său.

— Du-te, fa Catină, că l-au pescuit pe Petrică! i-a strigat un vecin peste gard. Dă fuga la „Pescărie", pînă nu-l duc la morgă.

Mamă-sa a dat un strigăt, și așa cum se găsea, cu mînecile suflecate, cu mîinile ude și cu șorțul murdărit

de zoi — spăla rufe — a pornit în goană, pe drumul cel mai scurt, spre „Pescărie".

Blestemată fusese ziua aceea ! Se pornise de cu noapte un vînt năprasnic învolburînd apele Dunării, ale cărei valuri făceau să salte pînă și vasele cele mai mari.

— Nu te du încă, Petrică, îl implorase maică-sa. Că n-o fi foc dacă ai să începi mai tîrziu. Într-o oră, se potolește ea, Dunărea.

— Nu se poate ! I-am promis armeanului că pînă seara să-i aduc toți harbujii. Ce dumnezeu ! Doar n-am să mă sperii de un pic de vînt ca ăsta.

Armeanul era domnul Papazian care ținea cafenea pe strada Misitiilor, o păcătoasă de cafenea în care nu catadicseau să intre decît practicanții de pe la diferite agenții și case de cereale, căruțașii și cîteva pușlamale a căror unică ocupație era să care în oraș geamantanele pasagerilor sosiți cu vaporul de Galați, sau cu cel de Tulcea.

În anul acela domnul Papazian, care obișnuia să împrumute bani atunci cînd avea siguranța investiției, se lăuda că are o bostană în baltă. În realitate, bostana era a unui lipovean pe care îl împrumutase cu niște bani și care se angajase să-i restituie în natură, adică în pepeni.

Barcagiul tocmit de domnul Papazian să-i aducă pepenii din baltă fusese tatăl său. Pe cînd efectua unul din transporturi, din cauza vîntului, barca se răsturnă și, omul, cu toate că știa să înoate perfect, ca unul crescut pe malul Dunării, prins probabil de un cîrcel, sau intrînd în vreun anafor, se înecă.

Cînd a ajuns în urma maică-si la „Pescărie", un lipovean bătrîn tocmai povestea cum îl pescuise, ceva mai la vale, spre Cotul Pisicii.

L-a recunoscut numai după haine. Pentru că apele, peștii îl desfiguraseră cu desăvîrșire.

Doi ani mai tîrziu, tot într-o zi de toamnă cu ceață groasă și umedă, l-au adus acasă, cu trupul ciuruit de gloanțe, pe nea Grigore, fratele mamei sale, care, după moartea lui taică-său, se mutase la ei.

Pe nea Grigore îl împuşcaseră jandarmii. Muncitorii din docuri făcuseră grevă, fusese adusă, în grabă, armata ca să-i evacueze din incinta docurilor şi fiindcă muncitorii se opuneau, la ordinul unui colonel soldaţii au tras în mulţime. Printre cei ucişi a fost şi nea Grigore, fratele maică-si.

Îşi amintea precis de înmormîntare. Au mers după dric mulţi muncitori. Aproape toţi care lucrau în port. La mormînt unul dintre ei a cuvîntat. Ce a spus, Andrei n-a prea înţeles.

După aceea, sicriul a fost lăsat pe funii în groapă şi, cînd primii bulgări de pămînt au căzut pe capacul sicriului, maică-sa a izbucnit în plîns. Au început să plîngă şi tanti Aneta, sora maică-si, şi ţaţa Sofica, o vecină, şi încă vreo cîteva femei pe care nu le cunoştea. A lăcrimat şi el, uitat de toată lumea. Pe urmă, au plecat acasă. Peste întreg cimitirul plutea o ceaţă grea, rece, umedă, iar peste toate mormintele cădeau frunze uscate de tei.

Trecură alţi ani... Şi într-o altă zi cu ceaţă, o oră după ce a intrat în atelier, doi agenţi îmbrăcaţi în civil l-au arestat. L-au bătut, l-au schingiuit, dar n-au putut scoate o vorbă de la el.

Deşi nu l-au putut dovedi cu vreo vină, totuşi l-au condamnat la patru ani închisoare. Avea pe atunci douăzeci şi cinci de ani. Cînd i-au dat drumul, în primăvara lui 1944, ştia acuma să umble bine pe propriile sale picioare. Închisoarea fusese şi pentru el ca şi pentru toţi ceilalţi comunişti o adevărată şcoală. La o săptămînă după ce a fost liberat, a căzut la pat bolnav de febră tifoidă. Abia a scăpat cu viaţă. Dar 23 August l-a găsit complet restabilit. A luptat, în primele zile, într-una din formaţiunile patriotice, apoi s-a cerut voluntar pe front.

Pe front avusese temei să fie mulţumit de treaba pe care o făcea. Oamenii din jurul său erau ca un pămînt uscat, avid după o picătură de ploaie. Cînd le vorbea, simţea că ei începeau să înţeleagă şi raţional ceea ce simţiseră de mult, prin instinct. Da, avea temei să fie mulţumit de munca politică pe care o desfăşura. Dacă oamenii din pluton îi urau pe hitlerişti şi luptau ca

niște draci împotriva lor o făceau nu numai pentru a le plăti cu vîrf și îndesat pentru toate suferințele și umilințele îndurate, ci și pentru că acum, înțelegînd primejdia pe care o reprezintă hitlerismul pentru întreaga omenire, își dădeau seama de necesitatea de a lupta pînă la victoria finală.

Desigur, lucrurile nu mergeau ca pe roate. Oamenii aceștia, care ani și ani de zile fuseseră ținuți în întuneric și cărora propaganda oficială le împuiase capul cu fel și fel de minciuni, nu puteau fi convinși dintr-o dată de superioritatea unei noi societăți, așezată pe altfel de temelii. Oamenii erau temători, oscilanți, dacă erau convinși astăzi de un lucru, mîine începeau să se clatine la cel mai absurd zvon. Și zvonuri erau pe front multe, care mai de care mai absurde.

Andrei Ciurea era conștient că de urmările aprigei lupte de clasă care se ducea în țară nu putea fi ferit frontul. Acolo, pe front, zvonul era arma preferată a dușmanului din interior, care spera să submineze astfel capacitatea de luptă a armatei.

E drept că, datorită acelui bun-simț specific țăranului, zvonurile nu aveau nici pe departe rezultatele scontate de cei care le lansau. Totuși, ele tulburau pe cei mai slabi, îi făceau oscilanți, neîncrezători față de ceea ce reprezenta, sub o formă sau alta, noul.

De aceea, el, Andrei Ciurea nu despera cînd vedea cît de ușor se clătinau unii dintre ei. Munca aceasta cu oamenii nu era de loc ușoară. Îi trebuiau tact și multă răbdare. Atîta vreme cît oamenii aveau încredere în el, toate greutățile puteau fi înfrînte. Și de fapt, tocmai aceasta era dovada cea mai sigură că făcea treabă bună : încrederea pe care i-o arătaseră oamenii în toate împrejurările.

Dar iată că de la o vreme oamenii se schimbaseră. Pînă și Ghiță Cășaru nu mai era același.

Și tocmai în ziua aceea cu ceață multă și deasă, cînd se aștepta mai puțin, se trezi cu Gihță Cășaru lîngă el, în groapă.

Andrei Ciurea se trase mai deoparte ca să-i facă loc. Își aprinse o țigară și-i întinse și lui una. Ghiță Cășaru o luă, și după ce și-o aprinse, duse două degete la

bonet, mulțumind. Pe urmă începură să fumeze în tăcere.

„Dacă a venit, pînă la urmă are să vorbească el!" își spuse Andrei Ciurea, privindu-l cu coada ochiului.

Și fiindcă îi era drag, fu ispitit să-și petreacă brațul pe după umerii lui, să-l zgîlțîie puțin și să-l certe:

„Mă, băiat prost ce ești, ia spune ce s-a-ntîmplat cu tine? Te lași să te clatine vînturile mincinoase ale zvonurilor?"

Dar n-o făcu. Se mulțumi să tragă mai departe din țigara care de fiecare dată cînd o sugea, sfîrîia și pocnea ușurel.

Cășaru, din cîteva fumuri, o termină pe a lui.

— Mai dă-mi una, nene Andrei!

— Poftim!

— Mulțumesc!

Și-o aprinse și începu să fumeze repede, parcă și de data asta cu intenția de a o termina din cîteva fumuri.

— Nene Andrei...

Dar nu mai continuă, răzgîndindu-se parcă.

Andrei Ciurea îl lăsă în pace.

— Nene Andrei, m-am gîndit și m-am răzgîndit... Dar eu nu cred și pace!

— Ce nu crezi, Ghiță? întrebă domol, bucurîndu-se că în sfîrșit Cășaru căpătase sămînță de vorbă.

— Eu nu cred ca *tovarășii* să se fi dat cu boierii.

— Ce tot bîigui, măi băiete? Cum să se dea cu boierii? Asta-i bună!

— Păi, da! Cică *tovarășii* s-au dat cu boierii. Acolo unde oamenii au intrat cu plugurile în moșia boierească, *tovarășii* au dat ordin să-i zdrobească.

Andrei Ciurea furios, indignat, dar păstrîndu-se calm, întrebă:

— Așa, va să zică... Și ce alte minciuni au ajuns pe la urechile voastre?

— Păi, asta!... Pămîntul!... Cică n-au să ne dea neam pămînt. Ne duc numai cu zăhărelul, pînă terminăm cu nemții. Pe urmă... ca și mai înainte. Vorba aia: boii ară și caii mănîncă. Dar eu, nene Andrei, nu cred. Nu cred că *tovarășii* s-au dat de partea boierilor. Dacă nici *tovarășii* n-au să ne dea pămînt, atunci cine să ne dea?

Nădejdea numai la ei ne este. Că durerea țăranului asta-i: pămîntul!...

Între timp, Andrei Ciurea se mai calmase.

— Va să zică, tu nu crezi, Ghiță, că tovarășii s-au dat de partea boierilor, nu-i așa?

— Nu cred, nene Andrei! Cam intrasem eu la idei, dar m-am dezmeticit.

— Mda! Și cum de te-ai dezmeticit? îl chestionă mai departe Andrei Ciurea.

— Păi, mi-am zis că trebuie să fie minciuni de-ale dușmanului. Că nu se poate ca *tovarășii* pe care boierii i-au schingiuit și i-au vîrît prin închisori, acum, cînd le-a venit și lor timpul să-i scarmene pe boieri și capitaliști, să se împace, așa, dintr-o dată, cu ei. Dacă e vorba de împăcare, de ce n-au făcut-o mai de mult și atunci n-ar mai fi fost rupți în bătăi și vîrîți prin închisori. M-am gîndit bine, nene Andrei?

— Te-ai gîndit bine, Ghiță. Dar pe ceilalți n-ai căutat să-i faci să înțeleagă că toate sînt minciuni scornite de aceia cărora nu le place, nici să fie comuniștii la putere și nici voi să căpătați pămînt?

— La ce să te mint? Nu prea. Abia m-am dumerit pe mine. E drept, am încercat o țîră, dar ei să mă mănînce, nu alta. Ei cred că *tovarășii* s-au dat cu boierii de frică.

— Cum adică, de frică?

— Iaca așa. Cică li-e frică de americani. Ăștia, dacă văd că *tovarășii* încep să împartă pămîntul boierilor, vin cu avioanele să ocupe țara, ca să-i apere pe boieri.

— Dar ce, țara asta e sat fără cîini? Uite ce minciuni sînt în stare să scornească. Ia mai spune! Și altceva, ce se mai zvonește?

— Cîte vrei și cîte nu vrei, nene Andrei! Dar parcă cine le dă crezare la toate? Se cunosc, îndată, că-s minciuni gogonate. Și apoi, pe oameni nu-i doare capul de ceea ce nu-i privește pe ei. Ei, nene Andrei, știu una și bună: pămînt!...

— Și cine vă vîră vouă în cap toate prostiile astea?

Cășaru ridică din umeri:

— Ce știu? Vorba-i ca vîntul...

— Bine, ca vîntul, înțeleg. Dar de ce vîntul ăsta nu ajunge și la urechile mele? Teamă mi-e că există cineva printre voi care prinde din zbor toate minciunile astea, și pe urmă vă împuiază capul cu ele. Ia gîndește-te un pic, măi Ghiță!

Cășaru se gîndi cîteva clipe:

— Știu eu, nene Andrei? Dacă mă gîndesc și mă gîndesc, parcă alde Beldie e ăla care le află pe toate. Dracu să-l știe și să-l pieptene, de unde.

— El v-a împuiat capul că nu veți mai primi pămînt, deoarece comuniștii din guvern s-au dat de partea boierilor?

— El!...

— Ascultă aici, la mine, măi Ghiță. Mie Beldie ăsta nu mi-a plăcut niciodată. Va trebui să-l dibuim ce hram poartă. Și dacă îi place să croncăne, va trebui să-i rupem pliscul. Dar pînă atunci trebuie să-i convingem pe oameni să nu dea crezare zvonurilor mincinoase. Trebuie să-i convingem că în spatele frontului lucrurile se întîmplă tocmai pe dos decît vorbesc zvonurile mincinoase. Ei trebuie să afle că țăranii intră cu plugurile în pămînturile boierești și-și împart moșiile; că poporul ia cu asalt prefecturile și primăriile și în locul prefecților și primarilor, slugi ale capitaliștilor și boierilor, pun prefecți și primari oameni din popor. Da, Ghiță! Trebuie să-i convingem că partidul comunist nu numai că nu ia vreo măsură împotriva țăranilor, ci, dimpotrivă, luptă ca toți aceia care nu au pămînt, sau au puțin, să capete din moșiile boierești.

— Nene Andrei, eu sînt al matale. Și al dracului să fie cel ce se mai ia după zvonuri! Ai să vezi matale că nu sînt un biet plopșor, pe care îl clatină încoace și încolo, adierea cea mai mică.

Oamenii, de cînd le-a intrat îndoiala cu pămîntul în suflet mă iau peste picior. Mai ales alde Beldie nu mă slăbește. „Mă Cășaru — zice el — te-ai dat de partea *tovarășilor*. Bine, bă, bine! Ai să-ți muști degetele cînd are să trebuiască să mănînci de la cazan." Dar spuie el, pînă i s-o răci gura. Eu știu însă că *tovarășii* sînt pentru săraci și împotriva bogaților. Iar dacă zici matale,

eu pe loc îi rup pliscul lui alde Beldie, ca să nu mai croncăne.

— Nu așa, Ghiță ! Lasă-l pe seama mea. Tu cînd vezi că începe să croncăne minciuni, dovedește-l față de ceilalți că minte.

— E colțos rău, nene Andrei !

— Cam bănuiesc eu ce-l face să fie el atît de colțos.

— Păi, da ! Cam prea mult îi caută între coarne domn' locotenent.

Într-adevăr, observase și el că față de Beldie locotenentul Bobocea manifesta o slăbiciune deosebită. În primul rînd căuta pe cît posibil să-l ferească de primejdie. Niciodată nu-i încredința vreo misiune periculoasă. În al doilea rînd — și aceasta mai ales în ultimul timp — locotenentul Bobocea îl ținea pe Beldie mai mult pe lîngă sine. Se crease între locotenent și căprar un fel de prietenie pe care Andrei Ciurea o considerase doar o ciudățenie a comandantului său. Acuma însă, după cele ce aflase de la Cășaru, prietenia pe care locotenentul o arăta căprarului îi părea suspectă. Aceasta cu atît mai mult cu cît el cunoștea originea moșierească a locotenentului.

„Nu cumva — își spuse — zvonurile pe care le colportează caporalul Beldie, pornesc de la locotenent? Desigur că nu-i convine că țăranii intră cu plugurile în moșia lui tată-său."

— Mda ! Domnul locotenent, într-adevăr, îl cam răsfață pe Beldie.

Apoi, ca să-l facă pe Cășaru să înțeleagă cît de important era să combată zvonurile mincinoase :

— Dacă se vîntură asemenea minciuni și oamenii le dau crezare, îmi explic ușor cum de a fost posibil să dezerteze Sfat. Nu m-aș mira dacă aș afla, mîine, că în noaptea asta a mai spălat careva putina.

— Nu-ți face griji, nene Andrei, că oamenii nu sînt chiar așa de răi. Se cam clatină ei acuma după cele ce-au auzit, pe matale te privesc așa, cam dintr-o parte, crezînd că i-ai mințit, dar de trecut nu trec ei. Sfat ăla a fost un nemernic. Dădea parcă cineva doi bani pe el ?

Și Cășaru scuipă printre dinți a dispreț.

— Tocmai de aceea mi-e ciudă. Din cauza lui, feștelirăm obrazul plutonului. Dacă puneai mîna pe el, domnul căpitan sigur că te propunea pentru decorație.

— Da nu cred, nene Andrei, să fi trecut în timpul schimbului meu. N-am dormit, ce dracu! A venit și domn' locotenent să mă inspecteze și m-a găsit treaz...

— Ce spui? A fost domnul locotenent la tine?

— A fost, a fost.

— Și ce-a căutat?

— A fi venit în inspecție. Să vadă dacă nu dorm. Era foarte blînd și cu chef de vorbă. Știi cum e domn' locotenent. Cînd scoate zece cuvinte din gură, iese soarele.

— Da? Și ce ți-a spus?

— Parcă mai țin minte! Fleacuri! Pesemne că-i era urît și nu avea cu cine schimba o vorbă. M-a întrebat dacă n-am observat ceva la inamic, mi-a cerut să fiu cu băgare de seamă că-i noaptea întunecoasă și să nu mă trezesc cu niscai nemți care să mă ia, așa, ca din oală. M-a întrebat cine mă schimbă și nu mai țin minte ce.

Vorbea așa, ca omul care nu are ce face și încearcă să-și omoare vremea.

— Și a stat mult la tine?

— Știu eu? Pe puțin, un sfert de oră tot a stat.

— Spune-mi, Ghiță: ce ți se pare ție mai curios? Faptul că a stat de vorbă cu tine, sau că a venit, cum spui tu, în inspecție? se interesă mai departe Andrei Ciurea.

— Și una și alta.

— Mda!

Pe Andrei Ciurea, în schimb, cel mai mult îl intriga faptul că locotenentul se aventurase pînă la postul de pîndă al lui Cășaru. De cînd se afla pe front, așa ceva se întîmpla pentru prima dată! Oare cărui fapt se datora excesul acesta de conștiinciozitate la un om care își temea atît de mult viața? Și apoi, în ce fel trebuia explicat faptul că locotenentul Bobocea, care atunci cînd scotea zece cuvinte din gură răsărea — așa cum se exprimase atît de plastic Ghiță Cășaru — soarele,

se pusese la taclale cu pîndarul, timp de cel puțin un sfert de oră ?

„Locotenentul îmi inspiră astăzi mai puțină încredere ca oricînd !" își spuse în gînd.

Apoi tare, către Cășaru, în clipa aceea venindu-i în minte un gînd care părea ispititor :

— Ascultă, Ghiță ! Tu ai putea face o treabă mult mai bună decît mine. Ia să încerci să-l tragi puțin de limbă pe Marin. Să-l întrebi, cam despre ce vorbește domnul locotenent cu Beldie ăsta. E el, Marin, cam papă-lapte, dar poate că tot scoatem ceva de la el.

— Lasă pe mine, nene Andrei !... Eu cu nea Marin sîntem județ și ține la mine. Mă duc chiar acuma.

Și Ghiță Cășaru ieși din groapă, pierzîndu-se în ceață.

Rămas singur, Andrei Ciurea își încrucișă picioarele, ca turcii, și își aprinse o nouă țigară. Totdeauna fumase mult, dar de cînd se afla pe front fuma de două ori pe atîta. Numai în pușcărie izbutise să se lase de fumat.

Rezemat cu spatele de peretele gropii, privea ceața. Din cînd în cînd, ceața se rărea pentru o clipă, și atunci vedea cîte o năframă albastră de cer. Întrebările de mai înainte din nou îi veniră în minte, ele puiră altele, dar răspuns nu găsi pentru nici una. În schimb, neliniștea aceea ciudată iarăși îl încercă.

„De-am relua odată înaintarea !"

Și avu vaga intuiție că dacă ar veni ordinul de reluare a ofensivei, ar înceta de a mai fi neliniștit.

În nădejdea că i-ar putea da o asemenea veste, Andrei Ciurea ieși din groapă, și porni spre adăpostul locotenentului Bobocea.

*

Se înnoptase și Andrei Ciurea încă nu se putuse hotărî. Și nu se putuse hotărî, pentru că exista riscul ca, pînă să se ducă și să se reîntoarcă de la postul de comandă al companiei, locotenentul Bobocea să prindă de veste.

Totuși, nu acesta era adevăratul motiv care îl împiedica să se hotărască. În definitiv, pe locotenentul

Bobocea îl putea minți ușor spunîndu-i că fusese chemat de căpitan. Și dacă i-ar fi venit în minte locotenentului să-l întrebe pe căpitan, acesta — pus acum în gardă — ar fi confirmat, fără îndoială.

Adevăratul motiv pentru care nu se putea hotărî să se ducă la comandantul său de companie era însă altul. Pentru că ar fi trebuit să acuze: pe maiorul Cameniță, pe locotenentul Bobocea.

Dar, în definitiv, pe ce își întemeia acuzația? Probele materiale îi lipseau și fără îndoială, căpitanul Teodorescu nu se va lăsa convins de niște simple bănuieli. Dar, oare, erau ele simple bănuieli, lipsite de importanță? Oare, era lipsit de importanță faptul că Beldie era cel mai zelos colportor al zvonurilor? Și, oare, era doar o simplă întîmplare că acest Beldie devenise omul de încredere al locotenentului Bobocea și aproape prietenul acestuia? Oare, n-ar fi trebuit făcută legătura între zvonurile colportate de caporalul Beldie și originea moșierească a locotenentului?

Mai mult: oare nu părea cel puțin ciudat faptul că în noaptea cînd Sfat dezertează, locotenentul face un lucru pe care nu l-a făcut niciodată în toți anii de front: anume, se duce să inspecteze postul de pîndă și stă la taclale cu pîndarul, el care atunci cînd vorbește cu cineva mai mult de zece cuvinte înseamnă că a devenit guraliv? Oare, de ce ținea locotenentul ca la noapte, în schimbul doi, să fie pus pîndar tocmai caporalul Beldie? „Cu ceața asta — motivase locotenentul — are să fie o noapte parșivă. Vezi, să-l pui pe Beldie pîndar în schimbul doi. Are ochii ageri." Cum să accepte explicația locotenentului cînd el își cunoștea bine oamenii și știa că, departe de a avea ochii ageri, caporalul Beldie era, pe deasupra, fricos ca o găină?

Apoi, în legătură cu maiorul Cameniță: Oare de ce, dintre toți ofițerii batalionului, maiorul se împrietenise tocmai cu locotenentul Bobocea? Și oare, de ce maiorul nu pierdea prilejul să facă paradă de convingerile sale democratice?

Erau toate acestea întrebări, peste care el nu putea trece ușor. Dar, oare, căpitanul Teodorescu le va acorda aceeași importanță?

Căpitanul Teodorescu Octav era un ofiţer priceput, curajos care ţinea la oamenii lui şi care se dovedea a fi un ofiţer cu o concepţie avansată. Totuşi, prin formaţia sa, avea o înţelegere limitată în ceea ce priveşte evenimentele politice şi sociale în curs de desfăşurare. De aceea, se îndoia că, la rîndul său, căpitanul va începe să-l bănuiască pe locotenent. Pentru aceasta, i-ar fi trebuit probe materiale, mai ales în legătură cu maiorul Cameniţă. Ori, probe materiale, cel puţin deocamdată, nu-i putea furniza.

De temeinicia bănuielilor sale, căpitanul s-ar putea convinge numai dacă ar avea cît de cît idee despre lupta de clasă. Cum însă nu avea şi cum, pe de altă parte, a-l iniţia i-ar fi trebuit ceva timp, era mai mult ca sigur că nu va izbuti să-l determine pe căpitan să acţioneze, şi încă imediat.

Şi doar aceasta era singura raţiune pentru care considera că ar fi fost necesar să ia legătura cu comandantul de companie. Să acţioneze imediat, mai înainte de a se produce inevitabilul. În ce consta acest *inevitabil* nu-i era clar de loc.

„Degeaba! îşi spuse. Nu am argumente ca să-mi acuz comandantul de batalion şi comandantul de pluton. Şi dacă o fac, fără argumente pe măsura înţelegerii lui, s-ar putea ca Teodorescu să încurce mai rău lucrurile."

Şi se hotărî să se descurce singur cum o putea, sprijinindu-se pe ajutorul lui Căşaru iar la nevoie şi pe al altora.

O dată cu întunericul, oamenii părăsindu-şi gropile se mişcau de colo-colo, să se mai dezmorţească. Erau morocănoşi, puşi pe ceartă. Înjurau ceaţa, înjurau umezeala, dar cel mai cumplit îl înjurau pe artelnic, care încă nu-şi făcuse apariţia cu marmizile de mîncare.

O jumătate de oră mai tîrziu, cînd acesta ajunse pe poziţie, fu primit cu înjurături şi ocări. Obişnuit însă cu asemenea primiri, îi potoli repede cu cîteva glume. De altfel erau cu toţii atît de flămînzi, încît ajunseră la concluzia că din pricina „păcătosului de artelnic",

nu merită să li se răcească mîncarea, care și așa ajunsese la ei abia călduță.

Andrei Ciurea, cu gamela plină, se duse să stea pe parapetul șanțului care ducea la adăpostul locotenentului. Ghiță Cășaru veni lîngă el.

— Poftă bună, nene Andrei.

— Mulțumesc! La fel și ție.

— Poftă berechet. Măcar dacă aș putea să mănînc după poftă.

Erau cu toții atît de flămînzi, încît nimeni nu mai vorbea. Clefăiau, plescăiau din buze și oftau de satisfacție, de parcă ar fi înfulecat cine știe ce mîncăruri alese.

Din gura adăpostului, Marin, ordonanța, întrebă cu gura plină:

— Măi, domn' căprar Beldie, unde ești?

— Iacătă-mă!

— Hai că te cheamă domn' locotenent!

— Vin!... Vin!...

O clipă mai tîrziu, Beldie dispăru în adăpostul locotenentului.

Cășaru privi după el și întrebă în șoaptă:

— De ce l-o fi chemat? Oare să-i țină de urît la masă?

— Mai știi?!

Cășaru mormăi ceva de neînțeles.

Caporalul Beldie nu stătu mult la locotenent. Veni după aceea întins la Andrei Ciurea.

— Mi-a spus să mă pui pîndar schimbul doi. Tocmai pe mine să mă picnească!... Și într-o noapte ca asta!...

— Păi tocmai de aceea te-a ales pe tine domnul locotenent. Ca să fii cu ochii în patru. Te știe om de nădejde.

Andrei Ciurea vorbi serios, convingător, și Beldie nu sezisă că-și bate joc de el.

— Aș fi fost mai bucuros dacă nu pica măgăreața tocmai pe mine.

Pe urmă, luîndu-și gamela de unde o lăsase, ceru artelnicului:

— Ia mai atinge-mă și pe mine cu vreo lingură, două!

Andrei Ciurea îi șopti lui Căşaru :

— Ai grijă. În noaptea asta să stai mai mult pe lîngă mine.

— Bine, nene Andrei ! Să ştii că de la nea Marin n-am putut scoate nimic.

— Poate că nici nu mai e nevoie. Îmi spune mie inima că în noaptea asta se alege într-un fel.

— Adică, în ce fel se alege, nene Andrei ? întrebă Căşaru tot în şoaptă, căutîndu-i ochii prin întuneric.

— În ce fel ? Ce n-aş da să ştiu ! În noaptea asta va trebui să căscăm bine ochii. Deocamdată atîta ştiu.

Căşaru lăsă lingura în gamelă şi cîteva clipe privi pe gînduri noaptea. Era liniște pretutindeni, aşa cum fusese toată ziua. Abia după aceea, Căşaru începu din nou să mănînce.

Şi pînă sfîrşiră de mîncat, nu mai vorbiră.

Încet, încet, forfota se potoli. Terminaseră acum cu toţii de mîncat şi în gropile lor sau în şanţul de comunicaţie fumau. Purtat de vîntul abia simţit, mirosul de tutun se împrăştie de-a lungul poziţiilor, gîdilînd plăcut nările acelora care încă nu începuseră să fumeze.

Andrei Ciurea şi cu Ghiţă Căşaru se traseră în amplasamentul puştii mitraliere la care acesta din urmă era trăgător. Puşca mitralieră era amplasată cam în centrul poziţiei ocupate de pluton. Un şanţ de comunicaţie — nu mai adînc de un metru — lega între ele amplasamentele. Şanţul se prelungea pînă la adăpostul locotenentului. Existenţa şanţului permitea să se circule destul de comod şi în timpul zilei.

În groapă, dinapoia puştii-mitraliere, Andrei Ciurea şi cu Ghiţă Căşaru îşi aprinseseră cîte o ţigară. Fumau şi tăceau. Andrei Ciurea simţi din nou neliniştea mai vie ca oricînd.

— La ce te gîndeşti, nene Andrei ? întrebă într-un tîrziu Căşaru.

Andrei Ciurea se întrebă dacă trebuie să-i mărturisească lui Căşaru cît de neliniştit se simţea.

„Nu !... Băiatul ăsta are încredere în mine ! îşi spuse. Dacă vede că mă bălăbăn, îşi pierde încrederea şi începe să-i fie chiar teamă."

Apoi tare:

— Mă gîndesc, măi Ghiță, că pentru noi doi s-ar putea să fie o noapte albă.

— Au mai fost și altele, nene Andrei, și nu ne-am speriat noi, cu toate că moartea orbecăia căutîndu-ne cu coasa, ba ici, ba colo.

„Dar nu mă gîndesc la o astfel de noapte albă, măi Ghiță. Mi-e teamă de o altfel de noapte albă."

Așa îi vorbi lui Cășaru numai în gînd. Pentru că, dacă ar fi vorbit tare și dacă acesta l-ar fi întrebat la ce fel de altfel de noapte se gîndește, n-ar fi știut ce să răspundă.

Pe urmă tare:

— Tu rămîi aici și fii cu ochii în patru. Mă duc la domnul locotenent să-l întreb dacă nu are ceva ordine speciale pentru la noapte.

Dădu să plece, dar mai înainte adăugă:

— În orice caz, dacă eventual ai nevoie de mine, să știi că sînt la domnul locotenent.

— Bine, nene Andrei! răspunse cu nepăsare Cășaru, care nu sezisă de ce Andrei Ciurea ținuse să precizeze unde ar putea fi găsit în caz de nevoie.

Andrei Ciurea îl găsi pe locotenentul Bobocea cu harta pe genunchi. Era atît de absorbit de treaba pe care o făcea, încît nu-și dădu seama că nu mai e singur.

Numai cînd auzi „să trăiți, domnule locotenent", tresări și instinctiv împături harta, ca și cînd ar fi fost prins asupra unui fapt nepermis.

Iritat din cauza acestei slăbiciuni, vocea cu care se adresă lui Andrei Ciurea fu glacială:

— Ce dorești?

— Nimic, domnule locotenent. Am venit să vă întreb dacă nu aveți să-mi dați vreun ordin pentru noaptea asta.

Locotenentul păru că-l ascultă numai cu o ureche.

— Vreun ordin? Nu!... Adică... Cine-i pîndar în schimbul întîi?

— Baciu.

— Mda! Mi se pare că ți-am spus că în schimbul doi să-l pui pe Beldie, nu?

— Mi-ați ordonat și n-am uitat.

— Atunci, altă recomandare nu am a-ți face.

Și din nou deschise porthartul.

— Să trăiți, domnule locotenent!

Locotenentul Bobocea nu-i răspunse, de parcă nici nu l-ar fi auzit.

Din gura adăpostului, Andrei Ciurea privi peste umăr. Ochii locotenentului Bobocea nu-l slăbeau. În apa lor spălăcită citi și ironia și ura.

Într-un ungher, culcat pe foaia de cort, dormea Marin, ordonanța locotenentului.

Afară, Andrei Ciurea se opri nehotărît. De fapt, toată neliniștea lui de aicea pornea. De la ordinul pe care îl dăduse locotenentul ca să-l pună neapărat pe Beldie pîndar în schimbul doi.

Fără îndoială, dacă nu ar fi aflat de la Ghiță Cășaru că Beldie era acela care colporta zvonurile cele mai dușmănoase și dacă n-ar fi știut ce legături existau între acesta și locotenent, ordinul nu i-ar fi trezit atîtea suspiciuni. Dar, cunoscînd toate acestea, suspiciunile se născuseră, cu toate că încă nu izbutea să-și explice ce anume urmărea locotenentul.

„Ce-ar fi dacă în locul lui Beldie aș pune pîndar pe altcineva?"

Fiindcă întrebarea îi venise pe neașteptate în minte, nu se grăbi nici cu răspunsul. Își afundă mîinile în buzunarele mantalei și coborînd în șanț, porni spre amplasamente.

Unii dintre soldați adormiseră. Alții stăteau de vorbă.

— Numai să nu vină în noaptea asta ordin să pornim la vînătoare după vreo „limbă".

— Mai știi? Pe o vreme ca asta s-ar putea să cadă ceva vînat.

Andrei Ciurea trecu mai departe.

— Care ești ăla, bă?

— Eu, Andrei!

— Care-i baiul?

— Nimic! Dormi liniștit.

Trecînd pe lîngă groapa sa își luă automatul și își umplu buzunarele mantalei cu încărcătoare.

„Trebuie să-i fac rost și lui Ghiță de un automat. Nu se știe ce se poate întîmpla."

Mai încolo dădu de groapa sergentului Mușat, care comanda grupa a doua. Mușat adormise. Dormea și sforăia. Alăturea zăcea automatul. Se aplecă și i-l luă, fără ca acesta să simtă.

Trecînd mai departe, auzi:

— Ia mai dă-l în mă-sa pe Beldie! De unde știe el că nu ne dă pămînt?

— Cică s-ar fi spus la radio.

— Cînd s-a anunțat, mă? Că nici *tovarășul* nu minte. Eu pe el mai curînd l-aș crede, că-i muncitor și om necăjit, ca de-alde noi.

— Bă, mie dacă mi-ar da *tovarășii*, nu mult, măcar trei, patru hectare, tare le-aș mai fi recunoscător. Că n-am nimic... Nici o palmă de pămînt, măi fraților.

Andrei Ciurea oftă și trecu mai departe.

Cînd ajunse la Cășaru îi întinse pistolul.

— Ia-l!

— Ce să fac eu cu el, nene Andrei?

— Deocamdată să-l ai la tine. Trebuie să recunoști că în anumite împrejurări, ți-e mai la îndemînă o asemenea jucărie decît coșcogeamitea pușcă-mitralieră.

— Atunci, dă-l încoace!

Cășaru luă automatul, îl cîntări în palmă — dacă nu ar fi fost întuneric Andrei Ciurea l-ar fi văzut cum își boțește buzele a dispreț față de o jucărie ca aceea — apoi îi puse piedica, și-l așeză, ușurel alături de pușca mitralieră.

— Uite, nene Andrei, parcă ar fi fătat un pui cățelușa mea.

Andrei Ciurea zîmbi cu gîndul într-altă parte.

— Să nu care cumva să te fure somnul, Ghiță. Trebuie să fim cu ochii în patru.

— Cum să mă fure, nene Andrei?

— Atunci, eu mă trag mai aproape de adăpostul domnului locotenent.

Oamenii, prin gropi, adormiseră cu toții. Numai pîndarii vegheau, de-a lungul întregului front. Undeva, în dreapta, se auzi pocnetul unei rachete și cîteva clipe,

stelele care cădeau într-un fel de curgere obosită, se văzură prin ceață pale ca printr-o sită.

Andrei Ciurea își găsise un loc de pîndă în apropierea adăpostului locotenentului Bobocea, înapoia parapetului șanțului de comunicație. Minutele treceau greu. Liniștea era nefirească, ca de pe alt tărîm. Din cînd în cînd, ajungea pînă la el un sforăit înfricoșător, dar nu putea preciza exact nici locul de unde se auzea și nici cine era acela care putea sforăi atît de năprasnic.

Într-un tîrziu, locotenentul Bobocea ieși din adăpost. Era numai în veston și fără bonet. Probabil nu se așteptase ca noaptea să fie atît de răcoroasă și de umedă, pentru că numai după cîteva minute, vîrîndu-și capul între umeri, se grăbi să intre în adăpost.

Cu toate că locotenentul nu stătu pe afară decît cîteva minute, Andrei Ciurea avu timp să constate că era bine dispus. Fredona o melodie veselă, săltăreață, poate o melodie de dans.

Cînd rămase din nou singur, în noapte și ceață, se uită la ceas. Avea un ceas mare și lat cu cadran de fosfor, care, de greu ce era, mereu îi găurea buzunarele. Un ceas fără valoare, care la douăzeci și patru de ore rămînea în urmă cu o jumătate de oră. De zece ani, nu se despărțise de „ceapa" aceea, cum o numea el, decît în anii cît a stat la închisoare. Pe front, mai ales, „ceapa", își dovedise utilitatea, pentru că, în întreg plutonul, în afară de locotenent, era singurul care putea să spună, cu aproximația respectivă, „ora exactă". E drept, puțini erau aceia care apelau la anacronicul lui ceasornic. După soare — ziua — după stele — noaptea — ostașii aflau ora cu o preciziune care rivaliza cu aceea a unui cronometru.

„Ceapa" arăta că mai rămăsese doar o jumătate de oră pînă la miezul nopții. Cu rectificarea respectivă, de fapt mai era o oră.

Miezul nopții !...

Dacă trebuia să se întîmple ceva, în nici un caz nu înainte de miezul nopții !...

Dar, în definitiv, ce aștepta să se întîmple ? De unde această convingere că neapărat avea să se întîmple ceva ? Și dacă se înșela ? Singurul element concret, fap-

tul că din dispoziţia locotenentului Beldie va fi pîndar în schimbul doi, şi anume în postul de pîndă cel mai înaintat al plutonului ?

„Dracu să-i ia ! Dacă ăştia n-ar pune ceva la cale, nu l-ar fi fericit astfel locotenentul pe Beldie tocmai într-o noapte cu ceaţă afurisită, ca asta."

Şi, parcă spre a-i confirma bănuiala, văzu, desprinzîndu-se din ceaţă, silueta înaltă a maiorului Cameniţă. O clipă mai tîrziu, dispăru în adăpostul locotenentului. Ce căuta maiorul la ora aceea tîrzie din noapte ? Oare numai ca să stea la taclale cu locotenentul ?

O clipă, fu ispitit să se tîrască, pe nesimţite, pînă la gura adăpostului, ca să tragă cu urechea la cele ce vorbesc ofiţerii. Dar îşi aminti că ofiţerii nu erau singuri în adăpost. Cu ei era şi Marin, ordonanţa locotenentului. Dacă, într-adevăr, intenţionau să pună ceva la cale, în nici un caz n-o puteau face de faţă fiind Marin. În prealabil, trebuiau să se descotorosească de ordonanţă.

Şi într-adevăr, se părea că lucrurile chiar aşa stăteau. Cîteva minute mai tîrziu, Marin ieşi din adăpost cu mantaua pe umeri. O clipă rămase parcă nehotărît în gura adăpostului, apoi coborî în şanţ. Stînd pe vine, îşi aprinse o ţigară. De acolo de unde se afla, auzea dacă l-ar fi strigat cei dinăuntru.

Marin terminase de fumat ţigara, îşi aprinsese o alta, o fumase şi pe aceasta, dar ofiţerii tot nu-l chemară în adăpost. Abia mult mai tîrziu, îl auzi pe locotenent strigîndu-l.

„Acum, probabil că maiorul va pleca, îşi spuse Andrei Ciurea. După ce pleacă, cred că aici nu mai am ce căuta."

Dar în loc să plece maiorul, îl văzu din nou pe Marin ieşind din adăpost. Numai că de data asta nu mai rămase să aştepte pe aproape, ci o porni prin şanţ.

Andrei Ciurea se lăsă uşurel în şanţ şi-i ieşi înainte.

— Încotro, Marine ?

— Pe matale te căutam. Hai că te cheamă domn' maior.

— Ce naiba are cu mine ?

— Ce ştiu eu !

Maiorul Cameniță îl primi cu bunăvoință. Chipului însă îi împrumutase un aer de gravitate aproape solemnă.

— Te-am chemat, Ciurea.

— Ordonați, domnule maior!

Maiorul Cameniță se ridică și, cu mîinile la spate, veni pînă la doi pași de el. De acolo, îl privi cîteva clipe, măsurîndu-l din cap pînă în picioare. Andrei Ciurea observă că în timp ce chipul maiorului era grav, ochii îl priveau cînd veseli, cînd ironici.

După ce îl examină cîtva timp, deschise porthartul și, scoțînd de acolo un plic mare, galben, fără să-l dea din mînă, îi spuse:

— Uite pentru ce te-am chemat. Plicul acesta, care conține un raport confidențial, trebuie să ajungă încă în noaptea asta la postul de comandă al regimentului. Dacă pleci acuma — și trebuie să pleci imediat — într-o oră ești la regiment. Predai plicul ofițerului de serviciu și aștepți răspuns. Probabil că vei fi în posesia răspunsului abia în cursul zilei de mîine. Așa că înainte de mîine seară nu te văd întorcîndu-te.

E clar?

— Da, domnule maior!

— Va să zică pleci imediat! Cînd predai plicul, spune-i ofițerului de serviciu că-l rog să scrie, neapărat, pe el, ora cînd l-a primit. Dar vezi, să nu care cumva să uiți. Pentru că — pot să ți-o spun — pe mine nu mă interesează atît răspunsul, cît faptul ca raportul să ajungă în noaptea asta, și cît mai devreme. Poftim plicul și pornește la drum, neîntîrziat!

Andrei Ciurea luă plicul, salută și părăsi adăpostul. Porni, într-adevăr, în direcția care ar fi trebuit să-l ducă la postul de comandă al regimentului, dar, după ce se îndepărtă atît cît era necesar ca ceața să-l ascundă în cazul cînd locotenentul l-ar fi urmărit cu privirea din gura adăpostului, făcînd un ocol, se întoarse.

„Aș pune rămășag pe orice că vor să mă îndepărteze, ca să fie siguri că n-am să le încurc socotelile."

Dar, în clipa următoare, îl cuprinse îndoiala. Dacă, totuși, trimiterea la regiment nu era un pretext? Ținea doar în mînă plicul, cu mențiunea „strict confidențial",

adresat colonelului. Deci, din acest punct de vedere, totul părea a fi în perfectă ordine.

„Bine, să zicem — își vorbi sieși în gînd — că plicul conține, într-adevăr, un raport strict confidențial, care trebuie să parvină colonelului chiar în noaptea asta. Dar de ce trebuie să-l duc tocmai eu?"

Lui Andrei Ciurea îi fu greu să găsească un răspuns mulțumitor la această întrebare. În grupul său de comandă, maiorul avea destui agenți de legătură. De ce n-a trimis plicul cu unul dintre ei? Faptul că plicul purta mențiunea de „strict confidențial" putea fi o explicație? Greu de crezut. Pentru că, într-adevăr, era greu de crezut că acesta era primul raport „strict confidențial" pe care maiorul îl înainta comandantului de regiment. Ori, în acest caz, de ce pînă acuma se folosise numai de agenții batalionului? Poate raportul acesta era de o asemenea importanță, încît necesita să fie transmis printr-un curier special? Bun! Dar în acest caz, de ce nu fusese încredințat comandantului grupului de comandă, sau furierului batalionului?

„Hotărît! Toată chestia pute, și cu orice risc, nu eu am să duc ordinul", își spuse în gînd.

Cînd ajunse la groapa lui Beldie, hotărîrea era luată.

— Beldie! Măi Beldie!

Beldie dormea dus. Fu nevoit să-l zgîlțîie ca să-l trezească.

— Ce-i?

— Hai, scoală! Ordin de la domnul maior Cameniță.

Cînd auzi numele maiorului, Beldie se dezmetici de-a binelea.

— Mi-a venit rîndul? Fir-ar mă-sa a dracului!... Că repede a mai trecut timpul!

— Nu mai faci tu de pază. Ordin de la domnul maior să pleci imediat la regiment, să duci plicul ăsta. Na, ține-l, și ai grijă să nu-l pierzi.

Și îi dădu toate instrucțiunile pe care, la rîndul său, le primise de la maior.

Caporalul Beldie ascultă fără să-l întrerupă, nedumerit, descumpănit.

Numai după ce Andrei Ciurea îi dădu toate lămuririle, întrebă:

— Şi în locul meu pe cine pui pîndar?

— Pe cine? Nu ştiu. L-oi pune pe cine o zice domn' locotenent să-l pun.

— Atunci eu am plecat!

Şi într-adevăr, plecă. Andrei merse cîtva timp alături de el, chipurile, să-l dăscălească bine ce trebuie să facă, dar în realitate ca să fie sigur că pleacă, apoi se întoarse la Căşaru.

Îl găsi lungit în spatele puştii-mitraliere, scrutînd întunericul şi ceaţa.

— Ei? îl întrebă, culcîndu-se şi el alături.

— Nimic! N-am observat nimic, deşi mă dor ochii de cît m-am zgîit în toate părţile.

— Ghiţă, în ce oameni crezi tu că putem avea mai multă încredere?

— Păi, sînt cu toţii oameni de treabă. Cîrîie ei o ţîră acum de cînd i-a bolmojit Beldie cu minciunile lui, dar, la o adică, nici unul nu te lasă cu căruţa în drum. Dacă ar fi să mă îndoiesc de vreunul dintre ei, m-aş îndoi de Murgescu, de Vîrgolici. Dar mai de nădejde dintre toţi sînt alde Zăgan, Cărăuşu, Poteraşu, Zbîrcea...

— Atîţia sînt destui. La ei m-am gîndit şi eu.

— Dar ce treabă ai cu ei?

— Tu, Ghiţă, du-te de schimbă-l pe Baciu. Dar să fii cu ochii în patru. De ăştilalţi am nevoie pentru aceeaşi treabă. Pe o asemenea ceaţă afurisită e necesar să dublăm pîndarii.

— Nene Andrei, dar ce crezi că se va întîmpla?

— Ce? Nu ştiu!... Dar ceva trebuie să se întîmple.

— Şi Beldie?

— Pe el l-am trimis la regiment, cu un plic pe care mi l-a dat domnul maior să-l duc eu.

— Tocmai pe matale te-a găsit?

— Da, tocmai pe mine. Iar eu tocmai pe Beldie. Înţelegi?

Căşaru sezisă gluma şi rîse. Pe urmă, cu automatul în bandulieră plecă la postul de pîndă.

Andrei Ciurea se uită la ceas. „Ceapa" lui arăta că trecuse o jumătate de oră după miezul nopţii.

Era, cu alte cuvinte, exact miezul nopţii.

Andrei Ciurea știa în care groapă putea fi găsit fiecare soldat. Primul pe care îl trezi fu Zbîrcea. Zbîrcea avea un somn ușor. Numai cît îi puse mîna pe umăr și se trezi.

— Cine-i?

— Eu, Andrei! Taci și ascultă!... Pe Cășaru l-am trimis pîndar, să-l schimbe pe Baciu. Du-te și ia-i locul la pușca mitralieră. Vin și eu îndată și atunci ai să afli mai multe.

Nici cu ceilalți n-a mers mai greu. I-a trimis pe toți să-l aștepte în același loc.

I-a găsit așteptîndu-l, convinși că vor fi trimiși în incursiune.

— Uite de ce ne-am adunat aici. După cum vă puteți da și singuri seama, ceața asta păcătoasă nici gînd nu are să se ridice. De cînd sînt n-am mai pomenit asemenea vreme. Or, într-o noapte ca asta, se pot întîmpla multe. Ne putem trezi cu nemții peste noi. Am primit ordin să dublăm pîndarii.

— În regulă! Am mai făcut-o și altă dată! fu de acord Cărăușu.

— Nu-i chiar același lucru, Cărăușule. De data asta, nu vom dubla pîndarii păstrînd același număr de posturi de pîndă, ci o dată cu dublarea pîndarilor va trebui să dublăm și posturile de pîndă. E clar?

— Zi mai departe.

— Păi cam asta. Eu am să merg cu fiecare, să alegem locul cel mai bun. Trebuie să fiți cu ochii în patru. Dacă vine cineva spre tine, lasă-l să se apropie și sare-i în spate. E ordin să nu facem uz de armă, decît în caz de absolută nevoie.

Și acuma, haidem să căutăm locurile cele mai bune de pîndă.

Treaba aceasta n-a durat mult, deoarece cunoșteau cu toții pînă și cele mai neînsemnate încrețituri ale terenului. După ce fixă fiecăruia locul, Andrei Ciurea se duse la postul de pîndă al lui Ghiță Cășaru.

— Nimic?

— N-am observat nimic!... Liniște!...

— Bine! Să știi că am dublat posturile. La dreapta îl avem pe Zbîrcea iar la stînga pe Cărăușu. Cu asta,

basta ! Belește ochii și ciulește urechile. La fel am să fac și eu.

Și clipele începură să curgă pentru Andrei Ciurea lungi, chinuitoare, neliniștitoare. Dacă nu se întîmplă nimic ? Dacă totul nu era decît o nălucire a minții sale ?... Maiorul Cameniță l-ar putea trimite în judecata Curții Marțiale pentru neexecutare de ordin.

În clipa cînd cu gîndul ajunse la o asemenea sumbră eventualitate, Cășaru îl împinse cu cotul, ca să-i atragă atenția.

Scrută întunericul, încordîndu-și auzul. La început nu auzi nimic. Liniștea biruia pretutindeni. Dar, numai după cîteva clipe, auzi un zgomot ciudat, nedefinit.

— Vine cineva ! îi șopti la ureche Cășaru.

Da, într-adevăr, venea cineva. Ceea ce, la început, i se păruse doar un zgomot ciudat, acum era clar că erau pași de om. Cineva venea, și, cu toate că se ferea să facă zgomot, totuși, din cauza liniștii desăvîrșite, nu izbutea decît numai în parte.

Instinctiv, Andrei Ciurea își strînse automatul la piept, iar arătătorul mîinii stîngi căută trăgaciul.

În clipa următoare, se liniști.

„Oricine ar fi, cu orice risc, va trebui să-l prindem viu", își spuse luînd degetul de pe trăgaci.

În clipa aceea, zgomotul amuți. O clipă, două, minute întregi. Inima îi bătea să se spargă, ochii îl dureau de efortul pe care îl făcea să străpungă zidul de ceață, capul îi vîjîia de prea multă încordare. Oare ce se întîmplase ? Oare de ce conteniseră pașii ? Nu cumva, cel care venea, simțindu-se supravegheat, făcuse calea întoarsă ?

Dar tocmai cînd își pierduse orice nădejde, de foarte aproape, auzi o voce joasă pe care o recunoscu imediat :

— Măi, frate Beldie, unde ești ?

Andrei Ciurea se plecă la urechea lui Cășaru șoptindu-i :

— Taci ! Nu-i răspunde ! Să nu-ți recunoască vocea.

Fluieră apoi de cîteva ori încetișor ca să-i atragă atenția unde se aflau. De la o depărtare ceva mai mare

de cinci metri se ridică o mogîldeață care porni întins spre ei.

O clipă mai tîrziu, fruntașul Sfat Ion se lăsă să alunece în groapa lor.

— Nu cumva fugiși de la itleriști, Ioane? îl ironiză Cășaru.

Sfat, care încă nu-și revenise din surprindere, dar nici nu sezisa primejdia în care se afla, crezu că-i va putea minți.

— Am fugit, Cășarule, am fugit! Voiau să mă împuște, dar am scăpat ca prin urechile acului. Mare noroc am avut!

— Așa! Dar la nemți cum ai ajuns? Te-o fi dus vreo vîntoasă, sau te pomenești că vei fi fiind somnambul? Măi Sfat, măi! Crezi că mai are rost să umbli cu fofîrlica?

Sfat se uită la el cu ochi răi și se răsti:

— Ia n-o mai face tu pe deșteptul cu mine. Du-mă mai bine la domn' locotenent. Lui am să-i dau socoteală, nu vouă.

Pînă în clipa asta, Andrei Ciurea îl lăsase pe Cășaru să-și rîdă de Sfat, fără să intervină.

Se gîndise, și acum totul îi era clar. Va să zică, de aceea ținuse locotenentul ca Beldie să fie pus pîndar. Că să se poată întoarce Sfat. Sfat, care dezertase tocmai în noaptea cînd locotenentul se hazardase pînă la postul de pîndă, chipurile să-l inspecteze pe Cășaru, dar, în realitate, ca să-l țină de vorbă.

Faptul că Sfat se întorsese însemna că nu dezertase, ci că fusese trimis la nemți cu un anumit scop. În care scop, încă nu știa. Dar trebuia să afle de la Sfat, și încă neîntîrziat.

— Ascultă, Sfat! Domnul locotenent al tău a fost arestat. Așa că nu te mai grozăvi atîta.

Fruntașul Sfat Ion tresări și-l privi cu neîncredere.

— Cum, domn' locotenent arestat?

— Da, el. Și Beldie a fost arestat, continuă să mintă Andrei Ciurea cu cea mai mare seninătate.

— Și Beldie?

— Și domnul maior Cameniță a fost arestat, minți mai departe Andrei Ciurea.

Vestea aceasta, mai ales, avu darul să-l prăbușească definitiv.

Fără voie lăsă să-i scape din gîtlej un sunet care păru un fel de muget, dar care voia să fie geamăt. Și tot fără voie îi scăpară de pe buze cuvintele:

— Atunci am dat-o dracului!

— Ai cam dat-o! nu se putu stăpîni să nu-i replice Ghiță Cășaru.

— Fraților, fraților, nu mă nenorociți! Am nevastă și trei copilași. Lăsați-mă să trec înapoi la frați. În lagăr, ca prizonier, poate că mi-o ajuta dumnezeu să scap cu viață. În schimb, dacă voi mă predați, mă împușcă. Și dacă mă împușcă, ce cîștigați? Vă încărcați doar sufletul cu un păcat mare. Frate Andrei, tu ești om mai cu socoteală, mai copt la minte decît Cășaru. Nu-ți încărca sufletul cu un păcat atît de mare. Îmi rămîn copilașii pe drumuri.

— Măi, rușinea pămîntului — se zbori la el Cășaru — pe cine vrei tu să prostești, mă? Ce copii, mă, ce nevastă? Nu-l ai decît pe taică-tu, care, nu știu dacă el măcar va vărsa o lacrimă pentru tine.

— Fraților, dați-mi drumul, nu vă faceți păcatul cu mine!...

Și îngenunchind, îmbrățișă genunchii lui Andrei Ciurea.

Pe Andrei Ciurea atîta lașitate îl scîrbi și-l înfurie.

— Ce mi te prosterni, scîrnăvia dracului? se răsti la el, apucîndu-l de guler și silindu-l să se ridice. Haide, nu te mai smiorcăi ca un netrebnic. Spune-mi mai bine, ce-ai căutat la nemți? Te-a trimis locotenentul?

Sfat Ion nu se grăbi cu răspunsul. Gemu ca un om înjunghiat, apoi, deodată, izbucni cu ură

— Măi tată calic! Că numai tu ești de vină. Dacă dădeai cît ți-a cerut majurul Neacșu nu ajungeam în linia întîi. Și dacă au să mă împuște, tu, care ești în stare să mănînci și de sub tine de zgîrcit ce ești, nici un colac n-ai să dai de pomană.

Apoi către Andrei Ciurea, dînd din nou să îngenunche :

— Frate Andrei !... Tu, care eşti tovarăş, măcar tu să ai milă. Lasă-mă să trec înapoi la friţi.

Andrei Ciurea numai cu greu se abţinu să nu-l lovească.

— Spui, mă, de bună voie sau vrei musai să vorbeşti de nevoie? Haide, nu avem timp de pierdut! Te-a trimis locotenentul, nu-i aşa?

— M-a trimis domn' locotenent.

— Şi de ce te-a trimis?

— Păi să spun acolo, la ştabii lor, că vrea să se predea cu întreg plutonul.

— Ce tot bîigui, mă netotule? îl întrerupse mînios Căşaru. Cum să se predea cu întreg plutonul? Dar noi ce, sîntem copii? Adică, ne-am fi dat şi noi prinşi fiindcă domn' locotenent vrea aşa?

— Dacă tu eşti atît de deştept, cum de poţi să-l crezi pe domn' locotenent atît de tolomac? Păi ce crezi tu, că domn' locotenent s-a gîndit să vă adune pe toţi şi să vă spună : După mine, marş ! Hai să ne predăm itleriştilor?... Şi-a făcut el planul, n-avea grijă !

— Ce plan? se interesă Andrei Ciurea.

Sfat Ion făcea impresia că, povestind, uitase de propria-i soartă.

— Păi să vă păcălească pe toţi. În fruntea plutonului ar fi plecat cu voi, cică, într-o misiune de noapte. Şi aţi fi mers aşa după el pînă aţi fi ajuns în poziţiile nemţilor. Acolo, friţii v-ar fi aşteptat cu braţele deschise iar voi... Ce mai încolo şi-ncoace. Vrei nu vrei, bea Grigore agheasmă.

Pe urmă, continuă să dezvăluie planul celor doi ofiţeri.

Îl trimisese cu o scrisoare. Ce scria în ea, Sfat nu ştia să le spună. Cu scrisoarea ascunsă în moletieră, izbutise să treacă pe sub nasul lui Căşaru, în timp ce pe acesta îl ţinea de vorbă locotenentul, şi să se strecoare pînă în apropierea liniilor nemţeşti. A stat acolo toată noaptea, abia îndrăznind să răsufle. În zori, s-a ridicat şi a pornit, cu mîinile ridicate, spre linia nemţilor. N-a tras

nimeni în el. Le pica doar o „limbă" și nu puteau fi decît bucuroși.

Cînd l-au luat la întrebări, a scos scrisoarea pe care i-o dăduse locotenentul. Tălmaciul a citit-o după care l-a dus la un ofițer cu un grad mai mare, care i-a pus o mulțime de întrebări. Mai ales voia să știe ofițerul acela de ce „Herr Major" nu se preda cu întreg batalionul ci numai cu un singur pluton. Bineînțeles, Sfat Ion nu avea de unde să știe. În schimb, întrebarea l-a dumirit că în acțiunea de trădare era amestecat și maiorul Cameniță.

Nemții se purtară bine cu el. I-au dat să mănînce și l-au lăsat să umble prin sat fără pază.

— Dacă știam ce are să mi se întîmple — se căina el — îi dam dracului pe alde domn' locotenent și domn' maior. Mă dam prins, fără să mai suflu o vorbă despre scrisoare.

Două zile a umblat creanga prin satul ocupat de nemți. În ultima seară, a fost dus la ofițerul cu grad mare, care, prin tălmaci, l-a anunțat că trebuie să se întoarcă, să ducă răspuns maiorului. Sfat trebuia să comunice că fuseseră luate toate măsurile ca trecerea să se efectueze fără incidente și în aceeași noapte. Ca ei să fie avertizați, înainte de a porni, maiorul trebuia să dea drumul la o rachetă verde și una galbenă. Îi mai dădu cîteva indicații de ordin tehnic, în legătură cu punctul de trecere, pe care Sfat a trebuit să le memoreze pentru că nemții, prudenți, nu-i dădură la mînă nimic scris.

Aceasta fu tot ceea ce putu afla de la Sfat Ion.

Planul de trădare al locotenentului era temerar. Pentru că nu este o treabă tocmai ușoară să treci la dușman cu un întreg pluton. Dar amestecul maiorului în acțiunea de trădare, fără a înlătura cu desăvîrșire dificultățile, făcea posibilă trecerea.

Andrei Ciurea se cutremură, gîndindu-se la consecințele tactice defavorabile pe care le-ar fi avut de suferit regimentul lor în cazul cînd cei doi ofițeri trădători ar fi izbutit să-și pună în aplicare planul.

— Și tu de unde știai că ai să-l găsești aici pe domn' căprar Beldie? întrebă Cășaru.

— Păi așa ne-am înțeles cu domn' locotenent.

— Cum, mă! Să ne vîndă itleriștilor?

— Și acum ce facem, nene Andrei?

Tocmai la aceasta se gîndea și Andrei Ciurea.

Prima măsură pe care trebuia s-o ia, era să-l pună în curent pe comandantul de companie, cu cele ce descoperise. Acesta avea să ia după aceea, din proprie inițiativă sau din ordinul colonelului, măsurile care se impuneau. Pentru aceasta, nu avea decît să-l ducă pe Sfat la căpitan și să-l pună să povestească și acestuia ceea ce le povestise lor.

Dar dacă ar proceda așa, ar însemna să lase paza maiorului și a locotenentului în seama lui Cășaru. Prea erau însă perfizi cei doi ofițeri ca să nu se teamă.

Cășaru, crezînd că Andrei Ciurea nu-l auzise, repetă întrebarea:

— Și acum, ce facem, nene Andrei?

— Du-l la domnul căpitan. Să-i povestească și dumnealui tot ceea ce ne-a povestit nouă. Eu rămîn să-i păzesc pe ofițeri. Să-i spui domnului căpitan că nu iau nici o măsură pînă nu primesc ordin.

*

După ce Andrei Ciurea se despărți de caporalul Beldie, acesta mai merse cîteva minute pe drumul de țară care ducea la postul de comandă al regimentului, apoi, învingîndu-și ezitările, se întoarse la pluton.

Caporalul Beldie nu era prea deștept. Unul din foștii lui comandanți îi dăduse porecla de „cap de lemn", și ea i se potrivea de minune. Profitînd de faptul că mintea nu-l ajuta prea mult pe căprar, locotenentul îl folosise făcînd din el un colportor asiduu de zvonuri. Dar, oricît de slab la minte era Beldie, totuși, nu ar fi acceptat să treacă, de bunăvoie, la nemți. De aceea, cei doi ofițeri se hotărîseră să-l folosească, fără ca să-l pună în curent cu planurile lor.

Așa, spre pildă, în legătură cu trecerea la nemți a lui Sfat, locotenentul îl îmbrobodise, narîndu-i o poveste de necrezut pentru oricare, în afară de el, Beldie:

Sfat nu dezertase, ci trecuse la nemți cu o misiune specială și strict secretă. Atît de secretă, încît dinadins ca să nu trezească vreo bănuială, fusese dat dezertor. În ce consta misiunea specială locotenentul nu avea dreptul să i-o dezvăluie. Dar, întrucît îl credea în stare să păstreze un secret, și ca o dovadă de încredere, dar și de prețuire, i-o destăinuia : Sfat avea misiunea să ia legătura cu un colonel hitlerist care, dîndu-și seama că nemții pierduseră războiul, se hotărîse să se predea cu întreg regimentul. El, Beldie, desigur își dădea seama de importanța misiunii lui Sfat, și, mai ales, își dădea seama ce ar păți dacă nu ar ști să-și țină gura. Ar fi imediat împușcat.

Bineînțeles, locotenentul era convins că nu se va întîmpla așa. Și asta cu atît mai mult cu cît și lui Beldie îi era rezervat un rol deosebit de important. Că rolul acesta îi fusese tocmai lui încredințat constituia cea mai bună dovadă de cîtă încredere se bucura el, Beldie, pînă la comanda regimentului și chiar mai sus, la divizie. Pentru că de rolul pe care trebuia el să-l joace depindea reușita misiunii lui Sfat. Anume, la o anumită oră, va trebui să se găsească la postul de pîndă al grupei sale, ca să-l primească pe Sfat, să-l conducă la locotenent, iar apoi să-i faciliteze trecerea înapoi la nemți. Bineînțeles, venirea și plecarea lui Sfat trebuiau să se petreacă în cel mai desăvîrșit secret, și rolul lui, al lui Beldie, tocmai în aceasta consta. Dacă izbutea, atunci avea să se învîrtească nu numai de o decorație, ci chiar de un concediu de cel puțin treizeci de zile. Fără îndoială, condiția cea mai importantă de reușită era să păstreze cel mai desăvîrșit secret. Altfel, nu numai că se ștergea pe bot de decorație și concediu, dar risca să fie și împușcat.

În posesia acestui teribil secret, Beldie fu foarte surprins atunci cînd află din gura lui Andrei Ciurea că, tocmai în noaptea cînd trebuia să-l primească pe Sfat, locotenentul îl trimitea cu un plic la comanda regimentului. Ori dacă îl trimitea pe el, însemna că altcineva avea să facă de sentinelă în locul său. Dar cine? Că doar nu avea să se pună pîndar însuși locotenentul.

Gîndul că locotenentul prefera pe altcineva îl umplu de gelozie. De ce altcineva şi nu el? În definitiv, îşi ţinuse gura. Pe de altă parte, ce treabă grea era ceea ce îi ceruse locotenentul? Îndeplinise el misiuni mult mai grele. De ce atîta neîncredere? Dar, ceea ce îl mîhnea cel mai mult nu era neîncrederea locotenentului, ci faptul că nu avea să mai capete concediu.

Dar dacă, totuşi, îşi făcea de pomană griji? Dacă în ultimul moment Sfat îşi amînase întoarcerea? Oricum, şi într-un caz, şi în celălalt trebuia să afle adevărul, chiar din gura locotenentului.

„O jumătate de oră de întîrziere nu-i mare lucru, îşi spuse. Să-mi tragă el, domn' locotenent, o praftură, dar încaltea să ştiu dacă mai pot trage nădejdea la concediu."

Cînd a intrat în adăpost, i-a găsit pe cei doi ofiţeri îmbrăcaţi, încinşi, gata de drum. Numai cît i-a văzut aşa şi Beldie şi-a dat seama că fusese dus de nas de către Andrei Ciurea.

— Să trăiţi!

— Ce cauţi aici? întrebă încet locotenentul ca să nu-l trezească pe Marin.

Beldie le povesti tot ceea ce i se întîmplase.

Pe măsură ce povestea, chipul locotenentului devenea din ce în ce mai alb. Maiorul, în schimb, continua să rămînă calm. Atîta numai, că acum trăgea mai des şi mai adînc din ţigara pe care o fuma.

Cînd Beldie tăcu, locotenentul Bobocea se uită întrebător la maior.

— Într-adevăr, e cam curioasă purtarea lui Ciurea. Trimite pe Marin după el. Să sperăm că nu voi avea motiv să regret că nu am acceptat propunerea dumitale de a ne descotorosi într-alt fel de domnul ăsta *tovarăş*.

Dar calmul maiorului nu izbuti să-l liniştească pe locotenent. Cuprins de panică, se repezi să-şi trezească ordonanţa. Dar cînd îl văzu dormind liniştit, cu faţa în sus şi cu mîinile cruce pe piept, îl cuprinse furia.

— Uite cum doarme, bestia dracului! Nici că-i pasă!

Şi el, care, numai din calcul izbutise totdeauna să se

stăpînească, de data asta, furios, îl izbi cu vîrful bocancului în coastă :

— Dormi, dormir-ai somnul morții, putoare ce ești ! Scoală !

Marin sări ca ars în picioare, buimac, speriat, neînțelegînd ce se întîmplase.

— M-a furat și pe mine somnul o țîră, domn' locotenent.

— Cum o țîră, mă ? De-o oră, de două dormi într-una, bestie. Haide, mișcă-te și adu-l aici pe sergentul Ciurea. Dar imediat !

Soldatul Marin, speriat de furia locotenentului, nu știu cum să dispară mai repede din adăpost. Îl căută pe Andrei Ciurea unde știa că-l poate afla, dar nu-l găsi. Cu toate că mai trezi și pe cîțiva din somn, nimeni nu-l putu însă lămuri unde dispăruse sergentul. Pînă la urmă, cu inima cît un purice, fu nevoit să se întoarcă în adăpost.

— Domn' locotenent, nu l-am găsit. L-am căutat pretutindeni.

— Cum nu l-ai găsit, mă ? Ce, a intrat în pămînt ? Din pămînt atunci să-l scoți și să mi-l aduci aici ! Auzi ? Ce mai stai, idiotule ? Șterge-o că te zdrobesc ! Beldie, du-te și tu de-l caută !

Acum locotenentul Bobocea, pe care panica îl făcuse să-și piardă stăpînirea de sine, se comportă exact ca sublocotenentul Bobocea care, în cazarmă, înainte de izbucnirea războiului, stîlcea soldații în bătăi pînă cînd îi băga în spital, sau îi silea să dezerteze.

Beldie, îngrozit și el de accesul de furie al locotenentului, se repezi după Marin.

— Beldie, tu să rămîi aici ! îl opri maiorul.

Apoi către locotenent :

— Atîta vreme cît încă nu știu la ce ne putem aștepta, e mai bine ca ăsta să rămînă aici, cu noi.

— Dumneavoastră ce presupuneți, domnule maior ?

— Deocamdată nu vreau să presupun nimic. Aștept pe Ciurea al dumitale.

— Și dacă nu-l găsește ?

— Cît e ceasul ?

— Unu fără un sfert.

— Ţi-am spus că nu vreau să fac presupuneri şi cu toate acestea mă sileşti să le fac. Dacă e numai atîta, s-ar putea ca Ciurea încă să nu fi *dispărut.*

— Adică în ce fel să fi dispărut? întrebă locotenentul nedumerit.

— Ascultă-mă şi ai să înţelegi. Dar, pentru dumnezeu, nu mă întrerupe. Voiam să spun că, dacă Sfat, din anumite motive, mai întîrzie, înseamnă că Ciurea nu a dispărut.

— Atunci cum de nu l-a putut găsi Marin? Dar iarăşi v-am întrerupt. Vă rog să mă scuzaţi.

— Nu l-a găsit pentru că nu i-a venit în minte să-l caute acolo unde ar fi trebuit să-l caute. De altfel, nici nouă nu ne-a venit în minte. Şi doar e atît de simplu!... Noi l-am expediat la regiment, nu? El, în schimb, l-a trimis pe Beldie. Şi atunci unde poate fi Ciurea, dacă nu acolo unde ar fi trebuit să fie acum Beldie, adică la postul de pîndă?

Locotenentul dintr-o dată deveni galben ca ceara.

— În cazul acesta, domnule maior, totul este pierdut.

— Încă nu, dragă Bobocea, dacă Ciurea se mai află la postul de pîndă. În acest caz, dacă mai eşti hotărît să te scapi personal de Ciurea, ar trebui să te grăbeşti să-l cauţi singur acolo.

— Dumnezeule, cum nu m-am gîndit!... Şi dacă nu-i de găsit nici acolo?

— Atunci totul e pierdut. Înseamnă că Sfat a venit şi la ora asta se găsesc amîndoi, în cel mai bun caz la căpitanul Teodorescu.

— Poate că, totuşi, se mai poate salva ceva.

Şi locotenentul Bobocea, vîrîndu-şi în buzunarul mantalei pistolul pe care îl scosese din suportul de piele, se pregăti să părăsească adăpostul.

Între timp, Marin căuta pe Andrei Ciurea, trezind oamenii din somn. Unul dintre ei îi sugerase să-l caute pe la posturile de pîndă şi tocmai o pornise într-acolo, cînd îl întîlni. Era urmat de Zăgan şi de Zbîrcea. Lipsea Cărăuşu care rămăsese pîndar în locul lui Ghiţă Căşaru.

— Ce umbli ca huhurezii, măi Marine? Ce, n-ai somn?

— Am, păcatele mele, cum să n-am! Dar m-a mînat după tine domn' locotenent. E Dunăre de supărare.

— Lasă că se potoleşte el. Nu-ţi face tu griji din pricina mea. Acuma, ştii ce te-aş sfătui? Aciuiază-te şi tu undeva, în vreo groapă, şi trage-i un pui de somn pînă la ziuă. Locotenentul n-are să mai aibă nevoie de tine în noaptea asta.

— Nu există! Lasă că-l cunosc eu mai bine. Ce, vrei să-mi găsesc beleaua cu el? Nu ştiu ce l-a găsit. Parcă a dat strechea în el.

— Tu fă aşa cum te sfătuiesc. Dar, ia spune-mi: domnul maior n-a plecat?

— Nu. Şi Beldie e acolo.

— Aşa!... Cu atît mai bine.

Cînd Andrei Ciurea intră în adăpost, aproape să dea peste locotenent, care tocmai se pregătea să plece după el.

— M-aţi chemat, domnule locotenent?

Maiorul nu-i dădu răgaz locotenentului să-i răspundă.

— Ascultă, sergent! Cum ţi-ai permis să nesocoteşti un ordin pe care ţi l-am dat? Pe cine am trimis eu la postul de comandă al regimentului: pe tine sau pe Beldie?

— Pe mine, domnule maior!

— Atunci, repet: cum ţi-ai permis să nesocoteşti ordinul pe care ţi l-am dat?

— Domnule maior, cred că nu mai are rost să jucăm teatru unul faţă de celălalt. Ţin să vă informez că Sfat Ion se află acum la domnul căpitan, căruia, fără îndoială, îi povesteşte ce a căutat la nemţi, şi mai ales, de ce s-a întors.

În clipa aceea, locotenentul Bobocea trase. Glontele pistolului „Beretta", care fusese destinat inimii, străpunse doar braţul stîng al lui Ciurea. Acesta, fulgerător, trase o rafală scurtă din automat. Gloanţele se înfipseră cu toate în scîndurile care susţineau acoperişul de pămînt al adăpostului.

Inițial, intenția îi fusese să descarce rafala în pieptul locotenentului. Dar, în ultima fracțiune de secundă, deviase direcția țevii automatului. Rațiunea învinsese.

— Trădătorilor! Vă curăț pe toți.

De frică, locotenentul Bobocea scăpă din mînă pistolul, iar Beldie, instinctiv, se lungi la pămînt.

De acolo, începu să se roage cu voce aproape plîngătoare:

— Să nu mă împuști, frate Ciurea, că n-am nici o vină. Să mă bată dumnezeu dacă știu despre ce trădare vorbești.

— Lasă că vedem noi dacă ai vreun amestec în ticăloșia pe care o puneau la cale ăștia doi.

Maiorul Cameniță nu-și pierduse cumpătul. Fuma, calm, o țigară. Numai din felul cum clipea, mărunt și des, se cunoștea că liniștea e doar aparentă.

Pocnitura ca de pușcoci a pistolului și rafala automatului atraseră la intrarea adăpostului pe Zbîrcea. Pe deasupra umărului acestuia apăru și capul lui Zăgan. Zbîrcea ținea degetul pe trăgaciul automatului și era de presupus că, în spatele lui, nici Zăgan nu stătea cu mîinile în sîn.

— După cum vedeți, nu are rost să vă mai faceți iluzii. Aștept dispoziții în legătură cu voi.

Andrei Ciurea părăsi adăpostul, lăsînd în urma sa o dîră de sînge din rana de la braț.

Douăzeci de minute mai tîrziu, cînd locotenent-colonelul Papatanasiu, ajutorul comandantului de regiment, căpitanul Teodorescu, comandantul companiei, locotenentul Untaru, ofițerul cu informațiile și Andrei Ciurea intrară în adăpost, găsiră pe cei doi ofițeri palizi ca niște cadavre, cu ochii măriți de groaza morții și tremurînd atît de tare, încît le clănțăneau dinții în gură.

Liniștea biruia din nou în sectorul ocupat de plutonul pe care nu avea să-l mai comande trădătorul locotenent Bobocea Silviu.

În adăpostul în care mai stăruia mirosul de sînge, sergentul Andrei Ciurea, care primise provizoriu comanda plutonului, își schimba pentru a doua oară pansamentul, scoarță de sînge.

Atunci, din senin, de dincolo, din pozițiile hitleriste, țîșni o rachetă. Și înainte ca stelele ei roșii să se stingă, asupra pozițiilor ocupate de pluton se abătu o ploaie de proiectile de branduri.

Andrei Ciurea, părăsind adăpostul ca să dea ordine, îl auzi pe Ghiță Cășaru, care venea după el:

— Sînt furioși frițiii că le-am tras clapa!

Dar nu sfîrși bine cuvintele, cînd, deodată, din partea unde batalionul făcea joncțiunea cu trupele sovietice, se dezlănțui o baterie rusească. O rafală, două și tunurile hitleriste amuțiră brusc.

Ghiță Cășaru se bucură:

— Văzuși, nea Andrei, cum ne-au sărit în ajutor *tovarășii*?

— Da, mînzule, da! replică Andrei Ciurea petrecîndu-și brațul pe după umerii soldatului.

FEREASTRA LUMINATĂ

În hambar era întuneric. Numai de sus, din ungherul din dreapta, printr-o crăpătură doar atît cît să încapă lama unui cuțitaș, o rază de lumină împroșca încă — aidoma unei săgeți de aur — bezna.

„Cînd n-oi mai vedea raza de lumină — își vorbi sieși, tare — va fi noapte, și atunci..."

Parcă dinadins, luînd-o înaintea gîndului, de afară se auzi o rafală de automat.

Traian Dumbravă tresări, oftă, apoi continuă monologul întrerupt:

„Și pe mine tot cu automatul au să mă ciuruie... Porcii!"

Se ridică și, fiindcă ochii i se obișnuiseră cu întunericul, se apropie de ușa hambarului. Își lipi urechea de lemnul gros și ascultă. Auzi pașii cadențați ai sentinelei. Erau aceiași pași? Alții? Nu-i putu recunoaște.

„Oare cîte ore să fi trecut de cînd m-au închis aici?"

Cîteva clipe se simți năpădit de o mare tristețe. Avea să moară tocmai acum, cînd sfîrșitul războiului nu mai era departe. Avea să moară ciuruit de o rafală de automat. Din toți patru doar el! Bine că, cel puțin, ceilalți vor scăpa de moarte. Nu, oare, sub ochii săi fuseseră trimiși ceilalți trei înapoia frontului? Sigur, scăpaseră, dar pe el aveau să-l împuște. Altfel, nemții l-ar fi trimis, o dată cu ceilalți.

Scrîşni din dinţi şi, cuprins de o furie neputincioasă, se trînti pe aşternutul de paie, pe jumătate putrezite.

Era furios împotriva locotenentului Ernest Săvescu, din pricina căruia avea să moară, poate chiar înainte de apusul soarelui.

Şi fără voie începu să depene întîmplarea...

Faptul se petrecuse noaptea... Stătea în groapă, în picioare, cu foaia de cort peste cap şi încerca să doarmă. Ploua... Cu stropi mici, îndîrjiţi, inepuizabili. Pe foaia de cort picăturile sunau ca nişte boabe de fasole pe o tobă. Pe fundul gropii se strînsese o băltoacă. Băltoaca îi ajunsese pînă la glezne. Cu toate că bocancii nu-i erau sparţi, dumnezeu ştie pe unde, apa pătrunsese înăuntru, rece şi cleioasă parcă. Nu pentru prima dată i se întîmpla să-şi simtă picioarele ude, dar pentru întîia oară i se întîmpla să fie frînt de trudă şi totuşi să nu poată dormi.

Se trezi înjurînd aproape tare, o înjurătură înfricoşătoare, învăţată de la căprarul Tureatcă Ion, a cărui faimă de neîntrecut ticluitor de înjurături făcuse ocolul întregii divizii. Înjură, furios că somnul îl ocolea şi nu se putea odihni, măcar atîta brumă de odihnă cîtă îşi putea oferi dormind de-a-mpicioarelea, într-o groapă individuală, cu apă pînă la glezne. Aşa ceva nu i se mai întîmplase niciodată în lunile acestea de cînd, luptător în prima linie, mereu trebuia să se ia la trîntă cu moartea. Nu putea dormi, şi a doua zi cînd avea să pornească atacul, va fi frînt de trudă, din care pricină va rămîne mai în urmă, iar oamenii din grupa sa vor putea crede că o face dinadins, fiindcă îi este frică.

Şi ploua, ploua într-una, cu stropi care sunau pe foaia de cort ca nişte grăunţe. Ploaia îi aminti de o noapte asemănătoare.

Proaspăt învăţător, se ducea să-şi ia în primire postul, într-un sat păcătos, departe de calea ferată, departe şi de şoseaua naţională. Trenul care îl adusese pînă la cea mai apropiată gară sosise cu întîrziere. (La Făurei, din cauza neglijenţei unui impiegat, puţin a lipsit ca personalul lor să se ciocnească, în plină viteză, cu

un accelerat. Numai datorită prezenței de spirit a mecanicilor putuse fi evitată o mare catastrofă. Totuși, trei din vagoanele trenului lor deraiaseră. Au putut pleca abia după o oră, spre marea desperare a lui Traian Dumbravă, care se temuse că, ajungînd noaptea, nu va mai găsi în gară vreo „ocazie" care să-l ducă pînă în sat.)

Temerea lui fusese exagerată. Cînd trenul ajunse la destinație, într-adevăr, se întunecase. Dar, spre norocul său, cu trenul care îl adusese pe el plecase spre capitala de județ popa Năsturică, la o întrunire organizată de Frontul Renașterii Naționale. Șareta, care îl adusese pe popă la gară, tocmai se pregătea să se întoarcă în sat, cînd o descoperi chiar în spatele gării.

— Nu mergi cumva spre Boldeștii de Jos? întrebă pe vizitiu.

Traian Dumbravă își aminti cum îl cîntărise din priviri vizitiul înainte de a-i răspunde. Mai ales întîrziaseră privirile vizitiului pe geamantanașul său de carton, jerpelit și ca vai de lume.

— Dar ce treabă ai matale la Boldeștii de Jos? se interesă acesta, cu o voce care trăda multă suspiciune.

— Păi, m-au numit învățător acolo și mă duc să-mi iau în primire postul.

Explicația risipi suspiciunea și vizitiul deveni, dintr-o dată, binevoitor.

— Așa! Atunci, urcă aici, domn' învățător! Ne-om ține de urît unul altuia, pe drum. Avem de mers vreo șaisprezece kilometri.

Dar, în ciuda făgăduielii de a-și ține unul altuia de urît pe drum, vizitiul se dovedi a fi un om ursuz, căruia trebuia să-i scoți vorbele din gură cu cleștele. După cîteva încercări infructuoase, Traian Dumbravă îl lăsase în apele lui. Vizitiul pînă și caii îi mîna fără cuvînt. Se părea că ei îl înțelegeau doar după cum lăsa să alunece pe coapsele lor șfichiul biciului. Atent, de la o vreme începu să înțeleagă și el limbajul șfichiului. Îl înțelegea și asta îl amuza. Era un mijloc de a alunga plictiseala și monotonia drumului.

Dar, scurt timp după aceea, se porni ploaia. O ploaie cu stropi mici, dar deasă, îndîrjită. Traian Dumbravă

nu avea ce pune pe el, ca să se apere de ploaie. Nu avea decît hainele de pe el, din stofă proastă, care în anul de cînd le purta, se decoloraseră şi se lustruiseră pe la coate şi la genunchi. Se mulţumi să ridice gulerul hainei şi să-şi tragă pe frunte pălăria decolorată.

Abia cînd se porni ploaia, vizitiul prinse din nou glas:

— Bag seama că n-ai cu ce să te aperi de ploaie, domn' învăţător.

— N-am, moşule!

— Atunci pune pe matale foaia de cort a părintelui.

Şi îi dădu o foaie de cort, pe care o scoase de sub leagănul şaretei.

Era o foaie de cort militară şi posesorul ei, părintele, făcuse pesemne rost de ea de la vreun majur. Era prin 1939 şi începuseră concentrările, rechiziţiile.

Se acoperi peste cap cu ea, bucuros că ploaia nu avea să-l ude pînă la piele, să-i strice hainele şi aşa ponosite, iar a doua zi, aşteptînd să se usuce, să nu se poată prezenta la şcoală.

Sub foaia de cort, ascultase atunci cum cădeau stropii de ploaie pe pînza aspră şi impermeabilă. Sunau ca nişte grăunţe, la fel cum sunau şi acum cînd stătea în groapa cu apa pînă la glezne, trudindu-se, fără nici un rezultat, să adoarmă din picioare.

Îşi mută greutatea corpului de pe un picior pe altul şi izbuti anevoie, de parcă şi l-ar fi smuls dintr-o mîzgă. Înjură de ciudă că, în loc să se aciuieze ca să poată dormi, gîndurile hoinăreau departe, amintindu-i întîmplări care acum i se păreau lipsite de importanţă.

Dacă n-ar fi plouat, ar fi izbutit să doarmă. Dar aşa, ploua, ploua, ploaia suna ca nişte grăunţe şi îi amintea de cealaltă ploaie, cînd stătuse sub foaia de cort a popii Năsturică, şeful organizaţiei Frontului Renaşterii Naţionale din comuna Boldeştii de Jos.

De cîte ori ploua aşa, mărunt, des şi persistent, îşi amintea de Boldeştii de Jos, comuna în care se consumase scurta lui carieră de învăţător. Imaginea satului aşa o păstrase: un sat măricel, cu casele parcă gîrbovite sub greutatea ploii inepuizabile, cu uliţe desfundate de noroaie, punctate ici-colo de băltoace în care

se bălăceau rațe. Și doar satul acela nu arătase totdeauna așa. Dar lui îi rămăsese numai această imagine, pentru că, și la venire, și la plecare găsise și lăsase satul biruit de ploaia care parcă potopea așa de la începutul lumii.

De altfel, părăsind satul, nu păstrase amintirea vreunei bucurii ci numai a unor necazuri, amărăciuni și revolte.

În ziua cînd a trebuit să plece, domnul Decebal Sbîrcea, directorul școlii, i-a spus în bătaie de joc:

— Așa, colega, așa! Să știi de la mine că nu tot ce zboară se mănîncă. Să te gîndești la cuvintele astea ale mele și acolo unde te duci. Ele îți vor fi de folos, de mare folos în cariera dumitale, fie că te vei mai întoarce sau nu, aici, la noi.

— Dacă mă întorc, n-are să-ți fie ușor! i-a replicat și s-a stăpînit greu să nu-l izbească, o dată măcar, cu pumnul peste fălcile umflate.

— Va să zică tot colțos! Și pe deasupra lăudăros!

Într-adevăr, se lăudase. Ce putea să-i facă directorului? Nimic. Directorul era puternic. I-o dovedise. Și poate că avusese dreptate atunci cînd își rîsese de el învinuindu-l că e gata să-și închipuie că tot ce zboară se mănîncă.

În mentalitatea directorului, a crede că se mănîncă tot ceea ce zboară însemna a-ți face datoria. Și el, Traian Dumbravă, doar asta făcuse. Abia părăsise băncile școlii, era entuziast și voia să fie, așa cum li se spusese în școală că trebuie să fie învățătorul, un luminător al satului. El, care pornise tot dintr-un sat, cel dintîi reprezentant al unui șir întreg de generații care niciodată nu se săturaseră ca lumea, știa cîtă ignoranță, mizerie și suferință existau în lumea satelor.

În satul Boldeștii de Jos nu era nici mai puțină ignoranță și nici mai puțină mizerie. Din numărul copiilor care trebuiau să frecventeze școala, numai jumătate urma cursurile. Dar și aceia care veneau la școală, mare lucru nu izbuteau să învețe. Domnului director Decebal Sbîrcea, șeful organizației țărăniste din comună, ocupat cu politica, numai de școală nu-i ardea. Venea la școală cînd își aducea aminte, și copiii stă-

teau degeaba, atunci cînd nu trebuiau să-i lucreze în grădină. În asemenea zile, însăşi madam Sbîrcea venea şi lua copiii. Venea cu o nuia în mînă, care pînă la ora prînzului de nenumărate ori avea să se abată pe spinarea bieţilor copii.

Traian Dumbravă cum şi-a luat postul în primire, s-a pus pe treabă. A început să colinde satul ca să-i determine pe oameni să-şi trimită copiii la şcoală. Şi-a luat apoi în sarcină să se ocupe şi de clasele domnului director, în zilele cînd acesta era ocupat cu politica sau cu paharele. Mai mult, nu a mai dat voie ca elevii lui să-i lucreze grădina. De aici au pornit ostilităţile. Dar directorul n-a fost singurul duşman pe care şi l-a făcut numai la cîteva săptămîni de la venirea sa în sat. Duşmani şi-a făcut şi din părintele Năsturică, şi din Calistrat Turcu, primul crîşmar şi cel mai mare bogătan din sat, şi din Iorgu Rădăcină primarul comunei, şi din Cristache Fălcoianu notarul. Iar dacă toţi aceştia i-au devenit duşmani, ca să fie pe placul lor, a început să-i poarte sîmbetele şi plutonierul Gavrilă Ciurdaru, şeful de post.

Cel dintîi aliat pe care şi-l făcu directorul împotriva lui Traian Dumbravă a fost popa Năsturică. Popa Năsturică pentru două motive nu-l avea la inimă. Un prim motiv — dar care nu-l înverşuna prea tare împotriva lui — era acela că duminica dimineaţa, cînd el slujea la biserică, noul învăţător, în loc să aducă, sau numai să îndemne copiii să vină la biserică, îi strîngea la şcoală şi pleca împreună cu ei, cică, în excursie, sau făcea repetiţie pentru te miri ce serbare.

Cel de-al doilea motiv — principalul, de altfel — era următorul: popa Năsturică dădea bani cu împrumut. În sat erau doi care se ocupau cu o asemenea treabă. Popa Năsturică şi crîşmarul Calistrat Turcu. Dobînda pe care amîndoi o pretindeau la banii împrumutaţi era mică. Mult mai mică decît aceea pe care o pretindeau băncile. În schimb, banii îi dădeau numai pe ipotecă şi anume, pe pămînt. Cei care împrumutau, ipotecau un pogon, două, după cît de mare era suma împrumutată. În cele mai multe cazuri, datornicii nu puteau restitui banii şi, pînă la urmă, pierdeau pămîn-

tul. Cum, și în ce fel, s-a ajuns ca toți acei care erau în primejdie să-și piardă pământul să vină să ceară sfatul noului învățător, nimeni n-ar fi putut spune. Realitatea însă aceasta era. Veneau cu toții la el și îi ajuta nu numai cu sfatul ci și cu fapta. Le scria plîngerile, pe cei mai puțin umblați îi însoțea la judecată, se tocmea în numele lor cu avocații, se oferea ca martor; nu în puține cazuri se ducea să stea de vorbă cu popa Năsturică sau cu crîșmarul Turcu. Dar nu se ducea să se roage. Se ducea cu dovezi, și susținea cu tărie dreptatea celui în cauză. Începea calm și sfîrșea prin a pleca înjurînd și trîntind ușa. Din „hoțul de popă" și „tîlharul de crîșmar" nu-i mai scotea.

Cuvinte tot atît de puțin amabile avea și la adresa notarului care, prieten cu popa și cu crîșmarul — dar nu numai din acest motiv — se grăbea să transcrie actele de proprietate asupra pămîntului pe numele celor doi cămătari chiar înainte de a se fi pronunțat judecata. De altfel, Traian Dumbravă învinuia pe notar că și în ceea ce privește suprafața pămîntului transcris greșea, cu bună știință, în favoarea prietenilor săi, popa și crîșmarul.

Bineînțeles, făcîndu-și dușmani din notabilitățile satului, rămînerea lui mai departe în sat deveni, numai după cîteva luni, foarte problematică. Întîi avu loc o anchetă. Fu trimis la fața locului un inspector școlar. Acesta se întîmplă să fie un om cinstit și raportul pe care îl încheie fu favorabil lui Traian Dumbravă. Dar ce putere avea raportul elogios al unui inspector școlar, cînd împotriva învățătorului luptau: popa Năsturică, șeful organizației din comună a Frontului Renașterii Naționale, directorul școlii, notarul, crîșmarul Calistrat Turcu și, în fine, primarul, pe care Traian Dumbravă izbutise să și-l pună și pe acesta în cap, luînd partea țăranilor într-un conflict privind izlazul comunal.

Pe altă parte, plutonierul Gavrilă Ciurdaru își informă la rîndul său, șefii, printr-un raport confidențial, că învățătorul Traian Dumbravă instigă oamenii împotriva autorităților din comună și că, din zi în zi,

devine mai periculos prin ideile sale care *miros* a bolşevism.

Raportul nu mai apucă să plece la legiunea de jandarmi, pentru că, mai înainte, datorită popii Năsturică, un ordin de chemare îi ceru lui Traian Dumbravă să se prezinte, în decurs de patruzeci şi opt de ore, la regiment. Era spre sfîrşitul anului 1939. Începuseră concentrările.

Făcînd parte din contingentul cel mai tînăr, nu i-au mai dat drumul. Dar nu numai din acest motiv. Raportul întocmit de plutonierul Ciurdaru, la sugestia aceluiaşi popă Năsturică, nimeri la regimentul care îl concentrase pe Traian Dumbravă.

— Trebuie să dorm !... Trebuie neapărat să dorm !

Şi alungînd gîndurile, strînse pleoapele ca şi cum, făcînd aşa, ar fi putut aduce mai curînd somnul. Ploua, continua să plouă la fel de îndîrjit şi stropii de asemenea continuau să sune pe foaia de cort ca nişte grăunţe. În groapă, apa îi trecuse de glezne.

Ploua mărunt, persistent. Plouase aşa toată ziua, plouase şi cu o zi mai înainte. În ultimele patruzeci şi opt de ore înaintaseră aproape şaizeci de kilometri şi ploaia se deplasase parcă şi ea o dată cu frontul.

Îşi aminti deodată de ziua atacului decisiv. Nemţii, din poziţii puternice, respingeau atac după atac. El, cu grupa lui înjumătăţită, se îngropaseră la pămînt. Atunci şi-au făcut apariţia tancurile hitleriste. De pe turela fiecăruia, rînjea, proaspăt vopsit, cîte un cap de mort.

— E cam albastru, dom' sergent, dar nu ne dăm noi ! se îndîrji Condruţ, pregătindu-şi legătura cu grenade.

Situaţia nu era, într-adevăr, de loc uşoară. Exista primejdia ca regimentul să fie dat peste cap. Şi tocmai atunci, cînd pericolul era mai mare, de după creasta deluşorului le-au venit în ajutor tancurile sovietice. Cele nemţeşti îşi încetiniră mersul de parcă, speriate, s-ar fi oprit pentru o clipă locului să se sfătuiască, apoi, împărţindu-se, cele mai multe porniră să facă front tancurilor sovietice. Sezisînd manevra, acestea se îm-

părţiră şi ele pentru a bara înaintarea blindatelor hitleriste.

Impunătoare, dar mai suple în manevră, în cîteva minute tancurile ruseşti se găsiră faţă în faţă cu cele hitleriste. Tunurile lor cu ţeavă lungă, care trăgeau cu o repeziciune uluitoare, împroşcară cu foc şi fier „Tigrii" hitlerişti. Zgomotul motoarelor şi tunurilor care trăgeau fără încetare era infernal.

Nu o singură dată Traian Dumbravă avusese prilejul să admire măiestria tunarilor sovietici. Dar de data asta se întîmpla, pentru prima dată, să-i vadă la treabă pe tanchişti. În mai puţin de un sfert de oră, două tancuri hitleriste ardeau ca nişte torţe, iar altele două încremeniseră locului cu şenilele sparte. Un alt tanc, tot cu şenila ruptă, fusese imobilizat de grenadele lui Condruţ.

În faţa dezastrului celelalte tancuri hitleriste dădură bir cu fugiţii.

Traian Dumbravă îşi aminti cum după aceea, ieşind din gropile lor ca să reia înaintarea prin breşa făcută de tancurile sovietice, de pe buzele tuturor izbucniră urale.

Deodată se auzi strigat:

— Domn' elev, dormi? Hai că te cheamă domn' sublocotenent.

Cînd dădu deoparte foaia de cort, avu impresia că iese dintr-o cochilie. Ploaia îi biciu obrajii, înviorîndu-l.

Clefăind cu bocancii prin noroi, intră în bordeiul improvizat în care îşi stabilise postul de comandă comandantul plutonului. (Un fel de pivniţă primitivă, acoperită cu foaie de cort. Ca să n-o ia vîntul, marginile fuseseră înţepenite cu ţăruşi şi bolovani.)

— Ordin de la companie să pleci în recunoaştere cu grupa. Caută să afli dacă mai sînt nemţi în sat. Trebuie să-l cucerim cît mai repede ca să facem joncţiunea cu trupele sovietice, îl lămuri comandantul plutonului său. Şi, ai grijă, fii cu ochii în patru!

Sergentul t.r. Dumbravă Traian salută şi părăsi bordeiul.

Afară, îl primiră ploaia rece și vîntul care începuse să sufle dinspre nord.

„Te pomenești că începe să ningă !...“

Își adună oamenii și plecară. Trei și cu el patru. După ce au trecut de pîndari, s-au oprit. În fața lor, nu mai departe de patru kilometri, satul. Dacă nu l-ar fi văzut cu ochii lui în timpul zilei, s-ar fi îndoit că există. Bezna era de nepătruns, liniștea n-o tulbura nici măcar un lătrat de cîine. Numai ploaia curgea, curgea uniformă, dar înverșunată, căutînd cu încăpățînare locurile pe unde se putea strecura ca să ajungă la piele, să-l ude, să-l zgribulească.

În stînga, era șoseaua. Batalionul lor stătea călare pe ambele părți ale șoselei. Plutonul lor, în dreapta șoselei, făcea legătura cu batalionul 2. În dreapta acestuia și ceva mai înspre vest, înfipt ca un pinten în dispozitivul hitlerist, o unitate sovietică. La vreun kilometru depărtare, drept în fața lor, un drum de țară ocolea satul pe la nord. Sergentul t.r. Traian Dumbravă își conduse oamenii către drumeagul acela, care — așa credea el — oferea mai multă siguranță decît șoseaua. Intenționa să se folosească de drumeag pînă la cel mult un kilometru depărtare de sat, apoi, ocolindu-l, să încerce să se apropie de sat, de-a dreptul, peste cîmp, și prin grădinile oamenilor.

La început, totul a mers bine. Dar tocmai cînd se pregăteau să părăsească drumeagul, au intrat într-o ambuscadă. Nemții i-au luat ca din oală. Totul s-a petrecut atît de pe neașteptate și atît de repede, încît nici n-au mai apucat să tragă un foc de armă. De altfel, nemții, mult mai numeroși — fiecare din ei ar fi trebuit să facă față atacului a trei hitleriști — i-au copleșit pur și simplu prin număr.

Constatarea aceasta îl consolă oarecum pe Traian Dumbravă. Era, totuși, furios, deprimat.

„Dacă nu aș fi fost atît de obosit, sigur că aș fi simțit primejdia care ne păștea !“ își vorbi sieși.

Adevărul însă era că nu simțise primejdia. Instinctul, trudit și el, adormise. Ceilalți, nici ei mai puțin trudiți, de asemenea nu simțiseră primejdia.

— Cum naiba nu v-am simțit, mă scîrbelor, murmură încheietorul de grupă, caporalul Baciu Grigore.

Condruț oftă o dată, de două ori, de trei ori, apoi, cu un ton care voia să fie de reproș, dar care, ca de obicei, suna vesel:

— O cam feștelirăm, domn' elev!

Deși era convins că, în nici un caz, Condruț nu se bucura, Traian Dumbravă nu se putu stăpîni să nu-i reproșeze:

— S-ar zice că te bucuri, Condruț. Lasă că ai să vezi tu ce înseamnă prizonieratul la nemți. Asta, în cazul cînd nu ne curățăm, așa cum se aude că procedează în ultimul timp cu prizonierii.

— Ce-ți veni în minte, domn' elev! Cum să mă bucur, păcatele mele! Fierbe sîngele în mine de ciudă, iar dumneata zici că mă bucur?

Și Condruț scuipă într-o parte, așa cum îi era obiceiul atunci cînd se supăra pe cineva.

Pe urmă nu și-au mai vorbit. Numai cei doisprezece nemți meliță într-una, pe limba lor, cuvinte aspre, bucuroși, fără îndoială, de prada neașteptată.

Cînd ajunseră în sat, îi închiseră în magazia în care se găsea el acum. Acolo era cald; uzi și istoviți de oboseală, de nesomn și neliniște, fură imediat toropiți de căldură. Lungindu-se pe paiele care miroseau a urină, adormiră într-o clipă.

Dimineața, pe Traian Dumbravă l-au trezit lumina și aerul proaspăt care năvăliră în magazie prin ușa dată de perete; pe Condruț înjurăturile sentinelei, iar pe ceilalți doi loviturile date de neamț cu vîrful bocancului.

— *Aufstehen!*[1]

Cînd s-au dezmeticit bine, bine, abia atunci și-au dat seama că erau duși la interogatoriu.

Ploaia încetase. Soarele se lupta cu norii care nu se lăsau alungați. Pe uliță, nici țipenie de om. Prin curți, de asemenea. Satul părea pustiu, părăsit. Pe ulița principală, cîțiva „Tigri" așteptau, înșirați, unul după altul.

[1] Deșteptarea!

Țevile tunurilor priveau, amenințător, cerul, care încă nu izbutise să se curețe de nori.

N-au avut de mers mult. I-au dus în clădirea școlii, unde, după cît se părea, se instalase un comandament oarecare. Pe șosea, în fața școlii, așteptau cîteva camioane grele. În curte, două motociclete, cu puști mitraliere instalate pe ataș.

Sentinela care îi escortase i-a împins într-o încăpere nu prea mare, în care, mai înainte, probabil, fusese instalată cancelaria. Un Unteroffizier scria de zor la o mașină portativă. Un furier, cu gradul de Feldwebel, la capătul celălalt al mesei, linia o coală de hîrtie. Cînd îi văzu intrînd pe ușă, puse deoparte linia și creionul și deschizînd un registru se pregăti să scrie. În așteptare, privea întrebător pe Unteroffizierul care continua să bată în claviatura minusculei mașini de scris.

Prizonierii rămaseră lîngă ușă. Cu excepția lui Traian Dumbravă, ceilalți erau neliniștiți, aproape speriați. Acesta, ignorînd situația în care se găsea, privea curios pe Unteroffizier. Mai precis, privea la sprîncenele acestuia. Erau stufoase și atît de blonde, încît păreau albe. Niciodată nu i se întîmplase să vadă un om cu asemenea sprîncene.

— Ei, băieți, cum s-a întîmplat? întrebă în romînește Unteroffizierul fără să-i privească, dar nu fără ironie.

Prizonierii îl căutară cu privirea pe Traian Dumbravă. Era doar comandantul lor, și dacă trebuia cineva să răspundă acestei întrebări, precum și celorlalte care fără îndoială că aveau să urmeze, atunci el trebuia s-o facă.

Traian Dumbravă, îndîrjit din pricina ironiei din vocea Unteroffizierului, se hotărî să lase întrebarea fără răspuns. De altfel, întîrzie cu răspunsul și din altă cauză: nu se așteptase ca Unteroffizierul să le vorbească romînește și, mai ales, într-o romînească atît de curată. Dar, imediat, i se oferi un nou prilej să se mire. Să se mire, dar, în același timp, să se și cutremure de oroare. Ușa se deschise în spatele lor și cînd se întoarseră să vadă cine intrase dădură cu ochii de locotenentul Ernest Săvescu.

De fapt numai Traian Dumbravă și Condruț îl recunoscură. Pentru ceilalți, uimirea lor, mai bine zis, uluiala lor consta în faptul că vedeau un ofițer romîn, cu gradul de locotenent, care îi privea cu ochi răi și sfredelitori. Atît de răi și atît de sfredelitori, încît caporalul Baciu Grigore, înfricoșat dintr-o dată, pocnindu-și instinctiv călcîiele, răcni așa cum n-o mai făcuse de pe vremea cînd fusese recrut:

— Să trăiți, domn' locotenent!

Ofițerul nu catadicsi să-i răspundă ca și cînd nici nu l-ar fi auzit. Ochii lui răi, de culoarea oțelului, dar cu albul învîrstat de vinișoare roșii, stăruiră o clipă pe chipul celorlalți pentru ca, în cele din urmă, să se oprească asupra lui Traian Dumbravă. Acesta, întîlnind privirile de culoarea oțelului înțelese pe dată că locotenentul Ernest Săvescu îl recunoscuse. În nemișcarea ochilor răi luci o clipă — mai curînd ca o părere — o scînteie, parcă de satisfacție, parcă de ură.

Și în timp ce inima porni să-i bată și mai tare, Traian Dumbravă își spuse:

„Sînt pierdut! Cîinele ăsta turbat sigur că are să mă sfîșie."

Totuși, îi înfruntă privirea. Privirea aceea rea în fața căruia nu fusese unul să nu tremure. I-o înfrunta și acum, așa cum i-o înfruntase și în trecut.

Și, poate, tocmai pentru că nu-și plecă privirea, apucă să vadă apărînd în colțul stîng al gurii începutul acela de rînjet din pricina căruia locotenentul fusese poreclit *cîinele.*

Totul dură doar cîteva clipe. Apoi locotenentul trecu printre ei, înalt, puternic, cu pasul elastic. Unteroffizierul nu se sinchisi de loc de prezența lui. Numai Feldwebelul neamț schiță gestul de a se ridica în picioare.

Locotenentul își trase un scaun la capătul celălalt al mesei. Sub greutatea trupului său mare, scaunul scîrțîi din toate încheieturile. Își rezemă apoi cotul pe masă și se cuibări în așa fel în scaun, încît să poată întoarce complet spatele Unteroffizierului.

Din poziția aceasta își pironi din nou privirea asupra prizonierilor. Între timp, Unteroffizierul încetase să mai bată la mașină.

— Pe tine te cunosc, nu-i aşa, mă? întrebă locotenentul adresîndu-se lui Condruţ.

— Da, domn' locotenent!

— Şi pe dumneata te cunosc!

Traian Dumbravă nu-i răspunse. Fără voie, înclină numai capul.

— Da, ne cunoaştem foarte bine, elev Dumbravă! reluă fraza locotenentul Ernest Săvescu.

Vocea îi era aceeaşi: fără inflexiuni. Cuvintele erau însă pronunţate răspicat.

Nu aceasta îi era vocea obişnuită. Cînd suna aşa însemna că furia era gata să izbucnească şi cel căruia îi vorbea cu o astfel de voce putea să-şi blesteme ziua în care s-a născut. O clipă mai tîrziu, locotenentul se dezlănţuia şi atunci era vai şi amar de victimă.

— Da, domnule locotenent! Ne cunoaştem foarte bine. Mi-aţi fost comandant de pluton. Şi mi-aţi fi poate şi astăzi dacă... dacă n-aţi fi dezertat.

Cînd pronunţă ultimele cuvinte, inima din nou îşi iuţi bătăile.

Şi în gînd:

„Oare acum are să se repeadă să mă stîlcească în bătaie? Pînă astăzi, niciodată n-a îndrăznit s-o facă. De data asta, însă... În orice caz, nu trebuie să-i arăt că mi-e frică de el."

Locotenentul se mulţumi doar să rînjească. Apoi, vorbind nemţeşte către Feldwebel, care se pregătea să scrie în registru:

— 87!... Sînt din regimentul 87 infanterie. Compania... tot compania a şasea sînteţi, Condruţ?

— Tot, domn' locotenent! răspunse prompt cel întrebat, dîndu-şi seama, prin instinct, că ar fi însemnat o bravadă inutilă să ascundă de ofiţerul care le fusese comandant de pluton anumite lucruri pe care acesta le cunoştea bine.

Traian Dumbravă răsuflă uşurat. Încă o dată se întîmplase minunea ca locotenentul, deşi îl ura de moarte, să-l cruţe. De ce îl urîse locotenentul ştia. Pentru că fusese singurul care nu tremurase niciodată în faţa lui şi care cutezase să-l înfrunte. Căci de înfruntat, îl înfruntase în fel şi chip: lăsînd să i se oglindească în

priviri cît de mult îl dispreţuia; cutezînd să acorde simpatie acelora pe care locotenentul îi strivise cu furia lui dementă; îndrăznind să-şi expună părerea, totdeauna opusă, atunci cînd i se ceruse.

Dacă acestea puteau fi motivele pentru care locotenentul îl urîse totdeauna, în schimb, nu-şi putea explica de fel de ce, totuşi, îl cruţase.

O dată se întîmplase însă, un fapt, care ulterior i se păruse că explică de ce ofiţerul, urîndu-l de moarte, îl cruţa totuşi.

Fusese trimis în recunoaştere de către locotenent, cu recomandarea expresă ca să-l ia şi pe soldatul Cătălinoiu Lixandru. Traian Dumbravă îl înfruntase şi de data asta. Plecase în recunoaştere fără Cătălinoiu Lixandru. Îl cruţase, ştiindu-l bolnav.

Cînd s-a reîntors, locotenentul, nebun de furie, îl ocărî, ameninţîndu-l cu trimiterea în judecata Curţii Marţiale. Şi cum Traian Dumbravă nu se sfii să-l înfrunte, argumentîndu-i că un soldat bolnav de dropică mai mult l-ar fi încurcat în îndeplinirea unei misiuni atît de grele, locotenentul începu să dicteze majorului actul de trimiterea lui în judecata Curţii Marţiale. Acuzaţia formulată în hîrtiile întocmite de plutonierul major sunase: neexecutare de ordin în timp de război şi insulta superiorului.

În timp ce dicta, locotenentul nu-l slăbea din ochi. Ochii cenuşii şi răi îl sfredeleau, aproape fără să clipească, cu un fel de curiozitate şi de uimire pe care pînă atunci niciodată nu le mai observase. Poate că privirile rele îl sfredeliseră atunci aşa, pentru că se aşteptase să-l vadă pălind, tremurînd, înhăţat de o frică laşă. Poate chiar se aştepta să-l audă rugîndu-se să nu-i mai facă acte de trimitere în judecată.

Dar satisfacţia aceasta nu i-o dădu. Parcă actul de trimitere în judecată pe care îl ticluia majorul nu l-ar fi privit. Şi dacă ochii răi ai locotenentului exprimau curiozitate, în schimb, ai lui numai dispreţ, desăvîrşit dispreţ faţă de ofiţerul cu chip de om, dar cu suflet de fiară.

Fără îndoială, numai curajul, îndrăzneala cu care l-a înfruntat îl salvase. Pentru că o altă explicație nu putuse da purtării locotenentului, care, oprindu-se din dictat, cu altfel de voce parcă, plină de compătimire, i se adresase majurului.

— Oprește-te, Mîrza! Rupe hîrtia!... Nu vezi? Ăsta-i nebun. Îmi fac păcatul cu el. Ce studii ai, Dumbravă?

— Sînt învățător. Dar urmez și filozofia.

— Vezi, Mîrza? Ți-am spus eu că e nebun. Auzi, a studiat filozofia. Numai un nebun poate să găsească plăcere într-un asemenea studiu.

Și fiindcă majurul tot ezita să rupă hîrtiile, locotenentul i le luă de dinainte și singur le rupse în bucățele mici.

Ei, da! Scăpase atunci de Curtea Marțială numai datorită faptului că ofițerul îl crezuse nebun. Și îl crezuse nebun, pentru că nu putea concepe că un om întreg la minte îndrăznea să-l înfrunte într-o împrejurare care putea să-l ducă pînă în fața plutonului de execuție.

Aceasta fusese singura împrejurare — de altfel, și ea eșuată — cînd locotenentul încercase să dea un conținut precis urii sale.

Pe de altă parte, și Traian Dumbravă îl ura pe locotenent. Îl ura pentru că era fiară. Chiar și acolo, pe front, se arăta necruțător. Sub focul cel mai ucigător, dacă i se năzărea că unul din oamenii săi se codește să iasă din groapă, sau rămîne în urmă, se tîra pînă la cel vinovat și-l stîlcea cu cravașa sau cu tocul revolverului. Căci el așa pornea la atac: cu pistolul în mînă și cu cravașa la încheietura pumnului.

Nu a existat soldat în pluton, care să nu-l fi urît și care, în gînd, să nu-l fi ucis de zeci de ori. În fapt, însă, nimeni nu a îndrăznit s-o facă, de teamă să nu-și încarce sufletul cu un „păcat" Nădăjduiau cu toții că, pînă la urmă, un glonte îl va găsi și pe el, așa cum se întîmplase să-i găsească pe atîția și atîția dintre cei pe care el îi snopise în bătăi.

Totuși, o dată, s-a găsit unul căruia să nu-i fie teamă de păcat: căprarul Petru Lupșa. Pe căprarul Petru

Lupșa îl snopise în trei rînduri. Ultima bătaie i s-a tras dintr-o glumă:

Într-o seară, ordonanța locotenentului se căina că nu mai primește nici un fel de veşti de la nevastă. Atunci Petru Lupșa a aruncat o vorbă, așa în glumă:

— Nu-i purta de grijă, măi Răducule! S-o fi priceput ea să se descurce. Crezi tu că are să te aştepte pînă cînd gătăm cu războiul? Teamă mi-e că dacă ți-o ajuta ăl de sus să scapi cu viață, atunci cînd te-i întoarce acasă ai să găsești prunc străin jucîndu-se pe prispa casei tale.

Fusese doar o glumă. Dar Răducu era cam prostănac. Fiindcă nevastă-sa era frumoasă, iar el o gelozea, gluma lui Petru Lupșa o simți în inimă întocmai ca pe un spin. Dacă Petru Lupșa avea dreptate? Altfel, de ce nu i-a răspuns nevasta la nici una din scrisorile pe care i le-a scris?

Fără să-și dea seama, prinse a lăcrima. Și iată că locotenentul îl surprinse plîngînd.

— Ce ai, mă, de plîngi ca o muiere?

— Să trăiți, domn' locotenent, nu știu ce mi-a intrat în ochi.

— Ce minți, mă! Spune de ce plîngi, pînă nu-ți mut fălcile, ca să ai atunci pentru ce boci.

De voie, de nevoie, Răducu sfîrși prin a-i mărturisi.

— Ia adu-mi-l aici pe Petru, să-i mut fălcile!

— Lăsați-l, domn' locotenent! O fi și el amărît...

— Marș, pînă mai poți merge pe picioare, căci acuși te văd plecînd după el de-a buşilea.

Oftînd și blestemîndu-se, Răducu plecă după caporal.

— Hai, mă Pătrule, că te cheamă domn' locotenent.

— Ce are cu mine? Cine știe ce i s-o mai fi năzărit și iarăși mă snopește.

— Tare mi-e teamă și mie, Pătrule! Unde mai pui că dacă are să te chiseze, eu port păcatul.

Și îi povesti discuția pe care o avusese cu locotenentul.

Cîteva minute mai tîrziu, locotenentul îl luă în primire cu vorba și cravașa.

— De unde știi, mă, că nevasta nătîntocului ăsta îl înșală?

— A fost o glumă, domn' locotenent. Are nevastă tînără şi o cam gelozeşte.

— Glumă, hai? Gluma mă-ti de mocan! Demoralizezi oamenii. Lasă că ştiu cine îmi eşti şi în ce ape te scalzi.

L-a bătut cu cravaşa şi cu pumnii, pînă l-a podidit sîngele pe nas şi pe gură.

În noaptea aceea, Petru Lupşa se hotărî:

„La primul atac îl achit!"

Primul atac avu loc chiar a doua zi în zori. Petru Lupşa făcu ce făcu şi rămase în urma locotenentului. Înainte de a apăsa pe trăgaci, îl ţinti îndelung. Glontele muşcă ţărîna, aproape de umărul lui stîng. Al doilea glonte pişcă doar o aşchie din casca ofiţerului. Lupşa trase o înjurătură şi, îndîrjit, ochi îndelung de parcă s-ar fi aflat la poligonul de tragere.

„De data asta nu-mi mai scapă!"

Apăsă pe trăgaci, ţinîndu-şi răsuflarea. Se auzi un ţăcănit sec, şi atît. Glontele nu luă foc.

De trei ori încercă şi de trei ori dădu greş. Eşecul îl înfurie cumplit. Înjurîndu-l, Petru Lupşa îşi căută altă ţintă.

Atacul dură pînă la prînz. Mulţi muriră, mulţi fură schilodiţi. Locotenentul Ernest Săvescu scăpă neatins. Scăpă şi Petru Lupşa. De frică, în zilele care urmară, nu povesti nimănui nimic. Dar întîmplarea fusese prea senzaţională ca s-o păstreze numai pentru sine. Povesti unuia, altuia şi aşa află întreg plutonul.

— Lasă, măi Lupşa, pînă la urmă tot îi va veni cineva de hac!

— Nici o grijă!

De atunci, căzuseră aproape toţi oamenii din pluton, căzuseră — morţi sau răniţi — comandanţi de plutoane, de companii şi chiar de batalioane, numai locotenentul Săvescu scăpase nevătămat. După înfrîngerea armatelor germano-antonesciene, în zilele imediat premergătoare lui 23 August, cînd armatele se retrăgeau în derută şi cînd au fost plătite multe poliţe ofiţerilor cu suflet de fiară Ernest Săvescu şi de data aceasta scăpase viu şi nevătămat.

Scăpase cu toate că, în timp ce se retrăgeau, Iliuță Bîrzu, vărul lui Cătălinoiu Lixandru, se jurase că îi va face de petrecanie.

— Domn' elev, ți-o spun ca să știi. Lu domn' locotenent i s-a-mplinit veleatul. Din pricina lui a murit bietul văru-meu Lixandru. Acum i-a venit și lui rîndul. Dacă pînă acum o scăpat de glonț, să vedem dacă are să mai scape și cînd am să vîr *baineta* în el.

Dar n-a trecut nici o oră și Iliuță Bîrzu a călcat pe o mină, care l-a rupt în bucăți. Datorită acestei stupide întîmplări, locotenentul a scăpat cu viață, iar bietul Cătălinoiu a rămas nerăzbunat.

— Măi, măi, cum s-au mai potrivit lucrurile ca să ne mai întîlnim o dată, băieți!

Deși tonul era neutral, se părea că locotenentul Ernest Săvescu era, mai curînd, furios că lucrurile se întîmplaseră așa. De aceea, Traian Dumbravă fu convins că locotenentul și-ar fi exprimat în mai mare măsură adevăratele gînduri dacă i-ar fi apostrofat:

„Fir-ați ai dracului de mîrlani! Tocmai pe voi s-au găsit să pună mîna. Nu-mi face nici o plăcere să vă văd mutrele!"

Dar caporalul Condruț, care nu sezisă adevărata semnificație a cuvintelor locotenentului, se grăbi să-i răspundă, ca de obicei, parcă bucurîndu-se:

— Da, domn' locotenent. Așa a fost scris, să ne întîlnim din nou.

— Cum ne-a fost scris, mă? întrebă locotenentul fără pic de curiozitate.

Caporalul, care nu se aștepta la o asemenea întrebare, se fîstîci.

— Parcă d-voastră nu știți...

— Auzi, cică așa a fost scris! repetă locotenentul, pronunțînd răspicat fiecare cuvînt.

Traian Dumbravă observă cum în ochii bulbucați ai ofițerului se înmulțiseră vinișoarele sîngerii și cum rînjetul care se voia zîmbet, îi dezvelea dinții, făcîndu-l să semene atît de mult cu o fiară.

Rînjetul îi aminti stupida, tragica și grotesca moarte a soldatului Cătălinoiu Lixandru. Dar nu fu doar o simplă aducere-aminte. La fel, ca în atîtea rînduri,

retrăi întîmplarea, retrăi stările sufleteşti ale lui Lixandru adevărate sau numai închipuite de el atunci cînd, martor al acelei macabre întîmplări fusese în pragul nebuniei.

...Căldura dogorea ca un cuptor. Cerul părea un rug uriaş, care îşi trimite vîlvătăile să pîrjolească iarba, şi aşa de mult pîrjolită.

Oamenii se perpeleau în gropi, chinuiţi de sete. Îşi goliseră de mult bidoanele, sorbind picătură cu picătură, cu toate că, nu mai departe de o azvîrlitură de băţ, apa Moldovei curgea, leneşă, la vale. Şi în ajun, arşiţa fusese la fel de cumplită. Noaptea marmizile cu mîncare veniseră şi plecaseră aproape pline. Cu buzele şi cerul gurii arse, cei mai mulţi nu s-au putut atinge de ciorba călduţă de fasole. În schimb, au băut şi au băut apă. După ce şi-au potolit setea, şi-au făcut provizii. Au umplut bidoane, gamele, cutii de conserve goale. Unii — cei mai îndrăzneţi — au cutezat să umple pînă şi cutiile în care păstrau încărcătoarele puştilor-mitraliere. Şi pentru ca apa să se păstreze cît mai rece, au săpat hrube în pereţii gropilor.

Dimineaţa, o dată cu ei, s-a trezit şi setea. Soarele părea o sondă care erupe aramă topită. Aerul tremura închipuind năluci şi fantasme.

Primul care sfîrşi provizia de apă fu soldatul Cătălinoiu Lixandru. Soldatul Cătălinoiu Lixandru era bolnav de dropică. După lege, ar fi trebuit să fie lăsat la vatră. Dar medicul regimentului în primul rînd, apoi majurii de la mobilizare nu se lăsaseră impresionaţi de un „fleac" de boală şi l-au expediat la partea operativă.

Din cauza bolii, el suferea cel mai mult de sete. Cu toate că îşi făcuse de cu seară o rezervă uriaşă de apă, încă înainte de amiază nu-i mai rămăsese un strop. Nemaiştiind ce să facă, la un moment dat scurmă cu lopata pămîntul şi-şi umplu gura cu el. O clipă, pămîntul, de acolo, de dedesubt, rece şi un pic jilav, îi răcori gura. Curînd, însă, îl simţi fierbinte ca plumbul topit. Îl scuipă.

Prinse să geamă. Gemea, cum gemuse Radu Varlam cînd un proiectil de brand îi sfîrtecase pîntecul.

Primul care-l auzi gemînd, fu Condruț. Groapa lui era cea mai apropiată.

— Ți-e rău, Lixandre!

— De sete, Stane... Nu mai pot... Acuși mă mîntui... Dă-mi un strop de apă, frate Stane. Să fie de sufletul lui frate-tu!

— Nu mai am nici eu. Zău că nu mai am!

Soldatul Cătălinoiu oftă adînc și nu mai gemu. Închise ochii, amețit. Capul i se prăvăli într-o parte. Se izbi cu tîmplele de peretele gropii, dar nici nu simți lovitura. Buzele prinseră să șoptească în neștire:

— Apă!... Apă!... Apă!...

Cuvintele nu izbutiră să fie decît un murmur abia auzit. Nu mai avea putere să strige. Setea se dezlănțuise acum și mai cumplită. Parcă îi luaseră măruntaiele foc. Răsuflarea și-o simțea ca o văpaie. Pentru cîteva clipe, își pierdu cunoștința. Cînd își reveni, se ridică anevoie și ochii priviră, fără să vadă, zarea peste care se revărsau valuri de beteală topită.

Și deodată, nările începură să adulmece boarea Moldovei pe care o pală efemeră de vînt o purta pînă la el. O adiere de răcoare plăcută, odihnitoare, îl învălui încetișor. Aburii de căldură jucau în aer, dar el nu-i mai vedea. Vedea, în schimb, altceva. Acolo, departe, se înșiruiau de-a latul cîmpiei, ca niște soldați, sălciile plîngătoare. Un brîu de argint lucea printre sălcii. Inima începu să-i bată cu putere. Nu, nu se înșelase. Un rîu cu ape multe și lenește curgea spre răsărit. Era, fără îndoială, o apă mare, altfel n-ar fi ajuns pînă la el adierea aceea de răcoare, care mirosea atît de frumos a clisă, a sălcii și a iz de pește.

„Doamne, e Dunărea! Cum de n-am recunoscut-o!"

Acolo, în dreapta, era ostrovul lui Șerban, unde se ducea, cînd era ținc, să dijmuiască năvoadele lipovenilor. În stînga, puțin mai departe, satul. Dacă nu l-ar împiedica sălciile, ar putea vedea și ulița, care, cotind pe după biserică, ducea acasă la el.

„Apă!"

Tare îi mai era sete! Ei, dar acum, avea să și-o potolească. Avea să bea, să bea, pe săturate. Bună mai e apa Dunării cînd ți-e sete. Pe urmă, cu hainele pe cap,

va trece înot și, în mai puțin de jumătate de oră, va fi acasă. Ce au să se mai bucure Ioana, plozii !...

E de mirare însă, cum de ajunsese el pe malul ăstălalt, aici. Dar acum nu avea vreme să-și frămînte creierii cu asemenea întrebări. Acum, trebuia să-și potolească mai întîi setea iar apoi să alerge să-și îmbrățișeze muierea, pruncii. Mult îi mai era dor de ai lui !...

Sări din groapă, apucă puşca de țeavă, și-o zvîrli pe umăr ca pe un ciomag și porni spre apa închipuită a Dunării. Și fiindcă patul armei atîrna mai greu, Cătălinoiu Lixandru era încredințat că de ciomagul pe care îl poartă pe umăr atîrnă o legăturică cu de-ale gurii : un boț de mămăligă rece, o ceapă și un dărăb de brînză.

Primul care observă ce se întîmplă, fu soldatul Stan Runcanu.

Strigă după el :

— Lixandre, vino înapoi ! Acuși pun cățelele pe tine. N-auzi, Lixandre ? Culcă-te, nenorocitule, pînă nu încep să trag !

Dar soldatul Cătălinoiu Lixandru nu auzea nimic. Privea cu ochii mari, strălucitori, brîul de argint al închipuitei sale Dunări, turla bisericii din satul său — Iepele — și se zorea, se zorea. De fapt, își închipuia numai că se zorește. În realitate, mergea așa, ca și cînd, cu fiecare pas pe care îl făcea trebuia să-și smulgă picioarele dintr-un glod pînă la glezne.

În clipa aceea, locotenentul ieșit din întîmplare în gura adăpostului îl zări.

— Strigați-l, mă, să se întoarcă. Unde a plecat ? La ruși ?

Și scoțînd revolverul, trase. Dar gloanțele pișcară pămîntul mult în urma lui Lixandru.

— A bolunzit, domn' locotenent. Vai de sufletul lui ! ținu să-l lămurească Vasile Todirică a cărei groapă era cea mai apropiată de adăpostul ofițerului.

— De unde știi, mă ? Îl aperi, hai ? Lasă că te bolunzesc eu, n-ai grijă. Trageți, mă, în el ! împușcă-l, nafura lui de dezertor !

Şi fiindcă nici unul din soldaţii lui nu se grăbi să execute ordinul, alergă pînă la amplasamentul celor mai apropiate puşti mitraliere şi începu să tragă.

Ceilalţi, din celelalte sectoare, neştiind că e vorba de un om care îşi pierduse minţile, se porniră şi ei să tragă. Numai ruşii nu trăgeau.

Cu răsuflarea oprită, cu ochii holbaţi de groază, Traian Dumbravă urmărea spectacolul halucinant în care un om, înnebunit, păşea, neştiutor de ceea ce-l aşteaptă.

Avea impresia că este prada unui coşmar. Îl căutau puştile, îl căutau mitralierele, îl căutau brandurile, roiau gloanţele şi scurmau proiectilele pămîntul în preajma lui, şi cu toate acestea soldatul Cătălinoiu Lixandru, mereu teafăr, mergea, mergea, fără să-i pese de nimic.

Un adevărat potop de foc şi de fier revărsat asupra unui biet om care îşi pierduse minţile.

La un moment dat, un proiectil de brand greu explodă atît de aproape, încît, din cauza trombei de pămînt, cîteva clipe Cătălinoiu nu se mai văzu.

„S-a sfîrşit cu el!" îşi spuse Traian Dumbravă simţind lacrimi în ochi.

Dar, cînd fumul se împrăştie, îl văzu tot în picioare.

Traian Dumbravă simţi că nu mai putea îndura încă mult timp încordarea dureroasă, şi că va leşina. Tîmplele îi zvîcneau, inima, înnebunită, bătea parcă să-i spargă pieptul, ochii îl dureau, i se împăienjeneau. Îi închise pentru o clipă, clătinîndu-se.

„De s-ar sfîrşi odată!"

Cînd îi redeschise, moartea îl găsi în sfîrşit pe Cătălinoiu Lixandru. Schija unui proiectil, ca un cuţit de ghilotină, îi reteză capul. O clipă, care păru o veşnicie, ochii holbaţi de groază a sute de oameni văzură un trup fără cap, care continua să meargă. Un pas... doi... trei... Apoi trupul se prăbuşi, ca să nu se mai ridice niciodată.

Şi tot aşa pe neaşteptate cum începuse, focul încetă, şi o tăcere înspăimîntătoare se aşternu, imediat, pe întreg sectorul. În gropile lor, oamenii plutonului se închinau şi plîngeau ca nişte copii.

Numai locotenentul Ernest Săvescu continua să înjure.

*

— La întrebarea aceasta ai putea să-mi răspunzi dumneata. Pe Condruț îl depășește.

Dezmeticit ca dintr-un vis urît, habar nu avea la ce anume întrebare îi cerea locotenentul să-i răspundă.

— V-aș ruga să repetați întrebarea.

— N-ai auzit ce l-am întrebat pe Condruț?

— Nu! Mă furaseră gîndurile. Apoi, pentru sine: mi-am adus aminte cum a murit bietul Lixandru. Îți mai amintești, domnule locotenent, de Cătălinoiu Lixandru, soldatul acela bolnav de dropică? Dacă, în răutatea dumitale, te-ai fi înduplecat să nu-l trimiți înapoi la regiment, sigur că altul i-ar fi fost sfîrșitul.

În felul acesta, nu-i putea vorbi însă locotenentului. Se afla în mîna lui și era primejdios să-l întărîte.

— Așa! Te-ai lăsat furat de gînduri! Atunci, să repet întrebarea: spune-mi pe cine aveți în dreapta și pe cine în stînga. Bagă de seamă, nu mă interesează vecinii plutonului vostru.

— Nu știu!

Știa, dar nu voia să divulge.

— Nu știi!

Lui Traian Dumbravă nu-i fu greu să-și dea seama că locotenentul nu se lăsase păcălit.

— Cred — continuă locotenentul, după o clipă de gîndire și privind în gol — că de ceilalți nu vom avea nevoie. Dumneata însă, va trebui să mai rămîi. Herr Unteroffizier, dă ordin să fie duși de aici.

Unteroffizierul transmise ordinul sentinelei care aștepta, cuminte, lîngă ușă.

O clipă mai tîrziu, cei trei fură scoși și Traian Dumbravă se găsi singur în fața anchetatorilor săi. Cîteva clipe, își auzise bătăile inimii iuțite. Le auzise și mai înainte. Dar acum parcă ceva mai tare, pentru că nu mai erau de față tovarășii săi. Prezența lui Condruț, a caporalului Baciu și a soldatului Neagu fusese, fără ca să-și dea seama, un fel de pavăză împotriva cîinoșeniei locotenentului. Cu ei alături i-ar fi fost mai

ușor să se arate tare. Stima și dragostea oamenilor alături de care de atîtea ori înfruntase moartea, îl ajutaseră, inoculîndu-i îndrăzneala de a-l înfrunta pe acela pe care și ei îl urau și-l disprețuiau în egală măsură.

Se îndreptă de umeri, de parcă abia atunci ar fi lepădat din spate o mare greutate, și susținu privirea ochilor cenușii, cu vinișoare roșii, ai locotenentului. Acesta, părăsind scaunul pe care stătuse, începu să se plimbe prin cameră, de la masă pînă la ușă și înapoi. Ori de cîte ori ajungea în dreptul lui, îi arunca o privire piezișă, rea, dar totodată indiferentă, în timp ce colțul stîng al gurii se plia într-un fel de rînjet abia perceptibil.

Unteroffizierul nu mai scria la mașină. Feldwebelul aștepta și el. Urmărind pe locotenent în plimbarea lui prin cameră, privirile lor exprimau de asemenea doar dispreț.

Pe cît se părea, locotenentul nu era conștient că cei doi nemți îl disprețuiau.

— Ascultă, Dumbravă! Vreau să-ți fac o propunere. Știi, regimentul vostru ne cam jenează puțin. Vezi, îți vorbesc deschis, nu-ți ascund nimic. Avem posibilitatea să contracarăm și să-l împingem pînă unde ne convine. Cu efectivul pe care îl are la ora actuală, pentru noi nu e o treabă de loc grea. Totuși, din anumite motive, care nu interesează acum, nu vrem s-o facem. Ne-ar conveni ca regimentul vostru să se retragă, fără ca noi să tragem măcar un foc de armă. Asculți?

— Da și încerc să înțeleg cum socotiți că veți izbuti. De cînd ați trecut în rîndurile inamicului ați avut nenumărate prilejuri să constatați că regimentul nostru nu obișnuiește să se retragă.

— Ei bine, tocmai de aceea avem nevoie de dumneata.

— Domnule locotenent...

— Întîi, ascultă ce vreau să-ți propun și pe urmă ai să-mi spui dacă accepți sau nu. Încă de pe vremea cînd ți-am fost comandant de pluton, mi-am putut da

seama că eşti un foarte bun... cartograf. De multe ori am primit laude de la comandantul batalionului pentru crochiurile întocmite de dumneata. Erau cele mai fidele cu terenul. Ei bine, Unteroffizierul are să-ţi pună la dispoziţie tot ceea ce trebuie ca să ne faci un crochiu cît mai exact al dispozitivului companiei voastre.

Nu-ţi cer mare lucru, nu-i aşa?

— În primul rînd, nu văd în ce măsură crochiul meu ar putea determina regimentul nostru să se retragă... fără să trageţi măcar un foc de puşcă.

— Asta nu te priveşte pe dumneata. În al doilea rînd?

— În al doilea rînd, cum vă puteţi închipui că aş putea trăda? Nu mă cunoaşteţi de ieri, de alaltăieri.

Locotenentul Ernest Săvescu rînji din nou.

— Cum îmi pot închipui? Simplu. Pentru că, după cît mi-am putut da seama — şi nu de acum ci mai de mult — eşti prea inteligent ca să nu-ţi dai seama ce te aşteaptă în cazul cînd te încăpăţînezi să respingi propunerea pe care ţi-o fac: ai să fii împuşcat!

— Totuşi, refuz!

— Refuzi?

Ochii răi îl străfulgerară cu lumina lor cenuşie. Apoi întorcîndu-i spatele, locotenentul se duse să privească, afară, prin fereastră. Începuse din nou să plouă. O ploaie cu stropi mari şi repezi.

De acolo, de la fereastră, vorbi iar:

— Ce contingent eşti dumneata?

— 1941.

— Ai, va să zică, 24 de ani!... Nu crezi că e păcat să mori la vîrsta asta?

— De cînd mă aflu pe front am simţit de atîtea ori moartea în preajma mea, încît m-am obişnuit cu ideea că aş putea muri. Dimpotrivă, mi se pare de mirare că am scăpat pînă acum.

— Cine ştie! Poate că mult timp nu ai mai fi avut ocazia să te miri, dacă nu aveai şansa să cazi prizonier.

— Să zicem... De altfel, dintre cei cu care am plecat la începutul războiului, mulţi nu mai sînt. Unii au murit, alţii au rămas schilozi, iar alţii au căzut prizonieri.

— Printre aceştia din urmă, te numeri şi dumneata. Oare nu-ţi dai seama ce extraordinară şansă ai avut?

— Nu mi-am dorit-o şi aş schimba bucuros soarta de acum cu aceea de aseară.

— Eşti nebun! Hotărît că eşti nebun! De altfel, mi-am mai dat seama şi cu alt prilej de acest lucru. Pentru ultima dată încerc să te dezmeticesc, atrăgîndu-ţi atenţia că, servindu-ne, îţi salvezi nu numai viaţa ci capeţi şi condiţii speciale de prizonierat. Ce dracu, încep să mă îndoiesc de inteligenţa dumitale.

Spune-mi, nu eşti convins că războiul nu va mai dura mult?

— Cum s-ar putea altfel? Ştiţi tot aşa de bine ca şi mine că Germania lui Hitler e la pămînt şi că, practic, războiul e ca şi terminat.

— Personal, nu sînt convins de acest lucru.

— Poate nu vă este uşor să recunoaşteţi că aţi făcut o afacere proastă trecînd de partea ăstora...

Locotenentul ridică din umeri nepăsător, dar ochii răi îl priviră cu atîta ură, încît Traian Dumbravă înţelese că nimerise în plin.

— Nu-ţi dai seama cît de caraghios eşti. Caraghios ca un cotei care se repede să muşte un dulău. Ei, dar să lăsăm asta. Dacă nu ai simţul ridicolului, nu am ce-ţi face. Va să zică, eşti convins că războiul nu va mai dura mult. Bun! Presupun că-ţi dai seama — măcar aproximativ — cîţi oameni au murit în aceşti patru ani.

— Milioane!

— De asemenea, sper, că-ţi dai seama că vor mai muri încă mulţi pînă cînd tunurile vor tăcea.

Traian Dumbravă nu mai găsi necesar să-i răspundă. Se întrebă unde vrea să ajungă locotenentul, abordînd o asemenea discuţie, care, dacă nu era un prost — şi nu era — ar fi trebuit să-şi dea seama că-l dezavantajează.

— Va să zică au murit mulţi — de acord cu dumneata — milioane. Războiul nu s-a terminat şi pînă atunci vor mai muri şi alţii. Deci, cele mai puţine şanse de a supravieţui le au cei care — într-o parte şi alta — luptă pe front. Ei bine, dacă dumneata faci parte

dintre aceia care își dau seama că războiul nu mai poate dura mult, oare nu te îngrozește gîndul că ai putea muri tocmai acum? Pentru că, una e să mori la începutul unui război, cînd nimeni nu întrezărește sfîrșitul lui, și alta e cînd știi — și e cazul dumitale — că nu poate să mai dureze mult.

Am interogat, nu demult, un prizonier, sublocotenent de rezervă. Deși tot timpul pe front, moartea îl cruțase. Îl cruțase, poate, tocmai datorită faptului că niciodată nu-i fusese frică de ea. Știi de ce nu-i fusese frică? Interesant! Tocmai pentru că fusese încredințat tot timpul că, pînă la urmă, ea nu-l va cruța.

Asta, pînă într-o zi... Mai precis, pînă în ziua cînd și-a dat seama că războiul e pe terminate. Din ziua aceea a început să-i fie frică de moarte.

Ei bine, sublocotenentul acesta, care cu un an în urmă, mai curînd s-ar fi sinucis decît să accepte prizonieratul, acum era bucuros. Și era bucuros, pentru că prizonieratul îi dădea certitudinea că se va putea număra printre supraviețuitorii războiului.

Locotenentul, care vorbise privind tot timpul pe fereastră, își reluă plimbarea.

— De ce ți-am povestit aceasta? continuă el. Pentru că, de fapt, te găsești și dumneata exact în situația sublocotenentului. Adică, dacă accepți să ne dai o mînă de ajutor, poți avea certitudinea că vei supraviețui.

Nu cunosc care a fost viața dumitale pînă la război. Dar, dacă țin seama de vîrsta dumitale, nu e greu să mi-o închipui. Pînă la război nu ai făcut altceva decît să-ți rozi coatele pe băncile diferitelor școli. Pe urmă, stagiul militar. În continuare, mobilizarea și frontul. Cu alte cuvinte, pînă la vîrsta dumitale, de fapt, încă nu ai trăit, încă nu știi ce înseamnă viața. Crede-mă, merită să fie trăită. Și ar fi o prostie, mai mult, o adevărată neghiobie să mori, cînd, de fapt, încă n-ai început să trăiești.

Locotenentul conteni plimbarea. Oprit în fața lui Dumbravă, cu mîinile la spate, îl privi întrebător.

— Domnule locotenent, pe vremea cînd ne-aţi fost comandant de pluton, dincolo, în Rusia, dacă nu v-am fi ştiut în spatele nostru cu revolverul în mînă, nu ne-am mai fi urnit din gropile noastre. Ceea ce ne cereaţi să facem era împotriva demnităţii noastre. Lucrul acesta îl simţea mai mult sau mai puţin limpede fiecare ostaş. De aceea, acolo, ca să ne determinaţi să mergem înainte a fost nevoie de ameninţarea pistolului dumneavoastră, de mitralierele companiilor de poliţie, de Curţile Marţiale.

Dacă aţi fi avut prilejul să comandaţi plutonul şi pe acest front, aţi fi constatat că acum, cînd pornim la atac, o facem pentru că acum ştim pentru ce luptăm. Staţi de vorbă cu Condruţ, cu ceilalţi. Vă veţi da seama că atunci luptau de teama pistolului dumneavoastră, de teama mitralierelor din spate, iar acum luptă din dorinţa de a răzbuna demnitatea lor siluită timp de patru ani de zile. Făcînd acest lucru, veţi înţelege cît de zadarnică vă este strădania de a face din mine un trădător. Nu veţi izbuti.

— Asta-i politică. Dă-o dracului de politică!... Eu mă adresez raţiunii dumitale.

— Nu ştiu dacă e sau nu politică. Dar ce importanţă are? Oare trebuie să te pricepi în politică, neapărat, ca să-ţi dai seama că nu e de loc indiferent cine cîştigă războiul? Spuneaţi că ar fi o neghiobie să mor cînd, de fapt, încă n-am început să trăiesc. Dar nu vă daţi seama că e vorba de demnitate, e vorba de însăşi raţiunea de a exista, e vorba de credinţa în ce va însemna pentru noi toţi viaţa de *mîine*.

Locotenentul iarăşi se opri în faţa lui, măsurîndu-l din cap pînă în picioare şi boţindu-şi colţul stîng al gurii într-un zîmbet ironic.

— Într-adevăr, ai haz! Viaţa de mîine!... Viaţa de mîine la noi în ţară va semăna, ca două picături de apă, cu cea din Rusia. Şi mai zici că asta nu-i politică!

— V-am spus că nu mă pricep în politică. Spun numai ceea ce simt, ceea ce gîndesc. Aţi afirmat că încă n-am apucat să trăiesc. Aveţi perfectă dreptate. Din cauza războiului, n-am apucat să trăiesc. Ca mine sînt mii şi mii de tineri, care aşteaptă să se termine răz-

boiul ca să înceapă să trăiască. Dar dacă nu s-ar schimba nimic, dacă vor continua să conducă mai departe tot aceia care patru ani de zile ne-au purtat în război, care ne-au mutilat sufleteşte şi care ne-au ucis tinereţea, noi nu am avea de ce crede în viaţa de mîine.

Noi, însă, credem în această viaţă de mîine. Veştile din ţară ajung pînă aici, în Slovacia. Noi aflăm ce se petrece acolo şi, cu sufletul, sîntem alături de cei care luptă, pentru ca mîine, cînd ne vom întoarce acasă, să trăim o altfel de viaţă.

Locotenentul, făcînd un impecabil stînga-mprejur, se adresă Unteroffizierului :

— După cum vezi, nu e nimic de făcut cu imbecilul ăsta fanatic. E şi el infectat, ca şi toţi ceilalţi, de bolşevism.

Unteroffizierul se încruntă, bătu cu pumnul în masă şi urlă :

— Îl vom sili să facă tot ceea ce-i vom cere. Avem mijloace şi ne pricepem s-o facem.

— Ai să-ţi pierzi timpul de pomană. Îl cunosc şi ştiu ce-i poate pielea. Mai bine împuşcă-l imediat.

— Încă nu ! Să încerc mai întîi.

Şi fără să-i mai pese de locotenent, făcu semn sentinelei să-l ia, deocamdată, pe prizonier.

Locotenentul ridică din umeri a dispreţ, apoi adresîndu-se lui Traian Dumbravă :

— Să ştii că se pricep să tortureze. Cred că e ceva destul de neplăcut. Neplăcut e, de asemenea, să fii împuşcat în ceafă. Fiindcă, să ştii, asta-i moartea care te aşteaptă. Ce să-i faci ! Damblaua Unteroffizierului. Execuţiile le aduce la îndeplinire cu propria lui mînă şi numai în acest fel. Îi face plăcere. Săracul !... Se plictiseşte şi el în pustietatea asta. Nu-i aşa, *„majurule"* ?

Unteroffizierul chicoti ca de o glumă reuşită.

— Da ! continuă locotenentul. Şi are obiceiul ca, în prealabil, să pună pe cei pe care îi va ucide, să-şi sape singuri gropile.

După aceea, îşi flutură ironic degetele, în semn de rămas bun.

Afară, pe prispa casei, aşteptau ceilalţi. Stăteau pe vine şi fumau. Erau cu toţii trişti, îngrijoraţi. Cînd l-au văzut revenind, s-au înseninat. Dar bucuria revederii fu numai de scurtă durată. Trebuiau să se despartă. S-au îmbrăţişat, încredinţaţi că nu aveau să se mai revadă niciodată. Condruţ a lăcrimat, ceilalţi doi au înjurat cumplit.

Pe urmă, o sentinelă a plecat cu cei trei să-i ducă undeva într-un lagăr, înapoia frontului. O altă sentinelă a pornit cu Traian Dumbravă în direcţia opusă. Şi el şi cei trei au privit mereu în urmă, pînă nu s-au mai văzut.

Tancurile, cele cîteva tancuri cu capul de mort pe turele, continuau să ameninţe cerul. Într-o curte, o bucătărie de campanie pregătea mîncare. Ploaia iarăşi stătuse şi o bucată de cer albastru şi clar părea asemenea unei porţi deschise parcă spre un alt tărîm.

Sentinela îl închise din nou în magazia de scînduri.

*

Nişte automate răpăiră, de data asta foarte aproape. Traian Dumbravă tresări, de parcă atunci s-ar fi deşteptat dintr-un vis. Privi crăpătura, dar lumina nu mai împroşca pe acolo. Asta însemna că afară se întunecase. Cît fusese ziuă îl lăsaseră în pace. Acum însă, mai mult ca sigur că aveau să-l tortureze. Şi chipul Unteroffizierului i se prinse de retină, de parcă l-ar fi avut aievea în faţa ochilor. Unteroffizierul cu sprîncenele stufoase dar atît de blonde, încît păreau albe, Unteroffizierul care se distra împuşcînd oamenii în ceafă.

Imaginea Unteroffizierului dispăru repede. Locul i-o luă aceea a locotenentului Ernest Săvescu.

Propunerea pe care acesta i-o făcuse, îl revolta şi acum.

În definitiv, ce urmăreau nemţii? Oare, intenţionau să recucerească vreo poziţie mai avantajoasă? Sau, poate, retragerea regimentului făcea parte dintr-un plan mai vast, poate o contraofensivă? Prezenta tancurilor din divizia de tristă faimă „cap de mort", putea

fi un indiciu. Totuşi, o contraofensivă, fără o concentrare de forţe nu părea de crezut. Şi era un fapt cunoscut pînă şi de cel din urmă soldat că nemţii duceau lipsă de oameni. Lipsa era atît de acută, încît cele mai multe din contraatacurile lor puteau fi oprite numai cu baraje de artilerie.

Dar ceea ce îl intriga cel mai mult era faptul că nu-şi putea explica în ce măsură un crochiu — oricît de exact — putea determina retragerea fără lupte, a regimentului.

Totuşi, locotenentul nu era nebun şi propunerea pe care i-o făcuse nu era o farsă de prost gust.

„În cazul acesta — se întrebă Traian Dumbravă — ce rol juca locotenentul Ernest Săvescu, de vreme ce acesta cunoştea cele mai ascunse planuri ale hitleriştilor ?"

Presupunerea lui Traian Dumbravă că locotenentul juca un rol important în cadrul comandamentului hitlerist era greşită. De fapt, sarcina acestuia era limitată : interogarea prizonierilor romîni. Era privit cu destulă neîncredere şi, dacă nu s-ar fi ţinut seama nu atît de serviciile pe care le adusese pînă atunci „Marelui Reich", ci de originea sa etnică, de mult s-ar fi găsit, în cel mai bun caz, într-un lagăr de prizonieri.

Lui Traian Dumbravă biografia locotenentului Ernest Săvescu îi era aproape necunoscută. Aflase doar că se trăgea dintr-o familie foarte bogată, tatăl său fiind posesorul cîtorva fabrici de tricotaje. Nu ştia însă că numele adevărat al locotenentului era nu acela de Ernest Săvescu ci de Ernst Hönig. Tatăl său Kuno Hönig fusese, de asemenea, un cunoscut industriaş, patronul unei mari filaturi şi al unor fabrici de tricotaje.

La patru ani de la naşterea fiului său Ernst, Kuno Hönig muri subit, fiind suferind de inimă. După alţi patru ani, industriaşul Petru Săvescu se căsători cu văduva fostului său asociat şi înfie copilul. Din Ernst Hönig, copilul deveni Ernest Săvescu şi, fără îndoială că, trăind în mediul tatălui său adoptiv, ar fi împrumutat firea şi mentalitatea acelora din jurul său dacă

mama lui nu ar fi căutat, încă de la o vîrstă fragedă, să-i insufle mîndria că este un *copil german*. Mai tîrziu, în decursul anilor, nu obosi să-i reamintească mereu şi mereu acelaşi lucru şi să-i ceară ca, în toate împrejurările vieţii, să se comporte ca un *adevărat german*.

Acesta a fost motivul pentru care tînărul Ernst Hönig, alias Ernest Săvescu, deşi crescut într-un mediu romînesc, urmînd învăţăturile mamei sale s-a considerat totdeauna un fiu al Germaniei. Dar nu faptul că el se considera german era grav. În definitiv, şi maică-sa, şi răposatul său tată erau urmaşii unui şir întreg de strămoşi originari de prin Saxonia. Grav era însă altceva. Înaintea lui Hitler şi a naţional-socialismului, mama lui îl educase în credinţa superiorităţii rasei germane şi în dispreţul suveran faţă de celelalte popoare ale căror rosturi pe pămînt nu păreau a fi altele decît de a sluji „nobilei" rase germane.

Crescut în acest cult, de timpuriu a început să-şi deteste colegii de şcoală, profesorii, şi treptat, treptat, pe măsură ce înainta în vîrstă, pe toţi aceia care nu erau, ca el, fii ai „Marelui Reich". Excepţie făcea numai cu rudele dinspre partea tatălui său şi, în general, cu cei din lumea în care se învîrtea, motivînd că bogăţia, tocmai prin posibilităţile mari pe care le oferă, nivelează oarecum chiar deosebirile de rasă.

În schimb, dispreţul său se manifesta din plin, la cazarmă, faţă de soldaţii, pe care, considerîndu-i tipice exemplare ale unei rase inferioare, îi snopea în bătăi şi-i umilea în fel şi chipuri cu drăcească şi inepuizabilă fantezie.

Dispreţul deveni suveran după ce petrecu doi ani în Germania lui Hitler, unde tînărul şi proaspătul sublocotenent Ernest Săvescu fusese trimis pentru specializare. Pe urmă, la mai puţin de un an de zile de la întoarcerea sa din Germania, se dezlănţui războiul din Răsărit.

Entuziasmul său nu mai cunoscu atunci margini. Şi fu foarte surprins cînd constată că nu era împărtăşit şi de soldaţii săi. Nu putea înţelege cum nu-şi dădeau

seama că participarea Romîniei la războiul din Răsărit constituia o adevărată onoare.

„În nici o împrejurare să nu uiţi să te comporţi ca un adevărat german", îi spusese mama sa.

Nu, de uitat nu uitase niciodată. Nu uită nici acolo pe front. Se comportă ca „un adevărat german", amenințînd cu pistolul şi snopind cu cravaşa pe toţi aceia din plutonul său care ezitau să moară pentru triumful lui Hitler.

Dar se comportă nu numai ca un „adevărat german", ci şi ca un adevărat adept al lui Hitler, crezînd mai departe, după Stalingrad şi după toate celelalte răsunătoare înfrîngeri, în victoria finală a lui Hitler. Şi continuă să creadă chiar şi atunci cînd se găsi cu plutonul său ocupînd o poziţie fortificată pe frontul din Moldova. Încetă să mai creadă abia în ziua cînd ruşii sparseră frontul şi cînd începu pentru nemţi deruta. Atunci, dîndu-şi seama că totul este pierdut, se retrase cu o coloană de tancuri germane, călare pe ţeava unui tun.

Intenţia lui, cînd fugise din faţa trupelor sovietice, fusese să nu se oprească pînă în Germania. Dar ulterior, din nou ca un adevărat hitlerist, îşi oferi serviciile nemţilor.

Şi astfel ajunse locotenentul Ernest Săvescu să ancheteze prizonierii romîni.

Traian Dumbravă, tocmai pentru că acorda locotenentului Ernest Săvescu un rol prea important, nu găsi răspuns la întrebarea pe care şi-o pusese. De aceea, pînă la urmă, îşi propuse să nu se mai gîndească la el.

„În definitiv, ce rost mai are? Pînă în cîteva ore tot au să mă împuşte."

Şi în clipa cînd renunţă să se mai gîndească la locotenent, dintr-o dată constată că i se făcuse foame. Trecuseră de altfel aproape douăzeci şi patru de ore de cînd nu mai pusese nimic în gură.

...Şi abia acum, cînd simţea foamea sfredelindu-i măruntaiele, începu să aibă îndoieli că va muri pînă în ziuă. Probabil că nemţii voiau să-l îngenunche prin înfometare. Dar nu aveau să izbutească. Nu aveau să

izbutească nici dacă l-ar supune chinurilor celor mai crunte.

Totuşi, îi era cumplit de foame. În alte rînduri se întîmplase să treacă mai mult de trei zile fără să pună ceva în gură, şi cu toate acestea niciodată nu se simţise atît de hămesit de foame.

Furios, se duse la uşă şi începu să bată cu pumnii în ea.

— Ei, măi, ceva de mîncare n-aveţi de gînd să-mi daţi şi mie?

Bătu tare, atît de tare, încît începură să-l doară pumnii.

Nu-i răspunse nimeni şi nici nu auzi paşii sentinelei. Odată cu întunericul coborîse peste sat o linişte neobişnuită. Contenise de mult şi răpăiala automatelor.

— N-auzi, măi? Ei, sentinelă! Vino încoace să-ţi spun ceva!

Cuvintele le însoţi şi de data aceasta de o adevărată darabană de pumni în uşă.

Curios însă! Nici acum nu-i răspunse nimeni, nici de data asta nu răzbi pînă la el vreun zgomot de afară. Oare, cum trebuia să interpreteze liniştea aceea nefirească? Să presupună că sentinela îşi molcomise paşii şi se complăcea să nu-i răspundă numai ca să-şi bată joc de el?

Se dădu cîţiva paşi înapoi şi îşi făcu vînt, izbind uşa cu umărul. Uşa nu cedă, dar se clătină zdravăn. Ascultă din nou, dar nici de data asta nu răzbi pînă la el vreun zgomot. Nebun de speranţă, aprinse un chibrit şi, la lumina acestuia, cercetă încuietoarea. Nu era nici prea solidă şi nici prea complicată. Luminînd mereu cu chibriturile, începu să caute prin magazie ceva cu care s-o poată sparge. Găsi o bucată de şină, îndoită ca o toacă de mănăstire. După numai cîteva lovituri, broasca cedă şi uşa se deschise cu un scîrţîit prelung. Prudent, înainte de a trece pragul, o împinse, apoi, lipindu-se cu spatele de perete, aşteptă să vadă ce se întîmplă. Dar nu se întîmplă nimic. Scîrţîind la fel de lugubru, uşa se izbi de perete. Abia după aceea, Traian Dumbravă îndrăzni să părăsească magazia. Era lac de transpiraţie, iar speranţa şi îndoiala continuau să se

înfrunte într-o luptă îndîrjită. Afară, primul lucru pe care îl văzu fu cadavrul sentinelei. Se aplecă să cerceteze mai îndeaproape cadavrul. Neamțul zăcea cu fața în jos, cu brațele desfăcute, cu picioarele răşchirate. După toate probabilitățile, fusese înjunghiat.

Înjunghierea sentinelei îi explică şi rostul nenumăratelor rafale de automate pe care le auzise cît timp trăise, retrospectiv, atîtea întîmplări. După toate probabilitățile, o dată cu căderea întunericului, satul fusese atacat de partizani slovaci. Dar, descoperiți, pînă la urmă fuseseră nevoiți să se retragă, protejați de focul automatelor.

Sentinela fusese ucisă probabil de către un partizan, în timp ce acesta se furişa, prin grădini, spre inima satului. Presupunerea nu părea de loc lipsită de temei, pentru că magazia se afla în fundul unei grădini.

Lîngă cel ucis, zăcea automatul, zvîrlit în noroi. Traian Dumbravă îl luă, îl şterse cu batista şi după ce îl deposedă pe neamț de cele două încărcătoare de rezervă, se îndepărtă cît putu de repede de magazia care îi servise drept închisoare.

Frontul hitlerist se întindea de-a lungul rîului, pe malul drept, şi pe malul stîng. Din cauza rîului, care îl ocolea întîi pe la nord, apoi pe la est, satul era apărat din două părți de acest obstacol natural, deocamdată în întregime în stăpînirea nemților.

Aceasta fiind poziția frontului, pentru Traian Dumbravă greutatea de a ajunge din nou la ai săi nu consta în a părăsi satul, ci în a se strecura nevăzut, dincolo de rîu. Ca să izbutească, nu existau decît două soluții: ori să ocolească satul pe la sud, ori să se furişeze, tot prin grădini, mergînd paralel cu rîul.

Traian Dumbravă îşi dădu seama că prima soluție era cea mai primejdioasă. Ca să ajungă în partea de sud a satului, ar fi trebuit să traverseze toate ulițele şi, în special, cele din centru, în ale căror case sigur că erau cantonați nemții. A doua cale i se părea mai puțin plină de primejdii, şi optă pentru ea.

Şi tot furişîndu-se aşa prin grădini, deodată ochii descoperiră o fereastră luminată. Cîteva clipe, privi

halucinat fereastra, cu niște ochi care oglindeau atîta încîntătoare uimire, cum nu ar fi oglindit nici dacă ar fi privit cea mai de necrezut minune. După atîția ani de front, în sfîrșit, vedea o fereastră luminată, o fereastră necamuflată. Și vertiginos, la fel ca într-un vis, retrăi nopțile, toate acele nopți cînd, istoviți, încărcați ca niște catîri cu armament și muniții, se tîrau pe ulițele vreunui sat abia cucerit. Vedea, în închipuire, case cu ferestrele toate întunecate. Zeci și sute de ferestre, toate la fel din cauza întunericului, cum aidoma i se păreau și casele în curțile cărora cîinii, speriați de năvala soldaților străini, nu îndrăzneau nici măcar să latre.

Și acuma, după atîția ani, o fereastră luminată, o fereastră neurîțită de camuflaj. Ce frumos și puternic putea lumina o biată lampă cu petrol! Parcă lumina — ea însăși, o stranie și imaterială făptură — venise să privească bezna de afară.

Ignorînd cu desăvîrșire cea mai elementară prudență, asemenea unui halucinat, se apropie de fereastră și privi înăuntru. În clipa aceea, vraja se risipi. Locul îl luă mai întîi spaima, apoi un sentiment ciudat în care ura se împletea cu satisfacția.

Prin fereastra luminată îl văzu pe locotenentul Ernest Săvescu stînd la gura sobei, și privind pe gînduri vîlvătăile. Instinctiv, Traian Dumbravă duse mîna la automat. Ce ușor putea să scape lumea de o fiară ca el. Numai să întindă automatul, să apese pe trăgaci. O rafală scurtă și totul s-ar fi terminat.

Îl străfulgeră, însă, un alt gînd. Punerea în practică a acestui gînd care friza senzaționalul, implica riscuri nebunești. Totuși, în clipa cînd întorcea spatele ferestrei, hotărîrea era luată. Ocoli casa — fereastra dădea înspre grădină — și, tupilat pe după tulpina unui copac, cercetă intrarea. Fațada casei avea două ferestre. Una în dreapta, alta în stînga. La mijloc, o ușă cu două canaturi, dată de perete. De afară se intra într-un fel de tindă. În fundul tindei, datorită unei alte uși întredeschise, se vedea o pînză verticală de lumină. A fost suficientă o singură privire, pentru ca Traian Dumbravă să-și dea seama că existau condiții favorabile ca

să-şi pună planul în aplicare. Era clar că prin uşa întredeschisă se putea ajunge în camera în care se afla locotenentul. Nici un obstacol nu-i stătea în cale ca să ajungă acolo. Trebuia, cel mult, să facă douăzeci de paşi. Mai înainte de a se hotărî, privi din nou cele două ferestre, înapoia cărora era întuneric. Asta putea să însemne ori că, în afară de locotenent nimeni nu mai locuia în casă — şi aceasta era foarte probabil — ori că eventualii locatari dormeau duşi. Şi într-un caz, şi în celălalt, o surpriză părea exclusă.

Încă o clipă de ezitare, apoi, cu infinite precauţiuni, se apropie de casă. Tinda o străbătu mergînd în vîrful picioarelor, şi, cu toate că nu-i trebuiră, ca s-o străbată, mai mult de un minut, două, lui i se păru un drum lung, lung şi istovitor. Cînd ajunse în faţa uşii întredeschise, o izbi cu piciorul, dînd-o de perete.

Locotenentul, care stătuse aplecat, cu coatele pe genunchi, privi spre uşă plictisit, dar în acelaşi timp înciudat că cineva îl tulbură din gînduri. Dar, în clipa cînd îl recunoscu pe Traian Dumbravă, sări ca ars în picioare, dintr-o dată livid, cadaveric de livid. Ochii răi, în albul cărora vinişoarele sîngerii se înmulţiseră, oglindeau acum spaimă. Din cînd în cînd, se opreau stăruitor asupra pistolului care zăcea pe un scaun deasupra unei reviste ilustrate nemţeşti.

Mergînd de-a-ndaratelea, Traian Dumbravă se apropiă de scaun şi, luînd revolverul, îl strecură în buzunar.

— Cum dracu ai scăpat? întrebă locotenentul cu o voce tremurată şi spartă.

— Am scăpat!

— Şi încoace cine te-a îndrumat?

— Nimeni!

— Nu vrei să-mi spui! Bine!

— Crezi că există aici cineva care a avut interesul să mă pună pe urmele dumitale?

Întrebarea păru că-l surprinde pe locotenent. Făcu o mină, de parcă niciodată nu i-ar fi putut trece prin minte aşa ceva. Frecîndu-şi fruntea cu palma, replică parcă înciudat:

— Ai dreptate!... Ai dreptate!... Dar sînt puţin obosit.

Nu era adevărat!... Locotenentul mințise afirmînd că se simte obosit. În realitate, îi era frică, o frică atît de mare, încît pînă și vocea i se alterase. Suna răgușită și spartă.

— Și acum, ce ai de gînd să faci cu mine?

Parcă ar fi vorbit altcineva, nu locotenentul. Vocea îi era de nerecunoscut.

— Să mă însoțești!

— Unde?

Întrebase tot cu o voce străină. Numai că de data asta vocea îi tremura.

„Teribil îi mai este frică!" își spuse Traian Dumbravă.

— Cum, unde? Înapoi, la ai noștri. Plutonul de execuție te așteaptă. Și, dacă se va ține seamă de părerea mea, va trebui format din oamenii pe care i-ai comandat.

Pe fruntea locotenentului Ernest Săvescu dintr-o dată se iviră mărgele mici de transpirație. Multe și mici. Unele dintre ele, împreunîndu-se, formau bobițe mai mari care porneau apoi să alunece înspre tîmple și de acolo, grăbite, de-a lungul maxilarelor. Mărgele de transpirație se formaseră și pe buza superioară. Numai că acestea păreau încremenite, nu alunecau de-a lungul colțurilor gurii.

— Crezi că vei izbuti să mă treci, fără ca nemții să prindă de veste?

Și cu dosul palmei își șterse fruntea îmbrobonată.

— Vom trece... Știi doar, mai bine decît mine, că frontul lor e subțire.

— Și dacă refuz?

— Te voi sili!

Locotenentul iarăși își trecu dosul palmei peste frunte. Apoi și-o șterse de bazonul pantalonului. Dar, fruntea i se îmbroboni din nou de sudoare.

„Teribil îi mai este frică!" se miră iar Traian Dumbravă, bucurîndu-se că-l vede laș.

Va să zică, acesta era locotenentul Ernest Săvescu, fostul lui comandant de pluton care pornea la atac în mînă cu pistolul și cu biciușca atîrnînd de încheietura pumnului. Aceasta era adevărata față a omului de care

tremuraseră atîţia, omul din pricina căruia murise Lixandru. Un laş, ca toţi trădătorii şi vînzătorii de patrie, care tremura într-una de frica morţii. Cum îi mai tremurau buzele. Mai ales cea inferioară, groasă, răsfrîntă şi vînătă. Şi ochii, parcă erau ochi de nebun. Ei oglindeau mai mult decît frica. Oglindeau groaza. Ochii rostogoleau în toate părţile priviri spăimoase, şi vinişoarele sîngerii, mai ales ele, făceau ca ochii să-i fie aidoma celor unei fiare încolţite.

„Trebuie să fiu atent..."

Şi degetul i se crispă pe trăgaciul automatului.

— Dar nu te gîndeşti ce s-ar putea întîmpla dacă, la un moment dat, aş începe să strig... să cer ajutor? Spre pildă, cînd ne vom găsi în liniile nemţeşti? întrebă locotenentul.

De data asta, întrebarea suna parcă altfel. De data asta izbutise să întrebe fără ca vocea să-i mai tremure. Pe chipul său răvăşit, o clipă, trăsăturile i se destinseră. Părea aşa, ca şi cînd ideea care îi venise în minte echivala cu salvarea sa.

— Dacă ai să ţipi am să te împuşc!

— Şi ce ai să cîştigi? La rîndul dumitale, ai să fii şi dumneata împuşcat.

— Asta nu e chiar atît de sigur. Tot mi-ar mai rămîne ceva şanse să scap.

Şi în gînd:

„Dar nu cred că ai să ai curajul să strigi!"

Într-adevăr, Traian Dumbravă era convins că locotenentul, ştiind ce-l aşteaptă în cazul cînd ar face-o, nu va avea curajul să ceară ajutor. Era prea laş, ca să moară cu un ceas mai devreme. Făcea parte din categoria aceea de oameni în stare de orice mîrşăvie, de orice umilinţă numai să-şi poată prelungi viaţa cu cinci minute.

Dar locotenentul nu voia să renunţe la ideea care i se părea salvatoare. De aceea, căută să-l convingă pe Traian Dumbravă de primejdia care îl ameninţa.

— Nu vei scăpa. Îţi spun eu că nu vei scăpa. Nemţii au să te împuşte şi pe dumneata. Gîndeşte-te! Ai scăpat, dracu ştie cum, dar ai scăpat. De ce să mori acum, împuşcat, între linii? Ba, s-ar putea să te prindă

viu. Nu sfida prea mult norocul. Du-te! lasă-mă pe mine. Deşi nu ai motiv — dimpotrivă ai tot dreptul să mă urăşti — fii generos cu mine.

Pe Traian Dumbravă atîta laşitate îl scîrbea. Pe de altă parte, o bănuială îi trecu prin minte:

„Dacă ăsta încearcă să mă ţină de vorbă ca să cîştige timp?"

— Mişcă-te! Nu avem timp de discuţii! Într-o oră răsare luna şi ar fi neplăcut, pentru amîndoi, dacă aceasta s-ar întîmpla înainte de a fi trecut dincolo de liniile nemţilor. Poftim, îmbracă-ţi vestonul!

Şi luînd vestonul de pe scaunul care servise drept cuier, i-l zvîrli.

Deşi Traian Dumbravă îşi făgăduise să fie prudent, totuşi, prin aruncarea vestonului făptui o mare greşeală. Prinzîndu-l din zbor, locotenentul, fulgerător, îl zvîrli înapoi cu intenţia să i-l arunce în cap. În aceeaşi clipă se năpusti asupra lui Traian Dumbravă.

Instinctiv, cînd îl văzu pe locotenent ţîşnind, Traian Dumbravă apăsă pe trăgaci. O rafală scurtă şi locotenentul Ernest Săvescu se prăbuşi cu faţa în jos, ca un copac tăiat de la rădăcină.

SE DESTRAMĂ NOAPTEA

De doi ani purtam uniforma militară. Şi cu toate acestea, mă simţeam tot atît de stingherit în uniformă ca şi în prima zi cînd, lepădînd hainele civile, fusesem nevoit să îmbrac nişte pantaloni largi şi peticiţi, un veston slinos şi lung pînă aproape de genunchi, o capelă jegoasă care îmi acoperea numai creştetul capului şi nişte bocanci cu vîrfurile întoarse ca prora unei gondole, în care puteau să încapă, fără nici o dificultate, picioarele mele încălţate cu pantofi.

Pe atunci eram recrutul Burlacu Vasile. Acum însă, eram sergentul Burlacu Vasile şi, de doi ani — cu mici întreruperi — purtam uniforma militară.

Ei, dar nu-i adevărat. Nu eram sergentul t.r. Burlacu Vasile. Eram caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie. Comandantul meu de companie era Herr Hauptmann Hans Siebert, iar comandantul meu de pluton Herr Leutnant Hugo Henckel. Da, eram caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie, batalionul doi, compania a şaptea, plutonul întîi, grupa a treia, comandată de sergentul Karl Schrader. Numărul meu matricol era 23.875. Eram vienez, locuiam pe Kaiserallee nr. 27. Aveam douăzeci şi trei de ani şi, pînă la război, lucrasem într-un magazin cu articole de marochinărie. Eram căsătorit, soţia mea, Bertha, era dactilografă, iar fiul meu Georg, în etate de patru ani, era crescut de bunica lui, mama soţiei mele.

Dacă cineva ar fi fost curios să afle, şi m-ar fi întrebat, i-aş fi putut povesti o mulţime de întîmplări în legătură cu soţia mea, cu fiul meu, cu soacră-mea sau cu socru-meu, despre patron şi despre unii clienţi, dar mai ales, despre unele din cliente. Aş fi povestit întîmplări care nu se petrecuseră în realitate şi la care nu mă gîndisem niciodată. Convingerea aceasta se baza pe fantezia mea care, în nici o împrejurare, nu mă făcuse de ruşine.

Evident, aş fi preferat să nu mă găsesc în situaţia de a apela la fantezie. De altfel, pînă în clipa aceea, se părea că totul îmi este favorabil şi cum, în general, am o fire optimistă, nădăjduiam că şansa nu-şi va întoarce faţa de la mine pînă la sfîrşit.

Dintr-un anumit punct de vedere, situaţia în care mă găseam acum nu constituia ceva nou pentru mine. Şi acum ca şi *atunci*, aceeaşi primejdie de moarte mă ameninţa. Deosebirea consta doar în aceea că atunci eram ceva mai tînăr, nu eram îmbrăcat în nici un fel de uniformă militară, nu mă aflam într-o ţară străină şi pe un teritoriu ocupat încă de trupele hitleriste, ci în ţară la mine şi anume la Bucureşti. Acuma, dimineaţa sta să-şi ridice geana, iar atunci era înspre miezul nopţii şi, împreună cu un tovarăş, lipeam pe gardurile din jurul uzinelor Malaxa, nişte manifeste pe care scria, între altele, cu aldine: *Armata Roşie se apropie!* Atunci aveam la mine un buletin de populaţie fals, după cum şi acum aveam la mine, într-unul din buzunarele vestonului, toate dovezile că eram caporalul Franz Werner din al 123-lea regiment de infanterie.

De aceea, mi se părea mai normal că simt ceea ce simţisem cu patru ani în urmă, cînd, pentru prima dată în viaţa mea, primisem o sarcină de partid. Treaba pe care o făcusem atunci constituise debutul meu. Ceea ce făceam acum era, de fapt, tot un debut. Prezente în conştiinţa mea fuseseră atunci mîndria de a şti că mi se acordase încredere, şi bucuria că, a doua zi dimineaţa, în drum spre uzină, muncitorii vor lua cunoştinţă de cuvîntul Partidului. Acum, la fel, eram mîndru că tocmai mie mi se încredinţase misiunea atît

de plină de riscuri, şi mă bucuram că a doua zi îi vom putea scoate pe hitlerişti din bîrlogul lor întărit, aproape fără pierderi. Dar în clipa următoare, atenţia îmi fu absorbită de propriul meu mers. Dedublîndu-mă, am rămas în urmă să privesc, fără ca el să ştie, mersul caporalului Franz Werner. O clipă, două, trei, apoi deodată am avut revelaţia că acela căruia îi spionam mersul era un impostor, că în nici un caz nu putea fi caporalul Franz Werner. Şi nu putea fi, pentru că adevăratul caporal Franz Werner ar fi trebuit să calce mai apăsat, mai dîrz, şi nu tîrîndu-şi paşii, aşa cum făcea impostorul care se dădea drept Franz Werner.

În gînd îl apostrofai, ironic, dintr-o dată şi inexplicabil înveselit:

„Vorwärts im Gänsemarsch, Franz Werner! Sehen wir mal, gelingt's dir?“ [1]

De fapt, îndemnul mi-l adresam mie însumi. Un îndemn zadarnic, pentru că eram încredinţat că, oricît m-aş fi străduit, nu aş fi izbutit să realizez prusacul pas de gîscă. Da, mersul mă trăda. Mersul nu era al unui veritabil Franz Werner, cel mai obtuz Feldwebel mă putea demasca, dacă i-ar trece prin minte să fie numai o clipă atent la felul cum merg.

Ca un fel de scuză, am dat întîi vina pe cizme. Se întîmpla acum, pentru prima dată în viaţa mea, să port cizme. Eu eram infanterist şi picioarele mele se obişnuiseră să umble încălţate cu bocanci. În bocanci, picioarele mele se simţeau în largul lor.

Dintr-un anumit punct de vedere, cizmele pe care le purtam — nişte veritabile cizme nemţeşti — erau tot un fel de bocanci, însă cu carîmb. Cu toate acestea, ele mă stînjeneau în mers. Şi faptul era cu atît mai curios cu cît erau pe măsura mea, cum nu mi se mai întîmplase încă niciodată cu nici una din perechile de bocanci de care avusesem parte.

De vină erau poate carîmbii. Pulpa piciorului meu era obişnuită să simtă strînsoarea moletierei. Nu ştiu cine a inventat moletiera, cum de asemenea, nu ştiu dacă, exclusiv, în folosul infanteristului. Ceea ce ştiu

[1] Pas de gîscă, Franz Werner! Ia să vedem, eşti în stare?

însă, este că, în măsura în care infanteristul detestă ranița, în aceeași măsură prețuiește moletiera. Or, carîmbul cizmei era larg și nu-mi ajungea decît pînă la jumătatea pulpei. Din cauza aceasta — cu toate că nu era așa — cizmele mi se păreau largi, atît de largi, încît aveam impresia că, dacă aș încerca să merg ceva mai avîntat, mi-ar sări din picioare.

Și apoi tunica. Tunica, deși părea că fusese croită pe măsura mea, mă stînjenea. Mă stînjenea gulerul, perfect potrivit pe măsura gîtului meu. Dar și casca mă stînjenea, cu toate că nu mă puteam opri să recunosc, de altfel, fără nici un fel de satisfacție, că nimerisem o cască potrivită.

Fără nici o legătură cu ceea ce mă preocupa, m-am trezit murmurînd:

„Sînt caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie..."

Și abia acum mi-a fost clar de ce mă simțeam, așa, de parcă atunci aș fi îmbrăcat, pentru prima dată în viața mea uniforma militară. Pentru că era o uniformă germană, pentru că, în ciuda faptului că îmi repetam mereu „sînt caporalul Franz Werner", nu încetam o clipă să mă simt sergentul Burlacu Vasile. Din cauza aceasta, cizmele mi se păreau grele și largi, gata să-mi iasă din picioare, gulerul tunicii înalt și țeapăn, iar casca grea, grea, de parcă ar fi fost turnată din aramă.

Dar ceea ce mă obseda cel mai mult, încă din clipa cînd îmbrăcasem uniforma — și care îmi da o senzație de greață, vecină cu voma — era mirosul vag — spun vag, fiindcă era într-adevăr vag — de transpirație. Și asta, cînd? După luni de război, în care timp mă tăvălisem prin băltoace cu noroi și cu sînge, în care timp ocaziile de a mă îmbăia fuseseră destul de rare, în care timp, cel puțin de două ori fusesem nevoit să îmbrac tot altă uniformă, care, deși trecută prin etuvă, păstrase izul de transpirație, caracteristic luptătorului din linia întîi.

Dar mai puternic, mai persistent decît izul de transpirație era cel de tutun. Uniforma părea îmbibată cu acest miros. Miros de tutun de pipă. Eu însumi sînt un

fumător pasionat. Mirosul tutunului niciodată nu mi-a produs greață. Cu atît mai puțin cel de pipă. Dimpotrivă, aș fi dat orice, numai să-mi pot înfunda o dată luleaua cu tutun veritabil de pipă. Ei, dar unde naiba l-aș fi putut găsi, cînd de multe ori îmi lipsea cel obișnuit, amar și atît de tare, încît după ce fumai o țigară, sughițai apoi o jumătate de oră?

Uniforma pe care o purtam mirosea a tutun de pipă. Dar nu din cel prost, ci din acela fiert în zeamă de smochine și păstrat în cutii de metal. Și cu toate acestea, îmi producea greață.

Încercam să înțeleg care era explicația acestei senzații, dar nu izbuteam. Și cu cît încercam și nu izbuteam, cu atît mă înverșunam mai mult. Mi se părea că este foarte important să înțeleg ce anume se petrece cu mine.

Am început să întrezăresc explicația abia cînd m-am auzit spunînd tare:

„Ich bin Feldwebel Franz Werner!"

Da, abia acum, cînd m-am auzit vorbind, am început să înțeleg ce se petrecea cu mine. Vorbisem eu, fără îndoială, și, cu toate acestea, nu mi-am recunoscut vocea. Vorbisem cu o voce aspră, guturală, imperativă. Vorbisem cu vocea Feldwebelului Franz Werner. Cel puțin așa am crezut, fiindcă, deodată cu gîndul, mi se prinse de retină imaginea unui ostaș neamț care, eram încredințat, reprezenta pe adevăratul Franz Werner. Apoi, o clipă, două, poate mai mult, am crezut că imaginea care plutea înaintea ochilor mă reprezenta pe mine, îmbrăcat în uniforma germană. Dar imediat am știut că imaginea care mi se prinsese de retină nu era nici a mea și nici a veritabilului Feldwebel Franz Werner. Era imaginea hitleristului în uniformă militară. Neamțul pe care îl vedeam, cu ochii închipuirii, pășind cînd alături de mine, cînd înaintea mea, nu era Franz Werner deoarece putea fi și Hans și Otto și Rudolf și Adolf și Hermann, putea fi oricare dintre soldații în uniformă hitleristă, indiferent de numele pe care îl purtau. Da, imaginea pe care o vedeam, vie de parcă ar fi fost aievea, deși nu reprezenta, concret, pe careva, totuși sub ea se putea recunoaște oricare din sutele și miile de soldați care purtau uniforma armatei

hitleriste. De fapt, imaginea pe care mi-o formasem despre soldatul hitlerist, nu era a unui om în uniformă militară ci a unei uniforme militare cu unele atribute umane. O pereche de cizme cu carîmbii scurți, pantaloni bufanți, o tunică pe talie, cu gulerul înalt și strîns, o cască tare, boltită, în care capul se înfunda adînc, pînă la streașina sprîncenelor. Omul? Pare poate ciudat. Dar omul care îmbrăca o asemenea uniformă nu m-a interesat niciodată. Nu m-a interesat, pentru că mi s-a părut totdeauna că omul o dată ce a îmbrăcat uniforma armatei hitleriste a încetat să mai aibă o individualitate. Sau, mai bine spus, uniforma hitleristă de infanterist, de tanchist, de vînător de munte sau de aviator avea pentru cel care o îmbrăca o individualitate atît de categorică, încît o anihila pe aceea a omului care o îmbrăca.

Îmi amintesc de anul cînd, în urma înțelegerii cu Antonescu, și în vederea apropiatului război antisovietic, trupele hitleriste au invadat țara. Încă de pe atunci am avut sentimentul că uniforma hitleristă anihilează individualitatea aceluia care o îmbrăca. Ulterior, am avut prilejul să văd soldați și ai altor națiuni. Dar la nici unul nu mi s-a întîmplat să uit omul, din cauză că nu izbuteam să-l văd înapoia uniformei. Dimpotrivă, ceea ce se impunea de la început atenției mele era omul. Numai pe nemți nu am izbutit să-i văd sub uniforma hitleristă ci numai o uniformă cu cele mai josnice atribute umane.

Scunzi, înalți, frumoși sau urîți, hitleriștii îmi atrăgeau atenția doar prin aceea că toți, fără excepție, scoteau în evidență — în mai mare, sau mai mică măsură — uniforma pe care o purtau:

— *Zu Befehl, Herr Hauptmann!* [1]

— *Jawohl, Herr Leutnant!* [2]

— *Das ist ein Befehl des Führers!* [3]

Sau deviza celor din S.S.:

— *Meine Ehre heisst Treue!* [4]

[1] Ordonați, domnule căpitan!

[2] Da, domnule locotenent!

[3] Este un ordin al Führerului!

[4] Onoarea mea e devotamentul!

De cîte ori încercam să mi-i închipui ca oameni în uniformă, de fiecare dată aceeaşi imagine mi se prindea de retină, aceeaşi care se încăpăţîna să mă însoţească şi acum în călătoria pe care o făceam : omul din închipuire pocnea călcîiele şi cu o voce aspră, guturală, imperativă, încremenit într-o poziţie desăvîrşită „de drepţi", rostea una din formulele de mai sus.

Şi abia acum mi-a fost cu desăvîrşire clar, de ce uniforma pe care o purtam mă stînjenea, de ce îmi era greaţă de mirosul de tutun cu care era îmbibată. Pentru că, de fapt, în ciuda faptului că încercam să mă conving că sînt Feldwebelul Franz Werner, întreaga mea fiinţă se revolta împotriva acestei intenţii. Simţeam în mine o ură cumplită împotriva uniformei care transforma pe cei care o purtau în ceva asemănător unor manechine. (Evident, nu trebuie să se înţeleagă că atribuiam uniformei hitleriste nu ştiu ce însuşiri miraculoase ; ci vreau doar să spun că aparenta despersonalizare a celui care îmbrăca uniforma se datora unor triste condiţii istorice.) Deşi absurd, mă înfuria gîndul că m-aş putea găsi în situaţia, ca, pocnind călcîiele şi încremenind în poziţie desăvîrşită de drepţi, să strig ca un automat :

— *Zu Befehl, Herr Leutnant!*

Sau :

— *Meine Ehre heisst Treue!*

Cu toate acestea, dacă voiam să-mi îndeplinesc misiunea, ar fi trebuit să intru în pielea lui Franz Werner.

Şi din nou, cu o voce pe care şi de data asta nu mi-o recunoscui :

— *Ich bin Feldwebel Franz Werner!*

*

Soarele răsări parcă dintr-o dată, de după dealul din fundul zării, ireal de rotund, ca o sferă uriaşă de aramă. Răsăritul era aidoma cu apusul din ajun. Şi în ajun, privisem soarele ce cobora spre asfinţit cu aceeaşi dorinţă sălbatică, nestăvilită de a trăi. Cu fiecare zi care trecea, şi care în mod incontestabil ne apropia de

data cînd războiul avea să ia sfîrşit, dorinţa de a trăi devenea mai de nestăvilit. Fiecare fibră, fiecare por, întreaga mea fiinţă tînjea după clipa cînd totul avea să se sfîrşească şi cînd ne vom putea întoarce acasă.

Priveam soarele care plutea, departe, în zare, ca o sferă uriaşă de culoarea aramei, cînd deodată m-am pomenit cu Udrea, ordonanţa căpitanului Apostoliu.

— Hai, domn' sergent, că te cheamă domn' căpitan!

— Ce-are cu mine? am întrebat, ridicîndu-mă de pe treptele prispei pe care stătusem şi scuturîndu-mi cu palma fundul pantalonilor.

— Nu ştiu!

Postul de comandă al companiei se afla într-o casă din inima satului, aproape de biserică. Grupa era cantonată pe o uliţă laterală, la o depărtare nu mai mare de trei sute de metri.

Am pornit spre companie, Udrea înainte, eu după el, amîndoi fără chef de vorbă. Prin curţi, nici ţipenie de om. Şi doar în fiecare casă erau cantonaţi soldaţi. Dar, la fel ca şi cei din grupa mea, dormeau, leneveau sau, strînşi în jurul vreunei mese, băteau „foiţele". Nişte „foiţe" atît de murdare şi atît de uzate, încît numai cei care le foloseau le mai puteau deosebi.

Şi de data asta se întîmplase la fel. De aproape o săptămînă, compania noastră se afla în rezervă. Evenimentul acesta se întîmpla după săptămîni de atacuri şi contraatacuri, de marşuri istovitoare.

Cu toate acestea, ajunşi înapoia frontului, în loc să ne odihnim, cu toate că ne simţeam la limita ultimă a rezistenţei fizice, în primele zile ne foiserăm de colo-colo, fie din dorinţa de a ne procura de mîncare, altceva decît ce ne ofereau bucătăriile de campanie, fie, pur şi simplu, dintr-un fel de neastîmpăr stupid pe care niciodată nu l-am putut înţelege. Abia după cîteva zile neastîmpărul se aciuase, nevoia imperioasă de odihnă izbutind să reintre în drepturile ei.

Acum, cînd mă îndreptam, fără nici un chef şi vag neliniştit, spre postul de comandă al companiei, întrucît trecuseră zilele de aclimatizare, oamenii, în marea lor majoritate, îşi refăceau forţele dormind somnul

acela caracteristic soldatului — somn care nu se aseamănă cu nici un altul, aşa cum nici foamea soldatului nu se aseamănă cu vreo alta.

Într-o curte necheza un mînz. O femeie, care încă s-ar fi putut numi tînără, încerca să-l prindă, dar mînzul se ferea şi, ca un pui de Ducipal, se apăra zburdînd prin toată ograda şi zvîrlind din copite.

Udrea se opri în drum să privească. Privea mînzul cu ochi rîvnitori, cu buzele strînse, cu maxilarele încleştate.

„Ce mi-ar place să am şi eu acasă aşa un mînz!" păreau a spune privirile lui.

Cînd am ajuns la postul de comandă, înainte de a intra, am privit înapoi. Udrea continua să se uite, admirativ la mînzul care zburda în bătătura largă şi foarte curată, aşa cum erau toate bătăturile din satul acela, al cărui nume nu l-am ţinut minte niciodată.

Căpitanul Apostoliu stătea la o masă simplă de brad, numai în cămaşă, şi bea cafea dintr-un pahar de aluminiu. Pe masă, porthartul, pistolul „Beretta" şi o oglindă cu picior. Alături, pe un scaun, telefonul de campanie. Din cauza cafelei fierbinţi, căpitanul Apostoliu transpirase. Faţa lui rotundă, negricioasă, cu vreo cîteva ciupituri — reminiscenţele unui vărsat de vînt contractat la treizeci de ani — lucea de transpiraţie.

Cînd dădu cu ochii de mine, îmi zîmbi. Căpitanul Apostoliu zîmbea rar. Era o fire închisă, ursuză aproape. Întors înăuntrul său, era omul cel mai puţin comunicativ care se poate imagina. Dar nu era rău. Soldaţii ţineau la el. Ofiţerii îl stimau, dar, în acelaşi timp, aveau frică de el.

Pînă acum, atitudinea căpitanului Apostoliu faţă de mine fusese neutrală. Nu-mi arătase nici simpatie, dar nici ranchiună. Chiar atunci cînd avusese cuvinte de laudă, sau cînd mă propusese pentru decorare, o făcuse din datorie, fără nici un fel de căldură sufletească.

Cu toate acestea, mie îmi era simpatic. N-aş putea spune de ce. Aveam vaga intuiţie că omul acela taciturn, întunecat, cu sufletul parcă ros de un fel de amărăciune, care îl închista, îndepărtîndu-l de oameni, era, totuşi, altfel decît ne apărea nouă din comporta-

mentul său de fiecare zi. Abia cînd mi-a zîmbit, cînd i-am putut vedea de aproape zîmbetul, am ştiut că, într-adevăr, nu mă înşelasem. În ciuda aparenţelor, căpitanul Apostoliu avea un suflet cald, bun, pe care însă, din anumite motive, cunoscute numai de el, ţinea neapărat să şi-l ascundă de noi toţi. Mă miram că fusese posibil ca pînă acum să nu-mi dau seama ce se ascundea înapoia acelei aparente uscăciuni şi morocănoşenii. Astăzi însă, îmi dau seama că dacă am izbutit să intuiesc adevărata fire a căpitanului Apostoliu aceasta s-a datorat numai faptului că l-am surprins în intimitate. Dacă nu l-aş fi găsit în cămaşă, transpirat, sorbind cu nesaţ erzaţul, cred că n-aş fi ştiut niciodată că avea un suflet capabil să se impresioneze de o mulţime de lucruri care scăpau neobservate celor mai mulţi oameni, şi că, în fond, era o fire blajină, îngăduitoare, care cunoscîndu-şi slăbiciunea, se silea s-o ascundă, împrumutînd chipului o mască rigidă de om închis, mască de care, puţintel măcar, tuturora ne era teamă.

Şi am mai descoperit atunci ceva. Cînd căpitanul Apostoliu zîmbea, devenea surprinzător de tînăr. Atît de tînăr, încît faţă de el mă simţii, dintr-o dată, bătrîn.

„Parcă ar zîmbi un copil!" mi-am zis, minunîndu-mă.

— Te cheamă la regiment, colonelul, ţinu să mă lămurească, vorbindu-mi mereu cu bunăvoinţă.

— Domnul colonel?

— Da, domnul colonel!

— Nu ştiţi pentru ce?

— Nu ştiu! Dar nu cred că e cazul să fii neliniştit.

— Dar nu sînt de loc!

Şi, într-adevăr, nu eram. Nu mă ştiam să fi făptuit ceva de o asemenea gravitate, ca să necesite intervenţia comandantului de regiment.

— Evident, evident!

Cuvintele fură rostite repede, cu un fel de ton conciliant, ca şi cînd i-ar fi fost teamă ca nu cumva să mă fi jignit.

Apoi, cu aceeaşi bunăvoinţă:

— Cînd te întorci de la colonel, să treci din nou pe la mine. Şi pentru orice eventualitate, îţi urez noroc!

— Mulţumesc! Să trăiţi!

Postul de comandă al regimentului era instalat la capătul celălalt al satului. Am plecat într-acolo, mergînd la început cu paşi obişnuiţi, apoi mereu mai repede, aproape alergînd. Nu ştiu, dar parcă urarea căpitanului Apostoliu îmi strecurase în suflet un fel de neliniște enervantă, care, pe măsură ce clipele treceau, se transforma într-un fel de insuportabilă curiozitate de a afla motivul pentru care mă chema colonelul.

În sfîrşit, am ajuns. Drumul n-a durat mai mult de zece minute, dar mie mi se păru că trecuseră ore.

Locotenentul Popazu, adjutantul, mă introduse la colonel.

— Sergentul Burlacu! anunţă închizînd uşa în spatele meu.

Am pocnit călcîiele şi am salutat, cred, impecabil.

Ştiam că *Mumia* — colonelul Grigore Macarie, comandantul regimentului — era tare milităros şi că cerea soldaţilor să nu uite nici acolo, pe front, „alfabetul milităriei", cum obişnuia el să spună.

Eram foarte mîndru de faptul că izbutisem să execut „o prezentare", aşa cum scrie la carte. De aceea, am fost o clipă consternat văzînd că *Mumia*, preocupat de cu totul altceva, nu o aprecia ca atare.

— Ia loc, te rog! mă îndemnă, arătîndu-mi un scaun.

Nu mă aşteptasem de loc la o asemenea primire. De altfel, gestul era cu totul neobişnuit pentru un comandant de regiment, dacă se are în vedere că nu eram decît un biet sergent. Din acest motiv, mărturisesc, m-am aşezat cu multă timiditate pe marginea scaunului. Cu toate acestea, de vechi ce era, scaunul scîrţîi îngrozitor.

Pentru prima dată mi se ivea prilejul să-l privesc pe colonel din imediată apropiere. Stătea la un pas de mine, de cealaltă parte a mesei. Şi, cu toate că ardeam de curiozitate să aflu motivul pentru care fusesem chemat, cîteva clipe mă pierdui în contemplarea chipului său. Porecla i se potrivea de minune. Într-adevăr, arăta ca o mumie. De fapt, nu văzusem niciodată o

mumie adevărată, dar sînt convins că între chipul colonelului Grigore Macarie şi chipul unei mumii nu puteau să existe deosebiri esenţiale.

Un cap lunguieţ şi îngust, cu pielea obrazului întinsă şi galbenă, mai mult pămîntie şi cumva lucioasă, o frunte înaltă şi boltită ca un fel de streaşină, din care cauză ochii păreau nefiresc adînciţi în orbite. Craniul lunguieţ, cu desăvîrşire chel, era acoperit de o piele galben-pămîntie. Gura mare, cu buze subţiri, avea culoarea unei portocale de Iaffa.

Dar ceea ce făcea, cel mai mult, ca teribilul nostru comandant de regiment să semene cu o mumie, erau ochii. Mai bine zis, pleoapele, care niciodată nu se deschideau atît cît ar fi fost nevoie. Din cauza aceasta, ele se impuneau de la început privirii. Pleoapele, care niciodată nu se deschideau cît ar fi trebuit, dădeau colonelului un aer de om molîu, adormit.

În ciuda acestei impresii, colonelul Grigore Macarie era un om aprig, milităros pînă la rădăcina părului, dar drept şi mai ales, curajos. Nu pregeta să vină pînă în primele linii, să inspecteze, personal, poziţiile. Din acest motiv, nouă, celor din linia întîi, deşi ne temeam de el, ne era totuşi simpatic.

Colonelul se uita la mine şi zîmbea vag. Deşi mă privea, îi vedeam mai puţin ochii şi mai mult pleoapele. Hotărît, colonelul nu era de loc un om frumos. Dimpotrivă. Şi, cu toate acestea, dacă era adevărat, despre colonel se spunea că, pînă la război, avusese un foarte mare succes la femei.

Privind în altă parte — şi anume la fereastră — l-am descoperit pe ofiţerul sovietic. Stătea lîngă fereastră, picior peste picior, şi fuma dintr-o ţigară lungă, din care trei sferturi era numai carton. Stînd pe scaun, îmi făcea impresia unui om mic de statură. Avea ochi verzui şi sprîncenele aproape blonde. Blondă îi era şi mustaţa, prelungită tătăreşte spre colţuri, pînă mai jos de extremităţile buzei inferioare. Ofiţerul sovietic care avea gradul de maior — mai tîrziu aveam să aflu că

era ofiţerul de legătură cu divizia noastră — îmi zîmbi, la rîndul său.

Bunăvoinţa colonelului, zîmbetul maiorului sovietic, mai ales zîmbetul acestuia din urmă, repede mă făcură să înţeleg că fusesem chemat pentru o treabă extrem de importantă. De altfel, am mai descoperit, imediat după aceea, că în biroul improvizat al colonelului se mai afla un căpitan de stat-major care, parcă spre a-şi trece timpul, se juca cu eghileţii. (Mai tîrziu aveam să aflu că stat-majoristul era căpitanul Bordeianu de la Biroul 2 al Diviziei.)

Cîteva minute, tăcerea pluti prin birou, în acelaşi timp cu fumul gros pe care îl scotea ţigara ofiţerului sovietic. Pe urmă, colonelul, după ce cercetă cu atenţie o foaie de hîrtie pe care o avea pe masă, în faţa sa, şi care era cu desăvîrşire albă, începu să mă chestioneze:

— De unde eşti dumneata?

— Sînt originar din Rădăuţi... În ultimii ani...

Şi mă oprii, fiindcă mi-am dat seama că amănuntele erau de prisos, întrucît toţi cei de faţă le cunoşteau.

— După cum sînt informat, cunoşti bine limba germană. E adevărat?

M-am mulţumit să confirm, înclinînd capul, încredinţat că întrebările îmi erau puse nu pentru că răspunsurile mele prezentau vreo importanţă ci, pur şi simplu, pentru că ele constituiau doar o simplă introducere, la ceea ce avea să urmeze după aceea.

Şi într-adevăr, lucrurile se întîmplară întocmai. Colonelul îmi mai puse cîteva întrebări, lipsite cu desăvîrşire de importanţă, apoi, tot el, succint, mă puse „în temă", ca să folosesc un termen militar consacrat. Detaliile în schimb mi le dădu căpitanul Bordeianu, de la Biroul 2 al Diviziei. Nu-mi ascunse nici primejdiile la care mă expuneam. Mai mult, în privinţa primejdiilor a exagerat, bănuiesc în mod intenţionat, tocmai ca să-şi dea seama dacă, şi în ce măsură, curajul meu se clatină.

A vorbit o jumătate de oră şi cînd conteni, ştiam, foarte detaliat, ce trebuie să fac. Acum, presupunînd că sînt în suficientă măsură edificat, *Mumia* mă întrebă

dacă accept. Întrebarea colonelului mi se păru lipsită de sens. Bineînțeles că acceptam. În ceea ce privește primejdiile, la dracu! Nu erau mai puține acolo, în prima linie, și cu toate acestea niciodată nu s-a întîmplat să-mi pierd capul. Temerea mea acum era de cu totul altă natură. Anume, dacă eram în stare să duc la bun sfîrșit misiunea care mi se încredința. Mă pricepeam să conduc grupa la atac, ba chiar și un pluton, așa cum se întîmplase în luptele de la Oarba, cînd am pierdut trei comandanți de pluton; mă pricepeam să mînuiesc pușca-mitralieră sau mitraliera, să zvîrl cu grenada sau cu Faust-patronne, aveam puțină idee de felul cum se trage cu un tun anti-tanc și, în fine, mă descurcam destul de bine în radiotelegrafie. De asemenea, aveam o oarecare experiență în ceea ce privește munca ilegală, mai ales în rîndul armatei. Așa, spre pildă, cîteva luni înainte de 23 August, cînd contingentul meu încă era instruit pe la unități, într-o noapte, pe cînd batalionul nostru se afla în aplicație într-o comună în afară de oraș, eu și cu încă un tovarăș din același batalion am dat o mînă de ajutor ca să deraieze un tren nemțesc încărcat cu muniție de artilerie și destinat frontului din Moldova. (Satul în care cantonase batalionul nostru în noaptea aceea se afla în apropierea liniei ferate. Sarcina noastră a fost să slăbim buloanele pe o anumită porțiune a liniei ferate. Sarcina ne-am îndeplinit-o, fără ca cineva să seziseze absența noastră din cantonament.)

Dar ceea ce mi se cerea acum era o treabă pe care n-o mai făcusem niciodată și din cauza aceasta mi se părea al naibii de grea. De aceea, nu m-am sfiit să mărturisesc reprezentantului Diviziei temerile mele.

Căpitanul Bordeianu îmi răspunse zîmbind că este convins de reușită. Din tonul cu care îmi vorbi, am înțeles că optimismul său avea drept scop să-mi spulbere temerile, dar că el, în sinea sa, avea unele îndoieli în ceea ce privește reușita.

După aceea, colonelul se ridică și noi, ceilalți, am făcut la fel.

Ofițerul de legătură sovietic, înainte de a pleca, îmi întinse mîna:

— Mult noroc, tovarășe!

Era din Moldova sovietică şi vorbea perfect romîneşte.

— Mulţumesc !

Ofiţerul sovietic de legătură, ori de cîte ori intervenise în discuţie, adresîndu-se, fie colonelului, fie căpitanului Bordeianu, folosise formula de politeţe „domnule". Pe mine, în schimb, mă numise tovarăş. Deosebirea aceasta în modul de adresare, îmi umplu inima de bucurie şi de mîndrie.

După ce am plecat cu toţii de la colonel, am crezut că mă vor lăsa să mă întorc la companie. M-am înşelat, însă. Căpitanul Bordeianu m-a suit în maşina care îl adusese şi, o clipă mai tîrziu, goneam spre postul de comandă al diviziei.

Din acest motiv, nu mi-am putut ţine făgăduiala pe care i-o făcusem căpitanului Apostoliu.

Două nopţi mai tîrziu, mă aflam într-un sector străin, în flancul drept al regimentului nostru. Lîngă mine, în groapă, sublocotenentul Paraschivescu, de la Biroul 2 al Diviziei, care îmi da ultimele instrucţiuni în legătură cu misiunea pe care o aveam de îndeplinit. Mă însoţise pînă acolo, în linia întîi, deşi nu cred că treaba asta intra în sarcina lui. Cred că o făcuse numai din prietenie faţă de mine. În cele patruzeci şi opt de ore care trecuseră, şi în care timp fuseserăm împreună, între noi se stabiliseră, dacă nu relaţii de prietenie în accepţia adevărată a cuvîntului, în orice caz ceva mai mult decît o simpatie reciprocă. N-aş putea spune ce anume ne-a apropiat. În ceea ce mă priveşte, mi-a plăcut firea lui deschisă, cinstită, ura sinceră împotriva fascismului. În orele pe care le-am petrecut împreună n-am făcut altceva decît el să vorbească tot timpul, instruindu-mă, iar eu să bag bine în cap tot ceea ce îmi spunea.

Acum, sta lîngă mine în groapă şi privea, grav şi puţin încruntat, într-acolo unde presupunea că se afla linia nemţilor. Din minut în minut îşi consulta ceasul-brăţară cu cadranul fosforescent. Gestul mi se păru puţin ridicol, pentru că trăda o nervozitate care o întrecea pe a mea. De fapt, nu-mi dădeam seama dacă sînt, sau

nu, nervos. Înclin să cred că nici nu eram. Pentru că, tot ceea ce se petrecea cu mine, îmi era foarte familiar. Ce dumnezeu, doar nu mi se întîmpla pentru prima dată să stau într-o groapă din prima linie și să aștept dezlănțuirea unui atac.

Calm, priveam cerul, ca niciodată împroșcat cu mii de stele și mai ales ca niciodată strălucitoare. Și era o liniște desăvîrșită, gravă, neliniștitoare. Ai fi zis că tot cîmpul era pustiu, pînă acolo unde se împreuna cu zarea. De la o vreme, un greiere începu să țîrîie. În tăcerea profundă, desăvîrșită și gravă, țîrîitul acela mi se păru puternic și melodios ca un cîntec straniu al adîncurilor pămîntului.

— Îl auzi, Ioane?

— Îl aud!

Vorbeau doi ostași în apropierea mea.

După cîteva clipe de tăcere, prima voce continuă:

— Pe la noi, în luna asta greierii nu mai cîntă.

— Mda! Nici la noi. Pesemne că pe aici vara-i mai lungă.

După cîteva clipe de pauză, primul din nou vorbi:

— Măi, Ioane, poftă mi-i de un porumb copt.

— Ba eu aș bea un pahar de vin. La noi acu, mă frate-meu, e vin... cît nu-i apă în fîntîni. Pînă la primăvară nici pruncii nu mai beau apă.

Pe sublocotenentul Paraschivescu conversația celor doi ostași nu-l interesa de loc. Continua să-și consulte ceasul-brățară din minut în minut.

— Mai avem patruzeci și șase de secunde, mă anunță în șoaptă.

Și, într-adevăr, exact după patruzeci și șase de secunde artileria noastră se dezlănțui. Proiectilele începură să curgă în liniile nemțești. Rachetele și trasoarele luminară cîmpul. O mitralieră din liniile nemțești prinse să melițe furioasă. O imită o alta, apoi altele.

Rostul canonadei dezlănțuite de artileria noastră era ca, simulînd un atac de noapte în sectorul din dreapta noastră, să-mi asigure posibilitatea de a trece prin liniile nemțești.

— Acum, cred, e momentul! mă îndemnă sublocotenentul Paraschivescu.

— Bine!

Am dat să sar afară din groapă. Sublocotenentul Paraschivescu mă reţinu, apucîndu-mi braţul.

— O clipă! Cînd ajungi la surpătură, să nu uiţi s-o ocoleşti pe la nord. După informaţiile pe care le deţinem, din cauza terenului, joncţiunea o stabilesc prin posturi mobile. Aşa că ai toate şansele să răzbaţi dincolo.

— Nădăjduiesc!

— Mîine seară, la aceeaşi oră, te aşteptăm. Îţi urez mult noroc!

Şi spre surprinderea mea, mă îmbrăţişă. Gestul mă emoţionă. L-am strîns şi eu în braţe, l-am sărutat pe obrazul drept, apoi am sărit afară din groapă.

— Să fii cu ochii în patru!

— Am să fiu.

— Încă o dată, mult noroc!

— Mulţumesc!

Nu ştiu dacă m-a mai auzit, pentru că, între timp, mă îndepărtasem, tîrîndu-mă.

Încerc să-mi aduc aminte ce am simţit cît a durat drumul pînă dincolo de liniile nemţeşti, dar nu izbutesc decît vag. Dacă îmi amintesc bine, la început am fost foarte calm. Şi eram calm, fiindcă, de fapt, nu făceam ceva neobişnuit. Mă tîram spre liniile nemţeşti, singur, şi, după toate probabilităţile, cei care erau în faţa mea habar nu aveau de acest lucru. E drept, din cînd în cînd cîte o rachetă lumina cîmpul. Dar atunci mă făceam una cu pămîntul.

Da, eram calm şi, ţin minte, mă bucuram cît de bine trăgeau tunarii noştri.

Urmărind cu privirile vîlvătăile de foc care treceau pe deasupra mea şi auzind apoi detunăturile exploziilor, în gînd îi încurajam pe tunari:

„Aşa, băieţi! Tocaţi-i bine! De ce dracu mai opun rezistenţă? Ce, nu-şi dau seama că sînt pe dric?"

Cînd am ajuns dincolo, în liniile nemţeşti, şi cînd m-am culcat într-o tranşee părăsită ca să-mi trag sufletul — eram obosit deoarece ajunsesem pînă acolo tîrîndu-mă aproape tot timpul — mi-am dat seama că sînt emoţionat. De fapt, emoţia era periferică şi consta-

tativă. O înregistram doar, așa cum obișnuiam să înregistrez — datorită unei aplecări deosebite pentru introspecție — cele mai neînsemnate stări sufletești. Lucid și stăpîn pe voința mea, eram hotărît să-mi îndeplinesc misiunea pentru care fusesem trimis.

Culcat pe spate, priveam cerul înstelat, care mi se părea nefiresc de înalt, și ascultam un uruit de motoare. După cît îmi puteam da seama, era vorba de niște tancuri care treceau pe șoseaua pe care trebuia să ajung și eu, încă înainte de a se lumina.

Canonada încetase și liniștea ar fi fost și aici tot atît de biruitoare ca și dincolo. Dar uruitul tancurilor, uruitul caracteristic „Tigrilor", îmi refuza orice fel de mistificare. Mă aflam, fără doar și poate, pe un teritoriu ocupat de trupele hitleriste și, peste cîteva minute, trebuia să mă ridic și să pornesc mai departe, cu scopul de a intra în posesia unor informații care aveau să permită reluarea ofensivei de către unitățile diviziei noastre.

Da, peste cîteva minute, trebuia să pornesc, întîi pe un drumeag de țară apoi pe o șosea asfaltată și în sfîrșit să ajung în sat. În total, nu aveam de mers mai mult de opt kilometri. Dar în acești puțini kilometri, cîte nu mi se puteau întîmpla!

Eram conștient că, de fapt, abia acum începe greutatea misiunii pe care o aveam de îndeplinit. Dacă nu voiam ca zorile să mă găsească în zona frontului, trebuia să mă grăbesc.

Cînd n-am mai auzit uruitul tancurilor, m-am ridicat în capul oaselor și, înainte de a porni, am ascultat liniștea. Era deplină și cutremurător de măreață. Stelele, strălucitoare și multe, clipeau des, parcă somnoroase. O pală de vînt aduse pînă la mine un miros de pămînt reavăn. Fu doar o părere, pentru că de mult timp nu mai plouase.

„Ich bin Feldwebel Franz Werner!"

Repetam într-una cuvintele, privind soarele care se ridica la orizont. Din cînd în cînd îmi vîram degetul arătător între gît și guler și trăgeam de el spre a-l lărgi. Gestul era doar un tic nervos, pentru că, de fapt, gulerul era larg și mă stînjenea numai în închipuire.

„Ich bin Feldwebel Franz Werner!"

Hotărît, zadarnic repetam cuvintele, pentru că nu izbuteam să intru în pielea necunoscutului Franz Werner. În schimb, emoţia se molcomea, pe măsură ce mă apropiam de satul care se zărea nu prea departe, cenuşiu şi parcă ireal în lumina încă lăptoasă a dimineţii.

Şoseaua era, în general, liniştită. Din cînd în cînd treceau, în sus şi în jos, camioane şi căruţe trase de cai din aceia uriaşi, cai de Pomerania.

Din urmă, mă ajunse o motocicletă. În ataş un ofiţer cu ochelari fumurii şi cu un trabuc stins în colţul gurii. Cînd motocicleta ajunse în dreptul meu, încetini. Cîteva clipe panica mă năpădi, grăbind bătăile inimii.

L-am salutat pe ofiţer şi în timp ce mă străduiam ca salutul să pară un veritabil salut de Feldwebel, urlam în gînd:

„Ich bin Feldwebel Franz Werner!"

Motocicleta îşi continuă drumul fără să oprească, iar ofiţerul nici nu catadicsi să-mi răspundă la salut.

Am răsuflat uşurat.

Am intrat în sat cînd soarele abia pornea să urce. Spre surprinderea mea satul gemea de trupe. Trupe nemţeşti, trupe ungureşti. Din forfota de pe şosea şi uliţe mi-am dat seama că trupele fuseseră aduse în timpul nopţii. Faptul că satul era plin de trupe putea să însemne că nemţii pregăteau o ofensivă. Dar, în acelaşi timp, putea să însemne că se pregătesc să se retragă. Prezenţa trupelor hortiste făcea mai plauzibilă ultima ipoteză. Pentru că intrase în obiceiul hitleriştilor ca, atunci cînd un sector devenea greu de apărat şi în orice caz cu pierderi foarte mari, să-l predea trupelor hortiste, cu ordinul expres de a rezista cu orice preţ.

Mişunarea aceea de trupe, pe toate uliţele satului, era în favoarea mea. Nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să mă întrebe, tocmai pe mine, ce căutam. De altfel, acum eram calm, lucid. Şansa neaşteptată de a găsi satul plin de trupe îmi alungase cu desăvîrşire orice temere şi aproape că mă bucuram, anticipînd succesul.

Mergeam pe uliţa principală a satului, fără să mă grăbesc, cu atenţia divizată. Pe de o parte căutam să reţin cît mai mult şi cît mai bine din spectacolul pe

care mi-l oferea şoseaua, convins că relatările mele îl vor interesa în cel mai înalt grad pe sublocotenentul Paraschivescu, iar pe de alta, căutam ca nu cumva, furat de spectacolul din jurul meu, să greşesc drumul.

Şi parcă îl auzeam pe sublocotenentul Paraschivescu :

— Mergi pe şosea, pînă în inima satului. Treci de biserică, apoi, la prima întretăiere, apuci la dreapta. Mergi pe uliţa aceea, pînă aproape de capătul ei, şi, penultima casă pe mîna stîngă, e aceea care te interesează. E casa unui stupar. Îl cheamă Teller. El are să-ţi dea o hartă a sectorului, pe care este indicat întreg dispozitivul de foc al nemţilor. Ca să te recunoască, ai să-l întrebi pe nemţeşte dacă are miere din floare de salcîm. Se spune mi se pare : *Haben Sie Akazienblütenhonig ?* Şi el îţi va răspunde : *Nein, ich habe nur Lindenbliitenhonig.* [1]

Înţelegi, trebuie să aflăm neapărat dispozitivul lor de foc... Altfel...

Altfel... Înţelegeam... Altfel, încă multă lume s-ar fi prăpădit pînă să putem străpunge poziţiile nemţilor. Parcă nicăieri nu fusesem ţinuţi cu atîta înverşunare pe loc. Hitleriştii dispuneau de o putere de foc, bine amplasată. Din cauza aceasta, artileria noastră ajutată şi de cea sovietică, deşi vărsa mereu uragane de foc, atunci cînd infanteria pornea la atac focul nemţilor îi obliga pe ai noştri să se întoarcă pe vechile poziţii. Hotărît, de reuşita misiunii mele depindea într-o oarecare măsură situaţia frontului în sectorul ocupat de divizia noastră.

Înaintea mea, şi nu prea departe, se deschidea piaţa satului. Încă puţin şi partea cea mai grea a misiunii mele avea să fie îndeplinită. Eram sigur de reuşită. Cred că optimismul meu se datora siguranţei cu care mă mişcam. Vreau să spun că, dedublîndu-mă, pentru a-mi da seama în ce măsură mă comportam ca autenticul Feldwebel Franz Werner, nu-mi găseam lipsuri. Mă comportam ca un veritabil Feldwebel, dar fără a mă identifica rolului. Cu alte cuvinte, se petrecea cu mine ceva deosebit decît se întîmplă unui actor. Pentru că — cel

[1] Nu, am numai din floare de tei.

puțin așa se spune — un actor mare trebuie să intre în rol, să trăiască destinul eroului pe care îl interpretează, dacă vrea să creeze un personaj. Or, cu mine se petrecea exact invers. Eram actor și spectator în același timp.

Pînă mai adineauri, îmi repetasem într-una : „*Ich bin Feldwebel Franz Werner*", convins că numai în măsura în care voi izbuti, voi fi scutit de primejdii. Acum, însă, eram conștient nu numai că nu izbutisem să *intru* în pielea adevăratului Franz Werner, dar că nici nu era nevoie. Și nu era nevoie pentru că, fiind spectatorul propriului meu avatar vestimentar, constatam că, în condițiile date, mă comportam admirabil.

Poate pare ciudat, dacă se are în vedere situația în care mă aflam, dar, totuși, lucrurile așa s-au întîmplat. Constatînd că izbutesc să mă comport peste așteptări, m-am întrebat care era explicația acestei metamorfoze. De ce mai înainte uniforma mă stînjenea, de ce cizmele mă împiedicau la mers, de ce înainte, cu toate sforțările pe care le făceam, nu izbutisem — și eram convins de acest lucru — să am o ținută și un mers adecvat care să nu mă trădeze că abia de douăzeci și patru de ore îmbrăcasem uniforma străină, iar acum, dintr-o dată, și absolut fără nici un efort, izbutisem atît de bine? Nu a fost ușor, dar, pînă la urmă, am găsit explicația. Am găsit-o sau, poate, mi se părea numai că am găsit-o.

Cred că explicația constă în faptul că întîmplarea făcînd să mă găsesc, dintr-o dată și pe neașteptate, printre atîția hitleriști, izbuteam, prin mimetism, să mă comport aidoma lor. Izbuteam acest lucru, și datorită faptului că ei nu-mi dădeau nici o atenție, că mă luau drept unul de-ai lor. Cred că, dacă satul nu ar fi fost plin cu trupe și dacă pe vreuna din ulițele lui mi-ar fi ieșit în față un ofițer sau un simplu soldat, cu toate eforturile făcute, nu aș fi izbutit să împrumut ținutei și comportamentului meu acea rigiditate și aroganță specific hitleristă, așa cum izbuteam acum, absolut fără nici un fel de efort.

Constatarea aceasta îmi dădea o atare siguranță, eram convins că din partea nemților care mă ignorau,

pur și simplu, nu mă aștepta vreo primejdie, încît nu mă mai grăbeam de loc să ajung la destinație.

De fapt, termenul e impropriu. Nemții care mișunau în jurul meu îmi dădeau o anumită atenție. Dar nu una care să mă neliniștească. La început nici n-am băgat de seamă. Abia după cîtva timp, felul anumit cum mă priveau unii dintre ei începu să mă intrige. Întîi, o privire fugară asupra chipului, apoi una stăruitoare asupra bărbiei mele. Faptul mă intriga, pentru că, după știința mea, aveam o bărbie care, în actele mele de identitate, era caracterizată drept „potrivită". Atunci, de ce pe toți acei care catadicseau să se uite la mine îi interesa tocmai biata și banala mea bărbie?

Ce însemna, de fapt, interesul manifestat de hitleriști față de bărbia mea am înțeles abia cînd a trecut pe lîngă mine un neamț înalt cît o prăjină, ca și mine Feldwebel. Privirea cu care acesta îmi fixă bărbia fu mai elocventă decît a celorlalți. Am citit în ea invidie și, în același timp, o respectuoasă admirație.

Ajuns în piațeta din inima satului, am cotit la dreapta pe ulița de care îmi vorbise sublocotenentul Paraschivescu. Era lungă și ducea afară din sat.

Pe ulița asta am avut impresia că mă găsesc într-un alt sat. Stăpînea liniștea și nu se vedea picior de neamț sau de hortist. Lucrul acesta părea explicabil, deoarece ulița era lăturalnică, perpendiculară pe șosea și se sfîrșea în plin cîmp. Este doar știut că într-un sat ocupat, trupele cantonează, în mod obișnuit, în casele din inima satului, de-a dreapta și de-a stînga șoselei.

Altceva însă mă surprinse. Deși străbătusem mai bine de jumătate din sat, atent să înregistrez ceea ce ar fi putut interesa pe sublocotenentul Paraschivescu, nu-mi dădusem seama că satul era pustiu. Abia acum, cînd pășeam pe ulița aceasta, m-a izbit faptul că, în dreapta și în stînga mea, casele păreau părăsite. La început, am crezut că satul fusese evacuat forțat de către nemți. Dar, după ce am străbătut ulița pe jumătate, și după ce am observat, ici-colo, cîte un chip de bătrîn sau de bătrînă, urmărindu-mă cu priviri speriate, mi-am zis că probabil populația se băjenise de frica hitleriștilor.

Am străbătut uliţa, urmărit doar de privirile neliniştite ale acelor bătrîni şi bătrîne, şi, în sfîrşit, am ajuns la casa stuparului Teller.

Poarta casei era înaltă, din blăni groase puse una lîngă alta, parcă dinadins ca să nu se vadă de afară ce se petrece în curte. Am apăsat pe clanţă şi am împins poarta. Curtea era lungă, îngustă şi urca în pantă pe un deluşor. Pe deluşorul acela se afla casa, înconjurată de tei şi de salcîmi. Pe sub tei o mulţime de stupi. În spatele casei, ceva mai departe, după ce se sfîrşea spinarea lată a deluşorului, terenul urca din nou spre o altă terasă acoperită de o pădurice tînără şi deasă ca o perie.

Spre deosebire de celelalte case, cea a stuparului Teller era mică şi veche şi nu la stradă, ci tocmai acolo, în fund, abia zărindu-se printre teii şi salcîmii care o înconjurau. De altfel, teii străjuiau şi aleea lungă, care ducea pînă la casă.

Înainte de a păşi în curte, privind în dreapta şi în stînga, m-am convins că vecinii stuparului şi ei se băjeniseră de frica hitleriştilor. Nu se zărea nici ţipenie de om. Constatarea am înregistrat-o pur şi simplu, fără să-mi trezească vreo reflecţie.

Cînd am închis poarta înapoia mea, am avut un sentiment de uşurare.

„În sfîrşit ! mi-am zis. Bine că am ajuns !"

Şi fără să mă grăbesc, m-am îndreptat spre căsuţa din fundul curţii.

Speranţa, că zgomotul pe care îl făceau cizmele mele pe pietrişul aleei va atrage afară pe cineva din casă, se dovedi iluzorie. Nu ieşi nimeni să mă întîmpine nici cînd am ajuns în faţa uşii de la intrare. Am întins mîna spre clanţă, dar, în ultima clipă, mi-am retras-o. Şi, fără un gînd foarte precis, dintr-un elementar simţ de prudenţă, am pornit să dau ocol casei, după ce, în prealabil, am privit prin unica fereastră, cea din stînga uşii de la intrare.

În încăperea în care am privit nu am văzut pe nimeni. Pornind să dau ocol casei, pe la stînga, am constatat că cele două ferestre dinspre partea aceasta a casei aparţineau aceleiaşi încăperi în care privisem prin prima

fereastră. Peretele din spatele casei, de asemenea, nu avea decît o singură fereastră. M-am apropiat să privesc. Încăperea servea drept bucătărie. Nici aici nu am văzut pe nimeni. Pe plita maşinii de gătit am descoperit o oală cu lapte.

Asta însemna, că, totuşi, cineva locuia în casă.

Am mers mai departe şi, ocolind casa spre dreapta, am ajuns din nou în dreptul altor două ferestre. De data asta, privind printr-una din ele, am văzut un bărbat învîrtind manivela unei maşini centrifuge de golit mierea din faguri. Întrucît în toată casa nu mai era nimeni, am presupus că omul care învîrtea manivela era stuparul Teller. Fiind întors cu spatele, nu-l vedeam la faţă şi nici el nu mă vedea.

Mi-am continuat drumul şi am ajuns iarăşi în faţa casei, de data asta venind dinspre dreapta. Am apăsat clanţa, uşa era descuiată şi am păşit în tindă. Luîndu-mă după zgomotul pe care îl făcea maşina centrifugă, am bătut în uşa dinapoia căreia se afla stuparul Teller.

— *Eintreten!*[1] îmi răspunse o voce groasă şi puţin guturală.

Am intrat. Încăperea căreia îi trecusem pragul era destul de mare. Într-un colţ, maşina centrifugă, acţionată cu mîna. O masă, cîteva bidoane de tablă şi atît. Lîngă maşină, omul care, după toate probabilităţile, era Teller. Încăperea mirosea frumos a miere şi a ceară.

La început, Teller întoarse numai capul spre uşă, dar, cînd dădu cu ochii de mine, opri maşina. Pe urmă, înainte de a veni în întîmpinarea mea, îşi şterse de cîteva ori palmele de halat. Din prima clipă i-am descoperit mîinile. Nişte mîini albe, frumoase, cu degete lungi şi cu unghii îngrijite, degete mai curînd de pianist decît de stupar.

Impresiile pe care le redau în rîndurile ce urmează le-am înregistrat cît timp şi-a şters palmele de halat, nu pentru că ar fi fost absolut nevoie să şi le şteargă, ci dintr-un fel de obişnuinţă devenită tic.

---

[1] Intră !

Îmi aduc aminte că, privindu-i mîinile, l-am apostrofat în gînd:

„Hei, domnule Teller, trebuie că pe aici oamenii sînt proşti dacă nu-şi dau seama că un stupar adevărat nu poate avea astfel de mîini."

Domnul Teller — dumnezeu ştia care va fi fost numele lui adevărat — era un om încă tînăr. Nu cred să fi avut patruzeci de ani. Era înalt, avea ochelari fără ramă şi un mers aproape solemn. Chipul său palid şi de loc agreabil se distingea, de asemenea, printr-o solemnă rigiditate.

Omul însemnă pentru mine o decepţie. Mi-l închipuisem cu totul altfel. Mi-l închipuisem ca pe un bătrînel simpatic, mic de statură şi adus un pic de spate, cu chelie, cu ochi de viezure, vii şi inteligenţi. De ce neapărat aşa, nu ştiu. Probabil, în creionarea unei asemenea imagini, îmi jucase festa picul de romantism pe care îl păstrăm în noi şi de care, de multe ori, nici nu sîntem conştienţi.

De aceea, faptul că Teller părea mai curînd un farmacist decît un stupar mă decepţionă.

După ce îşi şterse palmele de halat, stuparul Teller porni spre mine. Şi, în clipa următoare, am înţeles ce adresă avuseseră, de fapt, privirile invidioase ale hitleriştilor cît timp străbătusem uliţele satului. Ochii stuparului se opriră asupra „crucii de fier" de la gîtul meu. O clipă, nu mai mult. Dar a fost suficientă clipa aceea ca să recunosc în ei invidia şi stima admirativă pe care o citisem, mai adineauri în ochii Feldwebelului şi ai celorlalţi. Da, acum ştiam că nu bărbia mi-o invidiaseră ci „crucea de fier" de la gîtul meu.

Şi a fost suficientă privirea aceea admirativă a stuparului, pentru ca să am intuiţia că omul din faţa mea nu era adevăratul Teller la care mă trimisese sublocotenentul Paraschivescu, ci altcineva, care se substituise acestuia. Mai mult ca sigur că adevăratul Teller, pînă la urmă, fusese dibuit şi arestat, şi că omul din faţa mea, un agent al serviciului de contrainformaţii hitlerist, îi luase locul pentru a pune mîna pe cei care aveau să vină să ia legătura cu presupusul stupar.

Căzusem, cu alte cuvinte, într-o cursă, din care numai o minune mă mai putea scăpa.

Toate aceste gînduri îmi trecură fulgerător prin minte.

„În orice caz — mi-am spus — nu trebuie să-mi pierd capul şi, mai ales, nu trebuie să prindă de veste că ştiu adevărul. Numai aşa poate că mai există o şansă de salvare."

Zîmbindu-mi cu o desăvîrşită bunăvoinţă, falsul Teller îmi spuse:

— Să trecem dincolo şi să stăm de vorbă!

O clipă mi-a trecut prin minte să mă folosesc pe loc de automat. Dar imediat mi-am dat seama că ar fi fost o mare prostie. Pînă să aduc automatul în poziţia de tragere, el ar fi prins de veste şi m-ar fi dezarmat imediat. Pe lîngă înălţimea şi forţa lui, eu nu eram decît un pitic. Hotărît, şansele erau, deocamdată, toate de partea lui.

La invitaţia lui, a trebuit să trec primul pragul. Ştiindu-l în urma mea, atunci mi-a fost frică să nu care cumva cu o lovitură năpraznică în cap să mă prăbuşească la pămînt, fără să pot schiţa măcar un gest de apărare.

Dar lucrul acesta nu se întîmplă.

— Aici? am întrebat arătînd cealaltă uşă numai pentru a găsi un pretext să privesc înapoi.

— Da!... Da!...

Şi luînd-o înaintea mea, deschise uşa, trecîndu-i primul pragul.

L-am urmat, dar în momentul cînd am trecut pragul am manevrat în aşa fel, încît patul automatului să se lovească, ca din întîmplare de canatul uşii. Profitînd de faptul că nu se uita la mine, aşezîndu-l mai bine pe umăr, pe nesimţite am ridicat piedica automatului. Din clipa aceea am fost mai liniştit.

Dar chiar şi fără această măsură de precauţie, auzind întrebarea stuparului tot aş fi izbutit să-mi disciplinez nervii:

— *Was wünschen Sie?* [1]

[1] Ce doriţi?

— *Haben Sie Akazienblütenhonig?*[1] am întrebat la la rîndul meu, bucurîndu-mă că vocea nu mă trădează.

— *Nein, ich habe nur Lindenblütenhonig!*[2]

Încăperea în care mă introduse falsul Teller era o banală cameră de locuit. Un pat de bronz, acoperit cu o cuvertură vişinie. Lîngă pat, pe jos, o valiză deschisă plină cu rufe, pe care falsul stupar o împinse dedesubt cu piciorul. Un dulap de haine, cu o singură uşă, un bufet care nu avea ce căuta acolo, o masă dreptunghiulară, lîngă fereastră, acoperită cu o pînză albă, peste care era întinsă o foaie de carton verzui. Masa părea a-i servi ca birou, deoarece pe ea se afla o garnitură ieftină de birou, din alabastru. La perete, dincolo de fereastră, o etajeră ticsită cu cărţi.

Falsul Teller luă loc înapoia improvizatului birou, pe un fotoliu cu speteaza înaltă, şi cu un gest curtenitor îmi arătă un alt fotoliu, care se afla ceva mai departe de masă, dar faţă în faţă cu aceasta.

— Şi fă-te comod! adăugă zîmbind cu bunăvoinţă.

Întrucît nu eram îmbrăcat cu mantaua, am înţeles că prin a mă face comod înţelegea să mă descotorosesc de automat. Îndemnul îl găsii binevenit. Mi-am luat automatul de pe umăr, dar în loc să-l agăţ de cuier sau de speteaza unui scaun din apropiere, cu un gest neglijent, ca şi cînd numai lenea mă îndemna să procedez astfel, l-am depus pe genunchi.

Fotoliul în care m-am aşezat avea perna moale şi m-am afundat adînc în el. Deşi mă aflam într-o situaţie destul de neliniştitoare, totuşi, o clipă, am gustat voluptatea de a mă putea odihni. De acolo, de pe fotoliu, vedeam bine valiza pe care falsul Teller o împinsese, aproape cu duşmănie, sub pat.

„Se pregăteşte şi el să spele putina!"

Certitudinea că agentul hitlerist era pe punctul de a da bir cu fugiţii mă liniştea, îmi stimula gîndurile în căutarea unei soluţii care să mă scoată din impasul în care mă găseam.

---

[1] Aveţi miere din flori de salcîm?

[2] Nu, am numai miere din flori de tei.

Cînd l-am privit din nou, cu un impecabil zîmbet de bunăvoinţă pe buze, falsul Teller mă examina. În ochi îi lucea un fel de cruzime triumfătoare. Zîmbindu-i cu aceeaşi făţarnică bunăvoinţă, l-am examinat şi eu în voie. Şi cîteva minute, în aparenţă, am fost doi oameni care se cercetau reciproc ca doi călători într-un tren, înainte de a face cunoştinţă. În realitate, eram doi oameni care se urau de moarte; fiecare era bucuros că-l poate păcăli pe celălalt.

Totuşi, eu îi eram superior, pentru că ştiam cine este, pe cînd el, convins că mă păcălise, credea că-şi poate permite capriciul de a se juca, liniştit, cu mine, ca o pisică năzuroasă cu un şoricel.

O clipă, mi-am închipuit ce s-ar fi întîmplat dacă nu aş fi descoperit la timp mistificarea, şi m-am cutremurat. Fără îndoială, primind răspunsul la parolă, nici aerul său doctoral şi nici mîinile, de pianist mai curînd decît de stupar, nu mi-ar fi trezit bănuieli. Aceasta, mai ales după ce mă convinsesem că, deocamdată cel puţin, era singur în toată casa. Renunţînd la orice măsură de prudenţă, convins că am de a face cu omul la care mă trimisese locotenentul Paraschivescu, mi-aş fi agăţat automatul de cuier şi acum aş fi stat dezarmat pe fotoliul pe care stăteam, bucuros şi în acelaşi timp nerăbdător, să încep o conversaţie care nu putea fi decît agreabilă. Şi tocmai cînd m-aş fi aşteptat mai puţin, omul de dinapoia improvizatului birou m-ar fi arestat. Deoarece imaginaţia mea ticluia fulgerător, variante în legătură cu ceea ce *s-ar fi putut întîmpla,* m-am hotărît să-i pun frîu. Şi întrucît mi se păru că tocmai chipul sever al falsului stupar îmi stimulează atît de neplăcut imaginaţia, am privit în altă parte.

Fără voie, din nou mi se opriră ochii pe valiza de sub pat şi din nou am simţit satisfacţia de mai înainte. Apoi, m-am întrebat dacă predarea sectorului de către hitlerişti nu explica întrucîtva faptul că falsul Teller aşteptase de unul singur să cadă vînatul în capcană. Poate că, douăzeci şi patru de ore mai tîrziu, nu aş mai fi găsit pe nimeni în casa stuparului.

— Ei, cum a mers? Greu?

Am înțeles la ce se referă întrebarea și i-am răspuns cu aceeași bunăvoință:

— N-aș putea spune că a fost foarte greu.

— Îmi închipui. Dar pe unde ai trecut? Pe la „Moară"?

„Aha, a început interogatoriul. Bine, să jucăm comedia".

„Moara" de care pomenise era în direcția în care opera compania noastră. Presupunerea lui că aș fi putut trece pe acolo era o prostie, deoarece „Moara" constituia o poziție foarte puternică. Nu aveam însă nici un interes să-i dezvălui adevărul.

— Da, pe acolo!

— Și cînd ai de gînd să treci înapoi?

— La noapte. Sper că va merge mai ușor decît la venire.

— Da? Ce te face să crezi asta?

Ochii care mă priveau prin ochelari nu exprimau curiozitatea care era evidentă în tonul cu care întrebase.

Nu aveam motiv să-i ascund de ce credeam că, la noapte, îmi va fi mult mai ușor să trec înapoi.

— Pentru că la noapte și ultimele trupe nemțești vor fi înlocuite. Ori, în asemenea împrejurări, cînd au loc schimbări de trupe, îmi va fi ușor să trec pe sub nasul pîndarilor fără ca măcar să prindă de veste.

— Desigur! Ar trebui, într-adevăr, să ai un ghinion teribil ca să nu poți trece. Dar dacă ai putut ajunge pînă aici, fără să ți se întîmple nimic, înseamnă că ai noroc, nu glumă!

Mi s-a părut că întrezăresc o nuanță de ironie și am devenit atent.

— ...Și pînă la noapte — continuă tot el — ai să fii oaspetele meu. Am niște coniac bun, am și cîteva sticle de vin franțuzesc. Mi le-a dat un neamț în schimbul cîtorva kilograme de miere.

Acum era evident că-și bătea joc de mine. Convins că mă avea în puterea lui, își îngăduia să se joace cu mine.

— Invitația dumitale mă onorează, i-am răspuns cu prefăcută naivitate. Și de mîncat, ce vom mînca? Știi,

nouă romînilor, ne place ca la o băutură bună să avem şi mîncare corespunzătoare.

— Aşa? Şi cam ce ţi-ar pofti inima?

Da, fără îndoială, îşi bătea joc de mine. Dar şi mie puţin îmi păsa! Principalul era să cîştig timp.

— Ştiu eu? Poate un purcel la tavă. Voi, slovacii, obişnuiţi aşa ceva? Apoi fără a mai aştepta răspunsul: Dar ce stau eu să vorbesc! Chiar dacă ai avea la îndemînă un purcel, tot n-ar avea cine să-l pregătească!

Oare întrebarea mea să-i fi trezit bănuiala? Pentru că mi s-a părut că ochii lui mă privesc altfel, că mă privesc bănuitori.

În orice caz, răspunsul mi-l dădu cu vocea lui obişnuită:

— Propriu zis o menajeră nu am. Dar, tot la două zile, o bătrînă vine şi-mi pregăteşte cîte ceva de mîncare. Ştii, la treaba pe care o fac, e mai bine să trăieşti de unul singur. În ceea ce priveşte pofta dumitale, îmi pare rău că nu ţi-o pot satisface. Dar, flămînd n-am să te las. Bătrîna are să pice mai înspre prînz şi de cîteva ouă şi de vreo doi-trei pui tot are să ne facă rost.

Apoi, zîmbind, ca unui vechi prieten:

— Te asigur, vom avea după ce bea vinul franţuzesc!

Avînd sentimentul că-şi bate joc de mine, mă întrebam ce urmăreşte? Ce urmărea, lăsîndu-mă să cred că am în faţa mea pe adevăratul Teller? Eu, în locul lui, aş fi procedat altfel. L-aş fi arestat imediat şi, supunîndu-l unui interogatoriu dibaci, i-aş fi smuls toate informaţiile de care aveam nevoie.

El, în schimb, proceda într-un chip de neînţeles. Se purta amabil cu mine, îmi îndruga verzi şi uscate şi, culmea, desfundînd o sticlă de coniac, pe eticheta căruia străluceau trei stele, mă îmbia cu paharul plin.

— Prozit!

— Prozit!

Am dat peste cap paharul. Coniacul era straşnic. Falsul Teller se grăbi să mi-l umple la loc.

— Ce mai stai? Dă-i drumul pe gît. Cred că la voi nu prea se găseşte ceva asemănător.

Ce urmărea? Să mă îmbete? Ei, dar nici eu nu eram de ieri, de alaltăieri. De altfel, necunoscînd ce fel de

om sînt, normal ar fi fost să creadă că m-ar putea face să vorbesc sub amenințarea revolverului. Dar atunci ce urmărea?

„Dracu' să-l ia! Jocul în orice caz îmi convine. Cîștig timp!" mi-am zis.

Dar oare, cîștigam timp? Într-adevăr, în asemenea împrejurări, principalul e să cîștigi timp. Dacă, însă, din motive, pe care nu le puteam bănui, căuta și el să cîștige timp? Dacă, spre pildă, în loc de bătrîna pe care o aștepta să-i pregătească prînzul, mă trezeam cu încă vreo cîțiva hitlerişti pe cap? Pînă acuma, ştiindu-l singur şi avînd, oarecum, la îndemînă automatul, fusesem liniştit, convins că, pînă la urmă, mi se va ivi şansa să scap, fără a face uz de automat.

Acum, cînd îmi dădeam seama că purtarea ciudată a falsului Teller putea să însemne o tactică deliberată prin care încerca să cîștige timp, am început să mă neliniștesc. Dacă el căuta să cîștige timp, atunci trebuia să-i dejoc intenția. Îmi dădeam seama ce ar fi însemnat dacă la noapte nu ajungeam înapoi în liniile noastre. Sublocotenentul Paraschivescu va crede că am fost prins pe cînd încercam să trec, fie între linii, fie după aceea, aici, în sat. În orice caz, mi se părea mai puțin probabil că va bănui adevărul. Şi, nebănuindu-l, mîine seară poate va trimite pe altcineva, care, de asemenea, va pica în capcană. Abia cînd va vedea că nici acesta nu se mai întoarce, poate va ghici adevărul. Şi încă nu acesta era lucrul cel mai grav. Grav era că nu va mai putea intra în posesia hărții, grav era că ofensiva va fi întîrziată, şi că, atunci cînd se va declanşa, vom înregistra pierderi care ar fi putut fi evitate dacă am fi izbutit să punem mîna pe hartă.

Iată, era prima sarcină primită pe care n-o puteam duce la îndeplinire. Totuşi, dacă mă puteam întoarce la ai mei, chiar fără hartă, însemna că, cel puțin pe jumătate şi tot mi-aş fi îndeplinit misiunea. Divizia ar afla ce i se întîmplase lui Teller şi va putea lua măsurile pe care le va crede de cuviință.

„Dacă ăsta vrea să cîștige timp, ei bine, va trebui să nu-i dau această posibilitate."

Aproape mă hotărîsem, riscînd, să mă folosesc de automat, cînd l-am auzit:

— Află că ţi-am pregătit o hartă foarte amănunţită.

Şi scoţînd din sertarul mesei harta, înainte de a mi-o da, o examină cu un aer de satisfacţie şi, aş zice, de mîndrie.

— Să ştii că în două rînduri a fost cît p-aci să mi se înfunde. Să spui asta şi celui care te-a trimis.

— Am să spun.

Şi ridicîndu-mă puţin din fotoliu, am întins mîna după hartă, căutînd să nu se cunoască de fel că eram de-a dreptul stupefiat. Pentru că la orice m-aş fi aşteptat, numai la o asemenea întorsătură a lucrurilor nu.

O clipă mi-a trecut, fulgerător, prin minte:

„Nu cumva sînt un prost şi mă lupt cu morile de vînt? Dacă, totuşi, mă găsesc în faţa adevăratului Teller?"

— Nu pari să fii... de meserie. Sau, poate, mă înşel?

Cred că un pic m-am roşit. Întrebarea nu-mi făcea plăcere. Nu sînt o fire orgolioasă. Totuşi, nu-mi făcea plăcere ca duşmanul pe care îl uram, să-mi spună, de la obraz, că mă comportam ca un ageamiu.

— Într-adevăr, nu sînt de meserie. Dar cum de ţi-ai dat seama?

N-aş putea spune că răspunsul nu mă interesa. Dar harta mă interesa şi mai mult. De aceea, aproape nici nu i-am auzit explicaţia, care, după cît am putut, totuşi, reţine nu era lipsită de interes.

Pe hartă era trasată, cu creion roşu, linia frontului nemţesc. De-a lungul liniei şi în adîncime erau însemnate: cazemate, cuiburi de mitraliere, baterii de branduri, tunuri antitanc, etc. etc. În spate, artileria grea, cu indicarea exactă a bateriilor şi numărul lor.

— Ei, ce zici?

— Straşnic!

— Nu va fi uşor să-i scoateţi pe nemţi, nu-i aşa?

— Mda! Nu va fi uşor.

— Şi pînă acuma v-au cam tocat. Aţi avut multe pierderi. Nu?

— Am avut ceva.

Răspundeam aproape monosilabic şi nu-mi puteam dezlipi ochii de pe hartă.

— Dacă nu vă ajută ruşii şi cu aviaţia, nu veţi putea trece. Au un dispozitiv de foc... infernal, nu-i aşa? Şi trebuie să ştii că nu şi-au descoperit încă toată puterea de foc de care dispun. Eu însă am însemnat, acolo pe hartă, tot. Cred că am lucrat bine.

Poate că aştepta o laudă de la mine, dar am uitat să i-o aduc. Pentru că, tot cercetînd harta, foarte atent, am descoperit ceea ce mi-a ajutat să-mi explic paradoxalul comportament al falsului Teller. Da, acum, fără nici un fel de dubiu, al falsului Teller.

Dar iată cum am ajuns să descopăr ciudăţenia hărţii pe care o cercetam:

Căutînd să reconstitui pe hartă drumul pe care îl parcursesem ca să ajung la bojdeuca lui Teller, n-am găsit însemnată bateria de branduri grele pe care o descoperisem venind încoace. Descoperirea fusese absolut întîmplătoare şi numai datorită faptului că mă abătusem din drumul pe care, în mod obişnuit, ar fi trebuit să merg.

Lucrurile s-au întîmplat aşa: La cel mult două, trei sute de metri depărtare de sat, în loc să-mi continui drumul pe şosea, cum ar fi fost normal, m-am abătut pe un drumeag, care, nu numai că era plin de praf şi de gropi, dar, pe deasupra, aproape dubla distanţa pînă în sat. Am preferat, totuşi, ruta aceasta ocolită, pentru motivul — foarte important în momentul acela — că mergînd pe pămînt şi nu pe betonul şoselei nu-mi mai auzeam cadenţa paşilor care suna nu aşa cum ar fi sunat dacă aş fi fost, într-adevăr, caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie.

Drumeagul acela nu m-a readus în şosea, ci, printr-o uliţă care nu avea mai mult de douăzeci de case pe ambele părţi, m-a scos chiar în sat. Pe ulicioara aceea, într-o grădină, am descoperit bateria de branduri grele pe care harta lui Teller n-o indica.

Oare să fi fost o simplă omisiune? Dacă aş fi avut în faţa mea pe adevăratul Teller, aş fi putut crede că, într-adevăr, era vorba de o omisiune. Dar cel care mi-o oferise cu atîta generozitate era un agent al serviciului

de contrainformații hitlerist și, dacă nu aveam de a face cu un nebun, eu eram ultimul om căruia el ar fi trebuit să-i ofere harta.

Am căutat, apoi, pe hartă obiectivele pe care plutonul nostru le identificase. Erau toate însemnate. Toate afară de unul, o baterie de tunuri antitanc despre existența căreia aflasem, întîmplător, de la un prizonier. Această descoperire mai ales, m-a edificat. Punctele de foc din prima linie, precum și acele obiective presupuse de nemți ca identificate figurau toate pe hartă. Dar acele greu de identificat sau încă neutilizate, lipseau. Cît privește obiectivele celelalte, ori nu existau în realitate, ori, dacă existau, erau amplasate în alte locuri decît cele indicate de hartă.

Acum, comportamentul falsului Teller nu mi se mai păru ciudat. Acum știam că nu aveam motiv să-mi mai tem viața. Falsul Teller, care mă îmbia cu coniacul său englezesc avea să mă lase să plec, fără să se atingă măcar de un fir de păr din capul meu. Poate că se va oferi să mă și conducă, pe un drum știut numai de el, pînă în apropierea liniei frontului. Aceasta era explicația că se găsea singur în toată casa, aceasta era explicația că nu luase nici una din măsurile care se impun în împrejurări similare. Și eu care, crezînd că pînă la urmă va încerca să mă aresteze, stătusem tot timpul cu automatul la îndemînă...

Da, acum îmi apărea limpede planul falsului Teller. Avea să mă lase să plec cu harta la ai mei, pentru ca a doua zi sau în zilele următoare, artileria noastră, artileria și eventual aviația sovietică să risipească tone întregi de proiectile asupra unor obiective inexistente. Iar mai tîrziu, cînd companiile vor porni la atac, să dezlănțuie asupra noastră potopul de foc și de fier din cazematele, cuiburile de mitraliere, bateriile de branduri și din celelalte obiective neidentificate.

Da, ne-ar fi cauzat pierderi, dar, nedispunînd de rezerve, nu ar fi putut realiza vreun succes tactic. Însă comandanții unităților hitleriste, siliți mereu să se retragă, în ciuda ordinelor superioare care cereau menținerea cu orice preț a pozițiilor, temîndu-și propria lor piele — mulți dintre ei fuseseră înlocuiți și trimiși

nu se știe unde — erau bucuroși atunci cînd puteau raporta un neînsemnat și efemer succes local drept o mare victorie. De aceea, nu era de loc exclusă posibilitatea ca ideea cu harta să se fi născut în capul vreunui comandant hitlerist, tocmai din dorința de a-și păcăli superiorii.

— Să le spui — vorbi falsul Teller — că, după părerea mea, ar fi bine să ceară sprijinul aviației ruseşti. Asta ca să meargă treaba mai repede.

— Am să spun, n-ai nici o grijă!

Falsul Teller se uita la mine, surîdea și se juca, învîrtind între degete, păhărușul pe care îl golise numai pe jumătate. Calm, abia acuma cu desăvîrșire calm, surîdeam la rîndul meu și mă gîndeam. Mă gîndeam că dacă exista o hartă falsă, era foarte probabil să existe și una netrucată, întocmită de adevăratul Teller. Falsului Teller nu i-ar fi venit în minte ideea cu harta falsă, dacă nu ar fi pus mîna pe cea adevărată.

Or, dacă o asemenea hartă existase, poate că nu fusese distrusă. Și în acest caz, de ce n-aș încerca să pun mîna pe ea? Sub amenințarea automatului, poate că Teller îmi va da harta. Iar dacă nu, atunci, făcîndu-l inofensiv în vreun fel oarecare, o voi căuta singur.

„...Și dacă totuși, harta nu există, dacă ea a fost distrusă?" m-am întrebat.

Desigur, o asemenea ipoteză nu trebuia exclusă. Totuși merita să încerc, mai ales că avantajul era acum de partea mea.

Falsul Teller umplu din nou păhărelele.

— Mi se pare că nu-ți place coniacul meu! glumi el.

— Dimpotrivă, îl găsesc excelent!

— Atunci, prozit!

Am întins mîna, dar nu ca să iau paharul, ci ca să pun mîna pe automat.

— Ridică mîinile și scoală-te în picioare!

Falsul Teller nici nu tresări. Mă privi cu niște ochi care simulau nedumerirea.

— Ce ți s-a năzărit? mă întrebă, fără să dea curs invitației pe care i-o făcusem.

— Ți-am spus să ridici mîinile și să te scoli în picioare! Fă așa cum ți-am cerut.

Falsul Teller, simulînd un aer de totală stupefacție, se execută.

— Întoarce-te cu spatele.

— Bine, dar nu pricep nimic. Te-ai îmbătat?

— Ai să pricepi mai tîrziu. Acum întoarce-te!

Din nou făcu ceea ce-i cerusem.

— Acum apropie-te de perete!

Procedam așa, cu intenția de a-l percheziționa. Eram convins că este înarmat.

Aceasta a fost însă greșeala mea. Și a fost greșeala mea, pentru că nu am dat importanță oglinzii, cu care falsul Teller se găsi dintr-o dată față în față. I-am dat astfel posibilitatea să-mi urmărească în oglindă toate mișcările. Și în timp ce eu pornisem să ocolesc masa, ca să-i ajung în spate, simțindu-mă mai puțin atent, fulgerător scoase revolverul. Mi-am dat seama de ceea ce se întîmplase cînd, tot în oglindă, l-am văzut cu revolverul în mînă. Cred că am tras amîndoi în același timp. Ba nu! Sigur că am avut avantajul unui fragment de secundă. Fragmentul acela de secundă mi-a dat posibilitatea să nu greșesc ținta iar lui da. Cînd a tras și el, cel puțin unul din cele patru gloanțe ale automatului meu îl nimerise. A fost norocul meu, pentru că, rănit de moarte, mă nimeri numai cu două din gloanțele revolverului său. În umăr și în pulpa piciorului stîng.

În schimb gloanțele automatului meu, nici unul nu greși ținta. A fost suficientă o singură privire ca să-mi dau seama că-l omorîsem.

Primul lucru pe care l-am făcut după ce m-am încredințat că murise, a fost să fac front spre ușă. Sîngele îmi șiroia din rana de la umăr pe piept și de-a lungul șirei spinării; rana din pulpa piciorului sîngera, împiedicîndu-mă să merg. Dacă totuși în casă se mai afla cineva eram pierdut. În acest caz eram hotărît să-mi vînd pielea cît mai scump.

Dar am avut noroc. Au trecut un minut, două, trei, și nimeni nu s-a arătat.

Atunci abia, am răsuflat ușurat și, cuprins de o sfîșiere vecină cu leșinul, m-am tîrît pînă la fotoliul pe care stătusem mai înainte. M-am prăbușit în el cu șira

spinării țeapănă, evitînd să mă mișc, pentru că fiecare mișcare îmi producea dureri insuportabile.

La cîțiva pași de mine, zăcea, răsturnat pe spate, cadavrul falsului Teller. Și, curios, deși murise strîngea încă în mînă tocul revolverului „Beretta". În cădere, îi picaseră ochelarii, și, acum, fără ei, era aproape de nerecunoscut. Părea mult mai tînăr, cel mult de douăzeci și cinci de ani. Murise cu sprîncenele încruntate, parcă sfîșiat, în ultimele clipe, de o durere cumplită.

Stăteam în fotoliu și sîngele curgea, din belșug, din cele două răni. Simțeam cum cu fiecare picătură se scurge cîte ceva din puterile mele și că, în scurt timp, voi leșina. Dacă nu voiam să se întîmple aceasta, trebuia să fac ceva ca să opresc sîngele. Cu sforțări, care mă făcură să gem de durere, m-am ridicat în picioare. Fără să dau drumul din mînă automatului, sărind într-un picior, m-am îndreptat spre șifonierul primitiv. Nu era încuiat. Am găsit acolo prosoape, cearșafuri. Am luat două prosoape, un cearșaf, și cu ele în brațe am plecat să caut apă în bucătărie.

Am găsit într-o căldare emailată. Am umplut o oală, și, după ce mi-am spălat rănile, folosindu-mă de mîna sănătoasă și de dinți, am izbutit să mă oblojesc. Treaba aceasta a necesitat însă mari eforturi, care mi-au produs dureri atît de insuportabile, încît mă mir că nu am leșinat.

După aceea, m-am întors în camera unde îl omorîsem pe falsul Teller și m-am culcat în patul mare, de bronz. Mă simțeam istovit, rănile mă dureau. Mai ales rana din picior. Poate că durerea din picior era mai chinuitoare, pentru că piciorul fusese solicitat la eforturi mai multe decît umărul.

Nu știu dacă am adormit, sau am leșinat imediat ce m-am culcat în pat. Poate că a fost și una și alta. În orice caz, cred că întîi a fost leșinul și pe urmă a venit somnul. A fost un somn ciudat, un somn în care ceva din conștientul meu rămăsese treaz. Și cu acea parte trează — și în panică — eul meu raționa, se străduia să ia hotărîri.

Aşa, de pildă, constata, invadat de teamă, că dormeam şi că s-ar putea să vină cineva, care, descoperind moartea falsului Teller, să mă ia ca din oală.

Pe urmă, însă, tot el ajungea la o altă concluzie. În definitiv, casa constituia, totuşi, cel mai sigur adăpost, cu toate riscurile pe care le prezenta. Rănit şi oblojit în chip caraghios, unde aş fi putut găsi un adăpost mai sigur, decît în casa în care mă aflam? Desigur, exista riscul să dea peste mine cineva, poate un om de legătură al falsului Teller. Dar riscul era minim, deoarece era de presupus că falsul Teller, aşteptîndu-mă şi neştiind nici ziua şi nici ora cînd aveam să viu, fără îndoială că-şi luase toate măsurile ca nu cumva o terţă persoană, picată într-un moment cu totul nepotrivit, să-mi trezească suspiciuni.

Raţionamentele acestea, repet, nu le-am visat. Le-am gîndit cu acea parte a eului meu pe care somnul nu izbutise s-o biruie.

Am dormit mult. Cînd m-am trezit, deşi aveam febră, capul îmi era limpede. Am privit spre fereastră. Soarele era sus şi iradia o lumină cuminte. Totuşi peste cîteva ore, avea să fie noapte, iar peste alte cîteva ore, din ordinul diviziei, ai mei, ca să-mi uşureze trecerea, aveau să simuleze din nou un atac de noapte. Cît priveşte pe sublocotenentul Paraschivescu, el avea să mă aştepte — de data asta zadarnic — în aceeaşi groapă de pîndar, de unde mă văzuse în ajun mistuindu-mă spre liniile nemţeşti. Şi cînd îşi va da seama că aşteptarea îi este zadarnică, va crede că hitleriştii au pus mîna pe mine pe cînd încercam să trec. Adevărul, însă, nu-l va cunoaşte niciodată.

Cel puţin dacă l-aş fi putut anunţa. Gîndul că n-o puteam face mă deznădăjduia. Eram rănit, abia mă puteam mişca, şi obţinusem doar o hartă trucată. Dar harta adevărată? Dacă, totuşi, exista, undeva, printre hîrtiile falsului Teller? Cum să dau însă de ea, dacă nu aveam putere nici să mă ridic în capul oaselor? Şi apoi, chiar dacă aş găsi-o, la ce mi-ar folosi? În halul în care mă aflam tot nu puteam ajunge pînă la ai mei.

„Poate că pînă deseară — mi-am zis — am să mă simt mai bine. Şi, chiar dacă va trebui să mă tîrăsc

pînă la ai mei, ei bine, mă voi tîrî. Să am numai şansa s-o găsesc şi pe urmă, aveam să văd ce-mi rămînea de făcut".

M-am ridicat din aşternut şi, cu eforturi desperate, am izbutit să stau pe marginea patului. Cîteva clipe, camera se învîrti, împreună cu mine, atît de vertiginos, încît am crezut că mă voi prăbuşi.

Dar nevoia imperioasă de a acţiona într-un fel oarecare a fost mai puternică. Mi-am putut învinge slăbiciunea. Sprijinindu-mă de mobile, am început investigaţiile. În primul rînd, am fost curios să aflu dacă buzunarele mortului nu ascund ceva, care m-ar putea interesa.

În cele cîteva ore care trecuseră, chipul falsului Teller se schimbase. Devenise galben ca şofranul, iar barba rară de altfel, îi crescuse nefiresc de mare.

În buzunarele mortului nu am găsit nimic care să mă intereseze. N-am găsit nici printre hîrtiile din sertarul mesei care îi servise drept birou. Pe urmă, am observat că pe ultimul raft al etajerei cu cărţi se găsesc vreo cîteva mape. Deasupra mapelor, un teanc întreg de reviste. M-am gîndit că, poate, mapele acelea ascund ceea ce căutam. Bineînţeles, strădania mi-a fost zadarnică. Dezamăgit, am încercat să citesc titlurile de pe cotorul cărţilor. Scrise în marea lor majoritate în limba slovacă, nu mi-am putut da seama ce tratau. Cele cîteva în limba germană priveau stupăritul.

Întrucît etajera era mai lată decît lăţimea obişnuită a cărţilor, am vrut să mă conving dacă nu cumva înapoia rîndurilor de cărţi se găseşte ceva care m-ar putea interesa. Cu tot respectul meu pentru cartea tipărită, deoarece nu mă puteam folosi decît de o singură mînă, am fost nevoit să zvîrl pe jos vreo cinci, şase cărţi şi, cîteva minute mai tîrziu, am descoperit ceva la care nici nu visasem. Înapoia etajerei era o nişă, iar înăuntrul ei, o cutie care, dacă ar fi fost ceva mai mică, ar fi putut fi luată drept un patefon.

Doamne, cum îmi mai bătea inima pînă am scos-o din nişă, pînă am deschis-o !... Într-adevăr, nu mă înşelasem. Presupusul patefon era, în realitate, un aparat de radio-emisie, numai cu puţin mai mare decît

„G"-urile cu care erau înzestrate grupele de comandă ale batalioanelor noastre. Construit după aceleași principii, aparatul pe care îl aveam în față putea emite și recepționa atît prin t.f.f. cît și prin fonie.

Hazardul îmi oferea o șansă extraordinară, de nesperat. Iată, aveam posibilitatea de a mă pune în legătură cu ai mei. L-am binecuvîntat pe sublocotenentul Gornea, care, în puținele săptămîni cît timp făcusem parte din grupul de comandă al batalionului, lăudîndu-mi aptitudinile de radist, mă stimulase să deprind binișor meseria.

Aparatul pe care îl aveam în fața mea era de proveniență germană și, fără îndoială, aparținuse falsului Teller, cu toate că, ținînd seama de ascunzătoarea unde îl găsisem, ar fi trebuit, mai curînd, să cred că se folosise de el adevăratul Teller.

După cîteva încercări, care n-au durat mai mult de zece minute, am izbutit să deschid stația și să transmit prin fonie:

— Alo, Milcovul !... Alo, Soveja !... Alo, Trotușul ! Am început să înșir indicativele batalioanelor regimentului nostru. Și continuai: Alo, oricare ar fi stația care mă recepționează. Sînt — și fiindcă nu puteam spune cine sînt — mi-am dat un indicativ: Ozana... Sînt Ozana și transmit pe unda trei mii patru sute. Am de făcut o comunicare urgentă pentru Moldova. Răspunde dacă mă auzi. Răspunde dacă mă auzi. Atențiune, trec pe recepție... Atențiune, trec pe recepție.

Am trecut pe recepție. Cîteva clipe n-am auzit nimic. De emoție, inima îmi bătea să se spargă. O clipă, două, trei, un minut... Apoi, deodată, cîteva păcănituri în căști și o voce guturală, pe care abia o auzeam:

— Alo, Ozana !... Alo, Ozana !... Sînt Vrancea !... Sînt Vrancea !... Te-am auzit. Te-am auzit. Transmite comunicarea către Moldova. Transmite comunicarea către Moldova... Ozana !... Ozana !... Transmite comunicarea către Moldova. Atențiune ! Atențiune ! Trec pe recepție ! Trec pe recepție !

Iarăși o păcănitură apoi un bîzîit. Fericit, am trecut pe recepție.

Folosind un limbaj convențional, pe care, însă, eram sigur că sublocotenentul Paraschivescu avea să-l înțeleagă, comunicarea către Moldova — indicativul postului de comandă al diviziei noastre — a fost următoarea :

— Alo, Vrancea ! Sînt Ozana. Sînt Ozana. Transmit comunicarea către Moldova. Atențiune, transmit comunicarea către Moldova. Sergentul Burlacu Vasile către sublocotenentul Paraschivescu de la Moldova. Ajuns cu bine la tîrg, am observat, datorită unei simple întîmplări, că farfuria[1] a fost substituită. Fiindu-mi viața în primejdie, a trebuit s-o distrug. Din păcate, la rîndul meu, am fost rănit de cioburi. Nu știu cît de grave sînt rănile, dar, din cauză că am pierdut și continui să pierd sînge, mi-e teamă că n-am să fiu în stare să vin la întîlnirea de la miezul nopții. Dacă n-am să pot veni, mîine dimineață la orele nouă, fiți pregătiți să mă recepționați pe aceeași undă.

Gata !... Am terminat comunicarea ! Atențiune, Vrancea ! Repet transmisia... Repet transmisia.

Astăzi, cînd îmi amintesc cît de naiv a fost limbajul convențional pe care l-am folosit, îmi vine să zîmbesc. Dar atunci atîta m-am priceput. Și trebuie să știți, am fost destul de mîndru, părîndu-mi-se, în simplitatea lui, ingenios. Mi se părea ingenioasă mai ales ideea de a înlocui numele de Teller cu banalul cuvînt farfurie. Îmi spuneam că, dacă sublocotenentului Paraschivescu nu-i va fi greu să înțeleagă despre ce fel de farfurie e vorba, în schimb, în eventualitatea că nemții vor intercepta comunicarea — și în privința aceasta nu aveam nici un fel de îndoială — le va fi foarte greu, dacă nu imposibil, să înțeleagă despre ce anume farfurie era vorba.

Cînd am terminat de transmis comunicarea către sublocotenentul Paraschivescu, starea aceea de slăbiciune, de sfîrșire vecină cu leșinul, a pus din nou stăpînire pe mine. Mi-am dat atunci seama că făcusem o prostie lăsîndu-l pe sublocotenentul Paraschivescu să spere că mă voi putea întoarce.

[1] Aluzie la numele agentului. Teller, în limba germană înseamnă farfurie.

Mi-am adus din nou aminte de hartă. Descoperind stația de radio, atîta mă bucurasem încît uitasem în ce scop pornisem investigațiile. Acum însă trebuia să continui cercetările. Orice s-ar întîmpla cu mine, atîta vreme cît mă mai puteam mișca, trebuia să mă conving dacă mai există sau nu o hartă.

Și din nou am început s-o caut. Mult n-am mai căutat. Pînă la urmă am găsit-o în geamantanul de sub pat, de care uitasem cu desăvîrșire, într-un portofel, împreună cu actul de identitate al adevăratului Teller. După fotografie, am putut constata că imaginea pe care mi-o făcusem despre el corespundea în mare măsură: un bătrînel simpatic, vioi, cu niște ochi șireți, de ghiduș.

Descoperirea aproape că nu m-a bucurat. Pentru că îmi era rău, din ce în ce mai rău.

La început, am crezut că din cauza rănilor, a sîngelui pierdut. Dar repede mi-am dat seama că, aceasta se datora și faptului că, la doi pași de mine, cadavrul falsului Teller începuse să miroasă.

De fapt, de mult timp nu mi se mai întîmplase ca mirosul de cadavru să-mi facă rău. Ceva asemănător mi se întîmplase demult, în primele zile de front:

Într-o dimineață, am pornit la atac, cînd încă nu se luminase bine de ziuă. (Fusesem aduși pe poziție în timpul nopții ca să schimbăm o unitate de vînători cu efectivele destul de greu încercate.) Sprijiniți de artilerie, am putut înainta o sută de metri. Mai departe, n-a mai fost chip. Am primit ordin să ne îngropăm la pămînt. Așa am făcut cu toții, întîi măști individuale, apoi, pînă înspre seară, gropi adînci de puteam sta în picioare în ele. În cursul zilei, am respins trei contraatacuri. În sfîrșit, s-a lăsat noaptea, și marmizile cu mîncare au ajuns pînă la noi. Toată ziua nu pusesem nimic în gură și eram hămesit de foame. Dar tocmai cînd mă pregăteam să înfulec mîncarea care încă mai aburea, s-a stîrnit vîntul. Vîntul a adus pînă la mine miros de cadavru și n-am mai putut mînca.

După aceea, în zilele și săptămînile care au urmat, m-am obișnuit. Și în împrejurări mult mai grele, idio-

sincrazia mea față de unele mirosuri neplăcute a dispărut.

Mai mult tîrîndu-mă, am ieșit în tindă. Acolo, nu mirosea decît a miere și a ceară curată. Și atunci, deodată, am simțit că mi-e foame, o foame cumplită. Din ajun nu mai pusesem nimic în gură. Am intrat în atelierul stuparului și tăindu-mi o bucată de fagure, am început să mănînc lacom. Mușcam din fagure, îl mestecam între dinți, apoi, după ce înghițeam mierea, scuipam ceara.

După ce m-am săturat, cîtva timp m-am simțit mai bine. Pe urmă însă, durerile au revenit și, odată cu ele, starea aceea de sfîrșire, vecină cu leșinul. Îmi dădeam seama că dacă mai rămîn mult timp în picioare, mă voi prăbuși. Trebuia neapărat să mă culc. Patul însă era dincolo, în camera în care se descompunea cadavrul falsului Teller.

Ca într-o stare somnambulică, am intrat din nou acolo, am smuls de pe pat salteaua și așternutul și le-am adus în camera care mirosea atît de frumos a ceară și a miere. Pe urmă, am mai făcut un drum ca să aduc stația de radio. În sfîrșit, am adus-o. Am adus-o tîrînd-o, tîrîndu-mă. Mi-ar trebui pagini întregi ca să descriu cum am izbutit s-o car.

Cînd am terminat și această treabă, eram sfîrșit. Dar, în același timp, și mulțumit. Stația era lîngă mine. Fără să-mi dau seama ce fac, mi-am pus căștile la urechi și am deschis stația. Pe urmă, m-am prăbușit pe salteaua care mi se păru răcoroasă, pentru că eu frigeam.

Febra mă incendia, cu toate că rănile parcă nu mă mai dureau atît de tare. Mai ales aceea din umăr își astîmpărase durerile. În schimb o *simțeam*. Vreau să spun prin asta, că știam exact locul pe unde pătrunsese glontele, pentru că locul acela zvîcnea, aproape ritmic. Ce însemna zvîcnirea aceea, nu era greu să înțeleg: rana începea să facă puroi.

Și atunci, din nou am avut sentimentul că mă așteaptă și pe mine soarta falsului Teller. Lipsit de orice fel de îngrijire medicală, și, fără să am la îndemînă măcar tinctură de iod, rana se va cangrena fără în-

doială, dacă nu cumva, mai înainte, aveam să fiu descoperit și arestat. M-am întrebat atunci dacă nu ar fi mai bine să mă folosesc de automatul de care mă despărțisem o clipă, pentru a pune capăt unei agonii dureroase și iremediabile.

Aveam să mor tocmai cînd mă aflam în posesia hărții, pe care adevăratul Teller însemnase toate obiectivele dispozitivului de foc al hitleriștilor din sectorul acela afurisit, care ne cauzase atîtea pierderi. Aveam să mor, fără să am măcar satisfacția datoriei împlinite.

Dar, nu! Nu puteam accepta moartea ca pe ceva iremediabil. Trebuia să lupt împotriva ei, împotriva propriei mele slăbiciuni. Un tovarăș de-al meu, călit în închisori și lagăre, mă învățase că pentru un comunist *posibilul* începe abia de acolo de unde pentru toți ceilalți oameni începe *imposibilul.*

„De-ar trece timpul mai repede, de s-ar lăsa mai curînd noaptea. Atunci..."

Dar gîndul nu îndrăzni să meargă mai departe. De fapt, în starea în care mă aflam, nu vedeam ce aș putea face mai tîrziu, după ce avea să se întunece. Totuși era aceasta o speranță, aș zice speranță supremă, era oxigenul de care aveam nevoie ca să nu mă las înfrînt.

Dar și această speranță se risipi în clipa cînd am auzit pași afară, în curte. Venea cineva, venea, fără îndoială, un om al falsului Teller. De data aceasta, totul era pierdut. Ghinionul se ținea scai de mine.

„Dar, dacă, totuși, trebuie să mor, atunci să mor, cum se spune, cu fața la inamic, vînzîndu-mi cît mai scump pielea."

Am încercat să mă ridic în capul oaselor, dar n-am izbutit. Pierdusem mult sînge și încă mai continuam să pierd. Pînă la urmă, am izbutit să mă întorc pe partea dreaptă, cu automatul în poziția de tragere. Desigur, era o poziție destul de incomodă, totuși eram convins că nu voi greși ținta.

Și, cu degetul pe trăgaciul automatului, am așteptat. Acum pașii se auzeau aproape și, spre satisfacția mea, eram sigur că sînt pașii unui singur om.

„Dacă e așa, poate că voi izbuti să mă descotorosesc și de ăsta".

Deşi mai liniştit, mai stăpîn pe mine, am simţit cum mi se crispează degetul pe trăgaci.

Paşii se auzeau acum în tindă. Unul, încă unul, şi, în fine, încă unul. Necunoscutul se opri în dreptul uşii mele, dar în acelaşi timp în dreptul uşii înapoia căreia se descompunea cadavrul falsului Teller.

„Oare, pe care uşă o va deschide mai întîi? Pe a mea sau pe cealaltă?"

Deşi respiraţia îmi era ceva mai scurtă, n-aş putea spune că-mi era frică. Eram — oricît s-ar părea de curios — mai curînd emoţionat.

În sfîrşit, cel de afară intră în cealaltă cameră. L-am auzit deschizînd uşa.

„Peste cîteva clipe are să se hotărască, într-un fel sau altul!" mi-am zis furios că şi de data asta aveam ghinion.

Pentru că — raţionam — necunoscutul descoperind mai întîi cadavrul falsului Teller, va deveni mai prudent şi nu va intra buzna la mine fără să-şi ia anumite măsuri de siguranţă. Pe cînd dacă intra mai întîi la mine, avînd avantajul surprizei, m-aş fi putut descotorosi mai uşor de el.

Ceva mai tîrziu — de fapt nu mai tîrziu de cinci, şase minute — am auzit din nou paşii şi am văzut clanţa uşii mişcîndu-se. Şi dacă în clipa cînd uşa porni să se deschidă nu aş fi auzit cuvintele ce urmează, rostite de un glas de femeie, automatul meu ar fi început să melite.

— *Boje! Boje!*

Apoi şi-a făcut apariţia în prag o bătrînică înaltă şi slabă ca o icoană bizantină.

Se aştepta să dea cu ochii de mine — ulterior mi-a explicat că a pus-o pe urma mea dîra de sînge — pentru că atunci cînd mă descoperi nici nu tresări măcar.

„O fi menajera falsului Teller", mi-am zis, întrebîndu-mă în acelaşi timp, dacă şi ce fel de primejdie mă pîndea din partea bătrînei.

Mă înşelam însă. Bătrîna — cum aveam să aflu mai mult din gesturi decît din puţina germană pe care o vorbea — fusese menajera adevăratului Teller, pe care falsul Teller o păstrase. Informaţia aceasta mă intrigă,

pentru că nu-mi venea să cred că un agent al serviciului de contrainformații putuse proceda atît de imprudent. Bineînțeles, numai prin semne neputînd căpăta explicațiile de care aveam nevoie, am renunțat s-o mai chestionez. Ulterior — vreau să spun, cîteva ore mai tîrziu — nedumerirea mea avea să se risipească. Aveam să aflu următoarele: într-o zi, omul pe care îl ucisesem apăruse pe neașteptate, și, dîndu-se drept fratele lui Teller, pretindea că fusese chemat de către acesta ca să aibă grijă de stupi cît timp avea să lipsească — o săptămînă, două — cu diverse treburi la Praga. Treburile care îl solicitau la Praga erau atît de urgente, încît plecase în timpul nopții, fără ca să-l mai aștepte.

Bineînțeles, dacă bătrîna ar fi fost mai puțin deșteaptă, ar fi acceptat explicația, fără să se mire. Dar, cum nu era de loc proastă — și mai ales fiindcă ochii ei știau să observe — și-a dat seama că treburile pentru care plecase adevăratul Teller aveau să-l absoarbă în așa măsură, încît nu se va mai întoarce niciodată. De asemenea, și-a dat seama cam ce fel de frate putea fi cel de-al doilea Teller.

Dar, așa cum am mai spus, despre toate acestea am aflat mai spre seară.

La început, după ce bătrîna mă privi cîteva clipe din prag clătinînd din cap, veni lîngă mine și, mai mult prin gesturi, îmi dădu să înțeleg că trebuie să-mi oblojească rănile. Din felul cum îmi vorbi, dar mai ales din întreaga ei atitudine reieșea că își îndeplinea rolul de infirmieră din pură obligație. Era clar că, din anumite motive, nu avea încredere în mine. În timp ce-mi spăla rănile, arătînd cu degetul spre „Crucea de fier", care, nu știu prin ce împrejurare nimerise într-o băltoacă de sînge, mă întrebă dacă sînt neamț. I-am răspuns că nu, fără să-i dezvălui naționalitatea.

— Și de ce l-ai omorît pe *ăla*?

Am simțit că pot avea încredere în ea. Pentru că în clipa cînd a auzit că nu sînt neamț, a devenit mai puțin rigidă, mai caldă. I-am spus că sînt romîn și i-am explicat în ce împrejurare îl omorîsem. Dacă bătrîna ar fi știut să vorbească nemțește tot pe atît de binișor pe cît

înțelegea, conversația dintre noi ar fi avut rezultate mult mai fructuoase, cel puțin pentru mine.

Aflînd că sînt romîn, mă privi cîteva clipe cu o legitimă curiozitate. Pe urmă, deveni și mai atentă. M-am abandonat cu încredere mîinilor ei dibace, și, trebuie să mărturisesc, am avut tot timpul senzația că mă las îngrijit de mama mea. Cred că tocmai de aceea, împrumutînd un cuvînt pe care îl auzisem la soldații sovietici, i-am spus: *mamușca.*

Dacă la îndemînarea cu care îmi spăla și lega rănile ar fi putut adăuga niscai medicamente, fără îndoială că starea mea s-ar fi ameliorat. Dar neavînd nici un fel de medicament, tot ceea ce a putut face a fost să mă bandajeze în așa fel, ca să împiedice sîngele de a mai curge. După aceea, mi-a dat să beau o cană cu lapte. Am băut-o și i-am mai cerut una.

O oră mai tîrziu, era gata de plecare. Mă făcu să înțeleg că va reveni mai tîrziu, spre seară, și îmi recomandă să fiu liniștit, întrucît aproape că nu mai rămăseseră nemți în sat.

Pe urmă, după ce bătrîna a plecat, am adormit. Am adormit atît de adînc, încît nu m-am trezit decît seara și abia cînd am simțit o mînă pe frunte. Era bătrîna, dar nu singură. Din spatele ei, se uita la mine un bărbat tînăr, poate ceva mai tînăr decît mine. Era îmbrăcat într-un fel de uniformă necunoscută și pe piept i se odihnea automatul.

Dînd cu ochii de el, instinctiv, am întins mîna după automatul meu. Dar bătrîna mă liniști, lămurindu-mă că e fiul ei și că nu am motiv să-mi fie teamă.

— El e partizan, îmi explică și mîndria cu care pronunță cuvintele îmi risipi pe dată toată neîncrederea și îngrijorarea.

M-am uitat la el, de data asta cu curiozitate. De cînd trecusem pe teritoriul Slovaciei auzisem că partizanii operau în spatele liniilor nemțești, dar acum mi se întîmpla pentru prima dată să mă găsesc în fața unui partizan.

Tînărul partizan vorbea destul de bine limba germană, așa că ne-am putut înțelege. Se arătă foarte interesat să afle cum ajunsesem în sat și în ce scop.

Am considerat că pot să-i spun adevărul. Informaţia pe care i-am dat-o că falsul Teller era fără îndoială un agent al serviciului de contrainformaţii hitlerist, nu-l impresionă. Bănuise. Pe urmă, mă întrebă dacă nu-mi putea fi de folos în vreun fel.

— Prin mama dumitale, mi-ai şi fost de mare folos. Mi-aţi salvat viaţa. Mai mult ce aş putea pretinde?

Partizanul aproape se supără:

— Ce a făcut mama pentru dumneata asta e cu totul altceva. Eu cum aş putea să-ţi fiu de vreun folos? Dar era să uit. În legătură cu sănătatea dumitale, iată, asta e tot ce am putut să fac rost deocamdată.

Şi îmi întinse patru tablete care, după format şi culoare, am bănuit că sînt sulfamide.

— Eu ştiu cum ai putea să-mi fii de folos? întrebai cu îndoială, dar în acelaşi timp, tentat teribil de gîndul care îmi venise dintr-o dată în minte.

— Poate că vrei să transmiţi vreo veste dincolo, la ai dumitale. Pot trece, să ştii.

Apoi descoperind staţia de radio:

— Dar probabil că ai şi făcut-o pînă acum.

Din nenorocire, nu puteam transmite prin radio informaţiile pe care mi le furniza harta. De aceea, propunerea partizanului mi se păru mai mult decît ispititoare.

„În definitiv, ce risc?" m-am întrebat.

Dacă, prin absurd, tînărul partizan nu era ceea ce voia să pară, atîta vreme cît eu, toropit de febră şi cu una din răni obrîntită sau, în cel mai bun caz, pe punctul de a se obrînti, nu puteam părăsi aşternutul, ceea ce aş fi riscat — dacă lucrul acesta se putea numi risc — era ca, prin presupusul partizan, harta să ajungă din nou în mîinile nemţilor. În schimb, dacă era, într-adevăr, un partizan, atunci existau toate şansele ca harta să ajungă la divizie.

M-am hotărît relativ repede. I-am dat harta, i-am spus pe unde trebuie să treacă, la ce oră şi cu cine să ia legătura. N-a reţinut decît numele sublocotenentului Paraschivescu, deoarece cunoştea un loc de trecere mult mai sigur.

M-a asigurat că, cel mult într-o oră, harta va fi predată sublocotenentului Paraschivescu. Pe urmă, pentru mai multă siguranță, m-a pus cu saltea cu tot pe o pătură, și, ajutat de maică-sa, m-au cărat, pe această improvizată brancardă, într-o casă vecină. M-au culcat într-un pat și după ce mi-au dat să înghit două din cele patru sulfamide, au plecat, făgăduindu-mi pentru a doua zi vești și îngrijire medicală.

Abia cînd am rămas singur mi-am dat seama că aveam febră mare. Cămașa pe mine parcă era de jar. Mă frigea. Și îmi era sete. O sete cumplită. Am dat să mă ridic în capul oaselor, dar n-am izbutit. N-am izbutit decît pe jumătate și m-am prăbușit înapoi, în așternut, cu toată greutatea corpului pe umeri. Durerea a fost înnebunitoare. Cu eforturi desperate, am izbutit să mă întorc pe partea convenabilă. Capul mă durea, urechile îmi vîjîiau. Cu ochii căscați în întunericul compact, priveam un închipuit cortegiu de steluțe, care treceau la un pas de mine, zumzăind. Afară, în noapte, parcă totul încremenise.

Pe urmă, ce s-a mai întîmplat nu-mi mai amintesc. Cele cîteva amintiri pe care le păstrez, nu știu dacă au fost adevărate sau țin de delirul care a durat toată noaptea.

Cînd mi-am revenit, ferestrele erau spălate de întuneric.

„Iată, se destramă noaptea! Oare, o fi ajuns harta în mîinile sublocotenentului Paraschivescu?" m-am întrebat cu neliniște.

În clipa aceea, s-a dezlănțuit canonada. Trăgea artileria noastră cu toate gurile de foc. La un moment dat, în pauzele dintre bubuituri, am auzit un huruit de motoare care se tot apropia. L-am recunoscut. Era huruitul caracteristic bombardierelor sovietice.

Ascultam fericit canonada, ascultam fericit huruitul bombardierelor.

Și atunci am știut că partizanul predase harta în mîinile sublocotenentului Paraschivescu. Predase harta și acum artileria noastră pe de o parte, iar pe de alta bombardierele sovietice vărsau tone întregi de proiectile asupra obiectivelor hitleriste.

Artileria se îndîrjise. Bateriile trăgeau în rafale. Exploziile îmi ajungeau în urechi ca o succesiune de sunete. Bombardierele, ajunse şi ele deasupra obiectivelor, bombardau. Se cutremura pămîntul şi huia văzduhul.

Mi-am culcat obrazul drept pe duşumeaua rece şi am murmurat fericit:

„După un astfel de bombardament, ai noştri vor trece ca prin brînză!"

Pe urmă am închis ochii. Cînd i-am deschis din nou mă aflam într-un spital de campanie.[1]

---

[1] Relatînd întîmplarea pentru cititorii săi, autorul nu are alt merit decît de a fi transcris fidel cele ce i-au fost relatate de către sergentul Burlacu Alexandru pe care l-a cunoscut într-un spital de campanie.

CUPRINS

De ce a fost executat sergentul t.r. Presură Virgil	5
Poteca tăinuită	74
Mantoul de blană	111
Detașamentul căpitanului Buruiană	147
Capcana	210
Fereastra luminată	285
Se destramă noaptea	326

Responsabil de carte : T. Popa
Tehnoredactor : I. Gheorghiu
Corector : I. Stan și N. Teodosiu

Dat la cules 09.08.60. Bun de tipar 18.10.60. Tiraj 25.145 ex. Hîrtie semi velină mată de 65 gr. m². Ft. 540×840/16. Coli ed. 21,25. Coli de tipar 23,5. Ediția I. Comanda 4462. A. nr. 0685. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R—31

Tiparul executat sub com. Nr. 1377 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN". București — R.P.R.

St. O. Iosif
VERSURI

H. Sienkiewicz
NUVELE

Mihai Beniuc
POEZII

N. Ostrovski
NĂSCUȚI ÎN FURTUNĂ

G. Coșbuc
FIRE DE TORT

*
* *
ALEXANDRIA — ESOPIA

Anatole France
CRIMA LUI
SYLVESTRE BONNARD

N. Bălcescu
ROMÂNII SUB
MIHAI-VOIEVOD VITEAZUL

Al. Davila
VLAICU-VODĂ

Tudor Arghezi
VERSURI

M. Gorki
COPILĂRIA
LA STĂPÂN
UNIVERSITĂȚILE MELE

C. Hogaș
PE DRUMURI DE MUNTE

Goethe
SUFERINȚELE TÎNĂRULUI
WERTHER